

6

Tempore Horarij

V' Imeni Boga Oznaha i, inu
Svetiga Duka,

Amun,

Zklast Boshkuna Oznaha i, inu,
Duka. Ozha nam k'ub s
Zhesrhena si mavia, gnad
pud jestabo, shegnana mei
je sad vojga telepa s

Tempore

KOLEDAR 1998

KOLEDAR UREDIL dr. Jože Markuža
ZA KOLEDAR ODGOVARJA Marko Tavčar
SLIKE ZA KOLEDARSKI DEL
PRISPEVAL dr. Danilo Čotar
STAVEK Mirjam Simčič
OBLIKOVAL IN RAČUNALNIŠKO
OBDELAL Igor Devetak
IZDALA Goriška Mohorjeva družba
ZALOŽILA Zadruga Goriška Mohorjeva
NATISNILA Tiskarna Budin v Gorici, 1997

KRATICE ZA KOLEDAR

ap apostol; **cs** cesar(ica);
c. uč cerkveni učitelj; **ev** evangelist;
dh duhovnik; **dk** diakon; **dv** devica;
kn knez; **kg** kneginja; **km** kmet;
kr kralj(ica); **oč** oča; **pr** prerok;
op opat(inja); **mč** mučen(ec)ka;
mh menih; **pp** papež; **pr** prerok;
rd redovni(k)ica; **sv** svetopisemski
(mož, žena); **sp** spokorni(k)ica;
šk škof; **pšč** puščavni(k)ca;
us ustanovitelj(ica); **vd** vdova; **ž** žena

ISSN 1124-6561

REGISTRIRANO NA SODIŠČU V GORICI
DNE 26. AVGUSTA 1988 - ŠT. 69

KOLEDAR
ZA LETO
1998

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
GORICA 1997

prosinec
* JANUAR

31 dni
voditelj

Lune - prvi krajec: 5. ob 15.18
ščip (polna luna): 12. ob 18.24
zadnji krajec: 20. ob 20.40
mlaj (nova luna): 28. ob 7.01

- 1 Č **NOVO LETO; Marija, sv. božja Mati**
Nasli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2,16-21)
- 2 P Bazilij Veliki in Gregor Nacijanski, šk c. uč
- 3 S Genovefa Pariška, dv; Anter I., pp mč
- 4 N **2. nedelja po božiču; Angela Fol., rd; Benedikta, mč**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 5 P Emilijana (Milena), dv; Simeon Stolpnik, pšč
- 6 T **GOSPODOVO RAZGLAŠENJE - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 S Rajmund Penjaf., dh; Lucijan Ant., mč
- 8 Č Severin Noriški, op; Erhard, šk
- 9 P Julijan in Bazilisa, mč; Hadrijan, op
- 10 S Vilijem, šk; Aldo, pšč
- 11 N **Jezusov krst; Pavlin Oglejski, šk; Teodozij, op**
Oče pričuje o Sinu (Lk 3, 15-16; 21-22)
- 12 P Tatjana (Tanja), mč; Ernest, šk
- 13 T Hilarij (Radovan), šk c.uč; Veronika, dv
- 14 S Feliks (Srečko) Nolanski, dh
- 15 Č Pavel, pšč; Maver, op
- 16 P Marcel, pp; Berard, Oton in Peter, mč
- 17 S Anton (Zvonko), op; Marijan, dk mč
- 18 N **2. navadna nedelja; Marjeta Ogr., rd; molitvena osmina**
Jezusov prvi čudež (Jn 2, 1-12)
- 19 P **Knut, kr; Marij in drugi mč**
- 20 T Fabijan, pp, in Sebastijan (Boštjan), mč
- 21 S Neža (Agnes, Janja), dv mč; Epifanij, šk
- 22 Č Vincenc (Vinko), dk mč; Anastazij, mč
- 23 P Emerencijana, mč; Ildefonz, šk
- 24 S Frančišek Saleški, šk c. uč; Ksenija, mč
- 25 N **3. nav. ned.; Spreobrnitev ap. Pavla; Ananija, mč**
Pismo se spolnjuje na Jezusu (Lk 1, 1-4; 14-21)
- 26 P Timotej in Tit, šk; Pavla, sp
- 27 T Angela Merici, dv; Julijan, mč
- 28 S Tomaž Akvinski, rd c. uč; Peter Nolasco, rd
- 29 Č Valerij, šk; Julijan Ubogi, sp
- 30 P Martina, dv mč; Hijacinta, rd
- 31 S Janez Bosco, rd us; Marcela, vd

Hodite, dokler imate luč, da vas ne objame tema (Jn 12, 35)

50 Dp 21673 / 1997.

Zimski hlad nad strehami v goriškem Raštelu

svečan
FEBRUAR

+ 28 dni

Lune - prvi krajec: 3. ob 23.53

ščip: 11. ob 11.23

zadnji krajec: 19. ob 16.27

mlaj: 26. ob 18.26

- 1 N 4. nav. ned.; **Brigita Irska, dv; Pionij, mč**
Jesus ni prerok samo za Jude (Lk 4, 21-30)
- 2 P Svečnica - Gospodovo darovanje
- 3 T Blaž, šk mč; Oskar (Ansgar), šk
- 4 S Andrej Corsini, šk; Janez Leoniški, dh
- 5 Č Agata, dv mč; Ingenuin in Albuin, šk
- 6 P Pavel Miki in tov. mč; Amand, šk
- 7 S Rihard, kr; Adavkt in frigijski mč
- 8 N 5. nav. ned.; **Hieronim Emiliani, rd; Janez de Matha, rd**
Apostoli pustijo vse in gredo za Jezusom (Lk 5, 1-11)
- 9 P Apolonija, dv mč; Nikefor, mč
- 10 T Sholastika, dv; Vilijem Veliki, pšč
- 11 S Lurška Mati božja, Saturnin, mč
- 12 Č Evlalija, mč; Benedikt A., op
- 13 P Katarina de Ricci, rd; Ermelinda, rd
- 14 S Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko), mč
- 15 N 6. nav. ned.; **Jordan Saški, rd; Sigefrid (Žibert), šk**
Blagor ubogim, gorje bogatinom (Lk 6, 17; 20-26)
- 16 P Julijana, mč; Onezim, šk
- 17 T Aleš in tov. us. servitov; Silvin, šk
- 18 S Simeon Jeruz., šk mč; Flavijan, šk
- 19 Č Konrad, sp; Barbat, šk
- 20 P Sadot in tov., mč; Leon Sicilski, šk
- 21 S Peter Damiani, šk c. uč; Irena, dv
- 22 N 7. nav. ned.; **Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska, sp**
Bodite usmiljeni, kakor je Bog usmiljen (Lk 6, 27-38)
- 23 P Polikarp, šk mč; Dositej, mh
- 24 T Lucij, mč; Sergij, mč; (v Sloveniji: Matija, ap)
- 25 S Pepelnica; Valburga dv; Tarazij (Teras), šk
- 26 Č Aleksander, šk; Matilda, dv
- 27 P Gabrijel Žal. Matere božje, rd; Baldomir, sp
- 28 S Roman op; Hilarij, pp

*Jaz govorim svetu to, kar sem slišal
od Očeta (Jn 8, 26)*

Svetlikajoče se ivje v podgorskem vinogradu

sušec
MAREC

• 31 dni

- 1 N 1. postna ned.; Albin, šk; Antonina, mč**
Jezus zavrne skušnjavca (Lk 4, 1-13)
- 2 P** Neža Praška, dv; Henrik, rd
- 3 T** Kunigunda, cs; Marin, mč
- 4 S** Kazimir, poljski kraljevič
- 5 Č** Janez Jožef od Križa, rd; Hadrijan, mč
- 6 P** Fridolin (Miroslav), op; Koleta (Nika), rd
- 7 S** Perpetua in Felicita, mč; Gaudioz (Veselko), šk
- 8 N 2. postna ned.; Janez od Boga, rd us; Beata, mč**
Jezus se med molitvijo spremeni (Lk 9, 28b-36)
- 9 P** Frančiška Rimska, vd; Gregor iz Nise, šk c.uč
- 10 T** 40 mučencev iz Sebaste; Makarij, mč
- 11 S** Sofronij, šk; Konstantin, sp
- 12 Č** Doroteja (Dora), mč; Maksimiljan, mč
- 13 P** Teodora (Božidara), mč; Nikefor, šk
- 14 S** Matilda, kr; Florentina, op
- 15 N 3. postna ned.; Klemen (Milko) Dvoržak, rd**
Pokora odvzame božjo kazen (Lk 13, 1-9)
- 16 P** Hilarij, šk mč, in Tacijan, dk mč; Herbert, šk
- 17 T** Patrik (Patricij), irski šk; Jedert (Jerica), dv
- 18 S** Ciril Jeruzalemski, šk c. uč; Edvard, mč
- 19 Č** Jožef, mož Device Marije in Jezusov rednik
- 20 P** Klavdija in tov. mč; Kutbert, šk
- 21 S** Nikolaj iz Flüe, pšč; Filemon, mč
- 22 N 4. postna ned.; Lea, sp; Zaharija, pp**
Izgubljeni sin se vrne k očetu (Lk 15, 1-3; 11-32)
- 23 P** Turibij, šk; Frumencij (Žitko), mč
- 24 T** Dionizij Palestinski, mč; Katarina Šved., rd
- 25 S** *Gospodovo oznanjenje Mariji*; Dizma, desni razbojnik
- 26 Č** Ludgar, šk; Lara Krimska, mč
- 27 P** Lidija, mč; Rupert Salzburški, šk
- 28 S** Bojan, kn mč; Sikst III., pp
- 29 N 5. postna ned.; Bertold, rd; Ciril, dk**
Grešnik ne sme obsojati grešnika (Jn 8, 1-11)
- 30 P** Amadej Savojski, kn; Janez Klimak, op
- 31 T** Modest Gosposvetski, šk; Gvido, op

Lune - prvi krajec: 5. ob 9.41

ščip: 13. ob 5.34

zadnji krajec: 21. ob 8.38

mlaj: 28. ob 4.14

Kakor sem vas jaz ljubil, se tudi vi ljubite med seboj (Jn 13, 34)

Klanec na Krasu - Nestrpno čakamo tople dni

malí traven
APRIL
30 dní

Lune - prvi krajec: 3. ob 21.18

ščip: 11. ob 23.23

zadnji krajec: 19. ob 20.53

mlaj: 26. ob 12.41

- 1 S Hugo, šk; Venancij, šk mč
- 2 Č Francišek Paolski, rd us; Marija Egiptovska, sp
- 3 P Sikst I., pp; Rihard, šk; Agapa, mč
- 4 S Izidor Seviljski, šk; Platon, op
- 5 N **6. postna - Cvetna ned.; Vincenc Ferrer, dh**
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa po Luku
- 6 P Irenej Sirmijski, šk; Marcelin, mč
- 7 T Janez de la Salle, rd us; Herman Jožef, rd
- 8 S Albert, šk mč; Valter, op
- 9 Č *Veliki četrtek*; Marija Klopajeva, sv. ž
- 10 P *Veliki petek*; Ezekijel, pr; Mihael Svetniški, rd
- 11 S *Velika sobota*; Stanislav, šk mč; Gemma G., rd
- 12 N **VELIKA NOČ - GOSPODOVO VSTAJENJE**
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
- 13 P Velikonočni ponedeljek; Martin I., pp
- 14 T Valerijan in tov., mč; Lidvina, dv
- 15 S Milena, kg; Peter Gonzales, rd
- 16 Č Bernardka Lurška, dv; Benedikt Labre, sp
- 17 P Rudolf, mč; Fortunat, mč; Kateri Tekakwitha, dv
- 18 S Eleverij Ilirski, mč; Aplonij, mč
- 19 N **2. velikonočna ned. - Bela; Leon IX., pp; Ema, rd**
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
- 20 P Teotim, šk; Hilda, dv; Suplicij, mč
- 21 T Anzelm, šk c. uč; Konrad iz Parz., rd
- 22 S Leonid, mč; Aleksander (Saša), mč
- 23 Č Jurij, mč; Adalbert (Vojteh), šk mč
- 24 P Fidelis (Zvesti) Sigmarinški, dh mč; Honorij, šk
- 25 S Marko, ev; Ermin, šk mč; državni praznik
- 26 N **3. velikonočna ned.; Mati dobrega sveta**
Jezus da apostolom jesti (Jn 21, 1-19)
- 27 P Cita, dv; Hozana Kotorska, dv
- 28 T Peter Chanel, dh mč; Ludvik M. Grignon de M., dh
- 29 S Katarina Sienska, dv c. uč; Peter Veronski, mč
- 30 Č Pij V., pp; Jožef Cotelengo, rd us

Slutnja pomladi pri sv. Volbenku ob Cerkniškem jezeru

veliki traven
MAJ

Lune - prvi krajec: 3. ob 11.4
ščip: 11. ob 15.29
zadnji krajec: 19. ob 5.35
mlaj: 25. ob 20.32

31 dni

dvofačka

- 1 P **Jožef Delavec - mednarodni praznik dela**
- 2 S Atanazij, šk c. uč; Boris, kn
- 3 N **4. velikonočna ned.; Filip (Zdenko) in Jakob ml., ap**
Dobri pastir daje večno življenje (Jn 10, 27-30)
- 4 P Florijan (Cvetko), mč; Lazar Tržaški, mč
- 5 T Gotard, šk; Angel, mč
- 6 S Dominik Savio, dijak; Evodij, šk
- 7 Č Gizela, op; Flavij, mč
- 8 P Viktor Milanski, mč; Dezider (Željko), šk
- 9 S Herma, učenec ap Pavla; Pahomij, op
- 10 N **5. velikonočna ned.; Antonin, šk; Trsatska Mati božja**
Nova zapoved medsebojne ljubezni (Jn 13, 31-33a-35)
- 11 P Mamert, šk; Sigismund (Žiga), kr
- 12 T Leopold Mandič, rd; Pankracij, mč
- 13 S Marija Mazzarello, rd; Servacij, šk
- 14 Č Matija, ap; Bonifacij, mč; Justina, mč
- 15 P Zofija (Sonja), mč; Izidor, km
- 16 S Janez Nepomuk, dh mč; Ubald, šk
- 17 N **6. velikonočna ned.; Jošt, op; Pashal Baylon, rd**
Sveti Duh nas uči evangelij (Jn 14, 23-29)
- 18 P Janez I., pp mč; Erik, kr
- 19 T Peter Celestin, rd; Ivo, dh
- 20 S Bernardin Sienski, rd; Plavtila, sp
- 21 Č Krispin, rd; Evtihij, mč
- 22 P Rita (Rijeta) Kasijska, rd; Renata, sp
- 23 S Leon Rostovski, šk; Ivana Antida, rd
- 24 N **GOSPODOV VNEBOHOD; Marija Pomočnica kristjanov**
Jezus blagoslavlja apostole in gre v nebesa (Lk 24, 46-53)
- 25 P Beda Častitljivi, dh c. uč; Gregor VII., pp
- 26 T Filip Neri, dh; Lambert de Vence, šk
- 27 S Avguštin Canterburyški, šk; Julij, mč
- 28 Č German Pariški, šk; Bernard Menth., dh
- 29 P Teodozija, dv; Maksim Emonski, šk
- 30 S Kancijan in tov., oglejski mč
- 31 N **BINKOŠTI - Prihod Sv. Duha; Petronila, dv**
Jezus pošilja apostole in jim daje Sv. Duha (Jn 20, 19-23)

Majniško zelenje in otroško veselje

rožnik
JUNIJ

30 dni

Lune - prvi krajec: 2. ob 2.45
ščip: 10. ob 5.18
zadnji krajec: 17. ob 11.38
mlaj: 24. ob 4.50

- 1 P Justin, mč; Klavdij, op
- 2 T Marcelin in Peter, mč; Erazem, šk mč
- 3 S Karel Lwanga in ugandski mč; Klotilda, kr
- 4 Č Frančišek Carracciolo, rd us; Kvirin, šk mč
- 5 P Bonifacij, šk mč; Svetko, mč; Igor, kn
- 6 S Bertrand, oglej. šk; Norbert, šk
- 7 N **SVETA TROJICA; prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert, op**
Duh oznanja, kar ima Sin od Očeta (Jn 16, 12-15)
- 8 P Medard, šk; Vilijem, šk
- 9 T Efreem Sirski, dk c. uč; Primož in Felicijan, mč
- 10 S Bogumil, šk; Janez Dominici, šk
- 11 Č Barnaba, ap; Feliks in Fortunat, mč
- 12 P Janez Fak., rd; Adela, dv
- 13 S Anton Padovanski, rd c. uč; Trifil, šk
- 14 N **SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA**
Vsi so jedli in se nasitili (Lk 9, 11b-17)
- 15 P Vid (Vitomir), mč; Prot, oglej. mč
- 16 T Gvido Kortonski, rd; Beno, šk
- 17 S Gregor Barbarigo, šk; Adolf, šk
- 18 Č Marcelijan in Marko, mč; Marina, dv
- 19 P Jezusovo Srce; Romuald, op
- 20 S Brezmadežno Marijino Srce; Silverij I., pp mč
- 21 N **12. nav. ned; Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, rd**
Jezus napove svojo smrt (Lk 9, 18-24)
- 22 P Tomaž More in Janez Fisher, šk mč; Niceta, oglej. šk
- 23 T Agripina, dv mč; Jožef Cafasso, dh
- 24 S Rojstvo Janeza Krstnika; Favst, mč
- 25 Č Eleonora, kr; Doroteja, dv
- 26 P Vigilij (Stojan), šk; Janez in Pavel, mč
- 27 S Ema Krška, kg; Ladislav, kr
- 28 N **13. nav. ned.; Irenej (Hotimir), šk mč**
Jezusove zabteve do učencev (Lk 9, 51-62)
- 29 P Peter in Pavel, prvaka apostolov
- 30 T Prvi mučenci rimske Cerkve; Emilijana, mč

Na Otlici ob robu cvetočega gozda

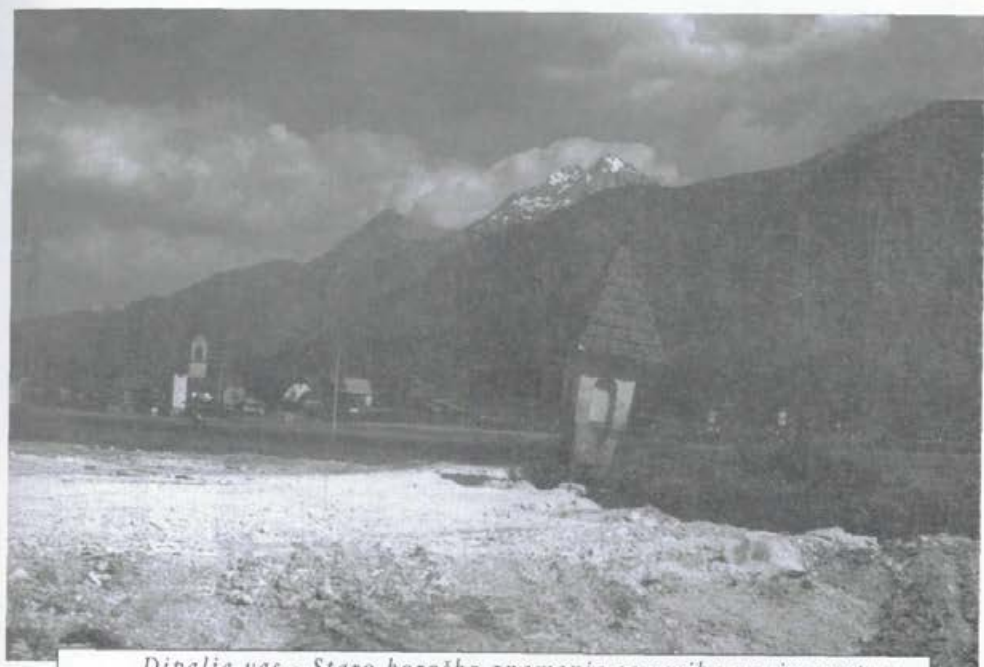

mali srpan
JULIJ

lev • 31 dni

Lune - prvi krajec: 1. ob 19.43
ščip: 9. ob 17.1; zadnji krajec:
16. ob 16.13 mlaj: 23. ob 14.44
prvi krajec: 31. ob 13.5

- 1 S Teobald (Bogoslav), pšč; Estera, sv ž
2 Č Oton Bamberški, šk; Vital (Živko), mč
3 P Tomaž, ap; Heliodor, šk
4 S Urh, šk; Elizabeta Portugalska, kr
5 N **14. nav. ned.; Anton M., dh; Ciril in Metod, ap (v slov. šk.)**
Kristusovi učenci prinašajo mir (Lk 10, 1-12; 17-20)
6 P Marija Goretti, dv mč; Bogomila, sp
7 T Izaija, pr; Vilibald, šk
8 S Kilijan, šk mč; Prokop, mč
9 Č Veronika Giuliani, op; Gorkumski mč
10 P Amalija (Ljuba), rd; Pij I., pp
11 S Benedikt, op; Olga Kijevska, kg
12 N **15. nav. ned.; Mohor, šk, in Fortunat, dk, mučenca**
Kdo je moj bližnji? (Lk 10, 25-37)
13 P Henrik II. (Hinko), kr; Evgen, šk
14 T Kamil de Lellis, dh; Frančišek Solan, rd
15 S Bonaventura, šk, c. uč; Vladimir Kijeviski, kn
16 Č Karmelska Mati božja; Elvira, op
17 P Aleš (Aleksij), sp; Marcelina, dv
18 S Friderik (Miroslav), šk mč; Arnold, šk
19 N **16. nav. ned.; Avrea (Zlatka), dv; Arsen, dk pšč**
Marta sprejme Jezusa (Lk 10, 38-42)
20 P Marjeta Antiohijska, dv mč; Elija, pr
21 T Lovrenc iz Brindisija, dh; Danijel, pr
22 S Marija Magdalena (Magda, Majda), sp
23 Č Brigita Švedska, rd; Apolinarij, šk mč
24 P Krištof, mč; Kristina, mč; Boris in Gleb, kn mč
25 S Jakob, st. ap; Olimpija, vd
26 N **17. nav. ned.; Joahim in Ana, starša Device Marije**
Jezus obljublja uslišanje vztrajne molitve (Lk 11, 1-13)
27 P Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar, šk in op
28 T Viktor (Zmago) I., pp; Samson (Samo), šk
29 S Marta iz Betanije, sv ž; Olaf, kr
30 Č Peter Krizolog, šk c. uč; Abdon in Senen, mč
31 P Ignacij Lojolski, rd us

Dipalja vas - Staro koroško znamenje se umika novim cestam

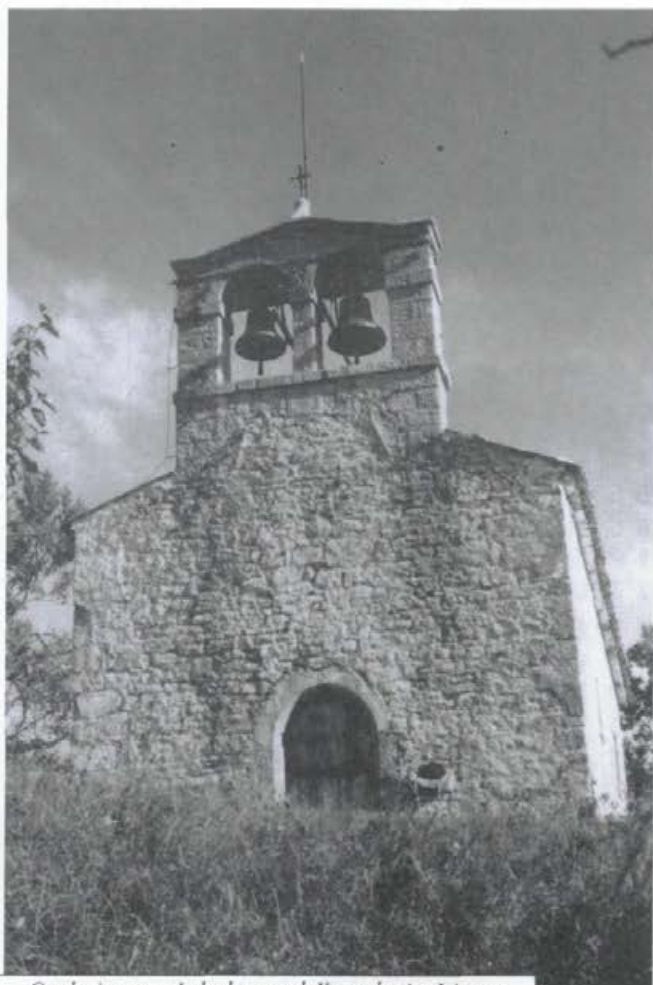
veliki srpan
AVGUST

Lune - ščip: 8. ob 3.10
zadnji krajec: 14. ob 20.48
mlaj: 22. ob 3.3
prvi krajec: 30. ob 6.7

31 dni

- 1 S Alfonz de Liguori, šk c. uč; Makabejski bratje, mč
- 2 N **18. nav. ned.; Evzebij iz Vercellija, šk; Štefan I., pp**
Jezus svari pred lakomnostjo (Lk 12, 13-21)
- 3 P Lidija, sv ž; Avguštin Kazotič, šk
- 4 T Janez M. Vianney, dh
- 5 S Marija Snežna (Nives); Ožbalt, kr
- 6 Č Jezusova spremenitev na gori
- 7 P Sikst II., pp in tov. mč; Kajetan, dh
- 8 S Dominik (Nedeljko), rd us; Cirijak, mč
- 9 N **19. nav. ned; Peter Faber, rd; Edith Stein, rd mč**
Vedno moramo biti pripravljeni (Lk 12, 32-48)
- 10 P Lovrenc, dk mč; Asterija (Zvezdana), mč
- 11 T Klara (Jasna), dv; Tiburcij in Suzana, mč
- 12 S Hilarija, mč; Inocenc XI., pp
- 13 Č Poncijan, pp, in Hipolit, dh, mč
- 14 P Maksimilijan Kolbe, rd mč; Evzebij, dh
- 15 S **MARIJINO VNEBOVZETJE; Tarcizij, mč**
Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 N **20. nav. ned.; Rok, sp; Štefan Ogrski, kr**
Za Jezusa se je treba odločiti (Lk 12, 49-53)
- 17 P Hijacint Poljski, rd; Liberat (Svobodan), op mč
- 18 T Helena (Jelka, Alenka), cs; Agapit, mč
- 19 S Janez Eudes, rd us; Boleslav, mč
- 20 Č Bernard, op c. uč; Samuel, pr
- 21 P Pij X., pp; Sidonij (Zdenko), šk
- 22 S Devica Marija Kraljica; Sigfrid (Zmago), op
- 23 N **21. nav. ned.; Roza iz Lime, dv; Filip Benizzi, dh**
Jezus je odrešenik vseh ljudi (Lk 13, 22-30)
- 24 P Jernej (Bartolomej), ap; Emilija de Vialar, rd
- 25 T Ludvik IX., kr; Jožef Kalasanc, rd
- 26 S Rufin, šk; Ivana E. Bichier, rd us
- 27 Č Monika, mati sv. Avguština; Cezarij, šk
- 28 P Avguštin, šk c. uč; Pelagij, mč
- 29 S Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, mč
- 30 N **22. nav. ned; Feliks (Srečko), mč; Gaudencija, mč**
Kdor se ponižuje, bo povišan (Lk 14, 1.7-14)
- 31 P Rajmund (Rajko) Nonat, rd; Pavlin, šk

Znamenje, ki se mu bo nasprotovalo (Lk 2, 34)

Cerkvica sv. Jakoba med Korado in Ligom

kimavec

SEPTEMBER

Lune - ščip: 6. ob 12.21
zadnji krajec: 13. ob 2.58
mlaj: 20. ob 18.2
prvi krajec: 28. ob 22.11

• 30 dni

veljavnica

- 1 T Egidij (Tilen), op; Verena, dv
2 S Maksima, mč; Emerik, kr
3 Č Gregor Veliki, pp c. uč; Mansvet, šk
4 P Rozalija (Zalka), dv; Ida, sp
5 S Lovrenc Giustiniani, šk; Viktorin, šk mč
6 N **23. nav. ned.; Petronij, šk; Evelina, mč**
Odповed prinaša svobodo (Lk 14, 25-33)
7 P Regina, dv mč; Bronislava, rd
8 T Marijino rojstvo; Hadrijan, mč
9 S Peter Klaver, rd; Dorotej in Gorgonij, mč
10 Č Nikolaj Tolentinski, sp; Pulherija, cs
11 P Emilijan (Milko, Milan), šk; Nada, sp
12 S Gvido, sp; Tacijan (Tihomil), mč
13 N **24. nav. ned.; Janez Krizostom (Zlatousti), šk c. uč**
Veselje v nebesih zaradi spreobrnjenja grešnikov (Lk 15, 1-32)
14 P Povišanje sv. Križa; Norburga, dv
15 T Žalostna Mati božja (Dolores); Melita, mč
16 S Kornelij, pp, in Ciprijan, šk mč; Ljudmila, kg
17 Č Roberto Bellarmino, šk c. uč; Lambert, šk mč
18 P Jožef Kupertinski, dh; Irena, mč
19 S Januarij, šk mč; Teodor (Božidar), šk
20 N **25. nav. ned.; Andrej Kim, dh, in Korejski mučenci**
Izbira med Bogom in bogastvom (Lk 16 1-13)
21 P Matej (Matevž), ap ev; Jona, pr
22 T Tomaž Villanovski, šk; Mavricij in tov. mč
23 S Lin, pp; Marta Perzijska, dv mč
24 Č Marija Devica, rešiteljica jetnikov; Gerard, šk
25 P Avrelija (Zlata), dv; Sergij Radoneški, op
26 S Kozma in Damijan, mč; Nil, op
27 N **26. nav. ned.; Vincencij Pavelski, rd us; Hiltruda, dv**
V večnosti ima vse drugačno vrednost (Lk 16, 19-31)
28 P Venčeslav (Vaclav), kn mč; Lavrencij Riuz in jap. mč
29 T Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
30 S Hieronim, dh c. uč; Zofija, sp

Česar je polno srce, govore usta (Lk 6, 45)

Večerno sonce se je uprlo v kraško štalo

vinotok
OKTOBER

Lune - ščip: 5. ob 21.12
zadnji krajec: 12. ob 12.11
mlaj: 20. ob 11.9
prvi krajec: 28. ob 12.46

31 dni

- 1 Č Terezija Deteta Jezusa, dv c. uč; Remigij, šk
2 P Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), sp
3 S Kandit (Žarko), mč; Evald, mč
4 N 27. nav. ned.; Frančišek Asiški, rd us; Petronij, šk
Prosimo za močno vero (Lk 17, 5-10)
5 P Marcelin, šk; Flavija, mč
6 T Bruno, rd us; Renato, šk
7 S Rožnovenska Mati božja; Marko I., pp
8 Č Sergij Tržaški, mč; Pelagija, sp; Demetrij Sol., mč
9 P Dioniz, šk in tov. mč; Janez Leonardi, dh
10 S Frančišek Borgia, rd; Hugolin, mč
11 N 28. nav. ned.; German, šk; Aleksander Sauli, šk
Pohvala hvaležnega ozdravljenca (Lk 17, 11-19)
12 P Maksimilijan Celjski, šk; Serafin, rd
13 T Edvard, kr; Koloman, mč
14 S Kalist I., pp mč; Gaudencij (Veselko), šk
15 Č Terezija Velika Avilska, rd c. uč
16 P Hedvika, rd; Marjeta M. Alakok, dv
17 S Ignacij Antiohijski, šk mč; Viktor, šk
18 N 29. nav. ned.; Luka, ev; Julijan, pšč
Bog odpušča skesanemu grešniku (Lk 18, 9-14)
19 P Izak Jogues in kanadski mč; Pavel od Križa, dh
20 T Vendelin, op; Irena (Miroslava), mč
21 S Uršula, dv mč; Celina, sp
22 Č Marija Saloma, sv ž; Bertilda, rd
23 P Janez Kapistran, rd; Severin, mč
24 S Anton M. Claret, rd us; Martin, op
25 N 30. nav. ned.; Krizant in Darija, mč; Krišpin, šk mč
Bog odpušča skesanemu grešniku (Lk 18, 9-14)
26 P Lucijan, mč; Florij, mč
27 T Sabina Avilska, mč; Vincenc, mč
28 S Simon in Juda Tadej, ap; Cirila, dv mč
29 Č Mihael Rua, rd; Narcis, šk
30 P Marcel, mč; Alfonz Rodriguez, rd
31 S Volbenek, šk; Kvintin, mč

Blagor mu, kdor se nad menoj ne spotakne
(Lk 7, 23)

Jesen na goriškem Travniku

listopad
NOVEMBER

Lune - ščip: 4. ob 6.18
zadnji krajec: 11. ob. 1.28
mlaj: 19. ob 5.27
prvi krajec: 27. ob 1.23

stroge + 30 dni

- 1 N 31. nav. ned.; VSI SVETI**
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
- 2 P** Spomin vseh vernih rajnih
- 3 T** Just Tržaški, mč; Viktorin Ptuj., šk
- 4 S** Karel (Drago) Boromejski, šk
- 5 Č** Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika; Oglejski mč
- 6 P** Lenart (Narte), op; Sever, šk
- 7 S** Engelbert, šk; Ernest, mč
- 8 N 32. nav. ned.; Deodat (Bogdan), pp; Bogomir (Mirko), šk**
Bog daje večno življenje (Lk 20, 27-38)
- 9 P** Posvetitev lateranske bazilike; Teodor (Božidar, Darko), mč
- 10 T** Leon Veliki, pp c. uč; Andrej Avelinski, dh
- 11 S** Martin (Davorin), šk; Menas, pšč
- 12 Č** Jozafat Kunčevič, šk mč; Kunibert, šk
- 13 P** Stanislav Kostka, rd; Bric, šk
- 14 S** Nikolaj Tavelić, mč; Didak (Diego), rd
- 15 N 33. nav. ned.; Albert Veliki, šk c. uč; Leopold, kn**
Stanovitno čakajmo Kristusov prihod (Lk 21, 5-19)
- 16 P** Marjeta Škotska, kr; Gertruda (Jedert, Jerica), rd
- 17 T** Evfemija in Tekla, mč; Elizabeta Ogr., rd
- 18 S** Posv. rim. bazilik Petra in Pavla; Abdija, pr
- 19 Č** Neža Asiška, dv; Barlam, mč
- 20 P** Edmund, kr mč; Feliks Valois, rd
- 21 S** Marijino darovanje (Marija od zdravja); Gelazij I., pp
- 22 N 34. nav. ned.; JEZUS KRISTUS - KRALJ VESOLJSTVA**
Desni razbojnik prosi za sprejem v Kr. kraljestvo (Lk 23, 35-43)
- 23 P** Klemen I., pp mč (Milivoj, Milko); Kolumban, op
- 24 T** Andrej Dung-Lac in tov., vietnam. mč; Krizogon, mč
- 25 S** Katarina Aleks., dv mč; Erazem, mč
- 26 Č** Leonard Portomavriški, rd; Silvo, op
- 27 P** Valerijan Oglejski, šk; Virgil, šk
- 28 S** Katarina Labourè, dv; Jakob Markijski, rd
- 29 N 1. adventna ned.; Saturnin, mč; Radogost, šk**
P Jezus opominja, naj bomo pripravljeni (Mt 24, 37-44)
- 30 T** Andrej, ap; Justina, dv mč

Tvoja vera te je rešila, pojdi v miru (Lk 7, 50)

Poznojesenska meglica leži nad Doberdobskim jezerom

gruden
DECEMBER

* 31 dni

Kozelca

Lune - ščip: 3. ob 16.19
zadnji krajec: 10. ob 18.54
mlaj: 18. ob 23.42
prvi krajec: 26. ob 11.46

- 1 T Eligij, šk; Natalija (Božena), sp
2 S Kromacij, šk; Bibijana (Vivijana, Živka), dv mč
3 Č Frančišek Ksaver, rd; Kasijan, mč
4 P Barbara, dv mč; Janez Damaščan, dh c. uč
5 S Saba (Sava), op; Krispina, mč
6 N **2. adventna ned.; Nikolaj (Miklavž), šk; Apolinarij, mč**
Janez Krstnik nas kliče k spreobrnjenju (Mt 3, 1-12)
7 P Ambrož, šk c. uč; Agaton, pp
8 T **BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE**
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
9 S Valerija, mč; Peter Fourier, rd
10 Č Loretska Mati božja; Melkijad, pp
11 P Damaz I., pp; Danijel Stilit. pšč
12 S Ivana Frančiška de Chantal, rd
13 N **3. adventna ned.; Lucija, dv mč; Otilija, op**
Janez Krstnik vprašuje o Kristusu (Mt 11, 2-11)
14 P Janez od Križa, dh c. uč; Dušan, šk
15 T Kristina, dv; Marija K. di Rosa, rd us
16 S Albina, dv mč; Adelhajde (Adela), cs
17 Č Lazar iz Betanije; Vivina, dv
18 P Teotim in Baziljan, mč; Gracijan, šk
19 S Urban V., pp; Favsta, sp
20 N **4. adventna ned.; Evgen in Makarij, mč; Dominik Siloški, op**
Jezusova mati je iz Davidovega rodu (Mt 1, 18-24)
21 P Peter Kanizij, dh c. uč
22 T Demetrij Afriški (Mitja), mč; Francesca Cabrini, rd
23 S Janez Kancij, dh; Viktorija, mč
24 Č Božična vigilija - Sveti večer; prastarša Adam in Eva
25 P **BOŽIČ - GOSPODOVO ROJSTVO; Anastazija, mč**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn, 1, 1-18)
26 S **Štefan, dk prvi mč**
27 N **SVETA DRUŽINA; Janez, ap ev**
Jožef po božji volji reši sveto Družino (Mt 2, 13-15; 19-23)
28 P Nedolžni otroci, mučenci
29 T Tomaž Becket, šk mč; David, kr
30 S Evgen, šk; Liberij, šk
31 Č Silvester I., pp; Melanija, op

Pri Bogu je en dan kakor tisoč let (2 Pt 3, 8)

...je v Kim
1996

Repentabor v decembrskem jutru

LETO 1998

I. JANUAR NAŠEGA (GREGORIJANSKEGA)

KOLENDARJA JE:

19. DECEMBER 1997 po julijanskem koledarju
23. KEIHAK 1714 po koptskem koledarju
3. TÉBETH 5758 po judovskem koledarju
2. RAMADAN 1418 po muslimanskem koledarju

ZAČETEK LETNIH ČASOV:

- POMLAD 20. marca ob 20.56
POLETJE 21. junija ob 15.4
JESEN 23. septembra ob 6.39
ZIMA 22. decembra ob 2.58

SONČNA MRKA

26. FEBUARJA bo mrk popoln. Začetek ob 15.50, maksimum ob 18.28 in konec ob 21.6. Viden bo v Severni Ameriki, predvsem na njenem južnem delu, v severnem delu Južne Amerike ter na skrajnem zahodu Afrike.
22. AVGUSTA bo mrk kolobarjast. Začetek ob 0.10, maksimum ob 3.6 in konec ob 6.2. Viden bo v Avstraliji, Novi Zelandiji, na otokih med Avstralijo in Azijo, v Indiji ter jugovzhodnem delu Azije.

LUNINI MRKI

13. MARCA bo mrk delen. Polsenca bo začela zagrinjati luno ob 3.14. Maksimum bo ob 5.20. Senca se bo umaknila z lunine površine ob 7.26. Mrk bo viden v obeh Amerikah in deloma v Evropi ter Afriki.
8. AVGUSTA bo mrk delen. Polsenca bo začela zagrinjati luno ob 2.32. Maksimum bo ob 3.25 in konec ob 4.18. Videm bo v Evropi, Afriki, v vzhodnem delu Severne Amerike in v Južni Ameriki.
6. SEPTEMBRA bo mrk delen. Polsenca bo začela zagrinjati luno ob 10.14. Maksimum bo ob 12.10 in konec ob 14.6. Viden bo v vzhodni Aziji, Avstraliji, v zahodnem delu Severne Amerike in deloma v Južni Ameriki.

NB Vsi podatki so v srednjeevropskem času. Ko je v veljavi poletna (legalna) ura, je treba prišteti eno uro.

OPOMBA O štetju stoletij. Ker se je I. stoletje začelo s 1. januarjem leta, se je to izteklo z 31. decembrom leta 100. XX. stoletje se je začelo s 1. januarjem leta 1901 in se bo končalo z 31. decembrom leta 2000. Začetek XXI. stoletja ter obenem tretjega tisočletja bo 1. januarja leta 2001.

ASTRONOMSKE PODATKE ZBRAL dr. Pavel Zlobec

Slovensko zahvalno romanje v Rim od 13. do 15. decembra 1996

"V letošnjem maju smo doživeli obisk velikega romarja - papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji... Za vse lepo in dobro, kar smo doživeli s papežem v naši domovini, se želimo s tem romanjem zahvaliti. Veselimo se, da prav letos na Trgu sv. Petra stoji slovensko božično drevo in bomo skupaj okoli njega, ko ga bodo osvetlili." Tako je v romarski knjižnici s sporedom vseh srečanj med bivanjem v svetem mestu zapisal ljubljanski pomožni škof msgr. Alojz Uran. "Zahvalno romanje v večno mesto pomeni najprej zahvalo za dar vere, ki sta jo vsemu svetu posredovala prvaka apostolov Peter in Pavel. Na njunih grobovih bomo obhajali slovesno evharistijo. Stopali bomo po sledih naših prednikov, ki so potovanje v Rim - Romo dojemali kot najodličnejše versko potovanje - romanje."

Organizatorji romanja - Slovenska škofovska konferenca, Radio Ognjišče, Družina in potovalna agencija Quo vadis - so privabili nad 4000 romarjev, tako da je bilo to romanje v Rim drugo največje doslej - po tistem leta 1979, ko je bilo romarjev več kot 5000.

Maša pričakovanja pri Sv. Janezu Bosku Prvo romarsko srečanje je bilo v petek, 13. decembra 1996, ob šestih zvečer v cerkvi sv. Janeza Boska v rimski četrti Tuscolano. Somaševanje slovenskih škofov (iz zdravstvenih razlogov sta bila odsotna ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Alojzij Šuštar ter ljubljanski pomožni škof Jožef Kvas) je vodil mariborski pomožni škof dr. Jožef Smej. Romarjem, ki so "ustvarili gnečo" v prostorni cerkvi, je spregovoril ljubljanski pomožni škof Alojz Uran, ki je s svojo ognjevito besedo pokazal na pomen papeževega obiska pri nas in na njegove obetajoče sadove. V Rim smo se prišli zahvalit prav za potrditev v veri. Vzklik "Papež 'ma vas rad!", izrečen ob nepozabnem srečanju z

Slovensko božično drevo pred baziliko sv. Petra

mladimi v Postojni na njegov rojstni dan 18. maja 1996, še vedno odmeva v naših srcih. Zbrano romarsko občestvo je z vsem srcem prepevalo priljubljene slovenske adventne pesmi, ki so bile lepa priprava na naslednji dan, ko je bilo na vrsti evharistično slavlje v baziliki sv. Petra in srečanje s svetim očetom. V pričakovanju tega so se romarji odpravili k počitku.

Zahvalna maša nad grobom sv. Petra Vsebinski višek tega zahvalnega romanja je bila maša nad grobom svetega Petra v prvi baziliki katoliškega sveta. Somaševanje, pri katerem so sodelovali vsi navzoči slovenski škofje in okoli 140 duhovnikov - številni množici pa se je pridružilo še okoli 500 romarjev, ki so prileteli s tremi letali - je vodil vatikanski državni tajnik kardinal Angelo Sodano. Bogoslužni jezik je bila latinščina, zbrano občestvo pa je odgovarjalo v slovenščini. Slovensko mašo je s svojim petjem spremljal pevski zbor Anton Foerster iz ljubljanske stolnice pod vodstvom prof. Jožeta Trošta. Po evangeliju je na ambon, odkoder razglaša božjo besedo sveti oče, stopil mariborski škof dr. Franc Kramberger. V duhu svojega svetniškega predhodnika Antona Martina Slomška je govoril o adventnih vencih slovenske vernosti. Govoril je o luči slovenskega adventnega venca, o štirih svečah, ki gorijo na njem. "Prva sveča pomeni luč čuječnosti in pripravljenosti na Kristusov приход... Druga sveča pomeni luč spreobrnjenja... tretja luč pomeni veselje... In četrta luč pomeni luč spoznanja." Potem je te luči povezal z zgodovino našega naroda: "Prva luč je luč vere - krst očetov našega naroda... Druga luč je luč lastne kulture in jezika.. Tretja luč je na slovenskem adventnem vencu zagorela pred petimi leti, ko je Slovenija postala samostojna država... In četrta luč na slovenskem adventnem vencu še ne gori. Toda upamo, da bo kmalu zagorela. To je luč svetosti slovenskega naroda. Mislim na tisto adventno pričakovanje ali hrepenenje, ki ga nosimo vsi Slovenci v svojih srcih - na beatifikacijo svetniškega škofa Antona Martina Slomška in drugih svetniških kandidatov." Večina sodelujočih pri maši je pristopila k obhajilu in oskrbniki vatikanske bazilike so se znašli "v krizi": hostij jim je skoraj zmanjkalo - take "evharistične lakote" niso navajeni! Pri maši v baziliki sv. Petra so bili navzoči tudi predstavniki slovenskega političnega življenja z državnim predsednikom Milanom Kučanom.

Srečanje s papežem v znamenju hvaležnosti Čustveni vrh slovenskega dne v Vatikanu pa je bila avdienca v dvorani Pavla VI., ki je pravo čudo sodobne arhitekture. Romarji so se v njej zbrali že po enajsti uri. Čas do prihoda svetega očeta so zapolnili živahni takti pihalnega orkestra SVEA iz Zagorja ob Savi. "Dobrega prijatelja iz Stožic, Postojne in Maribora" je množica, ki je napolnila dovršen del prostorne dvorane, pozdravila z navdušenim ploskanjem. V odsotnosti predsednika Slovenske škofovske konference nadškofa Šuštarja je papeža pozdravil njen podpredsednik, mariborski škof Franc Kramberger. "Srečanja z Vami v naši domovini so neizbrisno zapisana ne samo v našem spominu, marveč tudi v zgodovini

našega naroda," je dejal. "Danes, ob zahvalnem romanju za Vaš obisk v naši domovini, ko Vam in Vašim sodelavcem izročamo božično drevo, simbol Življenja, ki se je rodilo v Betlehemu in se znova rojeva v naših srcih, Vam želimo s preprosto in domačo besedo: blagoslovljen Božič, srečno, zdravo in veselo Novo leto!" Za škofom Krambergerjem je papeža pozdravil Andrej Šter, minister za notranje zadeve, predsednik državnega odbora za pripravo papeževega obiska. "Prišli ste med nas kot sejalec, ki seje dobro seme. Slovenci že občutimo, da je seme Vašega obiska padlo na rodovitno zemljo in da že rodi in da bo obrodilo stoteren sad. Kot simbol Vam poklanjamo posodo z božičnim žitom."

*Sv. oče
s slovenskimi
škofi med
avdienco
v soboto,
14. decembra*

Sveti oče je na ta dva iskrena pozdrava odgovoril: "Vesel sem, da vam lahko izrečem pristrčno dobrodošlico, ko se spominjam lepih dni, ki sem jih preživel med vašim ljubljanim narodom od 17. do 19. maja letos. Danes se vam želim ponovno zahvaliti za vaše iskreno gostoljubje... Z veseljem se spominjam najbolj izstopajočih dogodkov v tistih dneh: bogoslužnih večernic z duhovniki in redovniki v ljubljanski stolnici, pristrčnega in pomenljivega srečanja z mladimi v Postojni, srečanja s predstavniki kulture v mariborski stolnici in obeh slovesnih evharističnih slavij v Stožicah in v Mariboru... Danes želim ponoviti spodbude, ki sem vam jih namenil ob mojem slovesu: še naprej si prizadevajte, da vztrajno črpate življenjski sok iz vaše stoletne krščanske tradicije, da se boste mogli pogumno in odločno soočiti s sedanjimi in prihodnjimi nalogami... Z vašo navzočnostjo v Rimu, v središču, odkoder se je širila kultura, ki je obogatila staro celino, potrjujete poslanstvo slovenskega naroda, da postane most med različnimi starimi evropskimi kulturami in tako prinaša mir in razumevanje med ljudi. O tej nalogi tako zgovorno priča smreka, ki

je prišla letos iz vaše lepe in cvetoče dežele in ki bo razsvetljena na Trgu svetega Petra v božičnem času. Hvala, predragi, za ta tako pomenljivi dar..."

*Zasaditev
prekmurske bukke
v vatikanskih
vrtovih*

Prekmurska bukev v vatikanskih vrtovih Skoraj neopazno je šlo mimo neko drugo simbolično dejanje: zasaditev mlade bukke na vatikanskih vrtovih za baziliko svetega Petra. Sadiko tega drevesa, ki ga v vatikanskih vrtovih doslej ni bilo, so prinesli iz Prekmurja. Zasadili so ga nedaleč proč od slovaške lipe, ki so jo zasadili leta 1994, in izraelske oljke, zasajene leto pred tem. "Na tem mestu naj zraste v mogočno drevo, simbol trdne vezi med Slovenijo in Svetim sedežem," je dejal Jože Osterc, minister za kmetijstvo Republike Slovenije, potem ko je drevesce položil v izkopano jamo. Ob njem je bil kardinal Luigi Poggi, ravnatelj Vatikanske knjižnice in oskrbnik vatikanskih vrtov, ki je sprejel to drevesce, zastopnika najbolj razširjenih listavcev na slovenskih tleh. Ob zasaditvi bukke je ravnatelj papeškega zavoda Slovenik prelat dr. Maksimilijan Jezernik ubral slovensko narodno pesem Pozimi pa rožice ne cveto.

Lepotica iz kočevskih gozdov na Trgu sv. Petra Ob vitkem obelisku, ki kraljuje sredi Trga sv. Petra, vsako leto pred božičnimi prazniki postavijo velike jaslice. Papež Janez Pavel II. je izrazil željo, da bi ob jaslicah stala tudi božična smreka. Prvič so jo postavili leta 1979 in odtlej jo vsako leto darujejo različne države. 1996 je bila na vrsti Slovenija, ki je papežu v zahvalo za njegov majski obisk darovala "lepotico" iz Slovenske vasi pri Kočevju (nekaterim je bilo zanjo strašno "hudo", da so ji pisali "pogrebne" govore, kakor ne bi vedeli, da so za razne proslave smreke na veliko padale!). Smreka je visoka 28 metrov, stara pa je 76 let - toliko kot papež. Slovenska rimska sobota, 14. decembra 1996, se je končala z dveur-

nim "ljudskim slavljem ob razsvetlitvi naše smreke. Poleg slovenskih romarjev so se tega slavlja udeležili tudi številni diplomati, akreditirani pri Svetem sedežu, drugi gostje in mnogi Rimljani. Papeževo okno, skozi katero se lepo vidi smreka, je bilo razsvetljeno ves čas, ko je trajal kulturni spored ob smreki. Spored, za katerega je povezovalno besedilo napisala prof. Berta Golob, je imel namen predstaviti "Slovenijo, znamenito deželo v srcu Evrope". O pomenu darovanja slovenske božične smreke papežu je spregovoril najprej slovenski veleposlanik pri Svetem sedežu Štefan Falež, predsednik Milan Kučan in škof Alojz Uran. V imenu Vatikana je smreko sprejel in se zanjo zahvalil upravitelj vatikanske države kardinal Castillo Lara. Lučke na smreki je prižgala vnukinja veleposlanika Faleža. Program so oblikovali: pihalni orkester SVEA iz Zagorja ob Savi, folklorna skupina iz Preloke v Beli Krajini, ansambel Gašperji, pevca Joži Kališnik in Ivan Hudnik ter vokalna skupina Krila, povezovala pa sta ga Ida Baš in Drago Klemenčič. Spored se je končal z ognjemetom in na koncu se je izpisalo: "Hvala, sv. oče!"

Prošnja za zvestobo pri Sv. Pavlu Nekateri romarji - tisti, ki so v večno mesto pripotovali z letalom, pa tudi nekateri iz severnih predelov naše domovine - so odpotovali domov že v soboto zvečer ali v nedeljo dopoldne. Več kot polovica pa se jih je ob dveh popoldne zbralo v baziliki sv. Pavla zunaj obzidja. Med somaševanjem, ki ga je vodil koprski škof Metod Pirih in ga je z ubranim petjem bogatil mešani pevski zbor Anton Foerster iz Ljubljane pod vodstvom Jožeta Trošta, se je k Bogu dvigala prošnja, da bi se vsa lepa doživetja teh dni zapisala globoko v srca romarjev in se "izpisovala" v njihovem življenju vsakdanjega okolja. "V teh treh dneh smo se tu v Rimu, kakor apostol Pavel pred Damaskom, srečali z izredno Božjo lučjo," je v svojem nagovoru dejal škof Metod. "Svojemu krščanskemu poklicu smo naravnali smer, poglobili vero, osvežili in utrdili svoje krstne, birmanske, zakonske, duhovniške in redovniške obljube. Prišli smo do novih moči in do prepričanja, da bo odslej hoja za Kristusom lepša in bolj pogumna." Svoj nagovor je škof sklenil z voščilom: "Vsem želim, da bi se srečno vrnili na svoje domove, o Božiču pa začutili, kako srečanje z Jezusom Kristusom prinaša razloge za upanje in življenju daje smisel." Po maši je "vlak" avtobusov iz sončnega Rima obrnil proti severu. Večina romarjev je prišla domov sredi noči, toda v srcih vseh je bilo svetlo.

Jurij Paljk

Novi ljubljanski nadškof dr. Franc Rode

Ljubljanski nadškof dr. Franc Rode in grb, ki si ga je izbral

"Hočem, z Božjo pomočjo stati inu obstati!"

Tako je na koncu svojega posvečenja v ljubljanskega nadškofa vzkliknil dr. Franc Rode. Ko pa se je zahvaljeval vsem prisotnim po sveti maši je ob koncu dejal pretresljive in zelo pomembne besede: "Ko na pragu tretjega tisočletja sprejemam škofovsko odgovornost, se zavedam svoje človeške krhkosti, hkrati pa me navdaja neizmerno zaupanje v Božjo pomoč in Marijino varstvo. Na to pot stopam s tisto vero, s katero - kot pravi Trubar - 'more an keršenik v tih nadlugah inu iskušnavah stati inu obstati'."

Novi ljubljanski nadškof dr. Franc Rode si je tudi za svoje nadškofovsko vodilo izbral Trubarjev stavek *Stati inu obstati*, ki je zapisan pod njegov nadškofovski grb.

Sončna in pomladna nedelja je v Ljubljano privabila veliko gostov iz vsega sveta, saj se je v cerkvi sv. Nikolaja, ljubljanski stolni cerkvi, zbralo veliko kardinalov, nadškofov in škofov, duhovnikov in redovnikov, častitih sester in seveda veliko vernih ljudi, vidno sta bili tudi zastopani evangeličanska slovenska skupnost in predstavniki pravoslavne cerkve v Sloveniji.

Za glavnega posvečevalca si je dr. Rode izbral dosedanjega ljubljanskega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja, za sopusvečevalca pa sta bila ob njem še dr. Franc Perko, nadškof iz Beograda in dr. Alojzij Ambrožič, nadškof iz Toronta. Na posvečenje novega nadškofa pa sta prišla tudi oba druga slovenska ordinarija: mariborski škof dr. Franc Kramberger in koprski škof msgr. Metod Piriš, ki je tudi škof za Slovence po svetu. Bili pa so prisotni tudi trije pomožni škofje: iz Ljubljane generalni vikar msgr. Jožef Kvas in msgr. Alojz Uran, iz Maribora pa dr. Jožef Smej. Vabilu se je odzval tudi pronuncij Svetega sedeža pri Evropski zvezi v Bruslju nadškof Janez Moretti, ki je po materi slovenskega rodu. Sestrške Cerkve so zastopali zagrebški nadškof kardinal Franjo Kuharič, škof dr. Egon Kapellari iz Celovca je zastopal

avstrijsko škofovsko konferenco, goriški nadškof Antonio Vitale Bommarco, ki je zastopal italijansko škofovsko konferenco, iz hrvaške Istre je prišel škof Bogetič iz Poreča. Tržaškega škofa Ravignanija je zastopal generalni vikar za Slovence msgr. Franc Vončina. Iz Rima je prišla številna delegacija, med katerimi je bil tudi kardinal Paul Poupard, ki je bil 16 let predstojnik novega nadškofa. Z vatikanskega Tajništva za edinost je prišel tajnik škof Jean Claude Perisset, bila pa sta prisotna tudi msgr. Maksimiljan Jezernik, rektor papeškega zavoda Slovenik in msgr. Ivan Jurkovič, ki dela na državnem tajništvu v Vatikanu.

Izredno lepo je bila tudi zastopana mlada slovenska demokratična država s predsednikom Milanom Kučanom na čelu, predsednikom državnega zbora dr. Janezom Podobnikom, podpredsednikom slovenske vlade Marjanom Podobnikom, ljubljanskim županom dr. Ruplom, prvaki vseh slovenskih strank in vidnimi predstavniki slovenskih kulturnih ustanov, Akademije znanosti in umetnosti, obeh slovenskih univerz, Svetovnega slovenskega kongresa. Bili pa so prisotni tudi visoki diplomatski predstavniki, ki so akreditirani pri slovenski vladi.

Že pred 16. uro, ko se je začela slovesna sveta maša, je bila stolnica nabito polna in tudi pred cerkvijo je bilo slovesno. Za ubrano petje so v cerkvi poskrbeli dirigent prof. Jože Trošt, ki je vodil združeni mešani stolni zbor in komorni zbor Anton Foerster, na orglah je pevce spremljal akademik Primož Ramovš, sodeloval je še trobilni kvartet Gallus, solista Veronika Fink-Menvielle in Marko Fink, na stranskih orglah pa je igral dr. Edo Škulj. Stalni deli maše so bili peti po Maši svetega Jožefa skladatelja Stanka Premrla, seveda pa je bilo tudi veliko ljudskega petja, ki je bilo tudi najbolj prepričljivo, saj nas je vse združilo v občestvo.

Slovesno bogoslužje je trajalo skoraj tri ure, pa vendar se nikomur v cerkvi ni zdelo, da je svečan obred posvetitve novega ljubljanskega nadškofa dr. Franca Rodeta predolg, in to tako zaradi ubranega in lepega petja kot tudi zaradi globoke zbranosti vseh prisotnih.

Seveda je bil za vse prisotne najbolj ganljiv prav trenutek posvetitve novega slovenskega nadškofa.

Obred posvečenja se je pričel s svečano pesmijo S skupno pesmijo prosimo. Vsi zbrani smo prosili s pesmijo: Pridi, pridi, Sveti Duh! Dr. Franc Rode je prišel pred oltar z duhovnikom spremljevalcem, ki je bil dr. Anton Stres in le-ta je nagovoril nadškofa Šuštarja: "Prečastiti oče Alojzij, Cerkev želi, da posvetite duhovnika Franca Rodeta za breme škofovstva."

Nadškof Šuštar je odvrnil: "Imate papeževo pismo?"

Dr. Stres: "Imamo. Prinaša ga apostolski nuncij msgr. Edmond Farhat."

Nadškof Šuštar: "Preberite ga."

Msgr. Farhat je slovesno prebral pismo Janeza Pavla II., s katerim sveti oče imenuje dr. Franca Rodeta za ljubljanskega nadškofa.

Nato je nadškof Šuštar začel s spraševanjem dr. Rodeta. Odgovarjal je z glasnim in odločnim: "Hočem".

Zadnje vprašanje nadškofa Šuštarja se je glasilo: "Ali hočeš vsemogočnega Boga neprenehoma prositi za sveto ljudstvo in brez graje opravljati službo velikega duhovnika?"

Dr. Rode je jasno in odločno odgovoril: "Hočem, z Božjo pomočjo." Ulegel se je pred oltar in vsa cerkev je prepevala litanije vseh svetnikov.

Sledilo je polaganje rok posvečevalcev v sveti tihoti. Nato je nadškof Šuštar mazilil izbranega in mu, že posvečenemu, izročil evangeljsko knjigo, blagoslovil škofovska znamenja, mu nataknil škofovski prstan, mu dal v tišini mitro na glavo, mu končno še izročil pastirsko palico in ga povabil naj sede na škofovski stol, tako je dr. Franca Rodeta ustoličil pri škofovskem sedežu, sam pa je sedel na njegovo desno stran.

Novoposvečeni nadškof je izmenjal poljub miru z vsemi navzočimi škofi in sledil je gromek in spontan aplavz vse cerkve, pa čeprav je msgr. Franci Petrič - glavni urednik Družine in cerkveni ceremoniar škofovskega posvečenja - v stolnici na samem začetku slovesne svete maše prosil vse navzoče, naj bi med obredom ne ploskali.

Gospod nadškof dr. Alojzij Šuštar je med mašo novemu ljubljanskemu nadškofu med drugim dejal, naj se zaveda, da biti škof ne pomeni imeti čast, ampak da je to trdo delo. Kasneje je med drugim dr. Rodetu tudi dejal: "Sprejemaš težko in odgovorno službo v času, ko tako zelo potrebujemo trdno in močno vero, zaupanje v Božjo previdnost in medsebojno ljubezen. Naj te na tvoji poti spremlja poseben Božji blagoslov in Marijino varstvo. Našo nadškofijo in Cerkev na Slovenskem boš popeljal v tretje tisočletje. Vsi se hočemo čim bolj pripraviti na ta veliki jubilej. Tudi tvoje današnje škofovsko posvečenje naj bo izraz naše pripravljenosti, naše vere in našega zaupanja. Dolga leta si živel v Rimu, v bližini svetega očeta. Večkrat si ga srečal v Rimu in spet ga boš srečal po svojem posvečenju in potem v Sarajevu. Tako naj bo naša zvestoba Cerkvi in svetemu očetu prav posebna odlika. V tem duhu boš vodil tudi našo ljubljansko nadškofijo in Cerkev na Slovenskem... Naj te Bog obilno blagoslavlja po priprošnji Božje Matere Marije."

Od posvečenja naprej je sveto mašo daroval novi ljubljanski nadškof dr. Franc Rode, z njim pa so somaševali vsi zbrani škofje. Sveto obhajilo je trajalo izjemno dolgo, saj je bilo veliko vernikov, ki je hotelo kronati praznični in za vso Slovenijo zelo lep dan na najlepši način: z zaužitjem Najsvetejšega.

Pred koncem maše se je nadškof dr. Franc Rode zahvalil vsem, posebno svojim pokojnim staršem, svojim bratom in sestram pa tudi vsem uglednim gostom, ki so počastili njegov praznik s svojim obiskom. V svojem nagovoru je med drugim dejal: "Ob koncu slovesnega obreda, ko mi je bila s polaganjem rok in z besedami posvečenja podeljena milost Svetega Duha in sem bil sprejet v škofovski zbor, se moje srce obrača h Gospodu, ki me je vodil v različnih obdobjih mojega življenja in me postavil za pastirja ljubljanske nadškofije in metropolita slovenske cerkvene pokrajine. Njemu se popolnoma izročam s prošnjo, da bi bil po njegovem zgledu dobri pa-

stir, ki ni prišel, da bi mu stregli, ampak da bi on stregel (Mt 20,28) in dal svoje življenje za svoje ovce (Jn 10,11), v zavesti da mora, kdor je največji, biti kakor najmanjši, in predstojnik kakor strežnik (Lk 22,26-27).

V tem trenutku mi je jasno pred očmi dolžnost, da varujem edinost vere in red, ki je skupen vsej katoliški Cerkvi, kot tudi moja prvenstvena naloga, da vernim kristjanom oznanjam evangelij za poglobitev vere, neverujočim pa razodevam nedoumljivo Kristusovo bogastvo (Ef 3,8); da kot oskrbnik Božje milosti molim in spodbujam božje ljudstvo k rasti v resnici in svetosti, da bi skupaj z zaupano mi čredo dosegel večno življenje. Za izvrševanje te naloge zaupam v Gospoda, ki nam je zagotovil: 'Glejte, jaz sem z vami vse dni do konca sveta' (Mt 28,20).

Na začetku svoje škofovske službe ponovno izražam svojo brezpogojno vdanost in zvestobo svetemu očetu Janezu Pavlu II., ki je skala in ključar vesoljne Cerkve, trajno in vidno počelo ter temelj edinosti vere in občestva. Samo v popolni zvestobi njemu in njegovim naslednikom je prihodnost vsake krajevne Cerkve in njena trdnost v pravi veri, kot tudi resnični razcvet krščanskega življenja."

Ko se je dr. Rode zahvaljeval v različnih jezikih različnim ljudem, se je zahvalil tudi predstavnikom slovenskih državnih oblasti: "Pozorno hvaležnost izražam predstavnikom državnih oblasti: g. predsedniku Republike, g. predsedniku Državnega zbora, g. podpredsedniku vlade in gg. ministrom, ki ste danes v ljubljanski stolnici. Dovolite mi, da si vašo navzočnost razlagam kot znamenje dobre volje za reševanje odprtih vprašanj med Cerkvijo in državo in kot pripravljenost, da ta vprašanja rešujemo s strpnim dialogom in v skladu z resnično istovetnostjo slovenskega naroda. Potem se bomo mogli, vsak na svojem področju, posvetiti nalogam, ki nas čakajo, v upoštevanju legitimne avtonomije in različnih pristojnosti, v duhu medsebojnega spoštovanja in v sodelovanju za splošni blagor naroda in države."

Čisto na koncu svojega zahvalnega nagovora pa je novi ljubljanski nadškof dejal: "Ko na pragu tretjega tisočletja sprejemam škofovsko odgovornost, se zavedam svoje človeške krhkosti, hkrati pa me navdaja neizmerno zaupanje v Božjo pomoč in Marijino varstvo. Na to pot stopam s tisto vero, s katero - kot pravi Trubar - "more an keršenik v tih nadlugah inu iskušnavah *stati inu obstati*."

Po sveti maši se množica uglednih gostov in vernikov kar ni mogla raziti, večina jih je odšla na dvorišče krasnega dvorca, kjer je danes prenovljeni sedež verskega tednika Družina na Krekovem trgu. Tu je novi ljubljanski nadškof priredil sprejem, katerega so se udeležili vsi pomembni gostje in tudi večina duhovnikov in vernikov. Vzdušje je bilo slavnostno, enkratno, saj je vse navdajal občutek, da smo bili v Sloveniji na belo nedeljo, 6. aprila 1997, priče velikemu in zgodovinskemu dogodku.

Novemu slovenskemu nadškofu dr. Francu Rodetu želimo obilo božjega blagoslova in veliko uspehov ter zdravja pri njegovem zahtevnem delu tudi Slovenci, ki živimo v Italiji.

Ivan Žerjal

Msgr. Evgen Ravignani je novi tržaški škof

"Prišel bom v Trst 'slaboten in v strahu in velikem trepetu'. Ne bom se vam predstavil z vzvišenostjo besede ali modrosti oznanjat božjo skrivnost. Sklenil sem namreč, da med vami ne bom vedel za nič drugega kakor za Jezusa, in sicer Križanega (1 Kor 2, 1-3). In v njegovem imenu bom zbral dragoceno dediščino škofov predhodnikov: evangeljsko moč, ki jo je izkazal nadškof Anton Santin v težkih in hudih časih, ter zavzetost za enotnost, ki je žgala srce škofa monsinjorja Lovrenca Bellomija. V moči ljubezni, ki sprejema raznolikosti in iz njih ustvarja bogastvo za vse, bom varoval in pospeševal enotnost naše Cerkve. Kajti v Kristusu ni več nobene etnične ali jezikovne, kulturne ali socialne razlike. 'Vsi smo eno v Kristusu Jezusu' (Gal 3, 28)."

To so besede, s katerimi se je novi tržaški škof msgr. Evgen Ravignani obrnil na tržaške Slovence takoj, ko je javnost zvedela, da je Janez Pavel II. izbral njega za novega pastirja tržaške Cerkve (vest je 4. januarja leta 1997 sporočil časnikarjem generalni vikar tržaške škofije msgr. Pier Giorgio Ragazzoni). Verniki tržaške škofije so torej po smrti priljubljenega škofa Bellomija morali čakati le nekaj mesecev na imenovanje svojega novega pastirja. Škof Ravignani je tudi dejansko prevzel vodstvo škofije v nedeljo, 2. februarja, v stolnici sv. Justa.

Novi škof se po 13 letih vrača v Trst, saj je bil tu posvečen tako v duhovnika leta 1955 kot v škofa leta 1983. Rodil se je namreč 30. decembra 1932 v Pulju, v Trst se je preselil z družino leta 1946. 3. julija 1955 ga je takratni škof Santin posvetil v duhovnika. Najprej je služboval kot kaplan v raznih mestnih župnijah in poučeval v semenišču, kjer je bil tudi rektor od leta 1968 do 1983. Leta 1958 je šel za določeno obdobje v Rim, kjer je diplomiral v teologiji na papeški lateranski univerzi. Po ponovnem prihodu v Trst je nadaljeval s poučevanjem v semenišču, kot kaplan je služboval v župnijah sv. Just, sv. Peter in Pavel, sv. Vincencij Pavelski. Skrbel je tudi za mlade v tržaški Katoliški akciji in poučeval verouk na liceju Petrarca. Od l. 1967 do 1981 mu je bila poverjena skrb za ekumenski dialog s

pravoslavno in evangeličansko Cerkvijo ter z judovsko skupnostjo, od l. 1978 do 1981 pa je bil tudi urednik tržaškega škofijskega tednika Vita nuova in odgovoren za tiskovni urad škofije. 7. marca 1983 je bil imenovan za škofa v Vittoriju Venetu. V stolnici sv. Justa ga je posvetil sam škof Bellomi, v novo škofijo pa je prišel 15. maja istega leta. V skoraj 14 letih škofovanja se je tamkajšnjim vernikom zelo priljubil.

Že v svojih začetnih izjavah je škof Ravnani napovedal, da bo nadaljeval delo svojih predhodnikov, msgr. Santina, msgr. Cocolina in zlasti msgr. Bellomija. V intervjuju, ki ga je dal za tržaški dnevnik *Il Piccolo* takoj po imenovanju v ponedeljek, 6. januarja, je namreč poudaril, da mora Trst s pogumom gledati na bodočnost, biti mora mesto srečevanja in dialoga, mora se odpreti novi Vzhodni Evropi, ne sme se zapreti vase, če noče izgubiti svoje življenjskosti.

Glede vprašanja odnosov s slovensko manjšino je škof Ravnani ob tisti priložnosti dejal, da to ne sme biti problem: vsi so namreč prebivalci mesta in bratje v veri. Razlike v jeziku, kulturi in običajih postanejo bogastvo za neko skupnost. Škof je obljubil, da se bo s temi razlikami seznanil z namenom, da se bolje vključi v tržaško skupnost. Msgr. Ravnani je torej že na začetku napovedal, da se bo tudi v tem držal linije svojega predhodnika škofa Bellomija zato, da se ne bo izgubilo pridobljeno bogastvo in zato, ker je to krščanska linija srečevanja in odprtosti.

To je tržaški škof še dodatno poudaril v intervjuju za *Novi glas* 16. januarja, kjer je med drugim dejal: "Zelo rad bi videl, da bi se premagal občutek negotovosti in nezaupanja, ki teži nad jutrišnjim dnem. Zelo rad bi videl, da bi živeli skupno, Italijani in Slovenci, v medsebojnem spoštovanju, v popolnem razumevanju in srčnem prijateljstvu! Rad bi videl, da bi se oboji radodarno in krščansko zavzemali za to, da preteklost, še tako težka in mučna, ne bi preprečila uveljavitve resnične in močne edinosti za dobro mesta." O vlogi Trsta pa je dejal, da "se mora odpreti sosednjim državam na Vzhodu in na splošno Srednji Evropi. Mora se uveljaviti kot mesto srečanj in dialoga med narodi in različnimi kulturami; mora postati laboratorij idej in podjetij, ki naj služijo tako gospodarskemu razvoju kot tudi kulturnemu in duhovnemu napredku; koristi tega napredka naj služijo ne samo mestu, ampak tudi širši okolici."

Škof Ravnani je ob prevzemu tržaške škofije potrdil v njihovih funkcijah najozžje sodelavce pokojnega škofa Bellomija. Tako je tudi msgr. Franc Vončina ostal še naprej delegat za slovenske vernike. S slednjimi se je novi škof srečal od februarja do danes že večkrat, ko je obiskal številne župnije v Trstu in okolici (Sv. Jakob, Rojan, Barkovlje, Mačkolje, Boljunec, Opčine idr.). Slovence je prijetno presenetil s svojo tekočo slovenščino in z zanimanjem za njihove probleme. Omeniti velja duhovno misel, ki jo je podal 24. marca na tradicionalnem večeru Društva slovenskih izobražencev, posvečenem pripravi na Veliko noč. Takrat je med drugim poudaril, da se morajo duhovniki posvečati svoji duhovniški in pastoralni službi, saj katehezo, vodenje skupnosti v molitvi idr. lahko opravljajo laiki. Poudaril je

tudi potrebo, da morajo tudi med Slovenci vzkliti novi duhovniški poklici. Pri tem je zelo pomembna mladinska pastoralna: duhovniki morajo slediti mladim Slovencem, treba pa je tudi spodbujati mlade italijanske duhovnike, naj se resno naučijo slovenščine. Na letošnjih septembrskih škofijskih pastoralnih dnevih pa je med delovnimi skupinami bila tudi ena, ki so jo sestavljali slovenski verniki, vodil pa jo je msgr. Franc Vončina.

To so bili torej prvi koraki novega tržaškega škofa Evgena Ravignanija, ki je tudi z dejstvi pokazal, da sledi zgledu svojega predhodnika škofa Lovrenca Bellomija.

Praznovanje 150-letnice župnije Sv. Križ pri Trstu

Olga Tavčar

Goriška sinoda ali naša priprava na tretje tisočletje

Sinodalno
zborovanje
v Kulturnem
centru Lojze
Bratuž
(Foto Bumbaca)

V goriški nadškofiji se bo vse do letošnjih Binkošti nadaljevala sinoda, ki si postavlja za cilj izoblikovanje načrta o novem pastoralnem delu, da bi uresničevali poslanstvo Cerkve, se pravi "evangelizacijo, ki jo danes imenujemo 'nova', ker se ne sme omejiti le na podajanje evangelija, marveč mora preiti v življenje po evangeliju". To je cilj, ki ga je postavil v Ogleju, ob začetku sinode, na predvečer binkoštnega praznika, 25.5.1996, nadškof msgr. Bommarco. Kmalu bo torej povsem jasno, kako je sinoda uspela in v kolikšni meri se je sporočilo evangelija vraslo v naše čutenje, vsakdanje življenje in delo.

Pri delu dvanajstih komisij bi moralo v skladu z izhodiščnimi načrti sodelovati 310 sinodalnih delavcev. Stvarnost je bila seveda drugačna, saj niso mogli vsi redno pomagati pri načrtovanem delu. Pokazalo se je tudi, da je bila razprava marsikdaj okrnjena zaradi pomanjkljivega znanja oz. poznavanja cerkvenega nauka in specifičnih enciklik, ki določajo smernice pri pastoralnem delu. Kljub tem težavam so komisije doslej opravile najbolj potrebno osnovno delo zbiranja podatkov, mnenj, sugestij in idej o različnih vidikih pastoralnega in cerkvenega življenja in dela na področju škofije. Prva komisija je obravnavala Božjo besedo človeku in njeno podajanje; druga, skrivnost ljubezni troedinega Boga; tretja, vest kot prostor osebne srečanja s troedinim Bogom; četrta, skrivnost Cerkve; peta, zakramentalno razsežnost Cerkve; šesta, našo delno škofijsko Cerkev; sedma, karizme in službe v služeni svetu; osma, vero, kako živeti v vsakdanjosti;

deveta, pričevanje ljubezni za kulturo v službi življenja; deseta, kulturo sprejemanja različnosti; enajsta, kako graditi civilizacijo ljubezni; dvanajsta, poročanje v družbi informacije.

Rezultate preverjanja stanja so sinodalni delavci vzeli v pretres ob koncu prvega razdobja, ko so objavili tudi prvi sinodalni dokument z naslovom *Obraz neke Cerkve*. Ta sintetični pregled ugotovljenega stanja so analizirali na dveh skupnih zasedanjih v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici, in sicer 18. januarja in 8. februarja 1997. Ob analizi so ugotavljali sicer številne težave po župnijah, v nekaterih primerih tudi premalo pozornosti za sinodo kot sredstvu za duhovno prenovo, istočasno pa se je ob opravljenem delu tudi pokazalo izredno duhovno bogastvo gradiva, ki so ga komisije predstavile. Jasno so tudi izpostavili pastoralne nujnosti, ki naj odgovarjajo potrebam sedanjega časa.

V drugem razdobju, ki se je končalo poleti 1997, so sinodalci začrtali in oblikovali svoje predloge, da bi lahko nato v tem zadnjem razdobju tudi te misli postavili v jasnejše in trdnejše metodološke načrte in pastoralne programe, ki naj bi bili odraz sedanjega človeka v tem specifičnem prostoru.

V goriški nadškofiji se prepletajo tri različne kulturne dimenzije in dediščine, ob italijanski, ki je iz zgodovinskih razlogov postala prevladujoča, še furlanska in slovenska. To pomeni, da mora Cerkev te kulturne predznake upoštevati, če želi primerno in učinkovito opravljati svoje misijonsko poslanstvo in v globini nagovoriti ljudstvo, tudi tiste, ki so mlačni ali že bolj ali manj oddaljeni ob verskega življenja in čutenja. Izzivov za iskanje čim učinkovitejših pastoralnih poti torej ne manjka.

Med slovestnostjo češčenja Marijinega rojstva, ki je bilo 8. septembra na Barbani, je predsedstvo sinode predstavilo sinodalcem kazalo zaključnega dokumenta, ki bo zaobjemal pastoralne načrte naše škofije za naslednja leta. Kazalo in tematike v njem so sad dosedanjega dela ter analize vseh predstavljenih problemov, ki tarejo tukajšnjo družbo in Cerkev na sploh. Sam zaključni dokument naj bi bil po možnosti čim bolj operativno sestavljen. V njem naj bi bile začrtane smernice pastoralnega dela naše škofije. Sami pastoralni načrti naj bi se dotaknili treh glavnih tem:

Kako Bog sreča človeka - obravnavali bodo temo, kako pomagati sedanjemu človeku, da se tega božjega delovanja in stremljenja po srečanju s človekom zave in nanj pozitivno odgovori.

Skupnost verujočih - ali o tem, kaj morajo storiti današnje verske skupnosti, da bodo lahko postale resničen kvas celotnemu svetu in zveste oznanjevalke Kristusovega nauka; kako različne duhovne izkušnje posameznih verskih skupin lahko postanejo bogastvo celotne škofijske stvarnosti, tako da vnašajo novih idej in zagona v naše župnije in ne predstavljajo povoda za medsebojno nerazumevanje. Glede slovenskega dela škofije, moramo žal ugotoviti, da se naša stvarnost razlikuje od večine italijanskih župnij. Med nami ni težav zaradi nesoglasij med različnimi duhovnimi skupinami, preprosto zato, ker jih ni. Naša mladina, ki išče duhovno po-

globitev, se lahko vključi v skavtsko organizacijo, drugače pa je prisiljena vstopati v italijanske skupine. Podobno se dogaja tudi z odraslimi. Vsakomur je jasno, da to ni najboljše.

Cerkev v sedanjem svetu - ali o tem, kako in na kakšen način lahko naša škofija odgovori na osnovne socialne probleme današnje družbe: pastora-la družine, vzgoja k politiki, h kulturi sožitja, ki je v naših krajih še vedno marsikdaj zapostavljena, problem javnih sredstev obveščanja.

Vse od začetka sinode poteka na pobudo samega goriškega nadškofa po župnijah in v verskih skupnostih vsakodnevno češčenje Najsvetejšega Rešnjega telesa. Ta vsakodnevna molitev želi biti izraz zavesti celotne škofijske skupnosti, da bodo načrti, ki jih bodo sinodalci sprejeli, dosegli zaželjene uspehe le, če bodo sad navdiha Svetega Duha.

Zavedati se moramo, da Bog lahko deluje le po ljudeh in po njihovem razumu. Prav je zato, da se ob pričetku tretjega razdobja zamislimo in ponovno vprašamo, kako in na kakšen način lahko pripomoremo, da bodo naše župnije in po njih celotna škofijska stvarnost v polnosti zaživele in se prenovile ob oznanilu vesele novice Kristusovega vstajenja. Škoda bi bilo, da ne bi izkoristili prilike, ki nam jo je Jezus naklonil.

Glede naše slovenske skupnosti pa bi bilo prav, da bi se še enkrat vprašali, h kakšni vlogi je poklicana in kaj ji želi Gospod povedati na koncu drugega tisočletja. Vprašati se moramo, kako se krščanstvo odraža v našem življenju in delovanju, oz. kaj lahko s svojo kulturo, jezikom in duhovnostjo povemo večinskemu narodu in kako se lahko obojestransko duhovno obogatimo.

Sinoda, ki jo trenutno obhajamo, ne bo začrtala senzacionalnih pastoralnih smernic, med samimi sinodalci vseh treh jezikovnih skupnosti pa pričjenja vsaj veti nov duh, odraz vzajemnega spoštovanja, ki bo mogoče postalo plodno polje za pastoralno delovanje tretjega tisočletja. Izkušnja dela pri sinodi je pokazala, da se je mogoče koristno oplajati pri bogastvu izraženih misli. Za kaj takega pa mora predvsem obstajati potrebna volja, brez katere ne bomo mogli nagovoriti in resnično duhovno obogatiti niti najbolj zvestih, kaj šele tistega dela škofljanov, ki so že oddaljeni od verskega življenja.

JAPONSKI JANUAR

Vladimir Kos

*Našel zaklad sem:
ritem in blagozvočje
in v njiju pomlad.
Stvarstvo razširjam v pesem
češplje cvetoče.*

(V slogu japonske tánka-pesmi, s 5,7,5,7,7
zlogovnimi vrsticami)

J.M.

Hrenov simpozij v Rimu

Škof Tomaž Hren

Slovenska teološka akademija v Rimu je že petnajstič pripravila znanstveni simpozij od 8. do 12. sept. 1997. Posvetila ga je ljubljanskemu škofu Tomažu Hrenu ob njegovi 440-letnici škofovskega imenovanja. V papeškem slovenskem zavodu Sloveniku se je zbralo nad trideset znanstvenikov, raziskovalcev in strokovnjakov iz Slovenije, Avstrije in Italije, ki so prikazali življenje in delo škofa Tomaža Hrena (1560-1630). Mladost je preživel v svoji protestantski družini v rodni Ljubljani, nato pa študiral v jezuitski šoli v Gradcu, kjer je postal duhovnik 1588. leta. Živel je v dobi katoliške obnove na Slovenskem in bil njen odličen pobudnik. Zavedal se je svojega slovenskega izvora in pospeševal vsestranski verski in kulturni napredek. V Ljubljani je ustanovil tiskarno in začel izdajati prevode *Evangelijev in listov*, ki so sicer temeljili na Trubarjevih in Dalmatinovih prevodih, sicer očiščenih protestantskih besedil. Toda v obdobju 1615 do 1672 ni izšla iz tiskarne nobena slovenska

tiskana knjiga, kar je pomenilo zastoj v slovenski književnosti. Prizadeval si je za obnovo cerkvene umetnosti in cerkvenega petja ter za vzgojo duhovnikov.

V Trstu, kjer je danes sodna palača, je imel škof Hren svojo počitniško hišo sredi vrtov in vinogradov, kamor so prihajali na oddih tudi ljubljanski bogoslovci in škofovo spremstvo. Današnja ulica Coroneo se imenjuje po škofu Hrenu.

Škof Tomaž Hren je umrl v Gornjem Gradu 10. febr. 1630 in je bil pokopan v nekdanji benediktinski cerkvi.

V sredo, 10. sept. 1997, je udeležence rimskega simpozija med avdienco na Trgu sv. Petra pozdravil papež. V slovenskem jeziku je dejal: *"Pozdravljam udeležence simpozija o škofu Tomažu Hrenu, ki ga priraja Slovenska teološka akademija v Rimu. Hren je bil ljubljanski škof v prelomnih časih v začetku sedemnajstega stoletja. V duhu tridentinskega cerkvenega zbora si je prizadeval za vzgojo in izobraževanje duhovnikov in za poglobitev bogoslužja. Pospeševal je ljudske pobožnosti in cerkveno petje. Bil je sinovsko vdan Svetemu sedežu in je to zvestobo utrjeval pri svojih vernikih. Istočasno pa je gojil tudi narodno kulturo v luči svojega gesla: 'Terret labor, aspice praemium'. Z željo, da bi Cerkev v Sloveniji ostala vedno zvesta Kristusu in njegovemu evangeliju ter se z novo gorečnostjo posvetila svojemu duhovnemu poslanstvu, Vam podeljujem svoj apostolski blagoslov."*

Danijel Devetak

Devetdeset let msgr. Franca Močnika

Preprosta beseda in jasna misel. To sem našel, ko sem se na začetku meseca oktobra v Zavodu sv. Družine v Gorici srečal z msgr. Francem Močnikom, ki je 26. septembra praznoval visok jubilej - 90 let življenja. Ker je resnično ponižen, skoraj ni pristal na krajši pogovor, saj, je rekel, "je bilo pisanega in povedanega o meni že preveč".

Kakšne spomine ohranjate na prvo svetovno vojno? Kje ste takrat bili...

Med prvo svetovno vojno sem bil doma v svoji družini. Ker mi je šlo bombardiranje zelo na živce, so me starši dali na materin dom v Žiri. Od prvega napada z bombami na Idrijo mi je ostalo tresenje roke; to je bilo leta 1917.

Povejte nam, prosim, kaj o realki v Idriji.

Katera je bila njena vloga? Kakšne spomine imate nanjo?

Na realko imam lepe spomine, saj sem imel tako možnost obiskovati srednjo šolo, ker so jo zdgradili 5-6 let prej prav zato, da bi lahko delavski fantje in dekleta šli tudi v srednjo šolo in bi tako tudi kaj nastalo iz njih. Prej namreč niso mogli v srednjo šolo v Ljubljano ali Gorico, ker zaradi ekonomskih zadev ni bilo možno. Spomini nanjo so različni. Najprej smo bili tam še pod Avstrijo; imeli smo dobre profesorje Slovence iz ljubljanskih šol. Ko je potem prišla Italija, so ti morali oditi in so prihajali razni profesorji, ki niso znali kaj prida slovenščine, čeprav so morali predavati in nas učiti po slovensko.

V Bologni ste študirali čisto matematiko. So bili tam tudi drugi Slovenci? Ste se družili? Kako se spominjate na bolonjske profesorje?

Ko sem šel na univerzo v Bologno, skoraj ni bilo Slovencev; kasneje so prišli v večjem številu, tako da nas je bilo, preden sem končal študij, menda okrog petnajst na raznih fakultetah. Ob nedeljah smo se navadno okrog enajste srečevali v nekem baru malo izven bolonjskega središča. Malo smo se pomenili o tem, kako je doma na Goriškem ali pa kako nam gre vsake-

Slavljenec med zahvalno mašo v cerkvi sv. Ivana (Foto Bumbaca)

mu zase na univerzi. To je bilo od leta 1925 do 1930. Profesorji so bili večinoma zelo dobri; kot povsod, pa niso bili vsi taki. Profesor, ki mi je dal snov za doktorsko tezo, je bil izreden; to je bil dr. Tonelli, ki je potem šel iz Bologne v Piso.

Poučevali ste matematiko in fiziko v Gorici. Koliko let?

Najprej sem med vojno poučeval oz. nadomeščal razne profesorje na italijanskih srednjih šolah in gimnazijah, ker so jih poklicali k vojakom. Tako sem poučeval na italijanski klasični gimnaziji in učiteljišču. Na škofijski gimnaziji sem poučeval tri leta, na slovenski klasični gimnaziji in liceju pa dvajset.

Kako ste sprejeli imenovanje za apostolskega administratorja in kako ste opravljali to vlogo?

Službo apostolskega administratorja sem sprejel, ker me je nadškof Margotti s tem namenom najprej poslal v Solkan za župnika in mi šele po razmejitvi oz. po novih mejah povedal, kakšne namene je imel. V Vatikan je poslal predlog, ki so ga tam odobrili. Službo apostolskega administratorja sem opravljal samo mesec dni; 15. septembra sem nastopil, 12. oktobra so me že pahnili nazaj čez mejo.

Leta 1945 ste napisali prvi uvodnik Slovenskega Primorca, predhodnika Katoliškega glasa. Ste se duhovniki že prej zbirali?

Imam zadoščenje, da sem bil takoj od začetka zelo navdušen za naš katoliški tisk. Slovenski duhovniki smo se zbrali leta 1942 v zakristiji goriške stolnice, ker smo se odločili, da bomo začeli izdajati Slovenskega Primorca, ker je bilo tedaj v časopisju mnogo napadov na katoličane, duhovnike, papeža. Zato smo hoteli tudi mi povedati svoje in braniti naše ljudstvo in Cerkev pred sovražniki-napadalci. Zelo sem bil vesel, ko sem lahko napisal članek prvega Primorca in bil prisoten skupno z dr. Humarjem tudi pri rojstvu prve številke v tiskarni Lukežič. Tudi potem, ko je nastal iz Primorca Katoliški glas, sva oba veselo podpirala in pomagala, da je vedno izhajal.

Katere težave in zadoščenja ste imeli pri delu okrog katoliških časnikov, kjer sodelujete več kot 50 let?

Imel sem to zadoščenje, da smo lahko povedali to, kar je resnica, in pa tudi to, da smo branili slovenstvo in Cerkev pred napadalci in drugače mislečimi.

Katera je bila dolgo let vloga Alojzijevišča?

Ko sem se vrnil v Gorico, sem hodil pomagat v Alojzijevišče ravnatelju gospodu Erženu. Tako smo nudili pomoč fantom, da so lahko študirali in napredovali. Ko je leta 1967 ravnatelj šel v pokoj, so mene izbrali za ravnatelja in sem še do leta 1992 opravljal to službo. Vedno manj je bilo dijakov, ki so prihajali v Alojzijevišče, ker so raje hodili od doma s kolesom, motorjem, nekateri celo z avtomobilom. Ker so bili raje doma kot v zavodu, se je število s časom manjšalo in leta 1992 je Alojzijevišče prenehalo s svojim delovanjem.

Kako se počutite v tem trenutku? Kaj bi povedali predstavnikom naših organizacij in predvsem mladim?

Sedaj sem v svojih letih pač bolj okrnjen z močmi in zato ne morem več delati; v Zavodu sv. Družine sem na razpolago sestram, da jim kaj pomagam, če je potreba. Mladinske organizacije pozdravljam, zelo sem vesel, da se zbirajo naši ljudje pri skavtih in drugje, da se bodo tako vzgojili, saj bodo prav ti mladi postali naši narodni in cerkveni voditelji v prihodnosti. Mladji naj se tega zavedajo in se lepo pripravljajo na prihodnost, da bodo zmožni za pomembna mesta, ki jih zahteva naša narodna manjšina.

NIKOLI NI ZAHVALE DOVOLJ

Janez Povše

Nikoli ni zahvale dovolj

*za nežni let ptic,
za prijazne travnike zelene
in neštetihih bilk še nežnejši klic,
za migljajoče zvezde razpršene,
za globokega neba sinje in temno oko;*

nikoli ni zahvale dovolj

*za sonce in njegovih žarkov toplino,
za sonce, ki nikdar zatonilo ne bo,
za goro in njeno ponosno strmino,
za veter in njegove božajoče pozdrave,
za dobrohotno rast skrivnostnih dreves,
za tisoč barvnih cvetov brezmejne planjave,
ki natihoma so se spustile do nas iz samih nebes;*

nikoli ni zahvale dovolj

*za vse, kar se v duši dogaja
v neutrudni igri svetlobe in temè,
ko iz stisk se novo življenje poraja
in skozi dvome boleče spet prebije se upanje,
da se kot prvič znova boj za smisel pričinja,
za smisel in vse, od česar živi človeško srce
in čemur ljubezen svoje sanje namenja
vsak hip od rojstva do poslednjega dne;*

nikoli ni zahvale dovolj,

nikoli ni zahvale dovolj

*za tistega, ki vse te lepote zunaj in znotraj nas ustvarja
ter vsemu, kar biva, brez prestanka milost deli,
prečudežno odločitev za dobro ne za zlo nam podarja
in le, da so darovi njegovi sprejeti, si tiho želi;*

nikoli ni zahvale dovolj,

nikoli ni zahvale dovolj,

*ker je dovolj nikdar ne more biti,
in če smo dandanes nesrečni vse bolj,
je to zato, ker ne znamo v sebi sebičnosti ubiti.*

J.M.

Nova cerkev na Palkišču v Dolu

V nedeljo, 12. oktobra 1997, se je uresničil 50-letni sen. Goriški nadškof A.V. Bommarco je na Palkišču posvetil novo cerkev na čast Brezmadežnemu Marijinemu Srcu.

Nova cerkev na Palkišču ob posvetitvi 12. oktobra 1997 (Foto Bumbaca)

Na Palkišču v Dolu, ob državni cesti številka 55, so zgradili novo cerkev. Na istem kraju je bil prej skedenj, kjer je pred 50 leti župnik g. Bernard Špacapan prvič maševal po razmejitveni črti med tedanjo Jugoslavijo in Italijo (15. sept. 1947). V tem skednju je bila med prvo svetovno vojno vojaška bolnišnica, kjer je umrlo tudi veliko vojakov.

Pred vojno so Doljani spadali pod župnijo Opatje selo, nato je bil tu nekaj časa vikarjat, dokler ga niso priključili jameljski župniji. Nova cerkev naj bi služila vsem Doljanom, z Bonetov, Mikolj, Hišarjev, Palkišča, Ferletičev, Brnov, Vižintinov in Devetakov. V nekdanjem skednju je bila sv. maša ob nedeljah le do 19. okt. 1947, ko so blagoslovili kapelo v prostorih tedanje osnovne šole. Kip fatimske Marije so slovesno umestili v kapeli leta 1948. Izdelan je bil v Ortiseju na Tirolskem. V soboto pred blagoslovitvijo pa so ta kip slovesno prenesli v novo cerkev.

Na dan Rožnovenske Matere Božje, 7. okt. 1996, je goriški nadškof A.V. Bommarco blagoslovil in položil temeljni kamen za novo cerkev. Od tedaj se je začelo gradbeno delo, ki je po zaslugi nekaterih krajanov, posebno g. Emila Vižintina, ki je imel tudi odgovorno nalogo za izpeljavo vseh del, po skoro enem letu doseglo svoj cilj in zaslužen pohvalo ob dovrstitvi del. Pri vsem pa je sodeloval tudi krajevni župnik Anton Prinčič, v kolikor mu je zdravje dopuščalo. Inž. Nikolaj Fornasir in arh. Fabio Bressan sta izdelala načrt, ki ga je občina odobrila spomladi 1996. Zidarski mojster Lucijan Zotti iz Štandreža je začel z deli in pripravil spodnji prostor pod cerkvijo, ki bo služil raznim srečanjem. Oktobra istega leta je bila blagoslovitev temeljnega kamna in že pred zimo je bila stavba vsaj pokrita. Za ostala dela pa so poskrbeli v minuli pomladi in poletju.

Slovesno bogoslužje ob posvetitvi cerkve je vodil goriški nadškof A.V. Bommarco ob somaševanju domačega župnika Antona Prinčiča, msgr. Oskarja Simčiča in številnih duhovnikov s tostran in onstran meje v pove-zovanju obeh škofij. Koprskega škofa M. Piriha je zastopal msgr. Ivan Likar, pri bogoslužju pa je pel cerkveni pevski zbor iz Opatjega sela. Vsa slovesnost je bila v slovenščini, le nadškof je spregovoril v italijanščini, posvetitvene besede je v slovenščini bral msgr. O. Simčič; razlago slovesnosti je podal g. Karel Bolčina. Ob koncu sv. maše se je najprej v imenu župnijskega sveta ga. Ana Frandolič zahvalila vsem dobrotnikom, zaseb-nikom, ustanovam in g. nadškofu za vso podporo in pomoč. Pooblaščen Milko Vižintin se je pristrčno zahvalil vsem, ki so pripomogli k uresničitvi 50-letnih želja krajanov in vernikov. Tudi doberdobski župan dr. M. Lavrenčič je dejal, da se je uresničila dolgoletna želja Doljanov. Občinska uprava je že pred petimi leti začela postopek za izvedbo načrta in ga pod-prla z razumevanjem. Prav tako je domači župnik izrazil veselje, da se bodo lahko odslej verniki zbirali v novem bogoslužnem prostoru. Veliko število vernikov, tudi iz Opatjega sela ter širše goriške okolice in s Tržaškega, je s svojo navzočnostjo izpričalo veselje nad tem dogodkom, ki bo ostal v trajnem spominu in bo v ponos župniji, občini in slovenskim ljudem.

NA MEJI MED ZIMO IN POMLADJO

Vladimir Kos

*Iz špranj v betonu čisto mlade trave
zvedavo kukajo v obraz zemljé,
ki čaka sonca svatovski poljub,
čeprav je sonce zdaj še gost daljave.*

*Velika noč je tukaj! Prav gotovo:
dreves brsteče veje v svod molé
in svod jim nudi belo-moder up
in veter šepeta o Njem na novo.*

*Velika noč je tukaj! S ptičkov petjem
in s češnjami, cvetočimi za god,
dotlej da mrak ga z luno proslavi
za Noč, ki čaka zadnje razodetje:*

*Veliko noč, ko v lunini svetilki
utrne sanje Vstali naš Gospod,
in v zoro zlije se smehljaj luči
z Njegovih ran in z ros na vsaki bilki.*

Drago Štoka

Ob dvestoletnici rojstva škofa Ireneja Friderika Barage

Škof I. Friderik Baraga

Pred dvesto leti se je na Slovenskem rodil veliki mož. Luč sveta pa je zagledal na dan sv. Petra in Pavla leta 1797 v Trebnjah na Dolenjskem.

Ime Ireneja Friderika Barage sem prvič slišal v domači kontovelski cerkvi, ko nam je takratni kaplan Stanko Janežič vneto o njem govoril kot o človeku mnogih vrlin, piscu nabožnih knjig in misijonarju, ki se je ves razdajal med indijanskimi plemeni v Severni Ameriki. Otroci smo bili nad to kaplanovo pripovedjo navdušeni in seveda občudovali človeka-misijonarja, ki je bil med Indijanci kot doma, jim pridigal, spreobračal pa tudi učil pisati in jih celo v potrebi zdraviti. Mi smo Indijance videvali samo v filmih in bili v bojih z belci proti njim, ta Baraga pa je šel med nje in postal skoro eden od njih. Čudili smo se temu in težko verjeli, da je bilo res tako.

Potem sem o Baragi bolj malo slišal, vse do avgusta 1996, ko sem se čisto slučajno pridružil romarjem iz Slovenije, ki so šli za cela dva tedna

k rojakom v Kanado in Združene države Amerike in obiskali vse kraje, kjer je Baraga živel in delal. "Po Baragovih sledih" je bil naslov temu romanju in prepotovali smo skoro pet tisoč kilometrov poti od Clevelanda do Marquettea, od Chicaga do Washingtona. Bilo je to enkratno doživetje, na katerega bo osemdeset slovenskih romarjev iz vse Slovenije težko pozabilo. Višek našega bivanja v Baragovi deželi je bila nedvomno udeležba na osrednji slovesnosti Baragovih dni v Torontu, 1. septembra 1996, pri maši v stolnici sv. Mihaela. Slovesno somaševanje je vodil torontski nadškof dr. Alojzij Ambrožič. Somaševalo je okrog dvanajst škofov iz vse Severne Amerike. Pri maši, pri kateri so sodelovali tudi pevci in govorci indijanskega rodu, je bila osebnost Friderika Barage stalno v ospredju in molitev, da bi ta misijonar dosegel čast oltarja, je bila v tisočglavi množici goreča in globoka. Tudi na njegovem grobu v Marquetteu je bila molitev nas vseh globoko zbrana.

Toda kdo je bil pravzaprav Irenej Friderik Baraga? Alojz Rebula piše o njem takole:

"Sodobnik Vodnika, Prešerna, Čopa, ki je zavrgel svojo dunajsko juristovsko diplomu, svoj grad pod Trebanjsko goro, celo svojo nežno neve-

sto, da se je kot misijonar zabil za sedemintrideset let med Indijance v območju Velikih jezer..." (Oblaki Michingana).

Bil pa je tudi sodobnik Antona Martina Slomška, ki je prav tako kandidat za blaženega in svetnika in ni izključeno, da bosta morda oba dosegla istočasno čast oltarja.

Baraga je po diplomi iz juridičnih ved na dunajski univerzi in po globokem premisleku napravil odločilen korak v svojem življenju: odločil se je za duhovniški stan. Kaplanoval je najprej na Gorenjskem in Dolenjskem, potem pa se za vedno odločil za misijonsko pot. Mikala ga je Severna Amerika, predvsem Kanada s svojimi velikanskimi jezери. Mesec dni plovbe od Le Havra do New Yorka je bil začetek njegove poti v novi svet, kamor je prispel na silvestrovo 1830. V tem še pionirskem svetu je zadihal povsem nov, prav nič evropski zrak. Takrat so se še bliji zadnji boji med novimi priseljenci in avtohtonimi prebivalci ameriške celine, Indijanci. On, Baraga, se je odločil za slednje. Pri-

padnik ne prav velikega naroda, kot je slovenski, se je pač nagonsko odločil, da bo živel in deloval med izginjajočo in diskriminirano manjšino, med Rdečkožci!

V pismih sestri Amaliji piše v Slovenijo, da je med temi indijanskimi plemeni ne samo zadovoljen, ampak celo srečen. Srečen, da sme biti med "od whisksija ponorelimi Indi-

janci, v strašnih zimah Gornjega Michingana, v uborno osameli škofiji, kjer mora z lastnimi rokami celo tesati okvire za križeve pote svojih misijonskih cerkva."

Na tisoče kilometrov je prepešal in se vozil s sanmi, prejahal na konjih in ves utrujen sedel na vozovih. Kdo bi preštel njegove kilometre v vseh 38 letih življenja med Indijanci v Severni Ameriki? In kdo bi mogel prešteti število Indijancev, ki jih je pripravil za vstop v katoliško vero, pa število, ki jim je nudil prepotrebne hrane in zdravniške pomoči, pa število tistih, ki jih je naučil branja in pisanja, on, ki ni znal niti besedice njihovega jezika, ko je stopil na tla nove celine? Pa kolikim med njimi je vrnil upanje v življenje, tolažbo v žalostna srca, vero v boljši svet? Vse to tam ob Michiganskem jezeru, ki je veliko skoro kot naše Jadransko morje, tam, kjer je skoro štiri desetletja deloval on, ki je poleg škofa Gnidovca in Kno-

Pred slovensko župnijo in cerkvijo v Clevelandu. V sredini je beograjski nadškof dr. Franc Perko.

bleharja gotovo naš največji slovenski misijonar. Takole opisuje Rebula Baragov michiganski svet:

"Svetle ravnine južnega Michigana, kjer je Baraga začel svojo pot; jezerska sinjina okrog Bobrovega otoka, kjer je na celini zgradil svoje prve misijonske cerkvice; neznanske smrekove in brezove hoste severnega Michigana, ki jih je prekrizal z indijanskimi krpljami ali na pasjih saneh; Bakreni polotok z razvalinami rudnikov in z grobovi dolenskih fantov, kamor je prihajal z binškošnim bogastvom jezikov oskrboval duše belih priseljencev, Ircev, Nemcev in Francozov; oborna lesena škofijska hišica pri Bricah svete Marije-Sault Ste. Marie, kjer je kot škof sredi zemljepisne divjine dozoreval v nekrvavega mučenca: kripta v podzemlju katedrale v Marquettu, kjer čaka vstajenja s svojima slovenskima kolegoma v škofovstvu Markom in Vrtinom" (Oblaki Michigana, str. 273). V tem prostranem in čudovitem svetu velikanskih severnih jezer je Irenej Friderik Baraga zatisnil 19.1.1868 svoje trudne, mučeniške oči.

Indijanci (tisto malo, kar jih je še ostalo, in še to po večini v posebnih rezervatih), pa belopolti in črnopolti Američani: vsi ga imajo za svojega in že častijo kot pravega svetnika. Vsako leto so Baragi v čast prirejeni posebni simpoziji, debate, pogovori, imenovani "Baragovi dnevi", enkrat v enem, drugič v drugem kraju Severne Amerike.

Na koncu teh študijskih dni gre pisna zahteva pristojnim vatikanskim oblastem, da se Baragi prizna mesto na oltarju.

Kdaj bomo Slovenci dočakali ta veliki dogodek, pa je vprašanje, na katerega si zaenkrat še ne moremo odgovoriti. Želimo pa si ga vsi Slovenci, oni v tujini, v Baragovi deželi, in mi doma, v Sloveniji in zamejstvu.

Prav bi bilo, da bi se končno tudi Slovenci pridružili vsem tistim evropskim narodom, velikim in malim, ki že imajo čast imeti na oltarju svojega rojaka-svetnika!

Sv. Hieronim - primorski rojak?

Sv. Hieronim spada med največje razumnike antike, med štiri zahodne cerkvene očete poleg sv. Avguština, sv. Ambroža in sv. Gregorja Velikega

Sveti Hieronim (340/45-420) je bil polihistor, kozmopolit, pesnik, pisatelj, prvi prevajalec celotnega Svetega pisma iz hebrejskega, aramejskega in grškega jezika v latinščino. "Vulgata", kakor se imenuje njegov prevod, je veljala do zadnjega koncila

za uradni prevod Svetega pisma. V svojem delu je Hieronim združeval antično kulturo s krščanskim naukom in etosom, prenesel je vzhodno meništvu na zahod in bil tako predhodnik sv. Benedikta (480-547), očeta zahodnega meništvu.

O rojstnem kraju sv. Hieronima obstaja obširna literatura, ki vse do danes še ni prišla do dokončne rešitve glede tega vprašanja. Pred dobrim desetletjem je hrvaški zgodovinar in arheolog Mate Siuč objavil obširno razpravo o Hieronimovem rojstnem kraju, katerega postavlja v zaledje Kvarnerskega zaliva, v Liburnijo, v kraje današnjih naselij Šapjane, Žejana in Starod, ki ležijo ob novi slovensko-hrvaški meji (1). Njegovi tezi, kot doslej najverjetnejši, pritrjuje tudi slovenski zgodovinar, akademik Rajko Bratož (2). Obema razpravama dodajam še nekaj podatkov, ki utegnejo prispevati k razjasnitvi Hieronimovega rojstnega kraja. V razpravi povzemam misli navedenih avtorjev in ob koncu dodajam še nekaj novih ugotovitev, predvsem teh, ki zadevajo tradicijo in češčenje Hieronima v naših krajih.

Kdo je bil Hieronim? Rojen naj bi bil leta 331, ali pa med leti 340 in 350, najverjetneje leta 342. Poreklo Hieronimove družine kaže na povezavo z grškim kulturnim prostorom, kar naj bi označevala tudi imena Eusebius, Hieronymus. Kot sin bogatih posestnikov je dobil, skupaj z Bonozom, vrstnikom in sosedom, izobrazbo v domači hiši. Domači učitelji so jima posredovali klasično, latinsko kulturo. V 20. letu starosti je Hieronim odšel v Rim, kjer je študiral retoriko in filozofijo, prejel krst, nato pa preko Akvileje odšel v Galijo (Trier) ter pričel s književnim delom. Okrog leta 372 se je vrnil v Akvilejo, obiskal Konkordijo in Emono. Kmalu nato se je po morju odpravil na Vzhod, v Antiohijo, Halkido in Kilikijo, se odločil za meniško življenje in se leta 374 podal v halkidsko puščavo, študiral hebrejščino in napisal prve poslanice. Ko se je vrnil v Antiohijo in prejel duhovniško posvečenje (379), se je nekaj časa zadrževal v Carigradu, leta 383 pa je odšel v Rim in navezal stike s papežem Damazom. Ta ga je pridobil za prevajanje Svetega pisma iz izvirnikov v latinščino. Po smrti papeža Dameza (384) in zaradi nesoglasja z rimskimi matronami je odšel z bratom Paulinijanom v Jeruzalem, obiskal svete kraje ter se naselil v Betlehemu, kjer je ustanovil moški samostan, bogata vdova Pavla s hčerko

Eustohijo pa ženskega. Za vzdrževanje samostana je prodal domače imetje v Stridonu. V Betlehemu je pisal, prevajal, se dopisoval s prijatelji v Akvileji, Emoni, Galiji, s sv. Avguštinom in z nasprotniki Rufinom, Melanijo in drugimi. V Betlehemu je tudi umrl in bil pokopan leta 420. Njegove posmrtno ostanke so pozneje prenesli v Rim, v cerkev sv. Marije Velike (S. Maria Maggiore). Za svetnika ga je proglasil Gregor Veliki leta 590 (3).

V svojem delu *De viribus illustis* (4) Hieronim sebe takole predstavi: "Hieronymus natus patre Eusebio, oppido Stridonis, quod a Gothis eversum Dalmatiae quondam Panoniaeque confinium fuit" (Hieronim, rojen očetu Eusebiju v mestu Stridon, ki so ga porušili Goti, in je nekdanja meja med Dalmacijo in Panonijo). M. Suić obžaluje, da ni resnična izjava, ki jo pripisujejo Hieronimu: "Parce mihi Domine, quia Dalmata sum!" (Odpusti mi, Gospod, Dalmatinec sem!).

Glede Hieronimovega rojstnega kraja je nemalo odprtih vprašanj: kje je bila meja med Dalmacijo in Panonijo ob koncu 4. stoletja, oziroma v času, ki ga omenja Hieronim? Pod katero civitas ali municipium (mesto) je spadal kraj (oppidum) Stridon? Zakaj ni Hieronim točneje označil kraj svojega rojstva in mladosti?

Hieronim opisuje svoj rojstni kraj, Stridon, kot podeželsko (ruralno) mesto, kjer je živela družina očeta Eusebia. Kraj ni bil ne civitas ne municipium, verjetno le castellum (utrdba). Pripadal je neki drugi civitas (municipium), morda trsatski (civitas Tersatica). M. Suić navaja, da je Hieronim najbrž imel, poleg antagonizmov, ki so tedaj vladali med podeželjem in mestom (med opidum in civitas), še druge razloge, da ne navaja točnih podatkov.

Za Hieronimov rojstni kraj so se začeli zanimati šele v času humanizma in renesanse. V zvezi s tem so se oblikovale tri teorije (domneve): istrska, dalmatinska in panonska (5).

Prva istrska, zagovarjajo jo F. Blond (1539), P. Stankovich (1824) in drugi, postavlja rojstni kraj v Istro, v Zrinj ob reki Mirni, ali v bližino Akvileje (Vaccari). Proti tej teoriji je znani tržaški zgodovinar P. Kandler (1846), ki mu je bliže panonska teorija. V novejših izdajah življenja svetnikov je Hieronimov rojstni kraj postavljen "južno od črte Akvileja-Emona, morda kje pri Šempetru na Krasu" (6). Isti podatek povzema tudi prevod Nebeški zavetniki, DZS, Ljubljana 1996, 170. Istrski teoriji je najbližja teorija naših avtorjev, ki postavljata Hieronimov rojstni kraj v zaledje Kvarnerja, v Liburnijo (7) oziroma "nekje na stičišče Italije, Dalmacije in Panonije" (8).

Panonsko teorijo so zagovarjali M. Inhoffner (1644), P. Kandler (1846), J. Danko (1874). Hieronimov rojstni kraj naj bi bil nekje med Muro, Savo in Dravo ali celo na Madžarskem.

Tretjo, dalmatinsko teorijo je zagovarjal že hrvaški pesnik Marko Marulić (1450-1524). Stridon enači z Strigovo, mesto na tromeji med Dalmacijo, Bosno in Hrvaško. G. Kapor (1828) prvi omenja Grahovo polje v severovzhodni Bosni kot rojstno mesto, za njim J. Alacevich (1881/82), ki se sklicuje na (falsificiran) dokument. Najbolj vneto jo je zagovarjal znani

hrvaški arheolog don Frane Bulić (1922). Tudi zaradi njegove avtoritete je ta teorija dolgo veljala za najbolj verjetno.

Odgovor na vprašanje, kje je bila meja med Dalmacijo in Panonijo v času, ki ga omenja Hieronim, je ključnega pomena. Več dokazov je, med drugimi tudi Hieronimova navedba, da je Strido "quondam - nekdanj" ležal na meji med Dalmacijo in Panonijo, da se je ta meja spreminjala. Na kaj se nanaša beseda "quondam - nekdanj", ali na nekdanjo mejo med Dalmacijo in Panonijo, ali nekdanje mesto Strido, ki so ga leta 378 porušili Goti, ni jasno. Nekdanji Ilirik, od 1. stoletja dalje Dalmacija, je segal od naših krajev do današnje Albanije. Grahovo polje, kjer naj bi po F. Buličevi teoriji ležal Strido, nikoli ni bilo v Dalmaciji (9). M. Suić išče rešitve v zvezi z razvojem alpskih zapor (Claustra Alpium Iuliarum, Clausurae Alpium Iuliarum, Alpium vallum) z Italijo, ki so ležale na tem področju. Zaradi pogostih vdorov barbarov, ki jih omenja tudi Hieronim, so ob koncu 4. stoletja začeli graditi obrambni sistem na tem področju (Hrušica - Ad Pirum, Longaticum - Logatec, Castra - Kastav, Tarsaticum - Trsat...).

Meje med Italijo, Dalmacijo in Panonijo so doživljale velike spremembe. Tako je Italija v 1. stoletju segala do reke Raše v Istriji (Istri). Ta (Histarija) pa je mejila na Liburnijo (Kvarnerski zaliv z okolico), kjer je šla cesta med Akvilejo (Oglejem) in Trsatice (Trsatom) ter Dalmacijo, ki je segala vse do meja Italije. Emona (sedanja Ljubljana), ki je prej pripadala Panoniji, je bila že leta 170 priključena Italiji. Tako moremo

Slovesnost v Starodu ob 1650. obletnici Hieronimovega rojstva

razumeti Hieronimovo oznako, da Strido leži med Dalmacijo in (nekdanjo) Panonijo, ki je sedaj pripadala Italiji. Po Vallarsiju, Hieronimovem življenjepiscu, je mogoče ravno tu, v območju Liburnije, na meji med Dalmacijo in Panonijo, iskati Hieronimov rojstni kraj. To področje pa je pripadalo municipiju Tarsatica (10).

Na to področje postavlja Hieronimov rojstni kraj že Arhidiakon Tomaž (Thomas Arhidiaconus), splitski kronist iz 13. stoletja. Hrvaško državo označi kot segajočo na zahodu "do Karintije; proti morju pa do mesta Stridona, ki je sedaj na meji med Dalmacijo in Istro". Na drugem mestu pa pravi, da je Dalmacija "primorska pokrajina, ki ... sega do Kvarnerskega zaliva, v notranjosti katerega je mesto Stridon, Hieronimov rojstni kraj" (11). Tomaž je najbrž imel na voljo še kak drug vir, za nas izgubljen, saj zapis izraža gotovost. Lokacijo Stridona nedvomno postavlja na tla Libur-

nije. Zakaj niso Tomaževe navedbe bolj upoštevali? Zdi se, da je bila avtoriteta M. Marulića večja kot Arhidiakona Tomaža, da so drugim teorijam dajali večjo pomembnost.

Številni podatki iz Hieronimovih spisov dajo slutiti, da je doma v bližini morja, kjer se srečujeta mediteranska in kontinentalna klima, kjer brije ostra burja, kjer sta zemlja in podnebje človeku nenaklonjena. Hieronimu so morje, zalivi in morske ožine nekaj domačega, pozna različne vrste morskih rib, niso mu neznane težave človeka, ki živi sredi manj naklonjene narave.

Hieronim svoj rojstni kraj imenuje oppidum Strido. Če bi šlo za mesto (civitas), bi vsekakor to tako tudi omenil. Oppidum bi lahko bila neka utrdba. Toda Hieronim na mnogih mestih omenja vaški ambient, se pravi širši okoliš, kjer so živeli premožni starši kot lastniki zemljišč. Stridon je po vsej verjetnosti bilo naselje (vas, pagus) z več zaselki (12).

Na področju Liburnije, o kateri govorimo, je nekaj krajev, ki so rimskega izvora, ki pa niso dovolj arheološko raziskani. V poštevek pridejo zlasti gradišča (gradine): nad Šapjanami (Gradina 562 m), Pasjakom in Starodom (Grmada 796 m, Gradina 793 m), pa tudi naselja Žejane in Mune. Toponomastika (izvor krajevnih imen) bi lahko prispevala k večji jasnosti. Predrimska, ilirska razlaga imena Stridon, po A. Mayerju, 1942/43 naj bi označevala naselje na skali, ki visi nad poljem (13). Latinski glagol strido (strideo) pa pomeni šepetati, šušljati, zavijati, bučati, kar je značilno za kraški predel, kar Liburnija je. Tako ime Šapjane nesporno prihaja iz glagola šepetati (hrv. šaptati, šapljati, šapjati), ki ima v staroslovenščini in v slovenskih jezikih onomatopejski pomen (gre za imitacijo, posnemanje). Zelo možno je, da so Slovani sprejeli vsebino glagola stridere, in ga preoblikovali v domač jezik, kar ni redkost v razvoju jezika. Podobno npr. Ad Pirum - Hrušica (pirum - hruška).

Glede toponima, to je povezave sedanjega imena z nekdanjim, M. Suić posebej navaja ime naselja Žejane. Iz podobnih toponimov razlaga, da je morda razvoj naslednji: Hieronimus Eusebius, Eusebii filius - Hieronim Evzebij, Evzebijev sin. Končica 'ane' (ani) (Žejane) je lahko relikv, ostanek latinskega anus, ana, anum; prefiks 'ev' se je lahko tako kot v drugih primerih izgubil (npr. Eufemija, Fumika); besedica 'bi' ali 'vi' se pogosto spreminja v 'j'. Torej: Eesebianus (ni) - sebianus, sebijanus, sebijane. Razlaga ni dokazana, je pa v primerjavi s podobnimi toponimi, možna. Akcent je ostal na istem zlogu 'ane'.

Hieronim je pripadal podeželski aristokraciji, ki je imela več posestev (villulae), svobodnjake in sužnje. Ti so, za razliko od tistih, ki so živeli v mestih, bili svobodnejši. V ekonomski samostojnosti Hieronimove družine je morda potrebno iskati tudi dejstvo, da Hieronim ne govori o mestu (civitas), kateremu je pripadala družina. Podeželska aristokracija je bila dokaj svobodna, gospodarji so bili gospodje nad svojim imetjem in nad podložniki. Hieronim prepričljivo in z nostalgijo opisuje življenje v mladosti na podeželju, zlasti v primerjavi z mestom (14). Tako omenja črni

kruh, zelje, mleko, hlad pod drevesom, pa tudi zimski sneg in ostro burjo. Zdi se, da je njegov rojstni kraj bolj zaznamovan z živinorejo, kot z obdelovanjem zemlje. Tako Hieronim pogosto govori o volni, ki jo predejo žene, o siru in koži.

Glede cerkvene uprave Hieronim omenja Akvilejo, Emono (Ljubljano) in Konkordijo ter Polo (Pula) in Parentium (Poreč) v Istri, medtem ko Tergeste (Trsta) ne omenja. Stridon je verjetno spadal pod Tersatico (Trsat), za katero je skrbel sacerdos, nekak namestnik škofa; v tem primeru je bil Lupicin, ki je obiskoval Hieronimovo sestro. S Tersaticae do Stridona je bilo le kakih 15-20 km; to bi bilo težje izvedljivo bodisi iz Akvileje bodisi iz Salone.

Še ena zanimivost. Nekatera krajevna imena v teh krajih govore, da naj bi bil v teh krajih nekoč samostan. Gre za imena (Vele in Male) Mune. Nekaj dejstev navaja k takšnemu sklepu. Najprej izraz Mune - monaca, mona (ma/do/na), muna (v Dalmaciji), (tudi 'nuna'). Je možno, da je Hieronimova sestra, po dokaj svobodnjaškem življenju, ustanovila tu samostan in tudi sama prebivala v njem? Cerkev v Munah je posvečena sv. Mariji Magdalenii, grešnici iz evangelija. Izkazana tradicija sega v leto 1330, ko so tu bivale benediktinke. Leta 1640 so namreč benediktinke iz Reke dobile ponovno v last posestva v Munah, kar se najbrž ne bi zgodilo, če ne bi bile s krajem že kdaj povezane.

Končno M. Suić po Stankovichu navaja razširjenost Hieronimovega kulta na tem področju (15). Tako so v Istri Hieronimu posvečene župnijske cerkve: v Vižinadi, Muntiću / Marčana / Kavranu / Krnica in Humu / Roč; na Krku 2: v Pisiki / Vrbnik/ in Lunu (o Pag); na Reki: v mestu in v Klani.

V ljubljanski nadškofiji sta Hieronimu posvečeni podružni cerkvi v Tvanjem selu (Unec) in v Polkovcu (Rovte). V sedanji koprski škofiji pa so Hieronimu posvečene: župnijska cerkev v Kozani (Brda), podružne cerkve v Bošamarinu (Koper), na Nanosu (Podnanos: cerkev je vsaj od leta 1360, ko sta se Vipava in Hrenovice potegovali, komu bo pripadala; nad Koritnicami (Knežak) in v Željah (Prem). Tri poslednje so v neposredni bližini Hieronimovega rojstnega kraja. Čeprav to niso dokazi v strogem smislu, pa vendar skupaj z drugimi podatki tvorijo mozaik za ubikacijo (določanje) Hieronimovega rojstnega kraja.

Omeniti velja tudi ustno izročilo (tradicijo), ki govori, da je Hieronim iz teh krajev. Takšna tradicija je ohranjena v Podnanosu (Hieronim je njihov rojak; pogovor z župnikom A. Štrancarjem iz Podnanosa); v Stranah pod Nanosom (Ubeljsko) obstaja Hieronimova tisa, okrog 1500-1600 let staro drevo, pod katero naj bi Hieronim pridigal (16). O češčenju sv. Hieronima navaja nekaj podatkov F. Petrič (17).

M. Suić, ki ne omenja cerkva in tradicije na sedanjih slovenskih tleh, kakor sem pravkar navedel, pravi, da "koncentracija na istrskih tleh in v krajih antične severne Dalmacije (misli na cerkve in češčenje Hieronima) ne smemo imeti za slučajno; le-ta na svoj način podpira našo ubikacijo Stridona", torej njegovo domnevo glede Hieronimovega rojstnega kraja (18).

Naj povzamem nekaj dejstev in domnev:

1. Hieronimov rojstni kraj, ležeč med Dalmacijo in nekdanjo Panonijo, smemo postaviti v nekdanjo Liburnij, to je v zaledje Kvarnerskega zaliva, ob nekdanjo rimsko cestno povezavo med Tersatico, Tergesto in Emono, v kraško pokrajino ob gradiščih Šapjane, Pasjak, Starod.

2. Rojstni kraj, kakor ga Hieronim opisuje, je podeželje, ne mesto, kjer je bivala premožna družina, ki se je ukvarjala bolj z živinorejo kot poljedeljstvom. Tu je prejel domačo izobrazbo, se podal v svet za študijem, se občasno vračal in za vedno zapustil (izgubil) stik s krajem, v katerem je svoje premoženje prodal, pozneje pa so ga porušili Goti.

3. Toponomastika nekdanjih in sedanjih imen nas vodi k povezavi s sedanjimi krajevnimi imeni Šapjane, Žejane, Mune... Za ime Starod ni mogoče zaslediti strokovnih razlag in povezav. Morda jih bodo odkrila arheološka izkopavanja in jezikovne študije. Vsekakor pa gre za širše območje kakor zgolj za potrditev enega samega imena.

4. Češčenje Hieronima je izkazano v širšem zaledju - od Istre, otokov in Dalmacije od Ljudskega izročila (tradicija) in cerkva na Bistriškem in Pivškem; slednjega do sedanji raziskovalci niso upoštevali.

Hieronim je bil in je kontroverzna osebnost: kolerični značaj mu je prinašal nemalo zamer, celo med prijatelji; njegovo življenje označujeta podeželska samostojnost in klasična erudicija; je svetovljan in kristjan, človek sredi življenja in človek samote, združenje grško-rimske in vzhodne kulture z evangelijsko radikalnostjo; njegova dejavnost združuje znanstveno, predvsem jezikoslovno-prevajalsko in umetniško dejavnost.

Opombe

(1) prim. M. Suić, Hieronim Stridonjanin - gradjanin Tarsatike, v: Rad / Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti/, Knjiga 426, Zagreb 1986, 231-278

(2) prim. R. Bratož, Vpliv oglejske cerkve na vzhodnoalpski in predalpski prostor od 4. do 8. stoletja, Zbirka Zgodovinskega časopisa 8, Ljubljana 1990, 20-25

(3) prim. M. Suić, n.d., 215-216

(4) O slavnih ljudeh iz leta 392; prim. M. Suić, 217

(5) prim. M. Suić, n.d., 218; R. Bratož, n.d., 22-23

(6) Življenje svetnikov, III. MD, Celje 1972, 679

(7) M. Suić, n.d.

(8) R. Bratož, n.d., 22

(9) prim. M. Suić, n.d., 225-226

(10) prim. M. Suić, n.d., 213, 231

(11) prim. M. Suić, n.d., 232

(12) prim. M. Suić, n.d., 264

(13) Suić, 238

(14) prim. M. Suić, 260

(15) n.d., 267

(16) prim. Krajevni leksikon Slovenije, I. DZS, Ljubljana 1968, 265; prim. zapis dekana Franceta Rupnika, Kronika /Ubeljsko/ 1902

(17) prim. Duša, le pojdi z mano, III., Ljubljana 1996, 154-157, za cerkev sv. Hieronima na Nanosu; IV., Ljubljana 1997, 150-153, za cerkev sv. Hieronima nad Koritnicami pri Knežku

(18) n.d., 268.

350 let rodiške cerkve

Rodik je gotovo eden tistih krajev na Primorskem, ki je naseljen že od najstarejših časov. Na griču Ajdovščina nad vasjo je bilo gradišče, katerega ruševine so še danes dobro vidne. Tam so našli prazgodovinske odkopanine, ki kažejo, da je to naselje imelo velik strateški in trgovski pomen. Ob njem je

Slovesni prihod duhovnikov in ključarjev k jubilejni maši ob 350-letnici rodiške cerkve

tekla rimska cesta, kar je omogočalo, da je to antično naselje bilo gospodarsko zelo razvito. Cesta je omogočala reden pretok idej in razvoj obrtništva in trgovine. Ohranjeni so tudi pisni viri o tem kraju oz. o tamkajšnjih prebivalcih, ki so jih latinski viri imenovali *Rundictes*. Etnično so ga verjetno naseljevali Iliri oz. ljudje keltskega porekla. Sama vas Rodik je nastala v zavetju pod tem gričem bližje cesti in rodovitnim poljem.

Ta zgodovinska opredeljenost se še danes pozna Rodičanom, ki so svetovljansko razgledani in obenem zelo navezani na svojo vas. To se je odražalo tudi ob lanskem prazniku sv. Jakoba, ko so Rodičani praznovali 350 let svoje sedanje cerkve. Ob tej priložnosti so poskrbeli za obnovo tega sakralnega prostora, saj so uredili zunanost cerkve in opravili tudi nujna notranja popravila. Cerkev sama je posvečena Sv. Trojici in je nastala na mestu, kjer je že prej bila pozidana cerkev. Posvečena je bila leta 1647. Arhitektura te cerkve je tipičen primer kraške renesanse, kar se odraža najbolj jasno pri obočni mreži v prezbiteriju. Pri gradnji so uporabljali že znana gotska rebra, vendar so jih prilagajali novim potrebam. Rodiška cerkev je zanimiva tudi zaradi zvonika, ki je narejen po oglejskem vzoru. Tako so poudarili na dvojnem slavlju ob 350-letnici svoje župnijske cerkve.

Prva nedelja po sv. Jakobu je v Rodiku že 350 let praznik, saj se na ta dan spominjajo posvetitve cerkve in že 350 let je v navadi, da verskim obredom sledi ljudsko slavlje s "prvim rodiškim", se pravi prvim plesom, ko staro in mlado pokaže, da je v vasi praznik. Tako je bilo tudi v nedeljo, 27. julija 1997. Proslavljanje 350-letnice cerkve je bilo tudi priložnost, da so poskrbeli za obnovo zunanjih ometov in za zunanji tlak. Nabavili pa so

tudi nov daritveni oltar. Nedeljska slovesnost se je začela z mašo, pri kateri je domači zbor pod vodstvom Edija Raceta in ob orgelski spremljavi prof. Tomaža Simčiča pel Troštovo mašo ter vrsto priložnostnih pesmi. Po maši je bil pred cerkvijo nastop okrepljene godbe na pihala od Sv. Antona pri Kopru, domačega pevskega zbora in okteta Kres, ki ju vodi Edi Race. Sledil je nastop gledališkega igralca Draga Razborška ter še spontana zahvala prisotnim in predstavitev cerkve in njene zgodovine, ki jo je podal domačin Vitomir Počkaj. Udeleženci so se nato na prireditvenem prostoru še povešili ob poskočnih vižah.

Na predvečer samega praznika, se pravi v soboto, 26., pa so priredili Rodičani na čudovitem borjaču pri Linčevih še predstavitev zbornika *Rodik med Brkini in Krasom*. Pozdravne besede predsednika krajevne skupnosti Jožeta Bernetiča in domačega župnika g. Milana Preglja ter župana občine Hrpelje-Kozina Vladimirja Kreblja so izpostavljale pomen tega slavlja. Kulturni del sporeda pa je imel dva poudarka: petje ter predstavitev omenjene priložnostne knjige. Rodik je znan po svojih pevcih. Domači zbor je pomembno kulturno telo, še od časov, ko je bil v vasi za učitelja skladatelj Anton Hajdrih. Pri tem je treba poudariti, da od nastanka zbora, ki so ga vodili organisti in zborovodje Anton Gregoretič, Alojz Babič, Albert Bernetič in zdaj Edi Race ter ob požrtvovalnosti in veliki ljubezni do petja posameznih članov zbora, posebno nekaterih neutrudnih članic, ni utihnila pesem v rodiški cerkvi niti za eno nedeljo. Tudi v časih, ko to ni bilo lahko ali varno in ko je v mnogih - tudi večjih krajih - utihnila pesem na cerkvenih korih. O tej navezanosti na petje je pričal torej nastop domačega cerkvenega mešanega zbora in nato še okteta Kres. Prireditve je obogatila še recitacija Gregorčičeve "Soči", ki jo je podala domačinka gošpa Otilija Cizl. Poklonili pa so se tudi spominu padlih.

S knjigo *Rodik med Brkini in Krasom* je ta vas dobila trajen spomenik. Knjigo je ob sodelovanju raznih avtorjev uredil župnik Milan Pregelj, ki ima veliko zaslug, da je prišlo do te dragocene publikacije, za katero je tudi sam prispeval pomembna poglavja. Nekateri posamezni avtorji so tudi kratko predstavili vsak svoj prispevek. Tako je dr. Bogdan Jurkovšek spregovoril o geološki zgradbi tal na področju Rodika. Dr. Božidar Slapšak pa je objavil prispevek o starejši zgodovini kraja in o arheoloških raziskavah ter najdbah. O samem Rodiku in njegovih prebivalcih ter o tamkajšnjih običajih, praznikih in drugih zanimivostih je v pristnem rodiškem narečju spregovorila Jasna Peršolja, medtem ko je Primož Čepar posredoval informacije o pevski tradiciji v vasi.

V knjigi so objavljeni tudi drugi članki, tako je dr. Nace Šumi predstavil umetniško-zgodovinsko podobo rodiške cerkve. Prof. Janez Zupet pa je prevedel Katapan rodiške župnije iz leta 1885, ki govori o dolžnostih župnika do župnije in faranov do župnika. Strokovno je predstavljeno tudi rodiško narečje. O tem je pisala prof. Mirna Udovič Šuman.

Zbornik *Rodik med Brkini in Krasom* ima prav zaradi tehtnosti prispevkov in bogatega slikovnega gradiva širši in ne le zgolj krajevni pomen.

Drago Štoka

375 let openske župnije

Župnijska cerkev
sv. Jerneja
na Opčinah

Opčine, nekoč vas, danes večji trg na tržaškem Krasu, so pred 375 leti postale samostojna župnija. To so postale na podlagi odredbe tržaškega škofa Rinalda Scarlichia, sicer potomca stare dalmatinske plemiške rodbine Škrlič, ki je uvidel potrebo tega kraja nad Trstom, da se osamosvoji od stolnega kapitlja pri Sv. Justu. Novi fari je škof s svojim odlokom priključil še Trebče, Bane, Rojan, Kontovel, del Barkovelj, Grljan, Sveti Križ in Brišičike. To obširno župnijo je škof Scarlichio zaupal v upravljanje Krištofu Radoevichu, istrskemu Hrvat, ki pa je gotovo dobro obvladal tudi slovenski jezik, poleg italijanskega in nemškega.

Openski slovenski farani so bili z ustanovitvijo nove župnije zadovoljni, saj niso bili tako več neposredno odvisni v verskih zadevah od stolnega kapitlja v Trstu. Kot prvo stvar so si nadali nalogo, da obstoječo cerkev, ki je bila premajhna, preuredijo in povečajo.

Pisalo se je torej Gospodovo leto 1622, ko je bila ustanovljena samostojna župnija na Opčinah in vse se zdi, da je s tem dejanjem hotel dati škof Scarlichio "slovenskim vernikom v tržaški okolici večjo možnost za opravljanje cerkvenega življenja v domačem, to je slovenskem jeziku", kot ugotavlja v svoji knjigi "Opčine-zgodovinski oris župnije" zgodovinar dr. Ivan Artač (1).

Opčine so bile torej tako povzdignjene v samostojno župnijo natanko po 314 letih svoje prve omembe v listinah: zgodovinski viri namreč omenjajo prvokrat Opčine v letu 1308.

Bilo je to obdobje velikih dogodkov. Omenimo naj samo turške vpade v naše vasi vse do Trsta, širjenje tudi pri nas Lutrove vere, nove poglede na družbeni in kulturni razvoj naših krajev. Slovenske dežele so se polagoma začele aktivneje vključevati v omiko Srednje Evrope. Vse to so občutili tudi openski verniki in seveda tržaška škofija, ki je novo župnijo ustanovila prav z namenom, da bi poživila krajevno versko življenje. Katoliško versko obnovo sta pri nas vodila škof Scarlichio (1621-1630) ter ljubljanski škof Tomaž Hren. Škofa sta si pri tem delu pomagala, saj sta se osebno dobro poznala. Ko je bil Scarlichio imenovan za tržaškega škofa, je njegovo posvečenje opravil ljubljanski škof Hren. In ko je Hren leta 1630 umrl, mu je v Ljubljani nasledil Scarlichio.

Škof Scarlichio, ustanovitelj openske župnije, je bil zanimiv tudi iz narodnostnega vidika. Poleg hrvaščine je govoril še druge jezike, med njimi italijanščino, nemščino in seveda slovenščino. Pred imenovanjem je bil stolni prošt v Pazinu v Istri. Ko je bil ljubljanski škof, je uvedel v Ljubljani slovenske pridige, ohranjena so tudi njegova slovenska pastirska pisma. Pri svojem poslanstvu je bil dinamičen ter se je strogo držal cerkvenih navodil in latinskega bogoslužja, upošteval pa je tudi deželne jezike (2).

Ni tu prostora, da bi podali prerez dogodkov, ki so v 375 letih šli mimo Opčin in te župnije. Omenimo naj samo balkanske vojne, francosko revolucijo in Napoleonove čete v naših krajih, pa prvo in in drugo svetovno vojno.

"Življenje je nekaj dinamičnega in gibljivega. Sestavljajo ga živi trenutki, občutja, doživetja, dogodki, srečanja. Je kakor reka, ki vedno teče naprej in se nikoli ne vrača. Na Opčinah se je v tem času marsikaj močno spremenilo. Cerkev pa je ostala na istem kraju. Je kakor čoln, ki v hitri deroči reki življenja daje človeku varnost, mu pomaga, da v skupnosti verujočih doživlja sebe in druge kot najvišjo vrednoto, kot vredne Boga, prave božje otroke", kot je ob razstavi 340 letnice rokopisov openske župnije napisal sedanji župnik dr. Zvone Štrubelj.

Danes ima openska župnija 375 let. Spada med najstarejše fare na Tržaškem in Primorskem. Kaj vse je ta župnija pomenila za Opčine z zgodovinskega vidika, si lahko samo mislimo. Že skoro 400 let povezuje, duhovno, moralno, kulturno in narodnostno, svoje vernike. Je velikokrat, če ne že stalno, svojim vernikom luč v temi, svetilnik v viharnih nočeh. Tolaži v žalosti, daje moči in poguma v težavah, vliva upanje na jutrišnji boljši dan.

375 letnica openske župnije sovпада s prihodom tretjega tisočletja. V ta veliki jubilej se tudi openski župljani vključujemo z vso zavestjo, išoč pri tem to, kar nas združuje vse, verne in neverne, Slovence in Italijane, domačine in prišleke. Da bi vsi, v raznolikosti, ki je v nas, znali postati to, kar zahteva od nas čas, ki prihaja, naloge, ki nas čakajo in On, ki nad to župnijo in verniki nenehno bedi in usmerja.

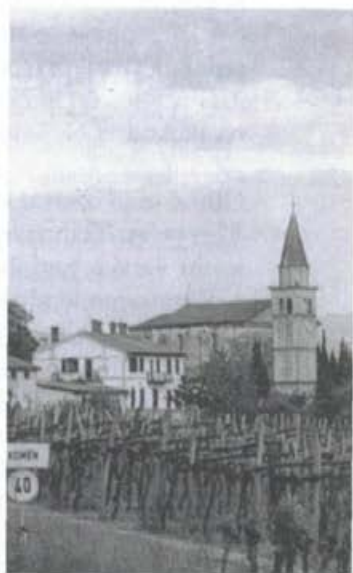
(1-2) Ivan Artač: Opčine - zgodovinski oris župnije. Trst 1994. Izdala Župnijska skupnost Opčine.

Ivanka Uršič

Praznovanje 750-letnice ob prvi omembi župnije Komen

Že v 13. stoletju je bilo v teh krajih navzoče krščanstvo s svojo cerkveno in pravno ureditvijo. Listina, ki to omenja je iz leta 1247 in jo hranijo v kapitelskem arhivu v Vidmu v 5. zvezku rokopisov *Documenta historica*. V omenjenem dokumentu oglejski patriarh Bertold našteva župnije, ki so dolžne plačevati davke iz cerkvenih beneficijev, to je iz dohodkov cerkvenih služb. Med župnijami spodnjega arhidiakonata se poleg Gorice omenja tudi Cominus (Komen) z obdavčitvijo 12 mark. Iz višine davkov je mogoče sklepati, da je bila župnija v tistem času gospodarsko dokaj močna. V literaturi so še druge omembe nastanka župnije Komen. Iz raziskav prof. Milka Kosa je razvidno, da se komenska župnija v 13. stoletju omenja najmanj petkrat (1247, 1255, 1269, 1288, 1296), v 14. stoletju trikrat in v 15. stoletju dvakrat.

**Komen je praznoval
750-letnico prve
omembe župnije
pod geslom: "Vera
nas vodi k viru"**

Župnijska cerkev sv. Jurija

Prvotna komenska župnija je mejila na severovzhodu na Vipavo, na vzhodu na Tomaj, na jugozahodu na Devin, na severozahodu na Rihenberg. Obsegala je naslednje večje kraje: Komen, Štanjel, Škrbino, Gabrovico, Tomačevico, Sveto, Lipo, Gorjansko, Ivanji Grad, Voljčji Grad, ind.

Kraj Komen pa je prav gotovo mnogo starejši; o tem prča slika poselitve Krasa v predсловanskem obdobju, ki je ravno okrog Komna precej gosta. Krščanstvo je na tem območju pognalo korenine že v rimski dobi. Odločilne verske pobude so prihajale iz Ogleja. V 6. in 7. stoletju se oblikuje na goriškem Krasu ravno okrog Komna večje naselitveno jedro. Tudi po naselitvi Slovencev je ostal Oglej pomembno izhodišče misijonskega delovanja, Pokristjanjevanje je tudi na Krasu vodil oglejski patriarh sv. Pavlin II. (787-802) s pomočjo benediktinskih menihov iz štivanskega samostana pri Devinu.

S krepitvijo svetne moči oglejske Cerkve pa je upadlo njeno duhovno poslanstvo. Patriarhi niso mogli obvladati zamotanih fevdalnih razmer. Nadzor nad verskim in cerkvenim življenjem po župnijah so prepuščali raznim arhidiakonatom. Ozemlje komenskega Krasa je spadalo pod spodnjefurlanski arhidiakonot, ustanovljen v 12. stol. V tem obdobju, pa tudi že pred madžarskim pustošenjem se omenjajo prve župnije. Prve pražupnije poznamo v slovenskem Primorju in Istri, do srede 11. stoletja se razvijejo še pražupnije Solkan, Biljana, Kanal, Volče, Tolmin, Kobarid, Bovec, Šentviška

Gora, Cerkno, Dornberk in Vipava. Župnija Komen pa se po do sedaj znanih virih prvič omenja leta 1247.

Slovenske dežele je v naslednjih stoletjih zadelo dolgotrajno gorje, ki so ga povzročili turški vpadi. Turki so večkrat preplavili tudi Kras. Razmere so še poslabšali kmečki upori in nastop protestantizma. Močan center je bil v Rihemberku, pa tudi v Komnu so bili posamezni primeri protestantizma.

V 16. stoletju so trije znameniti kraški možje zasedli ljubljanski škofovski sedež. Urban Textoranski (1481-1558), doma iz Lipe na Krasu, Konrad Adam Glušič (1527-1578) in Janez Tavčar (1544-1597) ter še štanjelski rojak Andrej Nepokoj (1547-prv.pol.17.stol.).

Z župnijo Komen sta bila bolj povezana Konrad Glušič in Janez Tavčar. Glušič se je izkazal kot izreden dušni pastir, v Komnu je ustanovil špital za 12 revežev. Tavčarjevi vizitacijski zapiski pa nudijo dragocen vpogled v duhovno in versko podobo duhovščine in vernikov za Komen in okolico in so prav zato pomemben vir za cerkveno zgodovino. Veliko dragocenega gradiiva je tudi v vizitacijskih zapiskih prvega goriškega knezonadškofa in metropolita Karla Mihaela Attemsa (1711-1774); med drugim so omenjene številne cerkve v okolici Komna, ki pa jih danes več ni. Na nekaterih krajih, kjer so stale cerkve, so vidni le še posamezni ostanki ruševin, nekatera izmed cerkva pa so žive samo še v izročilu starejših krajanov: cerkev sv. Ane v Tomačevci, cerkev sv. Magdalene med Komnom in Gorjanskim. Komensko zgodovino so v veliki meri oblikovali pomembni možje, med katerimi so bili tudi duhovniki: Ignacij Valentinčič, Bogomil Nemeč in Viktor Kos.

Ignacij Valentinčič je bil ugleden duhovnik in narodni delavec. Skupaj z Virgilom Ščekom je bil med pobudniki za obnovitev osrednje stanovske organizacije slovenske duhovščine pod Italijo "Zbora svečenikov sv. Pavla", ki je bila izrednega pomena za obstoj slovenstva v fašističnem obdobju.

Bogomil Nemeč je umrl nasilne smrti 19.11.1931, ker je pridigal v slovenskem jeziku. Na njegovo mesto je prišel Viktor Kos, ki je še posebej zaznamoval zgodovino Komna. Sledila je vojna in usodni 15.2.1944. Razen cerkve in treh manjših hiš je vas v celoti zgorela. Zgorelo je tudi župnišče z bogatim arhivom, ki je segel najmanj 300 let nazaj. Arhiv je vseboval razne listine, matične knjige, urbarje, gradivo šole, društev in drugo.

In kakšna je podoba župnije Komen danes?

Župnija šteje okrog 1250 prebivalcev. Sredi vasi stoji mogočna župnijska cerkev sv. Jurija, prava baročna katedrala. Zgrajena je bila okrog leta 1773 na mestu, kjer je pred tem stala manjša cerkev. Cerkev sestavljajo zrcalno obokana ladja in tristransko zaključen prezbiterij ter zvonik oglejskega tipa. Lani so okrog cerkve in v njej opravili razna dela. Zunaj cerkve stoji panč iz aluminija, namenjen za plakate in oznanila. Uredili so prostor okrog cerkve, zasadili manjkajoče ciprese in popravili zid. Cerkev je dobila tudi nova okna iz aluminija. Obnovljen je bil tudi veliki lesteneč. Vsa dela so bila opravljena prostovoljno in brezplačno. Stroške sta krili občina Komen in vaška skupnost.

Po drugi svetovni vojni je bilo zgrajeno novo župnišče s primerno dvorano za župnijske potrebe. V njem že od leta 1971 pastiruje msgr. Franc Krapež. V jubilejnem letu mu je do avgusta lani pomagal kaplan Viljem Čušin, sedaj pa kaplan Peter Černigoj.

Župnija ima štiri podružnice, od katerih sta dve izredno pomembna kulturna spomenika, tj. cerkev Marije Device v Oberšljanu in cerkev sv. Tilha v Svetem.

V Oberšljanu je priljubljena romarska cerkev. Njena posebnost so freske italijanskega slikarja Julija Qualija o Marijinem življenju iz leta 1724 in Parolijeva oltarna slika sv. Antona Padovanskega in Antona Puščavnika.

Cerkev v Svetem je arhitektonsko izredno zanimiva. Glavna ladja je zgrajena v obliki osmerokotnika. Cerkev krasi, tako kot v Oberšljanu, restavrirana Parolijeva slika sv. Notburge.

Iz Komna poteka souprava štirih manjših župnij, ki nimajo več stalnega duhovnika. To so v Gabrovica, Gorjansko, Škrbina in Veliki dol.

Že januarja 1997 je bilo na sporedu prvo predavanje prof. Franceta Kralja z naslovom Dobe in podobe komenske cerkvene zgodovine. Predavali so še prof. Drago Ocvirk s temo Biti kristjan, prof. Ivan Štuhec Lepo je biti žena, doc.dr. Marijan Turenšek Zakramenti - bogastvo vere in prof. dr. Anton Stres na temo Kristjan v družbi.

Organiziran je bil tudi krajši ljudski misijon, s posebnim poudarkom na družini in njeni vlogi, ki jo je imela in jo še vedno ima v družbi. Duhovno vodstvo misijona je bilo zaupano lazaristu g. Tomažu Mavriču.

V nedeljo, 27. aprila 1997, na god sv. Jurija, zavetnika komenske fare, je bila kot osrednji slavnostni dogodek slovesna sveta maša, ki jo je vodil koprski škof msgr. Metod Pirih.

Za to slovesnost je umetnik Andrej Jazbec izdelal simbol praznovanja - sv. Jurija. Natisnjene so bile spominske podobice z napisom Vera nas vodi k viru. Jubilej v Komnu je bil ovekovečen tudi s priložnostnim žigom. Študijski krožek je izdal zloženko s kratko predstavitevijo Komna in nekaterih njegovih znamenitosti.

Župnijsko glasilo Vodnjak je v tem letu dobilo novo podobo. Pod uredništvom g. kaplana Viljema Čušina je bilo obogateno z nekaterimi novimi rubrikami.

In nenazadnje je potrebno omeniti tudi skupine Vera in luč, Karitas, molitveno in mladinsko skupino, oba pevska zbora, mešani in otroški, številno skupino strežnikov in strežnic, bralcev beril in drugih sodelavcev, ki že leta oblikujejo in bogatijo življenje v župniji.

V letu 1997 so se v Komnu spomnili tudi 130-letnice ustanovitve čitalnice, poklonili so se spominu Viktorja Kosa ob 10. obletnici smrti in obeležili 50-letnico obnove porušenega in požganega Komna ter se zahvalili zaveznikom za obnovo kraških vasi.

Praznovanje 750-letnice in številne prireditve, ki so se v preteklem letu zvrstile v Komnu naj bi prispevale vsaj delček k duhovni rasti komenske župnije in vasi.

Marija Kacin

Ob 250-letnici rojstva Žige Zoisa

Žiga Zois

Novembra lani je poteklo dvesto petdeset let, kar se je v Trstu rodil Žiga Zois, osrednja osebnost slovenskega prosvetljenstva, mentor in mecen. Bil je tipičen razumnik svoje dobe, širokega obzorja in mnogostranskih zanimanj: prebiral je filozofska dela, ljubil je glasbo in gledališče, obvladal več jezikov. Imel je bogato knjižnico, prav tako bogato mineraloško zbirko; naravoslovne vede, zlasti mineralogija in botanika, so ga namreč še prav posebno zanimale. Bil je član raznih evropskih akademij, dopisoval si je z evropskimi osebnostmi, mnogo je potoval.

Veliko je napisanega o krožku, ki ga je ustanovil v Ljubljani in ki je za slovensko slovstvo tako pomemben, o osebnostih, ki so se zbirale v njegovi še za današnje čase impozantni palači ob Ljubljani; prav tako o njem samem in o njegovem mentorstvu.

Malo raziskovano pa je obdobje, ki je bilo bistvene važnosti za intelektualno formacijo tega prosvetljenca: gre za leta, ki jih je preživel v Italiji. Po prvem šolanju v domači hiši v Ljubljani je namreč oče poslal Žigo in še tri brate (Josipa, Ksaverja in Antona; pozneje tudi Karla, bodočega botanika) v Reggio Emilia, v zavod, ki se je imenoval "Seminario - Collegio". V že dolgo obstoječem semenišču je namreč vojvoda Francesco III. leta 1750 ustanovil zavod za laične gojence, namenjen za sinove boljših, a neplemenitaških družin, katerih niso sprejemali v Collegio San Carlo v Modeni. Ta zavod, kateremu so pravili Collegio de' Nobili in ki deluje še danes, je sprejemal izključno plemstvo.

V Reggio Emilia je Žiga Zois študiral od svojega štirinajstega pa do svojega osemnajstega leta. To je jasno razvidno iz glavne računske knjige, ki sem jo vso zaprašeno našla v semeniški kleti in v kateri je na strani dvainšestdeset zapisano dobessedno: "Zois d'Edelstein di Lubiana Liberi Baroni del S^o.R.I. fratelli Sigismondo, Giuseppe, Saverio e Ant^o. entrarono li 4 9bre 1761" (Zois d'Edelstein iz Ljubljane Svobodni Baroni S[vetega] R[imskega] C[esarstva] bratje Sigismund, Josip, Ksaver in Anton so prišli dne 4. nov. 1761), na strani stoenašt pa stoji: "Adi 18 Agosto 1765 partì il Sig. Sigi-

smondo p.sua casa" (Dne 18. avgusta 1765 je gospod Sigizmund odpotoval domov).

Iz raznih zapisov v glavni računski knjigi in v drugih registrih sledi, da je Žiga v teh letih študiral italijanski jezik, spisje, ples, sabljanje, računstvo, risanje, nemščino, arhitekturo, glasbo. O tem ne bom tu ponovno pisala; ustavila se bom raje ob zavodskih pravilih. Ta še niso bila objavljena v slovenščini in dajejo jasno sliko o okolju in vzdušju, v katerem je Žiga preživel polna štiri leta.

Potem ko je bila prošnja za sprejem v zavod odobrena, je moral vsak gojenec prinesiti s seboj obleko, posteljnino in šolske potrebščine. Kdor ni prinesel s seboj postelje, jo je proti plačilu lahko najel v zavodu; postelja pa je bila dveh vrst, ena za zimski, ena za poletni čas.

Gojenec je bil najprej opozorjen, da bo moral brezpogojno ubogati predstojnike: zaveda naj se, da so predstojniki namestniki staršev. Kdor ne bo ubogal, bo dvakrat opozorjen, nato pa izključen.

Vzgoja je bila na verski podlagi. Gojenci so morali vsak dan k maši, vsakih štirinajst dni k spovedi in obhajilu; moliti so morali rožni venec in litanije Matere Božje. Priporočeno jim je bilo, naj v cerkvi stojijo z očmi "non infeliciter depressis sed virtute compositis" (to se pravi, naj njihove oči ne izražajo turobne žalosti, ampak krepostno zbranost). Prav tako jim je bilo tudi rečeno, da če bodo rožni venec "z obsojanja vredno naglivo zdrdrali", ga bodo morali ponovno zmoliti. Naloga prefektov pa je bila, da opazujejo zadržanje fantov med molitvijo: če se smejejo, če se pomenljivo spogledujejo ali če so kako drugače nespodobni.

Gojenci 'Collegia' so bili oblečeni kot njihovi vrstniki v drugih tovrstnih zavodih. Nosili so, citiram dobesedno, "per città Ferrajolo intero, giusta cuore, sott'abito tutto nero, collare lungo, manichini bianchi alla Francese, e medaglia dorata al Petto con nastro verde: per Casa poi un sortu di colore modesto" (za po mestu pelerino, dolgo kamižolo, črno obleko, dolg ovratnik, bele manšete po francoski modi, na prsih pa pozlačeno medaljo z železnim trakom; za doma pa obleko umirjene barve). Priporočeno jim je bilo, naj pazijo, da oblek ne umažejo. Smeli so nositi tudi lasuljo; izbrali so lahko med dvema vrstama lasulj: med francoskim in dauphinskim tipom. Tisti, ki niso nosili lasulje, so morali imeti pokrivalo; pričesko pa jim je "colla polvere di Cipro", to se pravi s pudrom, urejal izključno frizer, ki ga je zavod izbral. Ko so šli na sprehod po mestu, so si smeli opasati meč. Ta je bil sorazmeren s postavo vsakega izmed njih, imel je jeklen in gladek držaj, bil je pritrjen tako, da ga ni bilo mogoče potegniti iz nožnice. Vsakemu izmed gojencev so ga pred sprehodom izročili pri vratarju in prav tam ga je ob povratku vsak moral vrniti. Med sprehodom pa - tako jim je bilo naročeno - naj ne bodo hrupni, držijo naj se skupaj in naj stopajo "z umirjenim in dostojanstvenim korakom". Spremljali so jih tudi služabniki (tem je v pravilniku posvečeno kar dolgo poglavje). Nazaj grede so ti morali pohiteti, zato da so fantom odprli vhodna

vrata in jim tako prihranili čakanje; morali so jim tudi očistiti čevlje, ogreti posteljo, do časa zakuriti sobo in ostale prostore. Zlasti v zimskem času in med urami, ki so bile določene za študij, so morali pogosto krožiti po prostorih, kjer so se posamezne skupine učile, da so bili na razpolago, če je kdo od gojencev kaj potreboval ali pa jim je kaj ukazal. Morali so nadalje streči pri mizi, in sicer skrbno in večče. Obroka enega gojenca niso smeli nesti v dar drugemu, če je kateremu od gojencev kaj padlo na tla, so morali pobrati; morali so rezati kruh -ai convittori più piccoli (manjšim gojencem) - in jim naliti vino v kozarec, zato da ga ti niso polili po prtju.

Jezik, ki so ga gojenci morali uporabljati za medsebojno občevanje, je bila italijanščina, in sicer toskanščina, to se pravi pravi italijanski jezik. Pravila so določala, da morajo biti medsebojno spoštljivi, nikakor ne prezirljivi pa tudi ne preveč familiarni; ni bilo dopuščeno, da bi se med seboj tikali ali pa da bi pri vikanju uporabljali obliko "voi". Vedejo naj se olikano, je bilo rečeno, in v ta namen jim bo koristilo dvakrat letno branje - v jedilnici ali pa kje drugje - dela Galateo, ki ga je v začetku XVI. stoletja napisal Monsignor Giovanni della Casa, ali pa branja kake druge primerne knjige o lepem vedenju.

Strogo predpisano je bilo načelo enakosti, zato naj se izogibajo vsega, kar bi ne bilo v skladu s tem načelom; naj n.pr. ne nosijo prstanov, žepnih ur, srebrnih šatuljic, ničesar, kar bi vzbujalo pozornost. Zlasti pa naj se zavedajo, da zato, da postane človek znamenit, ne pomaga ali pa ni dovolj, če ima dolgo vrsto prednikov ali pa veliko bogastvo: pomembna sta 'krepost' in znanje.

Prepovedi je bilo vse prej kot malo. Naj jih nekaj navedem. Prepovedano je bilo razgrajanje, klepetanje, kreganje, odvečno postajanje pri oknih in pozdravljanje žensk; in v tem pogledu je zagotovljeno v pravilih, bo imel zavodski prefekt "zelo dobro odprte oči". Pozdravljati so smeli samo "le Ss. Dame e Le Loro Strette Parenti" (ni jasno, kdo in kaj so te Ss[serenissime] - veleblagorodne - Dame in njihove najbližje sorodnice bile). Prepovedan je bil bučen smeh, komuniciranje med skupinami - slednje so bile strogo ločene -, pisanje in izmenjavanje listkov, igranje za denar (le ob izjemnih prilikah in z rektorjevim dovoljenjem je bilo to dopuščeno). Prepovedane so bile tudi trdovratne literarne debate: do slednjih so imeli pravico le študentje filozofije. Prepovedano je bilo vse, kar ni pošteno; prepovedane so bile nevarne in spolzke knjige in podobe. Zlasti strogo so bila prepovedana zbiranja v razposajene skupine in tajna zborovanja. In, pomislite, prepovedana sta bila tudi kava in kakav, razen če ni zdravnik iz utemeljenih zdravstvenih razlogov komu predpisal uživanje teh pijač!

Zapovedana pa je bila tišina. Tiho so morali biti v šoli, pri učenju, v cerkvi, v jedilnici, razen če jim rektor ni dal izrecnega dovoljenja: in v tem primeru so smeli govoriti, a potihoma in samo s tovarišema, ki sta sedela ob strani in kvečjemu s tistim, ki je sedel nasproti. Stroga tišina je bila zapovedana od trenutka, ko je zvonec dal znak za počitek: vsak gojenec je takrat moral prižgati svojo svečo ali svoj stenj pri skupnem svečniku, oditi

v svojo sobo, pustiti priprta vrata; zaprl jih je prefekt. Ko je zaslišal naslednji znak, je moral svojo svečo upihnuti. Tudi ko so vstali in dokler niso prišli iz kapele, gojenci niso smeli govoriti.

Pouk je pozimi in poleti, pred in po kosilu, trajal dve uri in pol; začetek pouka je določil rektor. Po lekcijah so se posamezne skupine gojencev učile vsaka v svoji učilnici. Urniki so bili za naše pojme in navade čudni. Rečeno je na primer: "Po sprehodu po mestu bo pozimi učenje trajalo od Ave Marije do tretje ure ponoči."

Če je bilo vreme naklonjeno, je vsak večer po pouku vsak prefekt pospremil svojo skupino "fuori della Porta di S. Pietro" (iz mesta, onkraj vrat sv. Petra), zato da so prišli fantje na zrak, da so se razgibali in igrali. Na izbiro so imeli naslednje igre: "Trucco da Terra, Bocchie, volantino, Palla, Pilota od il Pallone" (*trucco da terra* je igra, ki je bila zelo razširjena v Franciji in v Italiji in je predhodnica današnjega golfa, cricketa in croqueta; balinanje, žoga, brcanje žoge; *volantino* utegne biti sabljanje, *pilota* pa je španska igra z žogo).

Ob zaključku šolskega leta, to se pravi ob koncu julija, se gojenci niso vrnili domov, ampak so se v kočijah odpeljali na "jesenske počitnice" v Montefalcone. Tudi tam so veljala ista pravila kot v Reggio, le pouka je bilo manj in razvedrila nekaj več. Gojenci niso smeli od vsakogar sprejemati vabil na kosila in na zakuske, smeli so na primer hoditi na lov, vsak s svojo arkebuzo nabito z drobnimi kroglicami. Plen so nato dali služabnikom, ki so ga pripravili in prinesli lovcu na mizo; ta ga je smel razdeliti med svoje lovske tovariše, med ostale pa le z dovoljenjem predstojnikov. Med počitnicami so se pri jedi lahko pogovarjali.

V oktobru so se gojenci vrnili v Reggio. Čakalo jih je novo leto učenja.

Viri

- Mastro dall'anno 1757. all'1771 e parte del 1772.
- Istruzione a chiunque vorrà affidare Figliuoli alla Educazione e coltura del Collegio aperto nel Seminario di Reggio. In Reggio nella Ducale Stamperia di Giuseppe Davolio; (brez datuma, a kmalu po ustanovitvi); Sign. Racc. Dram. E. Curti/24; Biblioteca Municipale di Reggio Emilia.
- Regole del Seminario riformate, ed accomodate al Governo del Collegio recentemente nel medesimo aperto! Rokopis. Signatura Racc. Dram. E. Curti 25; Biblioteca Municipale di Reggio Emilia; 17x 22.5 cm.

PS. Viri in citati v italijanščini so natančno prepisani. Ne gre za tipkopišne napake.

i.f.ž.

Pred sto leti se je rodil France Gorše

France Gorše

Življenjska in umetniška pot Franceta Goršeta sta tesno povezani druga z drugo. Življenjski dogodki so ga prisilili, da je svoje življenje preživel razpet med Evropo in Ameriko, med osrednjo Slovenijo in zamejstvom, njegov umetniški čut pa, da je za vsako stvaritev skušal najti izraz, ki bi odgovarjal tako prostoru kot kulturni klimi, v kateri se je nahajal. V stalni težnji, da bi na čim polnejši način izrazil svoja umetniška stremjenja, je bila zanj značilna tista vztrajnost in potrpežljivost pri delu, tista vitalnost in umetniški zanos ter izrazit čut za opazovanje, ki edini lahko privedejo do trajnih dosežkov.

Letos praznujemo stoletnico rojstva tega izrednega umetnika. Rodil se je namreč 26. septembra 1897 v Zamostecu pri Sodražici na Dolenjskem, v preprostem kmečkem okolju, ki pa je bilo močno zaznamovano z ljudsko umetniško tradicijo. Po končani osnovni šoli se je vpisal na kiparski oddelek Obrtne šole v Ljubljani.

Tu je dobil osnovne kiparske nauke v teoriji in praksi ter šolo dovršil tik pred prvo svetovno vojno pri prof. Alojziju Repiču, ki je slovel zlasti po dobri tehniki v rezljanju lesa. Takoj nato je moral kot avstrijski vojak na italijansko fronto v okolico Pordenona. Po končani vojni je moral še eno leto služiti kot vojak v novo nastali jugoslovanski državi in se je zato šele leta 1920 lahko vpisal na umetnostno akademijo v Zagrebu. Bil je prvi Slovenec, ki je bil sprejet na zagrebško Akademijo likovne umetnosti. Tu je diplomiral pod mentorstvom slavnega profesorja Ivana Meštrovića.

Leta 1926 je Goršeta življenjska pot zanesla najprej v Trst, od tam pa leta 1928 še v Gorico. Čeprav je v Gorici preživel le dve leti, je bilo to obdobje bogatega umetniškega snovanja. Bila so leta, ko si je mladi kipar iskal lastno izrazno govorico in se skušal vsaj delno otresti Meštrovićevega vpliva, ki je s svojimi ekspresionističnimi prvini pustil močno sled v Goršetovem ustvarjanju. Še istega leta je kar v svojem ateljeju razstavljal 28 del, 19. maja naslednjega leta pa je prav tako v svojem ateljeju odprl drugo razstavo, na kateri je predstavil 50 plastik in risb. Razstava je doživela velik uspeh in po pisanju Novega lista dne 6. junija 1929 si jo je ogledalo čez tri tisoč ljudi. V tem obdobju je Gorše sodeloval tudi na različnih

Predsednik ZSKP
 Damjan Paulin in
 umetnostna
 zgodovinarica Verena
 Koršič Zorn ob
 otvoritvi Goršetove
 razstave v Kulturnem
 centru Lojze Bratuž
 1. oktobra '97
 (Foto Bumbaca)

skupinskih razstavah, med temi na pomembni 2. goriški umetniški razstavi v palači Attems, na kateri so od Slovencev sodelovali še Jože Srebrnič, Veno Pilon in Maks Fabiani. Leta 1930 pa ga srečamo med razstavljalci na beneškem bienalu.

Vendar se v goriških letih Gorše ni posvečal samo kiparjenju. O izredni širini umetnikovih interesov nam v tej dobi priča tudi njegovo ilustratorsko delo. V ta čas sodijo številne Goršetove ilustracije bodisi revij kot knjig, za nas pa je še posebej zanimivo delo, ki ga je umetnik opravil za Goriško Mohorjevo družbo. Takratni urednik mohorjevih knjig Venceslav Belè je z željo, da bi slovenska knjiga dobila poleg literarne vrednosti še odgovarjajočo likovno podobo, znal navezati stike s številnimi takratnimi priznanimi likovnimi umetniki in jih tako pridobiti k sodelovanju. Med te umetnike je spadal tudi Gorše. Tako je za Goriško Mohorjevo družbo opremil pesmarici *Božji spevi* in *Gospodov dan*, ki ju je uredil Vinko Vodopivec, zbirko črtic in slik iz beneško-slovenskega pogorja *Naši paglavci* Ivana Trinka, platnice in mesečna zaglavja za *Koledar* za leto 1930 in 1938 ter mesečna zaglavja za *Koledar* za leto 1931 in 1939. Čeprav je bil Gorše predvsem kipar in je z enako lahkoto, kot je sam povedal, obvladal vse kiparske tehnike, lahko rečemo, da je prav tako spretno obvladoval tudi risanje in grafiko. Vse tisto, kar je dosegel pri kiparskem delu, je znal na specifičen način uporabiti tudi v risbi. Posebno v zbirki črtic *Naši paglavci* je umetnik ustvaril nekaj zares posrečenih ilustracij. V skladu z ekspresionističnimi težnjami je umetnik narisal figure po notranjih zakonitostih. Da bi poudaril njihovo duhovno razsežnost je zanemaril renesančne proporce in ustvaril figure, ki niso več realistični posnetek življenja, ampak že prehajajo v neko novo, skorajda groteskno realnost.

Proti koncu leta 1930 je Gorše zaradi poslabšanja razmer in vse večjega fašističnega pritiska zapustil Gorico in se preselil v Ljubljano. Tu je prevzel Tivolski paviljon. Z Gojmirjem Antonom Kosom in Miho Malešem se je leta 1935 združil v umetniško skupino Trojica. Pod tem naslovom so večkrat razstavljali (Maribor, Ljubljana, Beograd). Leta 1944 je Gorše ustanovil lastno kiparsko šolo v Kolizeju, ki so jo med drugim obiskovali tudi pomembni slovenski umetniki kot Drago Tršar, Marjan Tršar in Milan Bizovičar. Vodil jo je vse do maja leta 1945, ko je zapustil Ljubljano in se preselil v Trst. Tu je poučeval risanje in zgodovino umetnosti na slovenskih šolah. Na slovenski tržaški radijski postaji pa je bil poročevalec za likovno umetnost. Kljub zaposlenosti v šoli je France Gorše še našel čas za umetniško ustvarjanje. Tako je leta 1951, par mesecev pred svojim odhodom v Združene države Amerike, priredil v svojem ateljeju razstavo. Javnost je v njem odkrila velikega umetnika.

Leta 1952 se je Gorše odselil v Združene države Amerike in se naselil v Clevelandu. Ameriška leta predstavljajo popolno predanost umetniškemu poklicu. Novo okolje, predvsem pa različni pogledi na duhovne vrednote, s katerimi se je Gorše srečal, so odločilno vplivali na preobrat v njegovi umetnosti. V ozadje so stopile skoraj vse dragocene snovi, ki so mu do tedaj služile kot izrazno sredstvo (npr. marmor, les, bron). V njih nadomestilo si je omislil asketsko izrazilo, orešec. Leta 1964 se je iz Clevelanda preselil v New York. V devetnajstih letih bivanja v Združenih državah Amerike je veliko ustvaril in postal cenjen umetnik v najširšem krogu. O tem pričajo uspešne razstave, ki so se zvrstile po različnih ameriških vele mestih od Clevelanda, New Yorka do Chicaga in drugih. Prav tako je razstavljaj tudi po Južni Ameriki. Leta 1969 ga je papež Pavel VI. sprejel na avdienco in ga odlikoval za njegovo veliko življenjsko delo.

Leta 1971 se je Gorše iz Amerike zopet vrnil v Evropo in si za svoje bivališče izbral Koroško. Najprej je odprl svojo galerijo v Kortah, nato pa se dokončno naselil v Svečah. Tu si je kupil Vrbnikovo domačijo zraven cerkve sv. Lamberta. Skupino poslopij je spremenil v stanovanjsko hišo, atelje in privatno galerijo. Gorše je tudi tu nadaljeval s svojim umetniškim ustvarjanjem. Poleg številnih naročil, ki jih je prejemal s Koroške, Slovenije, zamejstva in drugih krajev sveta, je snoval tudi na lastno roko. Tako je med leti 1971 in 1984 nastal ciklus portretov znamenitih slovenskih velemož in koroških kulturnih delavcev, ki ga je uredil pred svojo domačijo v Svečah. Svojo dolgo življenjsko in umetniško pot je France Gorše zaključil v zdravilišču na Golniku, kjer je umrl 2. avgusta 1986, star 89 let.

Zorko Harej

Andrej Vavken ob stoletnici smrti

Andrej Vavken spada v vrsto skladateljev, ki so v prejšnjem stoletju ustvarjali slovensko cerkveno glasbo. Rojen je bil v Planini 1838. V Ljubljani je naredil štiri realke in pripravnico za učiteljsko službo. Bil je zelo nadarjen: izvrsten organist, znan improvizator, dober pevovodja in pevec z lepim baritonom. V glasbeno šolo je hodil h Kamilu Mašku, ki je od 1854 poučeval na ljubljanski javni glasbeni šoli. Mašek je leta 1858 začel izdajati glasbeno revijo Cäcilija, ki je objavljala podatke o skladateljih, kot so Palestrina, Hydn, Lasso, Mozart. Za nas Slovence je važno, da je Mašek na kratko prikazal življenje in delo J. Gallusa in s tem položil temelje za nadaljnje raziskave v tej smeri. Revija je tudi prinašala skladbe domačih avtorjev Riharja, Vavkna, Belarja, Praprotnika. Vavken je bil učitelj, pevovodja, organist, a tudi trgovec, gostilničar, posestnik, dolgo let župan, državni poštar, načelnik

Skladatelj Andrej Vavken

krajevnege šolskega odbora. Kljub toliki zaposlenosti je bil prisoten pri glavnih kulturnih ustanovah in njihovih pobudah. Beseda, ki so jo organizirali novembra 1861 kmalu po ustanovitvi ljubljanske Čitalnice, je obsegala tudi Vavknov samospev *Moj dom*. Po nastanku Glasbene matice 1871, ki je kmalu razširila delovanje po vsem slovenskem ozemlju, je Vavken postal poverjenik za Gorenjsko. V sezoni 1891/92 je Dramatično društvo, ustanovljeno 1867, vključilo v svoj program igro Ignacija Borštnika Stari Ilija, za katero je napisal glasbo Vavken. V Cerkljah pri Kranju, kjer je preživel večji del življenja, je ustanovil podružnico Ciril-metodijsko društvo ter Kulturno in Gasilsko društvo. Svoje pesmi, napisane večinoma v mladih letih - pozneje je bil preveč zaposlen - je objavil v zbirki posvetnih pesmi *Glasi gorenjski* (1861/63), v *Pesmih z napevi za cerkev in šolo* (pred 1864), katerih prvi zvezek, kateremu je sledilo še šest, je tudi izšel pred 1864. Druge njegove skladbe so po različnih zbirkah. Tudi Svete pesmice Goriške Mohorjeve družbe iz leta 1937 vsebujejo Vavknove pesmi, prav tako antološke pesmarice *Cerkvenega glasbenika iz let 1979/79*, *Adventne in božične*, *Postne in velikonočne* in *Zborovske iz ljudske*. V kolikor ga tudi novejša zbirke uvrščajo med izbrane skladatelje cerkvene glasbe, pomeni, da je dober in priljubljen skladatelj.

Stilno je izšel iz tradicije cerkvenega petja, ki je blizu ljudskemu in jo uvedel Rihar, kateremu so pomagali Potočnik, Dolinar in pozneje Cvek, Belar, Levičnik in delno K. Mašek ter Medved, ki sta se pa usmerjala na

posvetno področje. Omenjeni skladatelji so se odločili, skladali pesmi, ki bi bile lepe in všeč, da bi v tedanjih naporih za prenovitev cerkvene glasbe mogle nadomestiti muziko instrumentalistov, ki so vladali na slovenskih korih, kjer so izvajali v glavnem posvetno glasbo, pogosto prav poskočne viže, da človek ni vedel ali je v cerkvi ali gostilni ali na plesu. Dejansko je skupina, ki sem jo navedel, in še kdo, ustvaril sklad cerkvenih pesmi, ki se pojo pogosto še danes. In tudi danes za marsikoga ni pravega Božiča, če ne sliši pesmi starejših slovenskih skladateljev.

Vavken ima lepe, ljudsko občutene, iskreno doživete, slovensko domače skladbe, tudi kompozicijsko dobro grajene, kakor so hoteli cecilijanci, ki so ga imeli v poznejših letih za svojega, čeprav je Vavken hodil svoja pota. V ustvarjalnem delu se je povzpел dovolj visoko, če ga imajo glasbene zgodovine skupno s Kocjančičem, Hajdrihom, A. Lebanom, Volaričem, G. Ipavcem in Nedvedom za sooblikovalca slovenske zgodnje romantike. Vavken je vedel, kako je treba skladati, da pesem leže v dušo in ostane v spominu. To je dokazal že z zbirko Glasi gorenski, ki obsega samospeve, dvospeve in zборе. Ljudje so zbirko naklonjeno sprejeli, zlasti so jim bile všeč Bistrica, Poziv Gorencem, Moj dom, Lovska, Soldaška na Prešernovo besedilo in še posebej Otožnica, slovita Vigred se povrne, o kateri je nastal spor, kdo jo je zložil, Vavken, Škerbinc ali Rihar. Naposled so Kozina Dev in Cvetko dokazali, da jo je napisal Vavken ob smrti svojega učitelja glasbe Kamila Maška (1859). Bolj znane so cerkvene Vavknove pesmi in nekatere so ponarodele: Spet kliče nas venčani maj, Kraljevo znamenje, K Tebi, Jezus ljubeznivi, Pastirci, kam hitite, Zveličar danes se je rodil, Zveličar preljubi je prišel nocoj.

Zorko Harej

Alojzij Mav ob stoletnici rojstva

V luči njegove duhovne glasbe

Alojzij Mav je rojen v Grobljah pri Domžalah 21.6.1898; umrl je v Ljubljani 23.7.1977. Gimnazijo je naredil v Šentvidu, bogoslovje v Ljubljani. Leta 1902 je vstopil k redovnikom lazaristom in ostal do leta 1938. Misijonaril je najprej pri Sv. Jožefu nad Celjem. Leta 1930 je bil prestavljen v Beograd. Od leta 1938 je delal na frančiškanskem koru v Ljubljani kot pomočnik; več let je bil vodja. Leta 1960 je bil upokojen kot skladatelj.

Ko sem pri pripravi programa za delovanje Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta izbiral avtorje, ki bi jih bilo treba izluščiti v programu za leto 1998, sem pregledal veliko Mavovih skladb, še druge, ko sem pripravljal ta koledarski članek. Mav je res dosti skladal. Največ je zborovskih skladb.

Mava pojemo veliko tudi pri nas na Primorskem. Nekaterih njegovih pesmi se spominjam od otroških let, tako na pr. Moli zemlja, Ave Jezus, Pozdravljena zemlje ti blagoslov. Toda ti-

sta, ki se mi je v zgodnjih letih najbolj vtisnila v spomin, je Mati moja, venec pletem. V njej je skladatelj zajel ves mistični zanos, ki ga razodeva poetični tekst redovne matere Elizabete. Skladbo, v kateri prevladuje solist in ga iz ozadja spremlja zbor, je tedaj pel nenavaden pevec, Jožko Bratuž, izobražen in tenkočuten tenor z mehkim, toplim in obenem poudarjenim glasom, da sem polno užil njeno lepoto. Ko mislim na celoto Mavovih kompozicij, se mi vsiljuje definicija Mava kot Marijinega pevca. Toliko je namreč napisal in tako lepo o Nebeški Materi. Poleg omenjenih je namreč zložil vrsto zbirk: Vzdihi po Materi (14 pesmi), Rožni Mariji (15), Mati objokanih (12), Zate, Marija (20), Zdrava Marija (tri pesmi za soliste, mešani zbor in orgle), Tri Marijine. Veliko jih je na posameznih listih in v drugih pesmaricah. V Zdravi Mariji Goriške Mohorjeve družbe iz leta 1933 je osem Mavovih pesmi, ki so se kakor večina drugih iz goriških mohorskih zbirk hitro širile po Primorskem. Izobraženi muzikolog in glasbeni zgodovinar Edo Škulj, urednik Cerkvenega glasbenika, je v Pesmarico Marijinih pesmi iz leta 1979 vključil na 50 kar 13 Mavovih. Iz vsega tega se vidi, da vrednost njegovega skladateljskega dela z leti raste. Po podatkih iz knjige Stanka Trobine Slovenski cerkveni skladatelj (1972)

Skladatelj Alojzij Mav

je Mav napisal glavnino svojih del v nekaj več kot v dvajsetletju po 1922/23, ko je izdal zборе Najlepši trenutki, Pozdravljena zemlje ti blagoslov, Kako si mi draga.

Predvsem v zadnji so že zaznavne glavne značilnosti njegovega ustvarjanja: razgiban ritem, melodija, ki raste iz močnega čustva in se vzpenja vedno hitreje in močnejše do sklepnega vzklika in se zatem umirja in umiri z zadnjim akordom. Kljub množini je vsaka Mavova skladba nekaj novega in drugačnega; vsaka je nadaljnji delček njegove umetniške osebnosti, odsev njegove ustvarjalne moči. Nekatere imajo tako izdelan obraz, da se trajno usedejo v naše duše. Take so na pr.: Dajte mi zlatih strun, po osnovnem razpoloženju podobna prej imenovani Mati moja, venec pletem, Marija mati moja, Žar vse lepote, Božična noč, Raduj se, Kraljica nebeška, Vstajenje Jezusa praznujmo, polifono pisana O kam, Gospod, zanimiva Pred Tabo klečim, kjer enoglasni in štiriglasni zbor sledi baritonu in končajo soprani, ki jih spremljajo akordi ostalih glasov, Marija stvarjenja, ki je tako blizu ljudski pesmi. Močno čustvo ga sili, da uporablja polne akorde, tudi s podvojitvijo nekaterih glasov, pogoste alteracije in modulacije, zvečane in zmanjšane akorde, septakorde. Njegova nemirna duša išče vedno nove izrazne načine. Že kot dijak je Mav kazal veliko zanimanje za glasbeno znanje. V škofovih zavodih v Šentvidu, kjer je študiral na gimnaziji, se je poleg petja učil klavir, violino, harmonij, klarinet. V tem času in pozneje med študijem na teološki fakulteti v Ljubljani se je učil harmonije in skladanja pri ravnatelju stolnega kora v Ljubljani Stanku Premrlu in dirigentu Antonu Neffatu: dosti je poslušal in se učil iz knjig. Mav ni pisal samo zborovskih skladb, marveč tudi daljše kompozicije, kakor so slovenske in latinske maše, skladbe za orgle, Trpljenje Našega Gospoda Kristusa po Mateju, orkestracija Sattnerjevega oratorija Assumptio, glasbo za igre s petjem, kakor je Angel z avtom. Posebne omembe je vredna njegova kantata Samotni hrast za dva baritona in moški zbor iz leta 1959, ki jo je napisal po besedilu pesnika Istre in njenih ljudi Alojza Kocjančiča, ki je prikazal delo bolj samotnega hrasta - duhovnika sredi razbeljene poljane. Kdo bi mogel bolje razumeti in tolmačiti Kocjančičevo človeško in umetniško sporočilo kot skladatelj Mav, ki je šel skozi bridke življenjske skušnje, ponižan, zapuščen, boleče razpet med duhovskim stanom in laičnim. Mavova pesem je krik stiske in trpljenja, a tudi odraz pomirjenja in sreče v Kristusu, Mariji, svetnikih.

Magda Jevnikar

Umetnik Lojze Spacal devetdesetletnik

15. junija 1997 je umetnik Lojze Spacal praznoval svojo devetdesetletnico. V Trstu je bila postavljena obsežna antološka razstava njegovih del v različnih tehnikah in izšel je katalog z novimi eseji in barvnimi reprodukcijami.

Slovesna otvoritev in razstava v Muzeju Revoltella pomenita poklon rodnega mesta velikemu umetniku ob visokem jubileju. Z razstavo je bila obiskovalcu predstavljena Spacalova bogata in raznovrstna ustvarjalnost od leta 1937 do leta 1995, se pravi skoraj do danes. Razstavljenih je bilo 241 del v vseh tehnikah, katerih se je Spacal posluževal v svojem zdaj že šestdesetletnem ustvarjanju. Gre za olja, monotipije, risbe s tempera barvami, perorisbe, slike v mešani tehniki, kolaže, akvarele, tapiserije, skulpture v lesu in steklu, matrice, lesoreze in linoreze ter sitotiske.

Ker je bila razstava pregledna ali antološka, so se organizatorji odločili

za kronološko postavitve del. To je omogočilo jasen in neposreden pristop do Spacalove umetnosti. Pri Spacalu gre namreč za ustvarjanje, ki se razvija dosledno od magičnega realizma do abstrakcije s svojsko govornico simbolov, bistvenih in izčiščenih do skrajne mere. Razstava je dokazala, da še tako "nenavadna" dela pri Spacalu ne pomenijo preloma ali zanikanja prejšnjega načina ustvarjanja, ampak samo korak naprej v smeri iskanja bistvenosti izraza.

"Umetnostne razprave so lahko zanimive, niso pa neogibno potrebne."

S tem je Spacal zaključil pogovor z Zoranom Kržišnikom za monografijo, ki jo je leta 1982 izdala Mladinska knjiga.

In vendar obstajajo prav o Spacalu številne monografske knjige in vsaka razstava naleti na velik odmev v medijih, tako da je verjetno Spacal med najbolj osvetljenimi liki slovenske sodobne likovne umetnosti. Pri tem ne gre za naključje, ampak za posledico, ki je vzročno povezana s tipom Spacalove umetnosti.

Lojze Spacal

Če preletimo naše stoletje, ugotovimo, da se v njem pojavljata dva umetniška nazora: prvi nadaljuje klasično tradicijo, pri kateri je važna sestavina umetnosti estetskost, se pravi hotè "lepa" oblika, ki nagovarja človeka ne le razumsko, ampak celostno. Táko delo zahteva doslednega, natančnega in občutljivega izvajalca. Drugi tip umetnosti zavrača tradicijo v imenu novega. Umetnik zasleduje koncept, idejo, ne zanima pa ga izdelek kot tak, uresničitev zamisli. Estetski moment ne obstaja, celó nagovara ni, gre za umetnost, ki živi v svojem zaprtem prostoru in jo razume samo njen stvaritelj. Ta tip umetnosti se je zelo oddaljil od ljudi.

Kam Spacal? Kako se je usmerjal? Njegovo ustvarjanje je črpalo življenjskih sokov iz obeh nazorov, tako da njegovo delo predstavlja zanimivo sintezo: iskanje "novega" ni nikoli preglasilo zanesljivih zvokov že znanega in preizkušenega, poglobljanje "starega" pa je prinašalo nova odkritja in nove izzive. Spacal se ni nikoli odpovedal estetski plati umetnosti, tudi ni nikoli pretrgal dialoga s svojim občinstvom, čeprav ga je rad kdaj presenetil ali celo šokiral.

Ne vem, ali se je Spacal zavestno odločal za tovrstno umetnost, sam poudarja, da se je rodil kot slikar in grafik v samotni celici v rimskih zaporih. V tako skrajnih razmerah umetnost seveda ne more imeti predznaka ludičnosti in eksperimentiranja, ampak je predvsem odgovor na globoko potrebo po vztrajanju in omišljanju lastnega težkega življenja.

Umetnik, ki mu je ustvarjanje tako pomembno in celo odrešilno dejanje, vedno ohranja posebno občutljivost za estetsko stran umetniškega dela.

In še...

V vseh Spacalovih delih gre za pripoved, ki nam jo slikar bolj ali manj očitno posreduje. Pred mojimi očmi se zvrstijo njegova prva olja, včasih interier brez človeške podobe ali trg, negiben in samotni: vtis imaš, da je v sliki zgodba, in prisluhneš... pred mano je predmestje s tovarno, oglašča se sirena... čolni se zibajo na morju... sonce še zadnjič ožarja pokrajino... belosiva hrapava kamnitost drhti v nočni zasanjanosti... obešeni talci, bazoviške žrtve, krematorijska peč in rdeči madeži so kot môra, ki je ni mogoče odgnati. In Kras - ta preprosta kmečka arhitektura in zapletena igra narave.

Zaprem oči in pripoved se nadaljuje, čudež umetnosti, ki nenehno oživlja podobe, občutke, misli in spomine.

"Umetnostne razprave so lahko zanimive, niso pa neogibno potrebne."

Res je, zato naj bo ta kratki zapis le čestitka in voščilo: vse najboljše, dragi Spacal!

Slavko Bratina

Maks Komac - devetdesetletnik

S prijetnimi občutki ugotavljamo, da tudi med našimi ljudmi marsikdo doseže častljivo starost in v krogu svojih domačih in prijateljev lahko obhaja devetdesetletnico rojstva. To srečo je v preteklem novembru doživel gospod Maks Komac, ki ga zlasti na Goriškem poznamo kot dobrega pevca ter dobrega režiserja in igralca. S hvaležnostjo se ga je še posebej spomnila GMD, saj je bil dolgo vrsto let njen neutrudni sodelavec.

Slavljenec se je rodil v Bovcu 12. novembra 1907. Osnovno šolo je začel v rojstnem kraju in jo zaradi svetovne vojne, ki ni prizanesla niti tistemu predelu slovenske zemlje, nadaljeval kot begunec na Bledu in se v povojnem času od nje poslovil v Tolminu. Tam je nato nadaljeval šolanje na meščanski šoli in na učiteljski šoli.

Leta 1931 je prišel v Gorico, kjer je bil sprva prefekt v slovenskem Alojzijevišču in v naslednjih letih uradnik pri Centralni posojilnici, tako da je mogel od blizu spremljati posledice fašističnega raznarodovanja, ki je z uničevanjem vsega, kar so si ustvarili goriški Slovenci, preprečilo njihovo kulturno in gospodarsko dejavnost.

Po koncu druge svetovne vojne, med katero je moral preživeti nekaj mesecev v Potenzi kot vojak enega izmed številnih posebnih bataljonov, ustanovljenih zato, da bi primorskim fantom in možem onemogočili vključevanje v vedno širše odporiško gibanje, ki je zajelo razna področja naše dežele, ga je Zavezniška vojaška uprava imenovala za tajnika v uradu ravnateljstva in nadzorništva za obnovljene slovenske šole na goriškem območju takratne cone A.

Postal je tako pomočnik didaktičnega ravnatelja in nadzornika Huberta Močnika pri pomembnem in zahtevnem delu, ki so ga narekovale nove šolske razmere. Ko pa je z vrnitvijo Gorice pod italijansko upravo septembra leta 1947 urad prenehal, mu je bilo dodeljeno tajniško mesto na slovenskem učiteljski šoli in tam je služboval do upokojitve novembra leta 1972. V vseh tistih letih je bila njegova vsakoletna skrb tudi priprava zaključnih šolskih prireditev.

Že v tolminskih letih se je gospod Maks začel zanimati za petje in drugo kulturno delovanje. Leta 1921 je s skupino sošolcev uprizoril neko otroško igrico in kot učiteljskičnik se je nato vključil v Katoliški dijaški krožek "Lipa", ki je prirejal kulturne večere v Tolminu in v bližnjih krajih, gojil

Maks Komac

cerkveno in svetno petje ter se predstavil tudi z Nušičevo komedijo Navadni človek in z versko igro Pravi kristjani.

Ko je zaradi fašizma prenehalo pri nas vse kulturno življenje, se je moral odpovedati igralskemu udejstvovanju, a je bil vedno pripravljen pomagati pri cerkvenem petju. Tako je pozneje hodil v Podgoro in sodeloval v zboru, ki ga je vodil Lojze Bratuž, v času upravljanja Kmečke posojilnice v Grgarju pa je bil tam na razpolago pevovodji Poldetu Doljaku. Prav posebno se je navezal na travniški zbor, saj nastopa v njem s svojim značilnim basom, odkar je v cerkvi sv. Ignacija nedeljska slovenska služba božja. Njemu se je treba hkrati zahvaliti, da že precej let na Oljčno nedeljo pojejo Pasijon in se za to priložnost zbere na koru kar lepo število dobrih pevcev-solistov.

Še sredi vojnih razmer je bila leta 1944 v kinodvorani Vittoria velika slovenska prireditve in pri izvajanju odlomkov iz Smetanove opere Prodana nevesta ni mogel manjkati njegov glas. V letih Zavezniške vojaške uprave (1945-1947) je bil član vodstva Slovenskega mladinskega gledališča in je nastopil v igran Miklavž prihaja, Divji lovec, Trije kralji in komedija Voda. Za predstave je bilo tedaj na razpolago gledališče Verdi.

Prav živahna je postala Komačeva gledališka dejavnost, potem ko so mu leta 1951 ob ustanovitvi Slovenskega katoliškega prosvetnega društva zaupali dramski odsek. Ne moremo tukaj naštetih vseh iger, ki jih je od takrat zrežiral in v njih večkrat tudi igral, nekatere vendar zaslužijo, da se navedejo: Henrik gobavi vitez, Mlini pod zemljo, Scapinove zvijače, Kajnov angel, Roža mogota, Striček Vanja. Iz seznama tistih, ki jih je izbral za posamezne šolske prireditve naj se tem dodajo: Kovačev študent, Zlata zvezda, Vera in nevera, Skopi vitez, Jezični doktor, Stric Ihta, Sumljiva oseba.

Ne smemo seveda pozabiti, da je bil naš jubilar tudi član mešanega pevskega zbora Lojze Bratuž, ki ga je ustanovil prof. Mirko Filej, in iz članka, ki mu je posvečen v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu, lahko še povzamemo, da je leta 1945 prišel h GMD in uredil njeno gospodarsko stanje, nato je kot član upravnega odbora vodil družbino gospodarstvo ter opravljal korekturo vseh knjig in urejal Koledar. Med urejanjem tega od leta 1956 do leta 1975 je skrbel tudi za opremo in sodelavce. Sam je od leta 1951 do leta 1958 poročal o prosvetnem delu na Goriškem in o drugem.

Biljana in biljanska župnija v Goriških Brdih skozi stoletja

*Biljana
z akališkimi
vasmi,
posejanimi
po briških
gričih
(Foto
Bužato)*

Biljanska župnija je bila dolga stoletja tisto središče cerkvene organizacije v Brdih, ki je pokrivalo največji in osrednji del te deželice. Vpliv, ki ga je ta župnija imela, je presegal meje zgolj cerkvenih pristojnosti. V 18. stoletju so k tej fari spadale naslednje briške vasi: Biljana, Zali breg, Dobrovo, Snežeče, Drnovk, Šmartno, Imenje, Černaško - Pojala - Vrhovlje, Brestje - Figovca, Gonjače, Kozana - Martnjak, Vipolže, Medana, Fojana, Barbana, Kozarno, Šlovrenc - Neblo, Hlevnik, Pristava - Belo, Vedrijan, Gradno, Višnjevnik, Slavče, Krasno, Nozno. V 15., 16. in 17. stoletju pa pod župnijo niso spadale vasi Vrhovlje pri Kojskem, Hruševlje in večji del vasi Šlovrenc - Neblo. Neblo se je tedaj omenjalo kot beneška upravna enota in o njem so beneški upravniki v Furlaniji pošiljali poročila v Benetke. V sedanjem obsegu ima župnija Biljana samo prvih pet prej naštetih vasi.

Biljana je bila po doslej znanih podatkih prvič omenjena kot vas leta 1205. Takrat se je tam goriški grof Engelbert sestal z večjim številom gospode. Cerkev v Biljani pa se prvič omenja leta 1233, ko je oglejski patriarh potrdil rožaskemu opatu sodne pravice v Biljani. Vikariat v Biljani pa se prvič omenja leta 1296 v zapisku o desetini; torej več kot pred 750 leti. Tudi v naslednjih stoletjih je Biljana v cerkvenem pogledu spadala pod samostan Rožac.

Po letu 1300 je postal zelo živahen promet z zemljišči v bližini Biljane. Lastniki so bili prebivalci Čedad, Gorice in Krmina. Že od tedaj se je v

tem prostoru premoženjsko utrjevala veja plemiške družine Orzon, ki je pozneje več stoletij imela tudi svojo hišo na Dobrovem. Prevladala pa je posest grofov Ortenburških in od leta 1591 dalje plemiške družine Colloredo. Že v tistem času so bili po briških vaseh navedeni večinoma isti priimki, kot so še danes tipični za Brda.

Ko so Brda po letu 1500 prišla pod vladavino Habsburžanov je v veliki meri ostala nejasna meja med njimi in Beneško republiko v Kožbanskem kotu in pri Neblem - Hruševlju. Precej časa je bila meja v bližini potoka Kožbanšček. Za celotno ozemlje sta potekali med državama kar dve vojni. V prvi so Benečani uspeli zasesti Krmin in v noči med 8. in 9. majem 1513 je beneške vojake v Krminu napadlo 300 slovenskih mobilizirancev, večinoma iz Brd in Posočja. Bili so odbiti in ponovno so napadli ponoči 2. junija. Med temi so bili tudi kmetje iz Noznega, ki so pozneje izjavili, da so šli v boje na ukaz poveljnikov Rosauerjev. Tudi Nozno je tedaj spadalo pod biljansko župnijo in bilo je prav na meji z Beneško republiko. Tako so mobilizirani slovenski kmetje nezavedno pomagali utrjevati slovensko zahodno narodnostno mejo. Po avstrijski zmagi v tej vojni so ti uničili utrdbe v Krminu in ta je v vojaškem pogledu postal le nekaka predstraža Šmartnemu, Gorici in Gradiški. Benediktinski samostan Rožac je bil v tej vojni na strani Benečanov in je zato po njej izgubljal duhovno in premoženjsko moč na avstrijski strani in tudi v Brdih.

V srednjem veku so se duhovniki v Biljani pogosto menjavali, ker je moral vikariat oddajati samostanu Rožac precejšnje dajatve. Leta 1456 so župljani zahtevali potrditev novega župnika in voditelja, kot župnija "parochia Scti Michaelis Archangeli" pa je Biljana izrecno imenovana leta 1480. Že takrat je obstajala tudi kapela sv. Antona na Dobrovem. V času, ko so iz vikariatov v Praprotnem, Biljani in Ločniku nastajale župnije, je postajala bolj trajna tudi cerkvena razdeljenost Brd. Biljana je duhovno oskrbovala veliko ozemlje, kjer je sčasoma nastalo veliko cerkva, ki so jih duhovniki oskrbovali peš ali na konjih iz Biljane. Pozneje so se kaplani naseljevali v posameznih vaseh, matične knjige pa so še naprej vodili skupne v Biljani in na župniji so sodelovali pri večjih obredih, predvsem ob Veliki noči. Tako je bilo do leta 1782, ko so se v skladu z državnimi reformami kaplanije, vikariati in kuracije pričeli osamosvajati, v posameznih zadevah pa so še priznavali odvisnost od Biljane.

Cerkev v Biljani Cerkev Nadangela Mihaela je velika enoladijska cerkev z lepim poznogotskim prezbiterijem. Ta je bil zgrajen leta 1534 in je delo mojstra iz Kranja, ki je deloval tudi v Oprtalju v Istri. Na gotskih polstebrih v prezbiteriju so v spodnjem delu oblikovani živalski liki, na sredini pa so kamniti baldahini. Celotna cerkev je bila zgrajena na ostankih gradnje iz 13. in 14. stoletja. Cerkvena ladja je bila nato povečana in barokizirana pred letom 1658. Na plošči grobnice družine Zupančič (Suppantic), ki se je nahajala v cerkvi v roženvenski kapeli je zabeleženo (v prostem prevodu): 1658, tukaj so pokopane kosti Jurija Zupančiča in sodelav-

cev, ki so zgradili spomenik. Pri tem gre lahko za omembo izgradnje grobnice in kapele Roženvske Marije, pod katero je bila grobnica ali pa posredno tudi za izgradnjo celotne cerkvene ladje. Takšenga velikega posega v arhitekturo cerkve kot je roženvska kapela jim ne bi dovolili, če ne bi bili aktivno vključeni v povečavo cerkvene ladje. Glavni leseni oltar, v katerem je bilo pet lesenih kipov, ki se sedaj nahajajo pod baldahini polstebrov v prezbiteriju, žal ni ohranjen. Zaradi dotrajanosti so ga leta 1776 odstranili in nadomestili s sedanjim kamnitim. Leseni kipi starega oltarja, to so sv. Marko, sv. Juda Tadej, Marija z Detetom, sv. Jernej in sv. Simon, so bili izdelani med leti 1610 in 1620. Dobro ohranjeni kipi so žal v celoti prepleškani s svetlosivo barvo, tako da od daleč dajejo vtis kamnite plastike.

Poslikavo je izvršil slikar Avgust Šlegel. Z najstarejšega lesenega kipa v biljanski cerkvi, Kristusa iz leta 1525, so pred nekaj leti oluščili sivo barvo in ima spet prvotni izgled.

Župnija Biljana skozi stoletja Tedanji biljanski župnik in dekan Peter Adam Zupančič (Suppancich) je med leti 1760 in 1770 sestavil natančen popis vseh 624 hiš in vasi, ki so spadale v tistem času v biljansko župnijo. To je celovit pregled župnije, preden se je leta 1782 pričela delitev na manjše duhovnije. Višje plemstvo je prihajalo na njihove briške dvorce le za nekaj mesecev letno. Stalno pa so bili v župniji naseljeni nižji plemiči, ki so bili v veliki meri slovenskega rodu. V popisu so navedeni: Jakob de Reja (Biljana), Jožef de Benigni (še žena Julijana in brat Mihael, grad Dobrovo), Collusi (graščina Snežeče), Anton de Reja (Medana). Večji posestniki, ki so bili označeni kot gospodje so bili: Jožef Giuliani (Medana), Anton Toros (Medana), Jožef Giuliani (Biljana), Jožef Zupančič (Zali breg), Jožefa Zupančič (vdova, Zali breg), Anton Reja (Šmartno), Filip Reja (Šmartno), Anton Gasparini (Šmartno), Blaž Gasparini (Imenje), Andrej Prinčič (Kozana), Peter Školaris (Vipolže). V popisu se uporablja italijanska transkripcija. Vasi biljanske župnije so spadale pod sodno oblast krminskega barona Locatellija, Colloredov na Dobrovem (izvajali so jo upravniki Benigni), Collusijev v Snežečah, grofov Turnov v Noznem in okolici, ter graščakov iz Kanala, kamor je sodno spadal Vedrijan.

Kako je bila oblikovana cerkvena organizacija znotraj župnije? V Biljani je bilo župnišče in v bližini je bila kaplanija. V Kozani je živel duhovnik beneficent. V Medani je bila kaplanija in v bližini hiša bratovščine sv. Lucije. V Brdih je bilo namreč več verskih bratovščin, ki so običanjo najele od Gospodstva Dobrovo določena zemljišča in jih potem obdelovala za potrebe bratovščine - za pogostitve in za pomoč potrebnim. Bratovščina je imela običanjo več deset članov, ki so obdelovali poleg svojih parcel še najete vinograde in njive bratovščine. S teh zemljišč so ponavadi pridelali nekaj žita, olja in vina. Bratovščino sta vodila dva ključarja, ki sta bila izvoljena za eno leto. Pred volitvami novih se je ob prisotnosti župnika

izvršil finančni obračun in vsem prisotnim so pripravili kosilo. Tradicija starih bratovščin se je poznala tudi pozneje. Tako je na primer za Medano leta 1845 omenjeno, da so imeli v vasi tudi sklad za reveže, iz katerega je kaplan pomagal potrebnim. Pozneje so iz tega sklada pomagali tudi revnejšim študentom. Leta 1776 sta omenjeni takšni bratovščini tudi v Biljani in Šmartnem.

Na Jordanem so imeli posest patri dominikanci iz Krmina. Kaplanije so bile tudi v Fojani, Neblem, Gradnem in na Vrhovljah. Te so se vse bolj osamosvajale in leta 1767 je omenjen vikariat Šlovrenc, kaplanija Medana in kooperatura Fojana. Od leta 1767 umrlih v biljanski župniji niso več vpisovali v mrliško knjigo po kronološkem zaporedju ampak naknadno po skupinah iz posameznih delov župnije. Kuracija Vrhovlje pri Kojskem je bila leta 1769 formalno še vedno v župniji Kanal. V Šmartnem pa je deloval tudi poddiakon. Družine Colloredo in potem Catterini na Dobrovem so plačevale prispevke tudi za vzdrževanje nekaterih briških cerkva. Posebej so v manjši meri plačevali tudi za župnika v Biljani. Prav tako so plačevali tudi čedajskemu Kapitulju za pravice v Šlovrencu in Neblem. Podobno kot je Kapitelj zadržal nekatere pravice na Tolminskem, tudi ko je ta prišla pod Avstrijo, tako je seveda v veliko manjši meri zadržal pravice tudi na ozemlju vasi Hruševlje, Neblo in Šlovrenc, ki so počasi prehajale pod Avstrijo.

V Šlovrencu je v tistem času živela tudi plemiška družina Sartorio. Šele leta 1722 se v biljanskih mrliških knjigah prvič omenja pogreb na pokopališču v Hruševlju. Kožbanski kot in ozemlje do reke Idrije pa sta prišla pod avstrijsko Goriško šele po propadu Napoleona.

Duhovniki in zdravniki v biljanski župniji V krstnih in ostalih matičnih knjigah biljanske župnije lahko sledimo duhovnikom: župnikom, vikarjem, duhovnim pomočnikom (cooperatori) in kaplanom od leta 1624 dalje. Veliko jih je imelo briške priimke in mnogi so izhajali iz bolj premožnih briških kmetij. Gospodje Zupančiči so imeli v svojem dvorcu običajno hišne kaplane, ki so jih sami vzdrževali. Hišne duhovnike, nekatere furlanskega oziroma italijanskega rodu je imela tudi graščina v Snežečah. Domače premožnejše družine so imele že od 17. stoletja svoje grobnice ob cerkvah. Biljanski župniki pa so bili do sredine 18. stoletja večinoma plemiškega rodu in vsaj v 18. stoletju jih je imenoval imetnik Gospodstva Dobrovo. Krsti otrok premožnejših družin so potekali tudi v kapeli sv. Antona na Dobrovem.

Leta 1770 so pričeli v župnijske matične knjige vpisovati tudi hišne številke. Leta 1771 je umrl v Biljani 16. zdravnik in že čez tri leta je v isti hiši umrl njegov naslednik v tem poklicu. Leta 1821 pa je bil doktor medicine Jožef Sfiligoi. V skladu s tradicijo jožefinskih reform so ukinjali pokopališča ob župnijski cerkvi in grobnice v cerkvah. Na novo biljansko pokopališče so pokopali prvega umrlega leta 1802.

Posebnosti življenja v Biljani in ostalih vases nekdanje biljanske župnije do konca 1. svetovne vojne

V župniji je bilo Šmartno utrjena vas in v matičnih knjigah so omembe več oseb, ki so opravljale določene vojaške funkcije. Eden takšnih je bil v 1. polovici 17. stoletja Valentin Reja iz Martnjaka, pa tudi že prej omenjeni Jurij Zupančič iz Zalega brega. V začetku 18. stoletja so bili v Šmartnem mitničarji (Tallonariusi) Janez Reja (u. 1717), Sebastjan Reja (u. 1725, za njega je zabeleženo, da je bil mitničar grofov Turn). Leta 1770 pa je umrl mitničar Lavrencij Reja. V Gradnem ali v bližnjih Slavčah je bila v 17. in v začetku 18. stoletja vojaška postojanka na meji z Beneško republiko.

Zanimivo je, da so imeli obrtniki v biljanski župniji v začetku 19. stoletja pretežno furlanske priimke. Sredi 19. stoletja se pojavi v Biljani zemljiški posestnik plemeniti Jazen de Pelka. Močno je bil razširjen kolonski sistem, ki je obsegal od 1/3 do 1/2 vseh družin v župniji. Leta 1855 je za kolero umrlo kar 28 ljudi iz župnije.

Med 1. svetovno vojo je moral biljanski župnik skupaj s prebivalci Biljane zapustiti vas in pod stražo italijanskih vojakov so bili deportirani širom po Italiji. Preden so jih odpeljali, so morali vsi skupaj v deževnem vremenu prebiti več dni v nemogočih razmerah v dolinici med Biljano in Kozano. V župnijskih knjigah so skopo opisana tudi ta "tempora occupationis italae". Ob datumih je Ludvik Kumar opisal, kje so se vaščani nahajali v teh letih. Biljanci so v pregnanstvu nadaljevali s praznovanji vaških praznikov in spet organizirali šolo, godbo in pevski zbor. Pri organizaciji teh dejavnosti je sodeloval tudi študent Ludvik Zorzut.

Lojzka Bratuž

Na Kornu sem stau, sem lampu parsgau

Iz goriških ljudskih besedil

Trg pred
Attemsovo
palačo
v starih časih

Kóren je ime potoka, ki je nekoč tekkel po severnem delu Gorice in je danes v celoti pokrit. Po njem je dobil ime tudi trg pred Attemsovo palačo, danes Trg Edmondo de Amicis. Mnogi ga poznajo še kot Piazza Corni, Slovenci pa so pravili in še pravijo kar "na Kornu". Tako tudi narečno obarvana verza iz ljudske pesmi: *Na Kornu sem stau / Sem lampu parsgau*.

Navedena verza sta vzeta iz šaljive pesmi, ki je zapisana v večjezični rokopisni zbirki *Zibaldone poetico** iz prve polovice preteklega stoletja. Hrani se v Pokrajinskem zgodovinskem muzeju v Gorici. Obsega 190 dvojnih strani najrazličnejših besedil v verzih, večidel italijanskih in furlanskih; nekaj je slovenskih, po eno ali dve pa v francoščini, nemščini in angleščini. V prvem delu zbirke je mnogo prevodov klasičnih pesnikov. Drugače so pesmi po večini šaljive vsebine. Zbirka je sestavljena iz več enot, ki so jih pozneje z dodatki vred povezali v eno samo knjigo. Če izvzamemo dodane snopiče, je pisava povsod enotna. Tudi redke datume je napisala ista roka. Prvo letnico zasledimo na str. 35, in sicer 1816. Furlanski sonet na dodanih straneh ima npr. letnico 1800, na naslovni strani pa je pod *Zibaldone poetico** s svinčnikom napisano 19. Mag. 1832 A.G. Slovenska besedila niso datirana.

**Zibaldone* je starinski izraz za zbirko, ki vsebuje brez vsakršnega reda razvrščeno besedilo.

Daljših slovenskih besedil je pet. Prvo ima naslov *Melibeo, inu Titire* in je prevod znane Vergilove ekloge. Druga besedila so ljudska. Dve sta brez naslova: eno se začenja *Je brumna, je lêpa* in poje o dekletu in njenem delu, druga je Marijina pesem *Tausentkrat bodi zheszhena*, ki je bila razširjena tudi drugod, kakor kaže število inačic v Štrekljevi zbirki. Dve besedili imata italijanski naslov *Strambotti*. Množinska oblika izraza *strambotto*, ki pomeni krajše ljudsko besedilo v verzih in je sicilijanskega izvora, je upravičena, saj gre v obeh primerih za splet več besedil iz ljudskega izročila. Poleg omenjenih petih je v zbirki še nekaj krajših besedil, ki obsegajo po eno ali dve kitici in so zapisana ob italijanskih ali furlanskih tekstih, tudi na koncu strani. Primer:

*Daite, daite boghima
kruha, sira, coregna
malo moke, coss messa -*

Med krajšimi teksti so tudi nekakšne izštevanke, npr.:

*Mi semo s Cobori - ri - rida,
Vi pak ste malo pri - pri - (prida) itd.*

Za nekatera slovenska besedila v zbirki *Zibaldone poetico* lahko domnevamo, da so nastala v Gorici ali v bližnji okolici. Poleg glavnih značilnosti slovenskega ljudskega pesništva (kitične oblike, ritem in metrum, izrazje itn.) so tu opazne še krajevne posebnosti, npr. narečne oblike in izrazi (bode *pojal*, *fruške*, *dielat*, *neidit*, *pei*, *cui* za *kot*, *krivessa*, se *umuivat*, *vazhi*, *sdrew*, *jeh* prime, si *plassala*, bos mene popostil *nu* drugu bos usel) in raznovrstni romanizmi (*soi* fant, obojne *confine*, *ma* kai, de mrasa ne *slishi*, u novi *zhesteli*, sem *pensal*, *fazzol*). Pisec uporablja tudi italijansko grafiko (*pegliati*, *gniega*, *kogne*, *noghe*, *cadijo*), zapisuje nekatera imena po italijansko (*Anna*, *Elisabetta*, *Marghetta*), rabi dvojne soglasnike (*kitte* *saplette*, si *saffa* napuni, bere *rosizze*, pod *lippu*). Na vprašanje, ali je bil pisec slovenskega rodu ali ne, bi bilo težko z gotovostjo odgovoriti. Kakor kažejo gornji primeri, vsebuje njegov grafični sistem poleg prvin tedaj še veljavne bohoričice (npr. *zh* za *č*, *z* za *c*, *s* za *z*) tudi skupino *gli* za *lj*, *gn* za *nj* ipd. Na podoben način si je v svojem slovarju (1607) pomagal Alasia da Sommaripa. Glede na pisavo je mogoče reči, da je naš pisec poznal slovenski jezik, vendar se ni v vsem zgledoval po slovenskem knjižnem izročilu. Vsekakor je zbirko pisal izobraženec iz narodnostno mešanega okolja, dovteten za različne jezikovne vplive.

V drugem delu tega prispevka so navedeni odlomki iz dveh besedil z naslovom *Strambotti*. V obeh so verzi šaljivi, vsebinsko razdrobljeni, brez smiselne urejenosti, vendar so s svojo nazornostjo, lahkotnostjo in tudi s kakim mastnim izrazom zabavali pripovedovalce ali pevce in morebitne poslušalce. Primeri so tu podani v izvorni in prečrkovani obliki.

*Sonze je slo sa goru,
Fant pak diela pokoru:
Chissa je perparta,
ma skirgna je soperta...*

*Lessizza je salajala
Nevesta je pohajala
Po lieti ti si plassala,
Godze she nisi plazhala...*

*Lienka kosu muse,
Martinzhek bere puse,
U travi kazha giba,
Diecla pak mess poriva;
Cocoss tam cocodacca,
Si gheri cui ena spaka.*

Sonce je šlo za goru,
Fant pak djela pokoru:
Hiša je perparta,
ma skrinja je zoperta...

Lesica je zalajala
Nevesta je pohajala
Po ljeti ti si plasala,
Godce še nisi plačala...

Ljenka kozu muze,
Martinček bere puže,
U travi kača giba,
Djekla pak meš poriva;
Kokoš tam kokodaka,
si gerši kuj ena spaka.

Pri drugem besedilu je pod naslovom *Strambotti* napisano: *cantati con sveltezza considerabile da un pic(c)olo ragazzetto*. Iz tega dragocenega podatka je razvidno, da se je besedilo pelo in da ga je pel v hitrem tempu majhen deček. Po številu verzov je nekoliko daljše, po obliki pa manj enotno od prejšnjega. V njem se prepletajo posamezne kitice iz znanih slovenskih ljudskih pesmi, le tu in tam zasledimo kak krajevni motiv.

*Poj, poj, poj
Tizhek moi.
Koku zhem pêt
che sem pre'bled...*

*Gladka cui jezhize,
Biela cui mlezhize,
Tenka cui struniza,
Tista bo lubiza.*

Poj, poj, poj
Tiček moj.
Koku čem pet
ke sem prebled.

Gladka kuj ječice,
Bjela kuj mlečice,
Tenka kuj strunica,
Tista bo lubica.

Na nekaterih mestih ima besedilo obliko dvogovora:

*Duo si ti, kai si ti.
Kai si parnessu,
Nessu sem sreizhizu
de bos nossila
Deimi sem, inu beisi zhe
Sei nissi vezh moi lubi.*

*Hopsa, sa sa,
Sa manu dremlà.
Od daluzh ga vidim
De malo veglià
Zhe si sa kei
Podaise naprei,*

Duo si ti, kaj si ti.
Kaj si parnesu,
Nesu sem srejščicu
de boš nosila
Dejmi sem, inu bejši če
Sei nisi več moj lubi.

Hopsa, sa sa,
Za manu dremlà.
Od daluč ga vidim
De malo veljà
Če si za kei
Podajse naprej,

*Zhe nissi sa nezh
ne hodi sem vezh.*

*Na saghi sem sagau,
Na hribzi sem mleu
Na korni sem stau
Sem lampu parsgau.*

*Tri lubze sem jemeu
S' deveteh duseu
Ta prva je utekla,
Ta druga je usla.
Ta treka je padla
Resula se je ussa.*

Če nisi za neč
ne hodi sem več.

Na žagi sem žagau,
Na hribci sem mleu
Na Kornu sem stau
Sem lampu parsgau.

Tri lubce sem jemeu
Z' deveteh dužeu
Ta prva je utekla,
Ta druga je ušla.
Ta treka je padla
Resula se je vsa.

Slovenska besedila v zbirki *Zibaldone poetico* - tu je navedenih samo nekaj kratkih odlomkov - pričajo o tem, da se je slovenščina v 19. stoletju pojavljala ob drugih jezikih kakor že v preteklosti. V goriškem rokopisu z letnicama 1551 in 1558 so npr. zapisani kratki slovenski teksti za cerkveno rabo skupaj s prav tako kratkimi latinskimi in italijanskimi, v zbirki prigradnic na čast grofu F.J. Cobenzlu iz leta 1779 sta sredi italijanskih, furlanskih, francoskih in drugih pesmi tudi dve slovenski. Tu prikazana besedila pa pričajo tudi o tem, da je ljudsko pesništvo na Goriškem črpalo iz skupne slovenske ljudske zakladnice.

Branko Marušič

Goriška nemška pisateljica P. M. Lacroma

Paul Maria Lacroma

V knjigi o Gorici v slovenski književnosti je so-delavka videmske univerze dr. Lojzka Bratuževa zaobjela delež Slovencev v literarnem upoda-bljanju goriškega mesta in njegovega prebi-valstva. Podobne preglede bi lahko sestavili tudi za italijansko ali nemško književnost. O Gorici pa niso le pisali literarni ustvarjalci različnih narodov, v mestu so ti tudi živeli kot njegovi stalni prebivalci. Med nemškimi in v Gorici živečimi ima posebno mesto pisateljica, ki se je podpisovala s psevdonimom Paul Maria Lacroma. Ko je leta 1913 v goriški *Soči* pravnik in publicist Vladimir Kavčič prikazo-val goriške razmere, predvsem kulturno življenje v mestu, je omenil tudi Lacromo in jo označil kot "pietistično" (sentimental-no) pisateljico.

Marie Schmitzhausen si je nadela ta psevdonim v spomin na nadvojvodo Maksimiljana, ker jo je kot otroka pestoval na otoku Lokrumu pri Dubrovniku. Rojena je bila v Trstu 21. julija 1851 v zakonu finančnega svetnika Fran-za Schmitzhausna (v Weimarju se je srečal z J. W.

Goethejem, na kar je bila ponosna tudi njegova hčerka) in Wilhelmine Bruckher von Donau, ki se je poskušala kot pesnica. Marie Schmitzhau-sen je svojo mladost preživela v Benetkah, v Osijeku, na Dunaju, v Budimpešti, v Pragi, v Pulju in nazadnje od 1864 v Gorici, kjer je obisko-vala samostansko šolo pri monakovskih šolskih sestrah. Petnajstega fe-bruarja 1873 se je v Trstu poročila - obred je opravil škof Jernej Legat - z goriškim odvetnikom Camillom Eggerjem (1843-1911), sorodnikom deželnega glavarja, deželnega poslanca in vodilnega italijanskega politika v Gorici odvetnika Luigija Pajerja. Tudi Egger je postal deželni poslanec in deloval na italijanski strani, Slovenci so ga imeli za "Pajerjevega podrep-nika" in "laškega kapriona".

Biografi pisateljice Lacrome pravijo, da je imela tipično izobrazbo hčera višjih slojev. Učila se je zlasti jezikov in sorodniki so jo imenovali kot "Italijanko", ker je kot otrok govorila le italijanski jezik. Toda kasneje je kot pisateljica uporabljala le nemščino. Prav v Gorici je mogla pisateljica - tako piše italijanski publicist Domenico Giurati - zaradi te jezikovne dvoj-nosti, razviti svobodno svoje darove. Na njen pisateljski razvoj je kot prva vplivala mati in v Gorici tudi Wilhelm von Marsano, ki je Schmitzhausno-

vo nagovarjal za gledališke nastope v goriškem nemškem društvu Concordia. Upokojeni visoki častnik Marsano, pesnik in dramski pisec, čigar dela so predvajali tudi v dunajskem Burgtheatru, je živel v Gorici kot upokojenec, potem ko je oslepel. Mlada pisateljica je slepemu mentorju prebirala svoje prve pisateljske poskuse in mu igrala na citre. V Gorici se je seznanila še z znamenitim statistikom Carlom Czörnigom, ki je tudi tu živel kot upokojenec in je 1873 izdal obširno zgodovino Goriško-Gradiščanske. Pri njem je našla veliko vzpodbud za prve literarne poskuse. Ker v zakonu Eggerjeva nista imela otrok, se je soproga povsem posvetila pisanju in zlasti od leta 1880 v različnih časnikih in časopisih objavila svoje prve novele (l. 1880 je izšla v *Triester Tagblatt* novela *Capriccio*). Uspeh je imela že s prvim romanom *Stürme* (Viharji; 1883, 3 zvezki), ki so mu sledili romani *Formosa* (1885), *Dosta von Drontheim* (1890), *Die Modelttini* (1892) in *Noli me tangere* (1899). V njih je opisovala družbo in čas, kateremu je pripadala in kot piše eden izmed ocenjevalcev njenega pisateljskega dela Hans Kitzmüller, se je živa domišljija izborne pisateljice napajala s študijem in pogostimi potovanji. Kakovost njenega pisateljskega dela, kot ugotavlja isti kritik, ni visoka in njeno ustvarjanje ni preseglo povprečja provincialne "trivialne literature" tistega časa, čeravno so Lacromini romani izhajali v več izdajah pa tudi v prevodih. Bogato poznavanje zgodovine pa je pokazala v romanu *Deus vicit* (1910), odigrava se v rimskem Ogleju. Ob romanih so nastajale tudi novele, ki jih je objavljala v nemških revijah kot *Heimgarten*, *Die Dioscuren*, *Die Heimat* pa tudi v nenemškem tisku (*Milwaukee Herald*, *Rivista Italiana*). Nekaj novel in esejev pa je objavila tudi v samostojnih zbirkah kot *Kleeblätter* (Lističi detelje; Gorica 1888) in *Bagatellen* (Malenkosti; Dresden 1905). Bolj kot v romanih je prav v novelah pisala o krajih, kjer je živila. Gre predvsem za severne obale Jadranskega morja, sicer je o Opatiji pisala v romanu *Dosta von Drontheim*, Jadransko morje pa opisuje tudi v noveli *Meeresgaben* (Darovi morja) v zbirki *Kleeblätter*; še več podobnih opisov pa je v zbirki *Bagatellen* (1893). Pri srcu so ji bila obmorska kopališča in družba, ki se je v njih zbirala. Poleti 1911 je po štiridesetih letih zakona ovdovela. Po soprogovi smrti se je preselila v Mödling pri Dunaju. Umrta je 29. novembra 1929.

Slovence zanima seveda Lacromino poznavanje slovenskega sveta in mesta, ki ga je našel v njenih objavah. Očitno ji gorati svet goriške okolice, poseljen s Slovenci, ki niso pripadali socialni stopnji družbe, ki jo je najraje opisovala, ni posebno privlačil. Še največ se mu je posvetila v kratkem romanu iz leta 1901 *Das Todesgeheimnis. Ein kleiner Roman aus dem slovenischen Bauerleben* (Skrivnost smrti. Mali roman iz slovenskega kmečkega življenja), o njem so se Slovenci tudi najbolj razpisali. Dogajanje romana je postavila na Tolminsko, pravzaprav v okolico Tolmina. Junaka zgodbe sta bogati kmet Miha Krojač in Ivan Modrej, ki sta bila v sporu zaradi kasnejše Modrejeve žene Anice Platarjeve. Potem sta se zapletla v pravdanje, ki se je končalo s poravnavo. Toda poravnava je povezana s

skrivnostno Krojačevo smrtjo in kot njen povzročitelj je bil osumljen Ivan Modrej. Toda sodišče ga je oprostilo in Modrej je skrivnostno Krojačevo smrt pojasnil duhovniku, ki ga je spovedoval. Zgodba se nato nadaljuje pri naslednji generaciji, ko se zaljubita Krojačev sin Josip in Modrejeva vnukinja Neža. Ko v sporu izreče Josip svoji izvoljenki, da je iz morilske družine, pride med njima do razdora. Kasneje pojasni bolni Ivan Modrej vnukinji Neži in Josipu skrivnost smrti Mihe Krojača. Spor med mladima je nato poravnan in Ivan Modrej se v visoki starosti veseli njunih otrok.

Slovenskega bralca je predvsem prizadelo Lacromino opisovanje Slovencev, ki so surovi in pusti prebivalci goratih predelov Avstrijskega Primorja. Tako ugotavlja pisateljica v uvodu svojega dela, da je tem prebivalcem ljubezen neznan: "Elegični občutki z vsemi omamljajočimi posledicami malih ganotij ter sladkih objemov in poljubov so med tem kmečkim ljudstvom tako redki, kakor bele divje kože po visokem gorovju" (*Soča* 16. in 23.3.1901). Ocenjevalcu romana, ki se je v goriški *Soči*

Zbirka esejev *Bagatellen*

podpisal le z značko -č, se zdijo nemogoči nekateri prizori iz romana, kot je prepir med Krojačem in Modrejem v cerkvi, v katero "stopa naš kmet s svetimi občutki in nikdar ne stori kaj takega, da bo na glas preklinjal svojega nasprotnika." Prav tako ni mogoče verjeti, da kasnejša Modrejeva žena Anica odbije Krojača kot svojega bodočega moža s kletvijo in izjavi, da bo zadavila prvega otroka, če jo bodo prisilili v zakon s Krojačem. Pisateljica očita Tolmincem pitje žganja, pri njih je mogoče poleg moža videti pogosto pijano tudi ženo. Tolminci tudi niso čedni ljudje, saj ponujajo mleko v umivalniku, kjer je polno muh. "Namen zasramovanja je prozoren", pravi kritik in dodaja, "prav nič ne potrebujemo tega, da bi neopravičeno grdila pred svetom naše ljudstvo gospa soproga tistega odvetnika, ki je tako rad zahajal med Tolmince kovat rumenjake iz pravn, ter je živel nad 20 let od žuljev tolminskih kmetov. Čuda vendar, da ta plemeniti mož je hodil med te 'suroveže' in 'neotesance', in čuda, da gospa Lacroma tako rada poleti v prijazni Tolmin!"

Podobno kot kritik v *Soči* je pisal nepodpisani poročevalec v *Gorici* (18.3.1901), pisateljici pa je kot del svoje kritike namenil tudi naslednje odprto pismo:

Velerodna gospa Lacroma!

Vaš "Todesgeheimniss" Vam pač ne dela časti. Kajti ne le, da je uprav

navadno literarno skrupucalo, marveč po vsej pravici ga primerjam omivalniku polnemu mleka, v katero ste samovoljno nametala grdih muh najrazličnejših napak, katerih naš narod nima in jih ni imel in ta - omivalnik, poln nesnažnega literarnega mleka, ste servirala nemški javnosti z namenom, da širi po svetu zaničevanje našega naroda; za to slugo pa Vam, velerodna gospa Lacroma, naš narod ne more biti hvaležen in Vam gotovo tudi ne postavi spomenika.

Paul Maria Lacroma je predstavnica književnikov, ki sodijo med pisce trivialne in sentimentalne (pietistične) književnosti. Za življenja je užila primeren sloves in nekatera njena dela so bila prevedena. Ni poznano, če so bila prevedena tudi v slovenščino. V Gorici, kjer je preživela pol stoletja, se s Slovenci ni - kot kažejo objave - posebno ali celo temeljito seznanila, dasiravno je zahajala na počitnice v Tolmin in drugovala z grofico Matildo Coronini-Cronberg v slovenskem okolju kromberškega gradu. Njeno delovanje in prijateljevanje je bilo omejeno na krog nemško-italijanske aristokratske goriške kulturne elite, v katero je sodila poleg Carla Coronini-Cronberga, Carla Czörniga, Otta von Leitgeba, Franza X. Zimmermanna, Antona von Maillya; urednica dnevnika *Corriere di Gorizia* Carolina Luzzatto je Lacromina dela prevedla v italijanščino. Njen nezavzet odnos do slovenskih sosedov - vendar piše nekatera krajevna imena v slovenski obliki in črkopisu - kažejo tudi druge objave, kot so spisi o svetolucijskem arheološkem najdišču, o železniški progi čez Predil (ali Pontebo) in o grobnici Bourbonov na Kostanjevici pri Gorici. Ti spisi so izšli v zbirki skic in študij *Bagatellen*; zbirka je bila nagrajena v Chicagu. Za zaključek lahko še dodamo, da med petimi jeziki, ki jih je Lacroma govorila (italijanščina, nemščina, francoščina, španščina, angleščina) ni slovenskega, zato pa je skupaj z Ugom Pellisom, Giorgiom Pitacom in Dolfom Zorzutom sodelovala pri obširnem slovarju ljubkovalnih imen in pristrčnih izrazov v furlanskem jeziku; izšel je leta 1915 v Pragi.

Angel Kosmač

Kratka zgodovina nekega zvonika v Istri

Zvonik v Hrvojih

Malokdaj slišimo, da bi kje blagosloveli zvonik. Bolj pogostoma se zgodi, da se marsikje blagoslavljaajo zvonovi, ki jih potem potegnejo v zvonik. Za to pač služijo zvoniki.

In vendar se je tudi to zgodilo zadnje čase nekje na Slovenskem, točneje v kraju Hrvoje v Slovenski Istri. To ime je bolj malo znano. Morda je bolj znana kaplanija Topolovec, ki se nahaja tik ob hrvaški meji, nedaleč od Gradina in Pregare. Pod to cerkveno skupnost spadajo poleg Topolovca in Hrvojev še nekatere vasi: Žernjovec, Belvedur, Koromači in Mučoni. Svoj čas so pripadale tej duhovniji še nekatera hrvaška naselja, ki so sedaj v območju hrvaške Cerkev v Istri.

In ker cerkvene skupnosti ni brez cerkve, naj povemo, da imajo v Hrvojih cerkev posvečeno sv. Zenonu, škofu in mučencu iz Verone, kjer je živel in deloval v 4. stoletju. Ta cerkev sega v l. 1791.

Že ta cerkev iz konca 18. stol. je imela svoj zvonik, vendar je bil ta veliko manjši in naslonjen na cerkev. Ljudje pa so si ga že takrat želeli visokega, da bi ga videli daleč naokrog. Morda tudi zato, ker so

v Hrvojih imeli že v davnih časih svoj prvi stolp, *turris caprica*, kar pomeni koprski stolp ali stolp na meji s Kopro. Vas Hrvoji je namreč omenjena že l. 1035 v starih listinah iz časa oglejskih patriarhov.

Tak visok zvonik so lahko uresničili šele konec prejšnjega stoletja, l. 1889. Bil je visok 37,40 m in se je z njega odpiral čudovit pogled po vsej severni Istri, na Tržaški zaliv in celo do Benetk.

Zvonik pa ni brez zvonov. Tudi hrvojski jih je imel vse do l. 1942, ko so vsaj dva odpeljali Italijani v vojaške namene, kot se je to dogajalo po vsej Istri in Primorski.

Še večja nesreča pa je doletela zvonik l. 1979, ko je vanj udarila strela in je bila s tem njegova mogočna struktura kar dobro načeta. Vsi so se bali, da bo padel na bližnjo cerkev. To se sicer ni zgodilo; začel pa se je rušiti, dokler se ni popolnoma sesul l. 1994. S tem pa je bila prizadeta tudi duša domačinov, ki so videli v zvoniku nekakšen simbol svojega kraja in celotne Slovenske Istre.

Tega se je kmalu zavedla tudi mestna občina Koper, ki si je takoj začela prizadevati za njegovo obnovitev. Že leta 1996 je bil položen temeljni kamen novi strukturi zvonika. Ob zaključku del, v nedeljo, 21. septembra 1997, je bil velik praznik za vse.

Tega dne je namreč koprski škof msgr. Metod Pirih blagoslovil zvonik, prej pa je pred zvonikom vodil slovesno somaševanje, pri katerem je sodelovalo večje število duhovnikov, tudi iz bližnje Hrvaške Istre, ob prisostvovanju velike množice vernikov.

Sledil je bogat kulturni spored. Pozdravni govor je imel domači župan g. Miro Kocjančič, ki je zelo zaslužen za celotno izpeljavo dela in si sedaj prizadeva tudi za obnovo cerkve sv. Zenona. To je zelo lep primer sodelovanja med Cerkvijo in krajevno skupnostjo.

Sledila je na odru g. Irena Fister, županja mestne občine Koper, ki si je prav tako močno prizadevala za obnovo zvonika. Slavnostni govor je imel dr. Matjaž Kmecl, podpredsednik SAZU. Kulturni program so dopolnjevale razne glasbene skupine in pevski zbori od blizu in daleč, da se je družabni večer zavlekel pozno v noč. Ni manjkala niti bogata pogostitev številnih gostov, ki so dali duška svojemu veselju, da se je obnovil simbol kraja in celotne Slovenske Istre.

Naj to poročilo zaključim z mislijo koprskega škofa pri blagoslovitvi zvonika: "Kot se ta zvonik mogočno dviga v nebo, tako naj se k Bogu dvigajo naše osebne in skupne molitve za našo versko prenavo... Naj bo današnja slovesnost zmaga novega upanja za vse tiste, ki ste tukaj ostali na svojem domu in na svoji zemlji."

Ti kraji v vzhodni Istri spadajo namreč med tiste, ki so doživeli največje izseljevanje svojih prebivalcev. Samo v kaplaniji Topolovec je bilo pred začetkom 2. svetovne vojne okrog tisoč ljudi, danes pa šteje le kakih sto prebivalcev. Naj bi torej tudi novi zvonik prinesel novo upanje za Slovensko Istro in celotno Primorsko. Naj pomeni vrnitev k našim koreninam vernosti in narodne zavesti, predvsem pa naj bo novi zvonik glasnik novega življenja za naše ljudi.

Ada Gabrovec

Kojsko v Brdih

Kojsko, vas v Goriških Brdih, leži 248 m nad morjem. Po prvi svetovni vojni in vse do druge je bila zelo razgibana; tu je bil sedež županstva za polovico Brd; (po letu 1926 je bil občini Kojsko priključen še Števerjan in Dolenje ter Gorenje Cerovo).

Iz neke kupno-prodajne listine med plemiči (ki jo hrani župnijski arhiv v Kojskem) zremo, da se v listini imenuje vas Kojsko (Quisca) že leta 1135.

Po prvi svetovni vojni je bila v gradu še orožniška postaja, carinski urad, poštni urad, kovačnica, pekarna, dve trgovini jestvin, dve gostilni. Pri Starčevih na Šteharšču so izdelovali pokalice (pašerete), neke vrste sladke sodavice. Polne četrtlitrške steklenice so bile hermetično zaprte s stekleno kroglico. Na Kalehah (naselek proti Gonjačam) sta bila še mesnica in mlin.

Kojsčani so bili gospodarsko še precej močni, ker so bili po večini samostojni kmetje; v več družinah so imeli konje in široke vozove s katerimi so "furali" - prevažali raznovrstno blago, največ sadja. Simon Rutar v *Pokneženi grofiji Goriško-Gradiščanski* poroča, da se je iz Brd izvažalo na vozovih letno do 50.000 stotov svežega sadja; suhega sadja (češpelj in fig) do 31.000 stotov. Zraven se je pridelalo letno še kakih 4.000 stotov debelega kostanja (marona).

Po prvi svetovni vojni so bili v Kojskem še sejmi in sicer na ponedeljek po sv. Juriju, nekako konec aprila, in pa na ponedeljek po posvečevanju cerkva v mesecu oktobru.

Kulturno življenje je bilo zelo razgibano, zlasti na glasbenem področju.

Spomini se mi vračajo v tiste težke čase, ko sem komaj dvajsetletno dekle vodila v tej cerkvi cerkveno petje in ohranila najlepše spomine na to cerkev in na njene ljudi, pevke in pevce, v dobi, ko so bili mlajši moški, med njimi tudi organisti, pri vojaki v raznih krajih države, pa tudi izven nje. V pevskem številnem zboru je bilo veliko mladih deklet, precej moških pa že v zreli dobi. Redkost pri takratnih razmerah v pevskih zborih je bila ta, da je imel kojsčanski zbor za seboj veliko glasbene kulture; morda gre zasluga skladatelju Srečku Kumarju in njegovi sestri učiteljici Pavlini, ki sta bila Kojsčana.

V Kojskem je dolovala tudi močna skupina godcev na pihala. Pri procesijah k Sv. Križu je vedno igrala godba. Z duhovniki, verniki in pevci smo

korakali po taktu te godbe. V vasi je obstajala komorna glasbena skupina: violine, violončelo. Nekaj mlajših deklet je krasno igralo na klavir.

Značilno je tudi, da so se sredi te različne glasbene kulture izoblikovali odlični pritrkovalci. Moram povedati, da je imela župnijska cerkev v Kojskem tri zelo lepe zvončiče v sicer nizkem zvoniku, toda ker je bila duhovnija zelo razsežna, so se Kojščani posluževali velikih zvonov pri Sv. Križu; teh se še danes poslužujejo.

Župnijo Kojško sestavljajo naselki Hum, Snežatno, Njivice, Kalehe, Breste in Figovca. Od tu dejstvo, da se zvonovi Sv. Križa slišijo preko vseh briških vasi in naselij.

Za večje praznike v cerkvenem letu so pri Sv. Križu začeli pritrkovati že ob treh zjutraj. Vešči pritrkovalci so z jutranjim pritrkovanjem pričarali tisto praznično razpoloženje, ki ga danes v dobi napredka zaman iščemo.

Kadar so pritrkovali na tričetrtinski takt so taktirali na besdilo: *Tuči, Tona, tuči, Blaž, / Jaz ne morem, ti ne znaš!* Pri štiričetrtinskem taktu so pritrkovali na besdilo: *Tam na placu je tentava* (skušnjava).

Iz kojščanske fare so bili naslednji duhovniki: Anton Kumar, (župnik v Kojskem) Oskar Pahor (bivši dekan v Mirnu), Fr. Lenardič (bivši župnik v Kožbani v Brdih), Andrej Simčič s Huma (bivši župnik v Solkanu), France Štekar s Huma (bivši župnik v Ledinah nad Idrijo).

Leta strahot druge svetovne vojne sem preživljala na Humu, v naselku kojščanske fare. Lepoto cerkvene glasbe sem doživljala prav v Kojskem v izšolanem pevskem zboru z bogatim repertoarjem verskih skladb. Veliko teh mojih pevcev že počiva na pokopališču pri Sv. Križu. Naj bo ta spisek posvečen njim v hvaležen spomin.

Župnijska cerkev M.D. Vnebovzete je postavljena sredi vasi, obdaja jo prostorni trg s številnimi stanovanjskimi poslopji. Mimo gre zelo prometna cesta, ki povezuje Brda z Gorico, Krminom in Čedadom. Ob cerkvi je prostorno župnišče, na zahodni strani pa cesta, ki pelje v Grad. Na pročelju cerkve, še precej visoko v niši je kip Matere Božje. Pritlično, na levi strani cerkve, je vzdana plošča (v latinščini) v spomin na papeža Pija VI., ki je obiskal to cerkev in baje prenočil v kojščanskem gradu.

Kojščanski grad je bil zgrajen leta 1594. Leta 1630 je baron Rudolf de Coronini kupil grad od grofa Filippa von Thurna in leta 1632 je tudi uradno prevzel krajevno sodno oblast. Rudolf de Coronini je bil začetnik rodbine kojščanske veje Coroninijev.

Sedanjo cerkev sestavljata dva dela, ki sta med seboj povezana: gotski prezbiterij z zazidanimi okni, ki služi za zakristijo in za božji grob in pa baročna stavba (cerkev) sezidana na morebitnih ostankih stare gotske cerkve. Iz listin ob pastoralni vizitaciji prvega goriškega škofa K.M. Attemsa je razvidno, da so temeljni kamen za novo cerkev, ki jo je dal zgraditi grof Rudolf Coronini, blagosloveli 18. januarja 1754, dozidana pa je bila šele leta 1768. Pri postavljanju temeljnega kamna je bil takrat za kaplana v Kojskem duhovnik Anton Kumar, domačin s Huma (duhovnija Kojško) star približno 38 let. (V dobi prve nadškofije v Gorici leta 1752 je spadalo

Kojsko v prafaro Ločnik). Za glavnim oltarjem (v popolni temi) je v steno oltarja vzdan gotski tabernakelj, ki ga krasita dve angelovi glavici. Na robu tabernaklja pa stoji zapisano v latinščini: Jernej z Njivic, z letnico 1492 (P.S. TEMPOR DECANI NICOLAO E VRBANO SACCEER - PODEST' YARNEA SNIVIZ CAMERI VAVRE NEYRIN VRBANO GOTNIYVRSE 1492). Njivice so eden od zaselkov, ki spada v duhovnijo Kojsko. Zgleda, da je tabernakelj ostanek stare gotske cerkve.

Pod dvema stenskim slikama sta v zidu dve kamniti plošči: na prvi je ime Rudolf Coronini z letnico 1648, druga pa nosi ime Ludvika Coroninija z letnico 1653. V tlaku ladje je kamnita nagrobna plošča z letnico 1709.

V glavnem oltarju je slika (olje na platno), ki predstavlja Devico Marijo Vnebovzeto. Stene krasijo štiri velike, zgoraj polkrožno zaključene slike; tudi te so olja na platno in so iz beneške šole. Verjetno je to delo Jurija Tavčarja z letnico 1868.

Na to sliko se morda nanaša zapis v cerkveni kroniki (v latinščini), ki pravi: GRG TAUCER PINXIT A. MDCCCLXVIII - PAR. M. KORŠIČ.

V cerkvi so lepo oblikovane lesene klopi temne barve. V prezbiteriju pa je starejša lepo okrašena izrezljana baročna klop, odkoder so sledili mašni daritvi krajevni plemiči, lastniki gradu.

V enem stranskih oltarjev je oltar posvečen sv. Donatu, ki je zavetnik trgatve, po briško "vendime". Ustna pripoved govori o hudem neurju in toči, ki je po briških vinogradih povzročila ogromno škodo, le kojščanskim vinogradom je bilo prizanešeno. V hvaležen spomin so Kojščani sv. Donatu postavili oltar z njegovo podobo.

V poročilu o vizitaciji goriškega škofa K.M. Attemsa so bile v Kojskem tri cerkve: najstarejša, Sv. Križ na Jezeru, druga, posvečena D.M. Vnebovzeti, in še tretja cerkev na Kalehah, posvečena Presveti Trojici, ki je ni več.

Da je Kojsko ohranilo še danes svoj značaj trdožive briške župnije nam priča naslednji zapis, ki je bil pred leti objavljen v tedniku Družina:

"Kdor se poda po cesti iz Solkana v Goriška Brda, ga v Brdih najprej pozdravi mogočna župnijska cerkev Marijinega Vnebovzeta v Kojskem.

V župniji, ki ima nekaj nad 650 vernikov, že vrsto let župnikuje duhovnik Adolf Šavelj.

Versko življenje je urejeno, pastoralno delo utučeno. Lep Gospodov vinograd, bi lahko rekli, s svetopisemsko prisposodobno. V prostem času obdeluje župnik Šavelj tudi drugačen, navaden vinograd. Ob nenapovedanem obisku smo ga srečali s škropilnico na hrbtu, ko se je vračal z dela v svoji brajdi. Sprejel nas je s širokim nasmehom in postregel z dobro kapljico. Mar ni zgled slovenskega duhovnika, ki si poleg pastoralnega dela z delom svojih rok služi hruh, da ne bi bil v breme svojih faranov? Njihov status ves čas po drugi svetovni vojni in revoluciji ni bil urejen, pa tudi danes, dve leti po demokratičnih spremembah in v samostojni slovenski državi, ni še prav nič drugačen" (Družina 9.8.1992).

Prenovljena cerkev sv. Ivana v Gorici

*Lična zunanost
obnovljene cerkve
sv. Ivana, središča
slovenskih vernikov
v Gorici
(Foto Assirelli)*

Cerkev sv. Ivana v Gorici ima dolgo in bogato zgodovino. Zgraditi jo je dal baron Vid Dornberg. Posvečena je bila leta 1593. Takrat je bila Gorica prav majhno mestece, saj se je okrog gradu stiskalo le nekaj hiš in Travnik je bi res le travnik posejan le z nekaj kmetijami.

Od praznika Kristusa Kralja leta 1972 je cerkev sv. Ivana sedež Dušnopastirskega središča za Slovence v mestu z redno župnijsko dejavnostjo.

O neprecenljivi zgodovinsko-umetniški vrednosti cerkve bo podrobno spregovorila dvojezična knjiga dr. Verene Koršič, ki je v pripravi. Izšla bo ob 25-letnici slovenske duhovnije - tako Goričani imenujemo to naše središče. To bo res praznik slovenske trdožive prisotnosti v mestu, praznik kronan z velikim opravljenim delom popolne prenove cerkve sv. Ivana in njene zunanosti in s tem tudi praznik pobiranja sadov velikodušnosti naših ljudi.

Župnijska skupnost si je pred leti zadala drzno nalogo temeljito prenoviti cerkev sv. Ivana. Takrat smo morali zaradi vendar bolj strogih varnostnih predpisov in dotrajanosti takoj postaviti popolnoma novo električno napeljavo in kurjavo. Preuredili smo tudi zakristijo, pridobili sanitarne prostore ter lepo sobo nad zakristijo. Sledilo je dveletno pridno zbiranje denarja. Končno so stekla glavna dela: prenova in izolacija celotne cerkvene strehe z novimi odtoki, prenova in preobleka z bakrom "špice" zvonika, ker je močno puščala, obnova strelovoda, krpanje in čiščenje vseh

kamniti delov na glavni fasadi in okoli celotne zgradbe, pleskanje celotne površine zunanosti cerkve in zvonika.

Najbolj zahtevno delo se je pokazalo v notranjosti, ko so pod večkratnim barvanjem odkrili prvotne dekoracije. Zato so bile obnovljene v glavnem v enakih dimenzijah - le bolj svetlo je vse skupaj. Škoda, da so po zadnjem potresu s stropom vred leta 1979 podrli tudi lepe freske štirih evangelistov. Sedaj je mogoče občudovati vsaj dekoracije na stropu in zidovih. Tudi glavni oltar je bil deležen temeljitega čiščenja, zaščite in barvanja. Je pa eden najlepših in redkih lesenih oltarjev daleč naokoli. Podobno delo je bilo treba opraviti tudi na obeh stranskih oltarjih in dekorirati obe stranski ladji. Temeljite obnove so bile deležne tudi orgle. Po zaslugi g. Marjana Markežiča, ki je obnovitvena dela vodil, je bila cerkev sv. Ivana uporabna že za šmarnice v mesecu maju. Velikodušnosti mnogih Goričanov se moramo zahvaliti, da so se dokončala tudi ostala zunanja dela: obnova kanalizacije, izolacija in cementiranje pločnika in s tem tudi zaščita celotne zgradbe. Odstranjeni so bili štirje zidovi ob cerkvi. Na njihovo mesto je prišla elegantna železna ograja, ki omogoča pogled na vrt za cerkvijo. Tako zbradba "diha" in pridobi na videzu. Veliko dela je zahtevalo tudi kamnito tlakovanje večjega prostora pred cerkvijo z dohodom. Celoten zidek pod smrekama je ohranjen in spremenjen v klopco. S tem je postavljeno diskretno opozorilo, do kod naj pridejo živali in nespoštljivi obiskovalci. Odkrita temelja vogalov cerkvene fasade pričata o nekdanji višini celotnega trga pred cerkvijo in ceste, ko so bile potrebne tri stopnice za vstop v cerkev.

Cerkev sv. Ivana je tako obnovljena postala pravi biser celotnega trga in ponos vse duhovnije. Tudi na lepo urejeni zeleni površini se oko rado zaustavi.

Naj bo velik napor vložen v to pogumno prenovo temelj za okrepitev slovenskih korenin in vsestranske duhovne rasti naših družin in posameznikov, ki imajo pri sv. Ivanu svoj drugi dom.

Rudi Bogatec

Obnovljena župnijska cerkev sv. Martina na Proseku

Naša cerkev ni velika, a je zelo lepa. Naši predniki, posebno pa nekateri župniki so s sodelovanjem laikov spremenili navadno vaško cerkev v pravi biser. Cerkev je bila zgrajena l. 1636, kot piše nad vhodom, po strašnih upadih Turkov in raznih kugah, ki so zdesetkale prebivalstvo. Zvonik je višji od vsake druge stavbe v vasi in kaže, kakor prst, pot v nebesa. Trije zvonovi poudarjajo glavne dogodke našega življenja, od rojstva (krst) do groba (pogreb). Vabijo k maši in trikrat dnevno k molitvi angelovega češččenja v zahvalo, da je Mati Božja obvarovala vero in kulturo pred muslimansko nevarnostjo. Nad glavnimi vrati sv. Martin deli svoj plašč z revežem: ob strani sta dva medaljona: v njih sta naslikana dva škofa posvetitelja cerkve. Prosek je nekoč spadal k župniji Zgonik in h goriški škofiji. Prosečani so se v glavnem bavili s kmetijstvom, Kontovelci in Križani pa z ribištvom. Tako je bilo do nedavnega, preden so ljudje začeli zahajati v mesto za vsakdanji zaslužek.

Obnovljen
prezbiterij v
proseški cerkvi

V prezbiteriju naše cerkve je daritveni oltar, ambon in krstni kamen: vse iz rdečega in sivega marmorja. Pod oltarjem je upodobljen križ iz kararskega marmorja, obrobljen s črnim marmorjem. Na oltarju je plošča iz rdečega marmorja. Na prednji strani oltarja je upodobljen koš s kruhom in ribo. Tlak je obrobljen z raznobarnimi ploščicami (bele, rumene, rdeče in črne). Na levi in desni strani prezbiterija so klopi za strežnike in sedež za mašnika. Na levi strani je ambon, na katerem beremo med mašo odlomke

iz Sv. pisma in slišimo njegovo razlago. Podstavek krasi podoba Sv. Duha v obliki goloba in ognjenih plamenov (Binkošti). Na drugi strani je krstni kamen z lepim pokrovom. Na podstavku je upodobljen jelen, ki se odžaja pri studencu: krst oživlja duše zaznamovane s podedovanim grehom. Načrte je pripravil arh. Sedmak iz Sv. Križa; delo je izdelalo podjetje Zidarč iz Šempolaja, vse po prizadevanju domačega župnika in dobrotnikov.

Glavni oltar je bil zgrajen v več obdobjih. Nove rdeče stopnice lepo poudarjajo njegov pomen. Na levi strani je kip sv. Martina, na desni pa sv. Primoža. Rebrat obok je bil poslikan pred 75. leti. Slikar Jelinčič iz Ljubljane je zelo lepo podal glavni namen sv. maše. Na levi je slika sv. Tomaža Akvinskega, ki je prav navdihneno pisal o Sv. Rešnjem Telesu, na desni pa slika sv. Pija X., ki je odprl vrata tabernaklja malim otrokom. Med rebrami stropa so štirje angeli z napisi: Hvala, zahvala, sprava in molitev. Župnik Aleksander Martelanc je želel, da bi se ljudje lepo počutili v cerkvi in premišljevali o tem, kar so v cerkvi občudovali. Na vrhu prezbiterja je naslikan bel pelikan z mladiči (to je Jezus, ki daje samega sebe v jed in pijačo). Potem riba s hlebi kruha, Jezus na križu in njegovo rojstvo. Na enem oknu je upodobljena lurška Mati Božja, na drugem Jezusovo Srce. Pri oboku na levi strani Marijino oznanjenje, na drugi pa Jezus na vrtu Getsemani. Strop pa ohranja lepe slike iz prejšnjega stoletja: Rožnenska Mati Božja, vas Prosek pod varstvom sv. Martina in slika sv. Roka in Sebastjana. Ob robu stropa pa je več lepих slik: Tobija z angelom Rafaelom, v sredi Jezus z otroki, sv. Vincencij Pavelski, ki skrbi za sirote. Druge freske: sv. Jožef, ki umira med Jezusom in Marijo, snemanje Jezusa s križa, sv. Cecilija. Na levi strani je velik križ z znamenji štirih evangelistov, v ozadju mesto Jeruzalem. Na desni je kip sv. Jožefa z Jezuškom, na zidu njiva lilij, simbolom nedolžnih otrok, ki spremljajo Jezusa kamorkoli gre. Tudi stranska oltarja sta zelo lepa: na desni je Marija z Jezusom v naročju kot kraljica in priprošnjica. Ob strani na zidu pa je slika sv. Ane, ki uči Marijo brati Sv. pismo. Na drugi strani pa je oltar s kipom Presvetega Srca Jezusovega. Kristus drži razprostrte roke, ker hoče ljudi objeti v neskončni ljubezni. Na zidu pa sta upodobljena sv. Rok in Sebastjan, priprošnjika proti kugi. Za današnjega človeka je cerkev prepolna okrasov in slik (biblia pauperum); omembe vreden je Križev pot, sliki sv. Alojzija in sv. Antona. Klopi, križ in kip sv. Jožefa je izdelal Pengov iz Ljubljane. Orgle so morda prevelike za našo cerkev. Nanje lahko zaigraš karkoli, še posebno ko spremljajo lepo petje našega zbora. Priskrbel jih je g. Josip Križman. Tudi spovednica je vredna pogleda.

Cerkev s svojimi znamenitostmi rada privabi turiste, ko pridejo v vas, pa tudi vaščani so nanjo ponosni.

Matilda Koroška

Dinastične zveze med Karantanijo in Francijo

Okoliščine, v katerih je v 12. stol. prišlo do tako pomembnih zvez med Karantanijo in Francijo, bo moralo zgodovinopisje še raziskati. Podobna raziskava čaka zgodovinarje tudi glede zvez, ki zadevajo odnose med Veliko Karantanijo in njenimi krajinami Furlanijo in Verono (Benečijo). V tem članku so predstavljena zgolj dejstva, povzeta iz raznih enciklopedij, vsakomur na razpolago, vendar širši javnosti še ne predočena z vidika slovenskega državnega izročila.

Prva zgodovinska osebnost, katere življenje in delo v omenjenem stoletju priča, da so bile zveze Karantancev s Francijo dokaj živahne, je veliki učenjak Herman Koroški (de Carinthia), ki je bil rojen okoli leta 1100. Kako je prišel v Francijo, ne vemo. Študiral je na ugledni filozofski šoli v Chartresu. Izhajal je nedvomno iz visokega plemstva, mogoče celo iz sorodstva z vojvodsko rodbino.

Podatkov o njem je malo. V letih 1138-1142 se je mudil v Španiji, kjer so iz arabščine prevajali v latinščino mnoge filozofske in naravoslovne spise, tudi Koran, in zlasti še pomembno le v arabščini ohranjeno Ptolomejevo astrološko delo *Planispherium*. V Tolosi je Herman leta 1143 pisal svoje samostojno delo o bistvih *De esentiis* in tedaj se v virih tudi zadnjič omenja. V svojih zapisih je svojo rodno Koroško nazival "patria nostra."

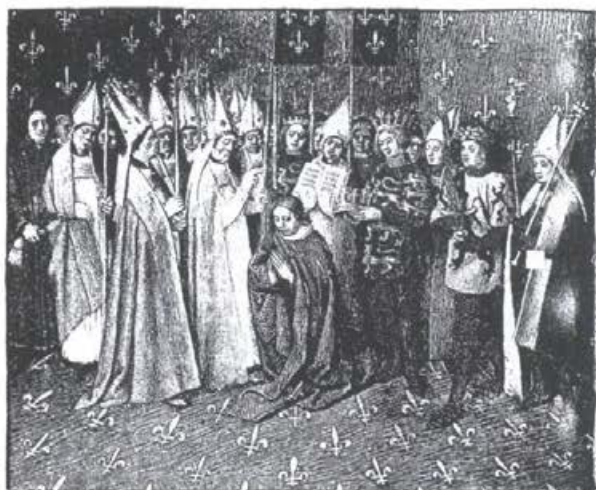
Matilda Koroška Eden izmed članov karantanske dinastije, *Henrik Koroški* (Spanheim), je bil v tem času opat v Villarsu v Franciji (1135) in zatem škof v Troyesu (1145), umrl je leta 1169. Bivanje Hermana v Franciji mora biti s tem v zvezi, kar pa še ni raziskano.

Bolj očitna je druga zveza, dasi v nadržnostih prav tako še nepoznana: opatova sestra *Matilda Koroška* je postala soproga uglednega francoskega grofa po imenu Teobald II. Veliki iz mogočne rodbine Blois-Champagne (+1152), od leta 1102 tudi grof Meaux in od 1125 še grof Troyes in Provins.

Ta mogočnež je v zavezništvu z drugimi plemiči in z angleškim kraljem Henrikom I. nasprotoval francoskemu kralju Ludviku VII. Vendar mu je leta 1124 le pomagal zavriniti vdor cesarja Henrika IV. Salijca.

Po smrti svojega soproga je njegova vdova grofica Matilda (Koroška) vstopila v samostan Fontevrault, kjer je umrla leta 1161.

Njena hči Alica Blois-Champagne pa je postala tretja soproga kralja Ludvika VII. (1137-1180) in s tem francoska kraljica (+1206). Bila je mati njegovega naslednika kralja Filipa II. Avgusta (1180-1223), utemeljitelja francoske nacionalne monarhije.

Kronanje Filipa II. Avgusta, vnuka Matilde Koroške, za kralja Francije, dne 1. listopada 1179 v stolnici v Reimsu (poslikava v neki knjigi), Bibliotheque Nationale, Paris

Grb kralja Filipa II. Avgusta; v dragotini rogovi s čopi pavjih peres in zvezdo.

Filip II. Avgust Francoski kralj Filip II. Avgust, ki je bil po stari materi koroškega porekla, je bil rojen leta 1165. Kot sovladar očetu je bil maziljen leta 1179.

Naslednje leto mu je umrl oče in tedaj je prevzel francosko krono. Poročil se je z Izabelo Hainaut, hčerjo Filipa iz Alzacije, grofa v Flandriji, in se s tem znebil varstva svojih stricev grofov de Champagne.

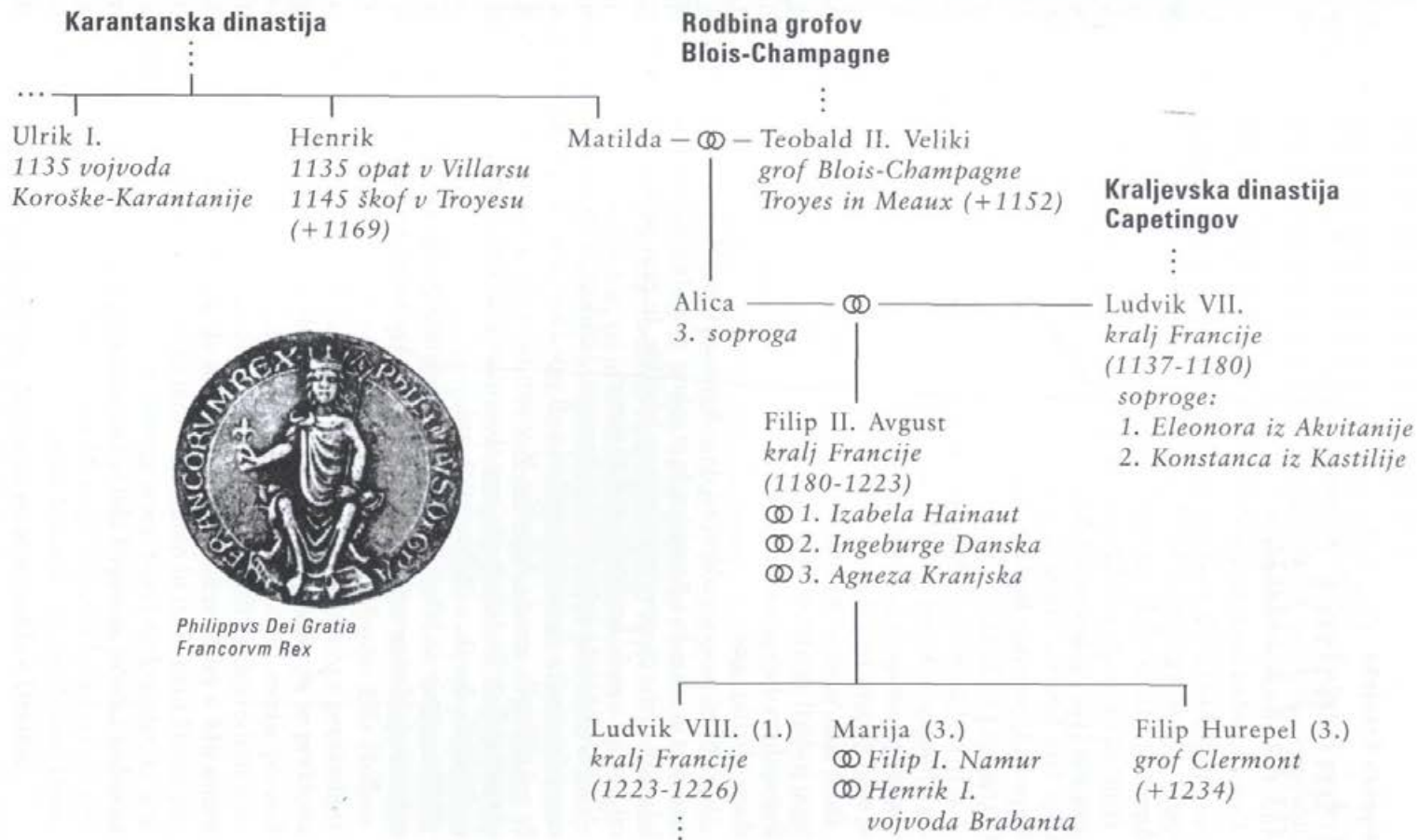
Bil je samozavesten vladar. Leta 1191 se je udeležil križarske vojne in je z uspehom končal obleganje mesta Acre. S pretvezo bolezni se je potem napotil domov in skupaj z angleškim kraljevskim namestnikom Ivanom Brez

dežele spletkaril proti angleškemu kralju Rihardu Levjesrčnemu, ki se je še mudil v Palestini. Tako se je polastil angleških posestev v Normandiji.

Kralj Rihard Levjesrčni je na povratku domov padel v roke Leopoldu V., vojvodu Avstrije (1192). Slednjega je bil svoj čas na križarskih vojnah zelo ponižal. Avstrijski vojvoda ga je zato držal ujetega, ga potem predal cesarju Henriku VI., ki ga je izpustil šele po daljšem času proti ogromni odkupnini, ki so jo morali zbrati v Angliji. Rihard Levjesrčni, ko se je vrnil domov, je začel z boji proti Filipu II. Avgustu in je bil v bojih zmagovit.

Toda prav ko bi moral biti Filip II. Avgust dokončno poražen, so Riharda ubili (1199). Francoski kralj se je zapletel v boje z njegovim naslednikom Ivanom Brez dežele, izkoristil njegov spor s papežem in se polastil njegovih posesti na francoskih tleh ter tako priključil dežele Normandijo, Maine, Anjou, Touraine in skoraj ves Poitou.

Tako je postal eden najbolj slavnih kraljev Francije. Povzdignil pa je tudi gospodarstvo in preuredil upravo, zato ga po pravici nazivajo začetnika francoske nacionalne monarhije.

Agneza Kranjska Leta 1193 je kralju Filipu II. Avgustu umrla soproga kraljica Izabela Hainaut. Kmalu potem je vzel v zakon dansko kraljično Ingeburge. Toda že kmalu potem jo je odslovil in se poročil z Agnezo Andechs-Meran iz rodbine mejnih grofov na Kranjskem.

Papež je vsled tega, ker ni sledil njegovim opominom, izrekel nad Francijo interdikt (1200), s katerim je uklonil kralja. Ta se je na zunaj podredil, sprejel nazaj Ingeburgo kot kraljico, a dejansko še vedno imel pri sebi Agnezo (+1213). Šele po njeni smrti je znova živel s kraljico.

Iz prvega zakona je Filip imel sina, ki ga je kot Ludvik VIII. nasledil na prestolu (1223). Iz zveze z Agnezo Kranjsko se je rodila kraljična Marija, ki je bila nevesta Filipu I. grofu Namur, kot vdova pa je potem vzela Henrika I., vojvodo Brabant. Drugi iz te zveze je bil sin Filip Hurepel grof Clermont (+1234).

Kaj je kralja Filipa II. Avgusta nagnilo, da se je drugi ženi odpovedal in vzel Agnezo s Kranjske ter s tem tvegval celo papeški interdikt za vse kraljestvo, ostaja nepojasnjeno. Mogoči pa sta pri tem le dve okoliščini, ki se medsebojno tudi dopolnjujeta.

Da je bila Agneza s Kranjske zelo lepa in da se je kralj nanjo navezal vsled tega, ji dajal prednost pred kraljico, o tem ne more biti dvoma. Toda na francoskem dvoru gotovo ni manjkalo lepotic, kakor tudi ne med franco-skimi plemkinjami.

Skorajda ni mogoče izključiti, da je Agneza pritegnila kraljevo pozornost zato, ker je izhajala s Kranjske, ki je takrat spadala h Karantaniji. To pa je bila domovina njegove stare matere Matilde. In prav preko slednje je moral o tej slovenski kneževini vedeti precej.

V tej zvezi bi bilo primerno s primerjavo raziskati, ali ni na njegove prenosne francoske monarhije vplival tudi zgled karantanske ureditve, kakor že pri ukrepah cesarja Arnulfa. V svojih temeljih je namreč Karantanija ohranila kljub fevdalizmu še star slovenski družbeni sistem, ki je temeljil na ljudskih zborih, vaških srenjah ipd.

Takšne srenje so bile npr. osnova za furlanski parlament oz. pojezdo, ki se je sestajala na prostem in kar na konjih. Vse to pa bo treba še odkrivati.

Družina Thurn und Taxis zapušča Devin

Karel Aleksander Thurn und Taxis, od smrti svojega očeta Rajmunda leta 1986 lastnik devinskega gradu, se je odločil, da ga proda, kakor tudi, da postavi na dražbo del knjižnice ter opreme in se preseli v Francijo. S to odločitvijo se zaključuje več stoletij dolgo obdobje bivanja kake plemiške rodbine v Devinu. Vsakdo pa si lahko predstavlja, kolikšna je bila vloga devinskega gospostva v zgodovini širše Primorske.

Po izumrtju rodbine Devinskih so gospostvo vodili razni glavarji. Med temi je bil Matias Hoffer. Rajmund VI. della Torre Valsassina, ki je pripadal goriški veji te rodbine, se je poročil z Ludoviko, hčerko tedanjega devinskega glavarja Hofferja; po njeni smrti pa z njeno sestro Klaro Uršo. Na ta način si je zagotovil užitek nad devinskim gospostvom in je svojemu imenu in grbu dodal še ime in heraldične znake rodbine Hoffer. Ta rod je trajal do Janeza Krstnika III., ki je umrl leta 1849. To je bil zadnji moški potomec te rodbine, zadnji član pa njegova hči Terezija (1815-1893), ki se je leta 1849 poročila s knezom Egonom Karlom iz rodbine bavarskih Hohenlohe Waldenburg Schillingsfürst. Grofinja Terezija, ki je l. 1865 ovdovela, je začela obsežna prenovitvena dela. Tereziji je nasledila njena hči Marija (1855-1934), ki se je leta 1875 poročila s knezom Aleksandrom Ivanom iz češke veje rodbine Thurn und Taxis. Ta plemiška rodbina je po izvoru iz Lombardije, saj je družina Tasso imela posestva pri Bergamu. Ta rodbina se je v Avstriji uveljavila s tem, da si je pridobila v zakup poštno službo v cesarstvu. Sin Marije in Aleksandra Ivana, knez Aleksander (1881-1937), je prevzel grad na začetku tega stoletja in po koncu 1. svetovne vojne, ko sta bila grad in vasica okrog njega dobesedno razrušena, je poskrbel za obnovo grajskega poslopja. Pod fašizmom se je devinska veja družine Thurn und Taxis preimenovala v Della Torre e Tasso. Knez Aleksander se je po razvezi prvega zakona s belgijsko plemkinjo Marijo Suzano de Ligné leta 1934 poročil z ameriško državljanko Ello Holbroock Walker iz Detroita, ki je imela velikopotezne načrte za preureditev gradu in vasice. Nekatera dela so bila opravljena, ostala pa je prekinila druga svetovna vojna. Po njej je devinski grad in ostalo imetje prevzel Rajmund della Torre e Tasso (1907-1986), ki je zaradi mednarodnih poznanstev precej pripomogel, da so na začetku šestdesetih let v Miramaru ustanovili mednarodni center za teoretsko fiziko in da je nato Devin postal sedež Jadranskega zavoda združenega sveta. Karel Aleksander, ki se je rodil leta 1952 v Parizu, njegova mama je bila Evgenija, hčerka zadnjega grškega kralja, ki je živel v begunstvu v Franciji, je prevzel grad po očetovi smrti leta 1986 in se vanj preselil z ženo Veroniko in sinovoma Dimitrijem in Massimilianom, hčerka Costanza pa se je rodila v Devinu.

Ko je prevzel grad, je Karel Aleksander izjavil, da želi, mogoče kot gostitelj, nadaljevati po smernicah, ki jih je bil načrtoval njegov oče in da bi rad sodeloval pri kulturnih in glasbenih pobudah, ki naj bi jih prirejali v vasi. Istočasno si je tudi zamislil vrsto gospodarskih pobud, ki naj bi mu omogočale vzdrževanje gradu in posestva, kar ga je še ostalo v lasti grajskih. Načrt o preureditvi Kohišča, to je grajske kmetije pod Grmado, v turistični center z golf igrišči, s strukturami za konjski turizem in drugimi igrišči, je propadel zaradi zakona o kraškem parku. Prav tako je mogel le deloma uresničiti načrt za preureditev gradu v kongresni center s potrebnimi hotelskimi uslugami. Zvodenene pa so se mu še nekatere druge gospodarske pobude, medtem ko je bila tudi obdavčitev primerno visoka. Tudi zaradi tega je Karel Aleksander sklenil, da zapusti Italijo in se vrne v Francijo.

Devinski grad bo torej v kratkem postal last italijanske države. Na dražbi so v minulem poletju prodali velik del opreme in knjig. Nekateri deli opreme, kot npr. razne zgodovinske slike, klavir, na katerega je igral Franz Liszt, del pisarniške opreme ipd. pa so ostali v gradu in bodo sestavni del tudi prihodnje opreme. Zaenkrat ni znano, kaj namerava država narediti. Pomembno pa je, da bo dragoceni arhiv končno urejen in na razpolago tudi javnosti, kar doslej ni bilo mogoče. Kdor je kdaj vzel v roke knjigo Rodolfa Pichlerja, ki je v drugi polovici prejšnjega stoletja edini imel vpogled v grajski arhiv in je tudi napisal dragoceno knjigo *Il castello di Duino*, je posredno ugotovil, da je v tem arhivu veliko dokumentov, ki imajo velik pomen za krajevno zgodovino, in da bo mogoče dobiti s pregledom teh virov informacije vseslovenskega pomena.

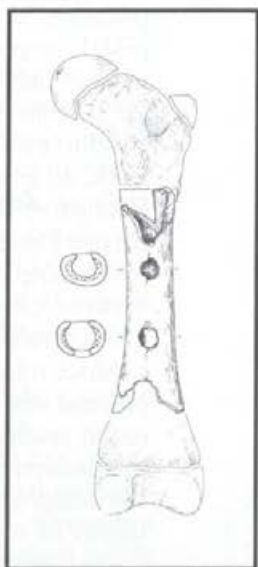
Z odhodom princa Karla Aleksandra na Azurno obalo se konča pomembno in dolgo poglavje zgodovine devinskega gradu, ki je vse do konca druge svetovne vojne tudi neposredno vplival na podobo Devina. S socialnega vidika se je odnos med prebivalstvom in grajskimi bistveno spremenil z zemljiško odvezo, grad pa je vseeno igral važno vlogo tudi v kmečkem gospodarstvu okoliških vasi, saj je bil lastnik obsežnih površin. Dejstvo, da so tudi gradu razlastili svet in da je princ prodal Sestlanski zaliv ter začel prodajati Črniče in še grajski vrt sredi Devina, kjer sta zdaj slovenski in italijanski vrtec ter sedež devinskih zborov, vse to je vplivalo na strukturo vasi. To se je dogajalo konec petdesetih in v šestdesetih letih ter sprožilo pravi plaz v vasi. Ljudje so začeli prodajati zemljo, vse bolj se je izgubila identiteta vasi in njenih prebivalcev. Devin je postal nekakšen prenočevalni zaselek za mnoge, ki so sicer redno zaposleni v Trstu ali drugod. Za nekatere premožne, ki so si v Črniču na obronkih portiča vse tja do Sekade zgradili vile, pa je Devin predvsem lep obmorski kraj, kjer preživljajo krajše ali daljše dopuste. Z narodnostnega vidika se je podoba Devina bistveno spremenila, predvsem zaradi priseljevanja vedno novih ljudi. Med temi je tudi sicer več slovenskih družin, ki pa so se le deloma ali pa tudi ne vključile v vaško stvarnost.

Paleolitska odkritja v jami Divje Babe I

**Ali je bil
v Sloveniji najden
najstarejši glasbeni
inštrument v Evropi?**

V paleolitskem jamskem najdišču Divje babe I nad strugo reke Idrijce na Reki pri Cerknem je bila med izkopavanji I. Turka in J. Dirjevca leta 1995 najdena stegnjenica enega do dveh let starega jamskega medveda. Kost je na obeh ekstremih polomljena, na zadnji strani pa ima dve skoraj centimeter široki okrogli luknjici. Na proksimalnem in distalnem delu kosti pa sta vidni še manjši polkrožni izjedi. Najdba nesporno pripada mousterieniu in je stara približno 45.000 let. Prav ta kost z luknjicami je ponesla ime Divjih bab I in Slovenije v svetovno javnost. Podobne dolge cevaste kosti okončin z dvema ali več luknjicami so znane iz časa mlajšega paleolitika in jih arheologi ter muzikologi interpretirajo kot glasbeni inštrumenti oz. piščali. Nekateri raziskovalci menijo, da je prav glasba bistvena značilnost kulture mlajšega paleolitika. Kako pa z glasbo v srednjem paleolitiku? Ali lahko edinstveno izkopenino iz jame Divje babe I interpretiramo kot izdelek domnevnega neandertalca oziroma kot najstarejše glasbilo v Evropi (edina domnevna srednjepaleolitska piščal izvira iz najdišča Haua Fteah v Severni Afriki)?

Eno rešitev uganke nam nudijo ugotovitve interdisciplinarne znanstvene ekipe pod vodstvom prof. I. Turka. Sam se je lotil problema nastanka neobičajno razporejenih nenaravnih luknjic v kosti. Razlaga vsekakor niha med dvema poloma, saj se v tem trenutku ni mogoče z vso verjetnostjo odločiti med možnostjo, da gre za kost z več vgrizi zveri in možnostjo, da gre za izdelek človeka. Ni prepričljivih dokazov za to, da ne bi luknjic naredila z zobmi katera od zveri, ki so bile odkrite v najdišču in v drugih najdiščih tega obdobja. Ne more se namreč spregledati dejstva, da je bilo najdišče tudi in predvsem brlog večjih zveri. Sledi zobov živali predvsem na ostalih femurjih mladih osebkov nekoliko nasprotujejo artefaktni razlagi luknjic, vseeno pa je obravnavana kost edini takšen primerek med 600 femurji mladih jamskih medvedov, ki so bili najdeni med izkopavanji. V primeru, da gre za drugo možnost, je najdba izjemna, ker jo lahko tedaj bolj prepričljivo razlagamo kot najstarejše glasbilo v Evropi. Prepričljivih tehnoloških dokazov za to, da je luknjice na kosti naredil človek, oziroma da je predmet resnično artefakt in ne psevdofartefakt, očitno ni. Verjetno jih tudi ne bo, dokler se ne odkrije še več podobnih predmetov enake starosti. Morda pa lahko vidimo dokaze za človekovo luknjanje kosti na drugih dveh femurjih jamskega medveda, ki sta bila najdena v jami. Na enem naj bi bili vidni sledovi ponesrečenega poizkusa klesanja luknjice v kost. Druga kost ima na distalnem delu vhodno in izhodno luknjico, tako da je videti, kot da bi bila prestreljena, česar zveri naj

Rekonstrukcija koščene piščali Divje Babe I

ne bi mogle narediti. Po mnenju prof. Turka prihajata v poštev torej obe razlagi: človek in zver, medtem ko so drugi poznani naravni načini nastanka luknjic izključeni. Nemoč pri ugotavljanju nespornega nastanka luknjic pa ne izključuje, da bi nenavadni predmet človek uporabljal, lahko tudi kot piščalko. Akustične raziskave na podlagi rekonstrukcije domnevne koščene piščali so pokazale, da je v takšni kosti mogoče vzbuditi zvok na različne načine: nanjo lahko piskamo kot na podolžno ali na prečno piščal (flavto). Po mnenju muzikologov bi zato lahko imeli najdeno kost že za preprosto glasbilo z določeno izrazno močjo ali pa signalni zvočni pripomoček. Vprašanje, ali je naša preluknjana kost resnično glasbeni inštrument, ostaja torej še odprto. To vprašanje pa je nekoliko zasenčilo druga pomembna odkritja iz jame Divje babe I.

Natančno raziskovalno delo je privedlo do odkritja fosilnih dlak jamskega medveda, ki odpira možnosti rutinskega odkrivanja fosilnih tkiv davno izumrlih živali in tudi ljudi. Povedati je treba, da so Divje babe I najbogatejše najdišče mlajše pleistocenske favne v Sloveniji. Ugotovljenih je bilo najmanj petnajst vrst velikih in nekaterih večjih malih sesalcev ter vsaj dvajset različnih malih sesalcev. Med favnističnimi fosilnimi ostanki absolutno (nad 99%) prevladujejo ostanki jamskega medveda, ki je jamo zelo verjetno uporabljal kot brlog. Skupaj odkritih ostankov jamskega medveda ter človekovih artefaktov ne sme presenečati, saj se moramo zavedati, da govorimo o času, ki zajema tisočletja. Zelo verjetno medved ni zahajal v jamo v istem času, ko se je v njo zatekal človek in obratno. Kaže, da se paleolitski lovec ni loteval velike zverine. Po kostnih ostankih iz Divjih bab I bi lahko trdili, da je verjetno bila glavna lovna žival paleolitskih lovcev alpski svizec.

Zelo pomemben sklop najdb predstavljajo kameni artefakti. Ti pripadajo enemu aurignacienskemu (mlajše paleolitskemu) in več mousterienskim horizontom. Po številu najdb lahko najdišče uvrščamo na drugo mesto med srednjepaleolitskimi najdišči v Sloveniji, takoj za Betalovim spodmolom pri Postojni. Mousterienski artefakti zbirke karakterizira sorazmerno visok odstotek mlajšepaleolitskih orodij, orodni skupki imajo samosvoje značilnosti, tako da bi lahko za kulturno sliko najdišča upravičeno uporabljali delovno oznako mousterienski "tip Divje babe I". Letošnja izkopavanja v jami so artefaktno sliko dodatno popestrila, saj je bilo v mousterienski plasti najdeno praskalo na klini, ki je značilno kamnito orodje mlajšega paleolitika. O pomenu te najdbe bomo gotovo še marsikaj slišali.

Prav gotovo pa Divje babe I niso le kosti, kamnita orodja in ostali artefakti. Za vsem tem, ki se javnosti zdi najpomembnejše in najbolj atraktivno, se skriva še podvodni del ledene gore. Skrivajo se natančne in poglobljene vsestranske raziskave najdišča kot celote, ki močno ovrednotijo najdišče, tako da ga lahko uvrščamo med najpomembnejša paleolitska najdišča v svetovnem merilu.

Viri:

Moustérienska "koščena piščal" in druge najdbe iz Divjih bab I v Sloveniji, uredil I. Turk, Znanstvenoraziskovalni center SAZU (Opera Istituti Archaeologici Sloveniae 2), Ljubljana 1997.

Delovanje Goriške Mohorjeve družbe v letu 1997

Pri Goriški Mohorjevi smo v sezoni 1996/97 skrbeli za utrjevanje nekaterih pobud, ki so se začele v zadnjem obdobju in bile deležne pozitivnega odziva med našim ljudstvom. Veliko energij in delovnih moči je bilo posvečenih tedniku *Novi glas*, ki je začel izhajati na začetku leta 1996 in se je dobro usidral med bralci v zamejstvu, a tudi v številnih, še zlasti obmejnih krajih v matični Sloveniji. Tednik spremlja naše družbenopolitično, kulturno in narodno življenje v vseh njegovih odtenkih. Uredniki in sodelavci pa se trudijo, da bi list poročal v duhu vrednot, ki so si jih postavili za smernice, to se pravi v smislu idealov svobode, demokracije, krščanstva in slovenstva.

Sodelovanje in stiki s sestrskima Mohorjevima družbama so se v minuli sezoni poživili ob izidu skupne zgodovine *Družba sv. Mohorja*.

Ob skupnih predstavitvah te knjige smo imeli priložnost, da razčistimo nekatera vprašanja, ki nas zaposlujejo. V tem smislu je bilo zlasti pomembno srečanje treh Mohorjevih, ki smo ga priredili v soboto, 23. novembra 1996, v Gorici. V minuli sezoni smo v sozaložbi vse tri Mohorjeve izdale dve knjigi, in sicer že omenjeno zgodovino treh Mohorjevih družb kot tudi zbornik predavanj, ki so bila v Tinjah jeseni 1994 z naslovom *Kristjan v družbi*. Na srečanju 23. novembra smo udeleženci obravnavali možnost novih skupnih knjižnih izdaj in drugih pobud, zlasti pa problem skupnega trženja.

Za naše delo je tudi pomembno, da je zaživel Kulturni center Lojze Bratuž na Drevoredu 20. septembra v Gorici. V prostore ob dvorani se je preselilo veliko dejavnosti, ki so prej bile na našem sedežu na Placuti. Na ta način smo pridobili nekaj prostorov in tako izboljšali delovne pogoje tako za uredništvo Novega glasa kakor tudi za našo založniško dejavnost.

Knjižne izdaje V jeseni 1996 smo poskrbeli za izid redne zbirke za leto 1997. Ponudili smo naslednje knjige:

Koledar 1997, ki ga je uredil dr. Jožko Markuža, opremila pa prof. Jasna Merku. Koledar obsega okrog 200 strani in je običajno razdeljen na kalendar in na zborniški del. Le-ta obsega članke, ki obravnavajo življenje Cerkve, zgodovinske, družboslovne, narodopisne in kronološke zapise o življenju in delu slovenskega življa v Italiji. Potrudili smo se, da bi bil ta zbornik dragocena priča naše prisotnosti in ustvarjalnosti, saj podrobno poroča, tudi s fotografijami, o ljudeh in o delovanju slovenskih zamejskih organizacij ter društev.

Knjigo *Cesta, reka in ljudje*, izbor del sedaj že umrlega Milana Lipovca, je uredila prof. Nada Pertot, ki je tudi poskrbela za tehtno uvodno študijo. Samemu avtorju pa se je v knjigi ob njegovi 85-letnici poklonil tudi pisa-

telj Boris Pahor. V knjigi so zbrani odlomki iz romanov *Ljudje ob cesti* in *Leseno jadro*. Skoraj v celoti pa je objavljena znamenita *Čubejska prigoda*. Knjigo, ki šteje skoraj 300 strani, je opremil in ilustriral Franko Žerjal.

Avtor knjige *Xolotl - Med resnico in domišljijo* je Saša Rudolf. Sam podnaslov pove, da gre za spis, ki ga je težko opredeliti z literarno-zgodovinskega vidika. Rudolf je znan in uveljavljen časnikar, glavni urednik slovenskih radijskih in televizijskih poročil na deželnem sedežu italijanske radio-televizije RAI. Kot poročevalec s številnih olimpijskih iger in vojni dopisnik z raznih bojišč bivše SFR Jugoslavije, še zlasti Bosne in Hercegovine, se izkazuje kot natančen družbeni opazovalec in poznavalec zgodovine krajev, ki jih obiskuje. Svoje vtise prepleta s spomini na očeta Ivana Rudolfa-Učeničkovega in z dragocenimi dokumenti o njegovem delovanju. Ivan Rudolf izstopa kot ena vidnejših družbeno-političnih osebnosti polpretekle primorske zgodovine. Knjigo bogatijo fotografski posnetki in drugi dokumenti. Opremil jo je Pavel Magnani.

Goriška predstavitev knjige poezij *Nedorečenemu*: z leve pesnik Jurij Paljk, Otmar Črnilogar in Marko Tavčar (Foto Bumbaca)

Pod naslovom *David Doktorič - primorski duhovnik med starim in novim svetom* je kot 7. zvezek zbirke *Naše korenine* izšla knjiga o izrednem liku primorskega duhovnika iz polpreteklega časa, ki je odigral v sklopu Zadrufne zveze in Zbora svečnikov sv. Pavla izredno pomembno vlogo. Življenjepis o Doktoriču izpod peresa dr. Irene Mislej, ki je tudi zbrala ostalo gradivo o njem, podrobneje osvetljuje življenjsko usodo tega vsestransko nadarjenega človeka. Iz izbora njegovih člankov in razprav bralec spozna pomemben del naše primorske zgodovine in zgodovine slovenskih izseljencev v Južni Ameriki. Kdor bi želel te teme še poglobiti, ima na voljo bogato bibliografijo, ki jo je prav tako sestavila dr. Mislejeva. Prof. Zora Tavčar nam predstavlja Doktoriča kot pesnika in je za to knjigo sestavila izbor njegovih pesmi, dr. Zorko Harej pa je osvetlil Doktoričevo glasbeno ustvarjalnost in njegovo organiziranje glasbene, zlasti zborovske dejavnosti na Primorskem. Za opremo knjige je poskrbel Pavel Medvešček.

Predstavitev
knjige *Gorizia
nella letteratura
slovena
v goriški
državni knjižnici*
(Foto Bumbaca)

Izredne izdaje Ob redni letni knjižni zbirki, namenjeni predvsem članom GMD, smo tudi v minuli sezoni poskrbeli za nekaj dodatnih izdaj.

Pred Veliko nočjo je izšla pesniška zbirka Jurija Paljka z naslovom *Nedoréčenemu*. Knjigo sta dokaj izvirno opremila oblikovalec Igor Devetak in ilustrator arh. David Faganel. V zbirki je 60 pesmi. Ta, že tretja zbirka Jurija Paljka je po svoji sporočilnosti izredno duhovno bogata.

Med poletjem je pri GMD izšel italijanski prevod knjige Lojzke Bratuž *Gorica v slovenski književnosti*. Avtorica je opravila izbor slovenskih poezij in proznih del, ki lahko nagovarjajo tudi italijanskega bralca. K prevajanju je Bratuževa pritegnila lepo število prevajalcev. Knjiga želi, ob 1000-letnici prve omembe Gorice v pisnih virih, opozoriti tudi italijanskega bralca, da smo Slovenci v teh krajih prisotni od naselitve dalje, kar tudi že samo izvirno ime *Gorica* nakazuje, in smo temu prostoru vtisnili tudi svoj kulturni pečat. Tudi italijanski prevod je odlično opremil Franko Žerjal.

Izdaje za najmlajše Zadruga Goriška Mohorjeva izdaja tudi otroško revijo *Pastirček*, ki jo ureja duhovnik Marjan Markežič. Revija izhaja že pol stoletja in je tudi v minulem letu poskrbela, da je v sklopu desetih številkih izšlo več barvnih prilog. V pripravi so tudi knjižne izdaje.

Janko Jeromen

Kronika Mohorjeve družbe Celje

September 96 - avgust 97

Nova Mohorjeva
hiša v Celju na
Razlagovi ulici

Oktober 1996: Jesen lanskega leta smo začeli mladostno, z izdajo knjige staroste slovenskega športa, prof. Draga Ulage *Šport, ti si kakor zdravje*. Dokaz, da ta naslov ni prazno leporečje, je avtor sam, ki je pri 90 letih še vedno čil in krepak. Na predstavitvi knjige v prostorih slovenskega olimpijskega komiteja se je avtorju pridružil dolgoletni prijatelj, olimpijec Leon Stukelj, prav tako krepak devetdesetletnik. Gospod Ulaga je že leta 1934 za Mohorjevo napisal *Knjigo o športu*.

Novembra smo se vse tri Mohorjeve, celovška, celjska in goriška, predstavile Slovencem v vseh treh državah s skupno zgodovino *Družba Sv. Mohorja*. Knjiga, ki v besedi in sliki pregledno obravnava mohorsko zgodovino od 1851 do 1995, je nastajala nekaj let. Delo so si razdelili trije avtorji, za celovško dr. V. Inzko, za celjsko dr. M. Smolik, za goriško dr. B. Marušič. Svoje delo so skrbno primerjali in usklajevali, tako da je ta knjiga znanstven in objektivni pregled bogate in burne zgodovine Slomškove ustanove. Posebno bogastvo v tej knjigi predstavlja popoln spisek izdaj vseh treh Mohorjevih za vseh 144 let in še posebej po avtorjih in naslovih. Knjigo smo predstavili v Celovcu, v Celju, v Ljubljani in na Dobrovem v Goriških Brdih.

V istem času smo predstavili tudi *Redno knjižno zbirko* za leto 1996, skupaj šest knjig, med njimi potopis *Urok južnega morja* svetovne popotnice Celjanke Alme Karlinove. Dvorana Celjskega doma je bila na predstavitvi popolnoma zasedena tudi po zaslugi odličnih igralcev ljubiteljskega gledališča Teharje, ki so uprizorili dramatizacijo novele Alme Karlinove *Pod košatim očesom*.

Posebno pozornost zasluži pri zbirki tudi knjiga slavista Janeza Kebra *Živali v prispodobah*, saj je to prva resna (in duhovita!) študija o jezikovnih prispodobah, ki vključujejo živali, in marsikaj pove o naši človeški naravi. Po oceni ene od slovenskih revij šteje ta knjiga med najpomembnejše slovenske knjige leta 1996.

V tem mesecu smo počastili še spomin na slovenskega pesnika in odličnega prevajalca Jožeta Udoviča s knjigo Franceta Pibernika *Ogledalo sanj*, v kateri je priznani slovenski literarni zgodovinar in naš uredniški sodelavec orisal pesnikovo življenje in umetniško ustvarjanje.

V začetku decembra je razgibal duhovni in kulturni utrip Ljubljane suhljati starček, največji živeči krščanski strokovnjak za etiko p. Bernhard Häring, ki se je udeležil predstavitve svoje knjige *Videl sem tvoje solze*. Predstavitve je bila vključena v enodnevni seminar v Cankarjevem domu *O smislu trpljenja in stiski*, ki je pritegnil okrog 500 udeležencev. Predavatelji nadškof dr. F. Perko, dr. M. Klevišar in dr. J. Ramovš so s svojimi osebnimi in strokovnimi izkušnjami podprli pretresljivo osebno izpoved človeka, ki je prestal trpljenje vojne in bolezen raka v grlu. Danes, pri 85 letih, brez grla in glasilk, vendar zdrav "kot mladenič" še vedno občasno javno nastopa ter prepričljivo in navdušujoče zagovarja nenasilje v medčloveških odnosih. Dogovorili smo se, da nas bo spet obiskal čez nekaj let, ko mu bomo prevedli in izdali njegovo največje delo *Svobodni v Kristusu*.

V decembru sta izšli še dve pomembni knjigi: devet let po prvi izdaji je izšel popolnoma prenovljen in razširjen *Leksikon imen* slavista Janeza Kebra. To je knjiga, ki so jo mnogi Slovenci težko čakali, saj je prva izdaja že davno pošla. Druga knjiga, ki je pomembna predvsem za pametno in pošteno vedenje našega javnega, družbenega življenja, pa je izvirno delo prof. dr. Antona Stresa *Svoboda in pravičnost*. V njem so razložene filozofske osnove politike. Naslovnico te knjige krasi starodavna priča slovenske demokracije: vaška lipa iz Vrbe na Gorenjskem, ki jo obkrožajo kamni, na katerih so v davnih časih sedeli vaški očaki in delili pravico.

Leto 1996 smo zaključili uspešno: skupaj smo izdali 78 naslovov (to je več kot eno knjigo vsakih pet dni) v skupni nakladi blizu 400.000 izvodov. V primerjavi z letom 1995 pomeni to 4 naslove več, vendar v celoti nekaj tisoč izvodov manj. Zato se je tudi povprečna naklada enega naslova znižala za nekaj sto izvodov. To je jasna slika vedno težjih razmer in vedno ostrejših konkurenca na slovenskem knjižnem trgu.

Leto 1997 smo začeli v meditativnem razpoloženju: v januarju smo na kulturnem večeru v Psihiatrični bolnišnici v Idriji predstavili knjigo *Prošnji dnevi* avtorja dr. Jožeta Felca, zdravnika, publicista in pisatelja, ki je že 25 let predstojnik te bolnišnice. To je knjiga psihiatrovih zapiskov in razmišljanj v obliki dnevniških zapiskov, ki se dotikajo njegovega osebnega in poklicnega življenja, hkrati pa so vpeti v čas in prostor slovenske in evropske resničnosti. Kulturni večer so popestrili učenci glasbene šole Idrija ter idrijski pevski zbor.

V februarju smo predstavili dolgo pričakovano študijo dr. Tarasa Ker-

maunerja *Navzočnost Božjega v slovenskem slikarstvu*, delo izjemnega slovenskega misleca, ki je slovenske slikarje od impresionistov do naših sodobnikov osvetlil s popolnoma nove strani. Delo je na priložnostni razstavi del Krištofa Zupeta predstavil prof. dr. Lev Menaše.

Slovenski kulturni praznik smo počastili z izdajo bogate monografije o celjskem *Fotografu Josipu Pelikanu*, katerega pomen za slovensko fotografijo se še ni utrdil v naši zavesti. Od njegovega več kot polstoletnega dela, izmed več tisoč fotografij in negativov smo izbrali nekaj čez 60 najlepših. Ob tem smo odkrili tudi okrog 70 let stare barvne diapozitive na steklu, ki predstavljajo posebno zanimivost.

Marca smo v galeriji Družine predstavili temeljno teološko delo Ursa von Balthasarja o skrivnosti velikega tedna in velike noči *Teologija tridnevja*. Hkrati smo predstavili tudi delo protestantskega teologa Jürgena Moltmanna *Kaj nam Kristus pomeni danes?*, ki je sicer izšlo že prejšnje leto, skupaj z Balthasarjevo knjigo pa je svež pogled nikoli do kraja pojasnjen čudež Božje ljubezni do človeka.

Tretjega aprila smo praznovali *100. oddajo na Radiu Ognjišče*. V stotih četrtkovih večerih smo vam v oddaji *Iz Mohorjeve skrinje* predstavili vrsto knjig, povabili v živo pred mikrofonom vrsto slovenskih pisateljev in drugih umetnikov ter vrsto strokovnjakov z raznih področij. Večkrat smo vas, dragi bralci mohorskih knjig in poslušalci Radija Ognjišče, povabili k reševanju težjih in lažjih vprašanj, v živo po telefonu ali z dopisnico in vas za pravilen odgovor razveselili z nagrado. V stotih tednih se je nabral kar širok krog zvestih poslušalcev in dopisovalcev.

Spomladi smo izdali še zadnje knjige iz bogato ilustrirane zbirke *Veliki ljudje za boljši svet*, v kateri smo vam približali 12 velikanov ljubezni do človeka in narave, ki naj nam pomagajo, da bomo tudi mi postali boljši. To so: Mati Terezija, Martin L. King, Henry Dunant, Mahatma Gandhi, Louis Braille, Florence Nightingale, Albert Schweitzer, Oče Damijan, Sir Peter Scott, Charlie Chaplin, Helen Keller in Maria Montessori.

Junija smo izdali že svojo peto zgoščenko *Vem, da je zopet pomlad* marihorske vokalne skupine Canticum z dirigentom Jožetom Fürstom. S to ploščo nadaljujemo izdajanje kvalitetne zborovske glasbe v izvedbi slovenskih pevcev.

Ob dvestoletnici rojstva svetniškega škofa in misijonarja Friderika Barage pa smo ponatisnili njegov zgodovinski portret izpod peresa akademika Alojza Rebule *Duh velikih jezer* in mu dodali izbor dokumentarnih fotografij, katerih večina doslej še ni bila objavljena.

Že proti koncu julija je izšla ena od pomembnejših letošnjih knjig, znanstvena monografija o ženskem dominikanskem samostanu v Marenbergu pri Radljah, za zdaj prva temeljita slovenska študija o delovanju redovnic na Slovenskem. Pripravil jo je akademik prof. dr. Jože Mlinarič. Z monografijo o mariborskem samostanu skušamo iztrgati pozabi ta samostan dominikank na Slovenskem, ki so več kot petsto let pomembno prispevale k duhovnemu, kulturnemu in socialnemu razvoju v tem delu Slovenije.

Anton Koren

Poročilo o delovanju Celovške Mohorjeve v letu 1997

Naša hiša deluje na zelo različnih področjih, v kulturi, vzgoji, šolstvu ter v gospodarstvu, zato je skoraj nemogoče, da bi vedno ujeli korak časa in bi tako bili povsod enako uspešni. Poročila torej ne morejo imeti le uspešne vsebine, včasih zaužijemo tudi kako grenkejšo kapljico. Kot ena izmed vodilnih ustanov slovenske narodne skupnosti na Koroškem smo z našo široko infrastrukturo in gospodarsko dejavnostjo v izlozbi. To izložbo si ogledujemo najrazličnejši opazovalci: narodna skupnost sama, večinski narod na Koroškem, uradna Avstrija ter Slovenci v matični državi in po svetu.

Razumljivo je, da zaradi naše razvejene dejavnosti nismo vedno deležni priznanja, temveč smo vedno spet tudi tarča kritike. Ta je včasih lahko utemeljena, dostikrat pa krivična in žaljiva, predvsem, če temelji na podtikovanjih in intrigah iz lastnih vrst. V zadnjem času smo takšno kritiko slišali predvsem iz ust nekaterih koroških slovenskih politikov, ki so že pred letom 1991 uspešno sodelovali pri oviranju prizadevanj Mohorjeve družbe za sodelovanje s Slovenijo. Danes postajajo najuspešnejše orodje tistih dejavnikov v Avstriji, ki želijo še hitrejšo asimilacijo slovenske narodne skupnosti. Ni čuda, da je potemtakem prav naša ustanova, ki uresničuje svoje poslanstvo po poti samopomoči in neodvisnosti, tarča najostrejših napadov.

Družbeno-politično preusmerjanje hitreje napreduje, kakor smo pričakovali. Ni mu lahko slediti. Trije pomembni pojavi zelo bistveno oblikujejo razvoj naše ustanove, slovenske narodne skupnosti in nasploh vseh Slovencev: to so globalizacija, tranzicija Slovenije in napredujoča asimilacija.

Ni več dneva brez diskusije o globalizaciji naše družbe. Posamezni raziskovalci napovedujejo družbo, ki bo imela 20% zaposlenih in 80% neza-

poslenih. Nekateri politiki v zvezi s tem cinično govorijo o družbi, ki ne bo imela polnega kasko zavarovanja. Spet drugi pa vidijo v globalizaciji ogromne možnosti za vse, ki se hitro znajdejo v spreminjajočem se svetu. Znanstveniki ugotavljajo, da se bodo pričakovanja posameznika bistveno spremenila in se bo odnos do rednega dela spremenil v sistem mobilizacije služb. Dejansko se tehnologija razvija z veliko hitrostjo. Svet je vedno manjši in vedno bolj povezan. Hitrost komuniciranja in transportiranja blaga omogoča izdelovanje različnih izdelkov po vsem svetu. Danes izdelek nastaja tam, kjer so tržni kriteriji za proizvajalca najbolj ugodni.

Za našo hišo lahko rečem, da je bila v nekem smislu vedno globalizirana. Znano je geslo, da Mohorjeva povezuje preko vseh meja, kar ni bilo mišljeno le v političnem in geografskem smislu. Eksemplarično smo dokazovali, da je globalizacija možna. Začeli smo s povezavo med Celovcem in slovenskim zdomstvom po vsem svetu. Ta naloga je imela pred nastankom suverene Slovenije izreden pomen. Pozneje smo povezovalni sistem razširili na Dunaj, v Ljubljano in v Gorico. Operativno delo, ki ga vedno bolj opravlja računalnik, smo v Mohorjevi že zdavnaj pripravili v naših glavah, tako da pravzaprav pri prenosu globalizacije na drugo raven ne bi smeli imeti večjih težav. Omeniti je treba, da smo se že pred letom dni vključili v računalniško mrežo Internet. Ob ohranitvi našega jezika in naše kulture se bomo morali še bolj internacionalizirati, kar v prenesenem pomenu pomeni povezovati se.

Vključevanje držav v globalna združenja bo povzročilo migracijske procese, ki si jih danes niti ne moremo predstavljati. Ko se bo Slovenija vključila v Evropsko zvezo, bomo posledice prenosa kapitala, blaga, delovne sile in prenos političnih okvirov občutili Slovenci tostran in onstran meje. Pravočasno se bomo morali pripraviti na to, kar nas čaka. Biti moramo še bolj pogumni in mobilni.

V zadnjih letih nas je posebej prizadelo, da je čezmejno gospodarsko sodelovanje med Slovenijo in slovensko narodno skupnostjo na Koroškem precej usahnilo. Skoraj vse slovensko-avstrijske družbe so propadle in s privatizacijo podjetij v Sloveniji se je izničila tudi marsikatera kooperacija in udeležba, predvsem ker manjka do sedaj vsaka konkretna oblika pospeševanja čezmejnega sodelovanja s strani Slovenije, in to kljub obetajočim resolucijam in izjavam. Tako smo izgubili mnogo poslovnih partnerjev in tudi kako udeležbo. Omeniti pa je treba nad tisoč delovnih mest, ki so šla na avtohtonem slovenskem naselitvenem območju na ta račun v izgubo.

Na položaj slovenske narodne skupnosti na Koroškem slej ko prej močno vpliva napredujoča asimilacija, ki je ne pospešuje samo restriktivno ravnanje avstrijske in predvsem koroške politične scene, temveč tudi razdvojenost znotraj slovenske skupnosti. Pri tem je paradoksnost, da prav s pomočjo ali po naročilu avstrijskih oblasti peščica ideoloških hardlajnerjev v enem slovenskem političnem taboru vsiljuje asimilacijsko in integracijsko politiko vsej narodni skupnosti.

Asimilacija napreduje tudi zato, ker narodna skupnost ponuja zdaleč premalo delovnih mest. Močno se spreminja infrastruktura, varčevalne ukrepe avstrijske države tudi mi občutimo. Čeprav so se v zadnjih letih povišale subvencije političnim, kulturnim in vzgojnim organizacijam, je večina teh organizacij v hudih finančnih težavah. Vzrok je vedno več organizacij ter čedalje večje število manjših in večjih nedovršenih projektov, ki tako glede investicij in poznejšega vzdrževanja obremenjujejo subvencijske sklade in so dostikrat razlog za hude prepire. Če ne bomo zmožni strniti splošnokoristnih dejavnikov tako, da bodo še v zadostni meri pokrivali potrebe slovenske narodne skupnosti na vseh področjih, ni videti izhoda iz krize.

Dejavnosti V ospredju založniškega dela sta bili dve pomembni **v preteklem letu** knjigi: slovenska izdaja domovinske knjige *Koroška* in nemški prevod albuma *Slowenien* Staneta Staniča. Knjigi nazorno prikazujeta kulturni most, ki ga gradi Celovška Mohorjeva družba med Avstrijo in Slovenijo. Odmeven je bil tudi esej Draga Jančarja o dolgo obleganem mestu Sarajevu. Na povabilo predsednika avstrijskega parlamenta Heinzá Fischerja in ob sodelovanju naše založbe je znameniti slovenski pisatelj bral iz tega svojega dela v dunajskem parlamentu.

Tudi skupno knjigo treh Mohorjevih družb *Družba sv. Mohorja*, ki smo jo skupno večkrat uspešno predstavili, je treba posebej omeniti. Izmed najnovejših knjig pa posebno izstopajo nemška izdaja *Kärntens braune Elite*, ki predvsem vznemirja nemško-nacionalne duhove v deželi, knjiga o ljubljanskem škofu Leniču (*Življenjepis iz zapora*), ki smo jo uspešno predstavili v Ljubljani, ter učbenik slovenščine za nemško govoreče *Pozdravljeni!*, ki ga je pripravil Miha Vrbinc. Pomemben je bil tudi obisk vodij slovenskih knjigarn na sedežu Mohorjeve, ki ga je pripravila naša ljubljanska postojanka.

V tiskarni kaže prestrukturiranje vidne uspehe. Ozka hierarhična struktura, hitrost pri izvedbi naročil, ofenzivno sodelovanje s strankami in nizke cene nam zagotavljajo pozitivne rezultate. Petbarvni stroj, ki smo ga pred kratkim postavili, pa nam bo tudi v prihodnje zagotovil uspešen razvoj v tiskarski stroki, ki je sicer v zelo težavnih razmerah.

Tudi knjigarne so zelo na prepihu. Prodaja šolskih knjig močno nazačuje. Prosto določanje cen za knjige nas bo najbolj prizadelo.

Naša največja skrb sta trenutno gotovo dijaški in študentski dom. Število dijakov Modestovega doma je v zadnjih letih močno padlo. Pričakovati je, da se bodo že tako ali tako boleče izgube še povečale.

V dunajskem študentskem domu Korotan še vedno nismo docela končali sanacije. Obratovanje pa se dobro razvija. Študenti so v glavnem koroški Slovenci, vse več pa jih prihaja tudi iz Slovenije. Med letom in predvsem v poletnih mesecih ponujamo obiskovalcem Dunaja bivanje v našem obnovljenem domu. Korotan se razvija v pomemben slovenski kulturni center na Dunaju. Organizirali smo likovne, literarne, glasbene in lutkovne pri-

reditve. Med drugim je študentski dom obiskal tudi predsednik slovenskega parlamenta dr. Janez Podobnik.

Na Dunaju zdaj skrbimo tudi za Knafljevo ustanovo: spremenili smo jo v privatno ustanovo in za prihodnje leto pripravljamo prepotrebno sanacijo tradicionalne slovenske ustanove, ki je dolga leta životarila. V prihodnje naj bi prevzela vlogo pomembnega znanstveno-kulturnega povezovanja med Ljubljano in Dunajem.

Opažamo, da nazaduje število otrok v naših celovških družinah, kar ima neposredne posledice za ljudsko šolo na našem sedežu. Prijav imamo nad 60 in v zavetišču dve skupini s skupno 35-imi otroci. Močna konkurenca je javna dvojezična ljudska šola, ki deluje brez šolnine. Mohorjeva šola se zelo trudi za kakovost. Poleg številnih skupin in obiskovalcev, ki so se seznanili z našim posebnim načinom poučevanja, sta v novi knjižnici brala otrokom krški škof dr. Egon Kapellari in bivši celovski župan Leopold Guggenberger.

Posebej želim omeniti tudi našo kuhinjo v Slomškovem domu, ki se je razvila v domačo slovensko restavracijo. Vse naše člane in prijatelje, ki se mudijo v Celovcu, vabim, da se poslužijo naše opoldanske ponudbe.

Zaradi spremenjenih ekonomskih razmer je družba z.o.j. Korotan v Celovcu morala preurediti svoje poslovanje. Zdaj upravlja pretežno samo še preostale udeležbe. Udeležbo pri Petrol-Trade smo oddali v zvezi s privatizacijo Petrola. Ljubljanski Korotan d.o.o. izvaja kot generalni podjetnik najrazličnejše knjižne projekte z vso Evropo. Med najpomembnejše sodi produkcija švedske Enciklopedije ter sodelovanje z vodilnim otroškim založnikom Egmont Walt Disney.

Mohorjeva d.o.o. v Ljubljani skrbi za celovito pokrivanje Slovenije z našimi knjižnimi produkti in želimo si, da bi čim več Slovencev seglo po naših knjigah. Že tri leta pa se trudimo pridobiti v last hišo na Poljanski, vendar zaradi političnih razmer v mestni upravi te naše želje še nismo mogli uresničiti. Tudi v tem in drugih primerih se zrcali neurejen odnos med Slovenijo in koroškimi Slovenci.

V maju smo imeli naš redni občni zbor, ki se ga je udeležilo lepo število poverjenikov in delegatov. V središču razprave je bilo poslovno poročilo za zadnja tri leta.

Drobnica in domače sirarstvo

Kratek pregled daleč nazaj Pred kakimi desettisoč leti, v mlajši kameni dobi, je prišlo na Bližnjem Vzhodu do velikega preobrata. Na območju "plodnega polmeseca" v Mezopotamiji je človek začel vplivati na razvoj nekaterih rastlin in jih prilagajati za svoje potrebe, istočasno pa mu je uspelo udomaćiti prve živali. Začelo se je kmetijstvo in z njim temelji, na katerih se je človeštvo lahko množilo čez vsa predvidevanja. Pšenica in ječmen med rastlinami ter ovca in koza med živalmi so že na začetkih kmetovanja postali štirje stebri in danes lahko rečemo, da jih sodobno kmetijstvo še ni izpodrinilo. Baje se je to zgodilo kakih 7000 let pr. Kr. Bogastvo, ugled in oblast so se odtlej šteli v glavah drobnice in še Rimljani so za denar uporabljali besedo "pecunia", "pecus" pa pomeni drobnica.

Najprej je drobnica služila le za meso in kože, veliko pozneje, nekako med 5. in 3. tisočletjem pr. Kr., je človek začel uporabljati mleko. Vse kaže, da je najprej molzel koze in šele pozneje ovce in govedo. Koza je tako prva molznica in, upoštevajoč količino mleka v razmerju s telesno težo ter njegove izredne lastnosti, še danes najboljša.

V toplem podnebjju gre mleko hitro po zlu, zato si je človek z izredno iznajdljivostjo izmislil načine predelave mleka v izdelke, ki so bolj trajni. To je verjetno glavni vzrok, da južni narodi po tradiciji mleka ne pijejo, imajo pa bogato razvito sirarstvo in nepregledno število različnih postopkov za predelavo. Že starorimski pisec Strabo je zapisal, da Britanci ne izdelujejo sirov, čeprav imajo mleka v izobilju. V Grčiji in na Cipru predelajo v sir nad 80% mleka, v Italiji preko 60%, v Angliji ali na Finskem pa le kakih 10%. Že samo iz te ugotovitve je jasno, kje se moramo sirarstva učiti.

Novo zanimanje za drobnico Nedvomno ima drobnica gotove lastnosti, ki jih bomo pri drugih domačih živalih zaman iskali. Naštejmo jih le nekaj.

Koza je izredno prilagodljiva in skromna žival. Če primerjamo to, kar zase zahteva, s tem, kar nam daje, je pridobitek izredno visok. Če upoštevamo le mleko, nima tekmecev. Danes lahko koza odigra pomembno vlogo gozdne čistilke. V gorskem svetu in na Krasu prerašča nekdanje košenice in travnike gozd. Koza bi tu naredila red in obdržala odprte prostore, ki so za ta okolja značilni. Sodobni človek na novo odkriva zdravilne lastnosti kozjega mleka in ga vedno bolj ceni. Kozje mleko je lahko, ker vsebuje skromen odstotek maščobe hitro prebavljivo, ker so tako maščobne kapljice kot beljakovinske micle dosti manjše kot v mleku drugih živali. Kozje mleko navadno brez težav uživajo tisti, ki kravjega mleka ne prenesejo. Kako so prefinjeni kozji siri, so dobro razumeli Francozi, ki jih ponujajo v stoterih različicah.

Druga žival, ki se dobesedno razdaja, je ovca. Od nje si je človek vzel toplo volno, gosto in redilno mleko ter žlahtno jagnjetino. Iz mastnega

*Sir je na
naših mizah
priljubljena jed*

mleka z visoko beljakovinsko vsebino izdelujemo močne in pikantne sire, ki so od nekdanj ponos sredozemskih in maloazijskih pastirjev. Kljub temu je ovca v zahtevah skromna: prilagodi se najrevnejšim pašnikom in s svojo prisotnostjo jih ne siromaši, ampak celo obogati. Površino enakomerno pognoji, z ustnicami omoči popaseno travo in jo z vitamini poživlja, da hitro zopet ozeleni. Nepregledna množica drobnoživk iz njenega prežvekovalnika zna spreminjati v beljakovine tudi dušik iz zraka. Angleži, sloviti ovčerejci, niso zaman skovali pregovora: ovčja noga spreminja puščavski pesek v zlato.

Čezmerno napredna govedoreja je mnoge tako zaslepila, da navedenih lastnosti drobnice niso več videli. Zato je reja drobnice v primerjavi s preteklostjo hitro nazadovala. Nikakor pa ni v zatonu, saj se danes posebno mladi rejci z zanimanjem ozirajo nazaj na drobnico. Privlačij jih v prvi vrsti omenjena kakovost izdelkov, ki so zelo cenjeni kot pristna ponudba na turističnih kmetijah. Trenutek je ugoden, ker so počitnice na kmetiji zadnja leta vse bolj v navadi in je ta dejavnost v polnem razmahu. Današnjega človeka na novo privlači čar nekdanjih izdelkov, narejenih po starih postopkih. To ni preživeto, posebno ne v našem mediteranskem okolju, kjer nosi kmetijstvo v sebi močan kulturni naboj, ki ga napredek ni izpraznil. Vrednost domačih izdelkov se še poveča tam, kjer se rejec odloči za biološki način kmetovanja in je vse usmerjeno le v visoko kakovost in ne v količino.

Drugi vzrok, ki je marsikaterega navdušenega rejca dobesedno prisilil, da se je vrnil k drobnici, so ukrepi Evropske zveze, ki v državah članicah omejujejo pridelok kravjega mleka. Za mleko pridelano od drobnice zaenkrat ni nobene ovire.

Tako kot nekoč doseže drobnica najvišjo gostoto v deželah, ki obdajajo Sredozemsko morje. Samo v Italiji je sedem milijonov ovac in od teh kar

dva milijona in pol na Sardiniji. Koz je veliko manj, v Italiji zaenkrat en milijon, je pa kozjereja odločno v porastu. Zanimanje za drobnico narašča tudi v Sloveniji, čeprav so črede še maloštevilne: 200.000 ovc in 10.000 koz. Pred kratkim je v Sloveniji izšla pri založbi Kmečki glas kar razkošna knjiga, na 300 straneh, z naslovom Reja drobnice. Tudi to je posreden dokaz, da ta dejavnost privlači in se ji obeta nov razvoj.

Domače sirarstvo je tesno povezano z drobnico Sir je uresničitev stare človekove želje, da bi mleku, ki se sicer hitro skvari, podaljšal življenje. Po dolgih opazovanjih se mu je to posrečilo najprej s kisanjem in potem še z odkritjem sirišča, ki sirovo strd primerno okrepi in posuši. Nastala je hrana, ki se postavi nekam v sredo med surovo in in kuhano, a po dosežkih prekaša obe. Pojav, ki omogoča nastanek take hrane, imenujemo vrenje ali kipenje (fermentacija). To presnavljanje je človek že v davnih časih obvladal, čeprav se mu še sanjalo ni, da ga povzročajo drobce-na in nevidna živa bitja. Obvladanje vrenja je najtežji in obenem najzanimivejši način pridobivanja hrane in velja za najvišji izraz hranilne kulture. Danes pravimo temu biotehnologija.

Zibelka sirarstva je Sredozemlje, kjer so se v starem veku razvijale visoke kulture. Prve sire so tu izdelovali prav iz kozjega in ovčjega mleka. Ti siri so torej starodavna hrana, ki je svojo vrednost ohranila nedotaknjeno do danes.

Nekoč so znali tudi pri nas kmečki ljudje marsikaj sami izdelati, z novimi časi pa so šle mnoge večšine v pozabo. V Sloveniji je po zadnji vojski k temu pripomogla oblast, ki je za male zadruge in za domače sirarstvo nalašč postavila nemogoča pravila. Starodavna obrt je počasi zamrla in vedno manj je bilo tistih, ki so skrivnosti sira še pozabili. Na srečo se stara izkustva niso docela izgubila in zadnja leta je za to stroko zopet veliko zanimanja. Zanimanje je največje pri rejcih drobnice in to iz treh razlogov: količine mleka so večinoma majhne in primerne za predelavo doma; industrijske mlekarne navadno ne odkupujejo ovčjega in kozjega mleka; z neposredno predelavo na kmetiji dragoceno mleko najbolj ovrednotimo in nam da največ dobička.

Domača predelava mleka je zdaj v razmahu posebno na gorskih kmetijah. V stikih, ki sem jih imel kot strokovni svetovalec, sem z zanimanjem opazal, kako to opravilo v večini primerov prevzame pod svoje nadzorstvo gospodinja. Ob takih priložnostih mi je bilo povsem jasno, da je to delo od nekdaj žensko in je lik moškega sirarja nastal po sili razmer zaradi poklicnega službovanja v večjih mlekarnah. Mislim, da je ženska prevzela kuhinjske zadeve v roke takoj po izumu posode in to je bil velik preobrat v človeški prazgodovini. Vse, kar je narejeno v posodi je ženska stvaritev, pa naj bo znanost, umetnost ali čarovnija. V lonec je prenesla svojo domišljijo, muhavost, radovednost in ljubosumnost. Marljive gospodinje, s katerimi sem imel opravka, so mi dale dokončno potrditev, da je mogoče zapletene preobrazbe v mleku voditi s preprostimi sredstvi in s pazljivim

opazovanjem. Dosežki domačega sirarstva postavljajo na laž ošabno prepričanje industrijcev, da znajo mlečno kipenje voditi le oni v sodobno opremljenem laboratoriju. Zanimivo je vedeti, da niti za enega od svetovno znanih in slovitih sirov ni napisal recepta znanstvenik, kemik ali biolog, ampak so vsi nastali empirično, torej iz postopne izkušnje preprostih ljudi, kmetov in obrtnikov. Zato tudi današnjim rejcem drobnice svetujem, naj ne bodo malodušni pred to izbiro.

Pri domači predelavi mleka naj skušajo ostati zvesti, kolikor se da, stari in čimbolj naravnim postopkom, ne da bi pri tem zanemarjali vse tisto, kar je znanost doslej odkrila. Prvo načelo domačega sirarstva je to, da predelamo mleko v okolju, kjer je nastalo. V tem okolju so naseljene posebne drobnoživke, ki dajo mleku enkratni pečat. Ta pečat potem z blagim načinom predelave prenesemo v sir. Zato je pametno, da trde in poltrde sire izdelamo iz presnega, surovega mleka in se zatečemo k blagi pasteurizaciji le pri mehkih sirihi, ki imajo kratko dobo zorenja. Domača izdelava sirov ne dopušča nobenih umetnih dodatkov. Sveže mleko, ogenj, naravno sirišče in sol: to je vse, kar pride v poštev. Nujno pa je treba dodati veččo sirarjevo roko, izkušnjo in pazljivost. Domače sirarstvo zahteva veliko človeških zmožnosti in malo tehnoloških pripomočkov ter nizko uporabo energije. Zaradi blagih posegov v kemično, fizično in mikrobiološko ravnovesje mleka pravimo, da je domača, obrtniška predelava blaga, to se pravi pristnim ravnovesjem prijazna, do njih spoštljiva.

Tradicionalni kmečki izdelki lahko odigrajo zelo važno vlogo pri zaščiti okolja, saj ohranjajo pri življenju starodavne dejavnosti, ki so oblikovale gospodarsko, družbeno in tudi kulturno sliko ozemlja. Premišljena obramba teh dejavnosti ščiti domačina samega in njegovo deželo.

Pri iskanju pristnih smeri odločno svetujem domačemu slovenskemu sirarju, naj se za zgledi ozira proti jugu. Za Primorce je to lažje, za osrednjega slovenskega človeka, ki je zagledan v severne vzore, ne bo lahko. Na področju sirarstva vsekakor velja, da so južnjaki mojstri v intuiciji in prilagajanju, na jugu sta doma bujna domišljija in iznajdljivost in nazadnje tam je zibelka sirarstva.

Internet - nova meja sporočanja

Internet - tujka, ki je v tem času na ustih vseh. V čem je pravzaprav njen pomen, v trenutku ko odtrema tančico tehnološke skrivnosti, v katero je ovita? Ne da bi obnavljali celotno zgodovino in razvoj računalniške stroke, naj povemo, da se za to besedo ne skriva nihče drug kot dobro, staro telefonsko omrežje. "Internet" je namreč kratica za "interconnected networks", kar v angleščini pomeni "med seboj povezana omrežja". Tu mislimo seveda na omrežja računalnikov. Računalniki pa se v lokalnem merilu - recimo znotraj neke stavbe - med seboj povezujejo z enako vrsto žice, ki smo jo še do nekaj let od tega uporabljali le za telefonske napeljave. Tudi povezave manjših, lokalnih omrežij v večja, krajevna ter povezave le-teh v tisto mrežo vseh mrež, ki ji pravimo Internet, so osnovane na tehnologiji, ki ostaja domena telefonskih družb - v glavnem različnih državnih Telekomov na naši stari celini oz. večjih telekomunikacijskih podjetij vsepovsod na svetu, kjer je telekomunikacijski monopol že zdavnaj propadel. Po drugi strani pa zaobjema pojem "Internet" veliko širši spekter tehnologij in vsebin, ki nedvomno presega same telefonske žice, s katerimi je prepreden naš planet. Dvem ali več računalnikom, ki se želijo "pogovarjati" med seboj - za kar v bistvu gre pri Internetu - ne zadošča samo fizična povezava, potreben je tudi nek skupen "jezik", ki bi ga vsi razumeli in govorili. Ta skupen jezik predstavljajo v svetu informatike tako imenovani "protokoli za prenašanja podatkov". V bistvu je to skupek pravil, ki določajo, kako naj podatki potujejo od enega računalnika do drugega. Vsi računalniki, ki se želijo povezati v Internet uporabljajo enega od teh protokolov, ki ga sicer poznamo pod oznako TCP/IP, kar je kratica za angleški izraz Transmission Control Protocol / Internet Protocol. Preprosto povedano: z vidika oblike je Internet po fizični plati telekomunikacijsko omrežje, po logični plati pa sklop protokolov. O vsebini Interneta bomo podrobneje spregovorili v nadaljevanju. Prav vsebina Interneta, oz. dostopnost do vseh mogočih informacij, je namreč ena izmed gonilnih sil t.i. informacijske revolucije.

Aktivni medij Pojav računalnika, točneje pojav Interneta in sploh računalniških mrež, med sredstvi množičnega obveščanja odpira nova, doslej neslutena obzorja, obenem pa postavlja tudi nove probleme. Računalnik odpravlja največjo hibo vseh ostalih medijev - pasivnost, namreč. Računalnik povezan v Internet se ne omejuje na golo prikazovanje in uporabo informacij iz kateregakoli dostopnega vira, pač pa nam omogoča, da tudi sami "proizvajamo" informacijo in jo dajemo na razpolago drugim. S tem se je obrnilo na glavo pravilo, ki je veljalo od začetkov človeške družbe vse do danes, po katerem je ozek krog mogočnih "obveščal" množice navadnih smrtnikov. Na Internetu so informacije, ki jih nudita neznani av-

stralski študent ali alternativni ruski umetnik, prav tako dostopne kot informacije tiskovnih agencij ter najbolj priznanih svetovnih revij, časopisov, televizijskih hiš, vladnih ali znanstvenih virov. "Skrajna" dostopnost do vseh informacij pa še ne pomeni preprosto iskanje ali uporabo. Računalniki, ki so povezani v Internet, so namreč zelo različne narave. Najstarejši "prebivalci" Mreže so računalniki vojaških in vladnih ustanov, tako ameriških kot zahodno-evropskih, ki so tu že od samega začetka ob koncu šestdesetih let. Drugo zelo številno skupino sestavljajo računalniki znanstveno-raziskovalnih središč in univerz z vsega sveta, ki so vstopili v Mrežo v drugi polovici osemdesetih let. Končno so tu še računalniki zasebnih uporabnikov. Prvi zasebni računalniki so se povezali v Internet šele leta 1993. Njihov nastop sovпада z razvojem grafične in multimedijske plati Interneta, ki se skriva za angleškimi besedami "World Wide Web" ali preprosto "web". Izraz "web" dobesedno prevajamo kot "pajčevina", sicer pa se v slovenščini uporablja tudi izraz "svetovni splet". Prispodoba s pajčevino ni naključna, saj obsega svetovni splet na milijone med seboj povezanih tekstovnih, slikovnih in zvočnih elementov, ki se "fizično" nahajajo na računalnikih razporejenih po vsej zemeljski obli. Spletne strani so prispevale odločilni delež k zanimanju zasebnikov za tehnologijo Interneta. S pojavom "web-a" je izredno naraslo število povezanih zasebnih računalnikov, tako da danes že predstavljajo najštevilčnejšo skupino. Poleg tega se je v teh par letih znatno spremenila tudi njihova namembnost. Če je do prvih mesecev lanskega leta še prevladovala osebna uporaba, se je potem ta slika zrcalno spremenila, tako da sta danes kar dve tretjini zasebnih računalnikov, povezanih v Internet, namenjeni poslovni uporabi. Kljub temu pa v Mreži še vedno prevladuje stanje t.i. "podatkovne anarhije". Informacij je toliko, da je skoraj nemogoče začrtati jasno podobo o kateremkoli argumentu. V tem sta velik čar in izziv Interneta, obenem pa tudi ovira, ki jo skušajo poslovni uporabniki premostiti.

Informacija in fikcija Vstop računalnikov na medijsko prizorišče in sočasen tehnološki napredek na področju televizije, ki ostaja kljub vsemu še vedno najmočnejše in najprodornejše sredstvo množičnega obveščanja, sta postavila vse nas uporabnike pred nov problem, ki mu v splošnem pravimo "virtualnost". Definicija tega pojma ni preprosta, pa vendar: "virtualno" naj bi bilo vse to, kar bi lahko bilo potencialno resnično, in kar se našim čutom tudi prikazuje kot tako, za kar pa vemo, da je umetno, mehansko ali računalniško ustvarjeno. Izraz sicer zveni precej tuje v slovenščini, kljub temu pa ga ne bomo nadomeščali s slovensko inačico "navidezno", ki jo pogosto uporabljajo v nestrokovni literaturi in v splošnem pogovoru. Razlago za to izbiro prepuščamo slovenskemu estetu in filozofu dr. Janezu Strehovcu, ki je v uvodu v svoje delo "Virtualni svetovi" zapisal: "... izraz 'virtualni' pa nisem slovenil z 'navideznim' prav spričo njegove etimologije v latinskem izrazu vis (sila, moč) ... etimologija 'navideznega' pa usmerja k slovenskemu 'videzu' in k njegovemu pejorativnemu pomenjanju

*Cybercafé: namesto
skodelice kave
računalnik z Internetom*

...". O "virtualnosti" so vsa sredstva obveščanja poročala ob priložnosti Zalivske vojne leta 1991. O njej lahko brez dvoma rečemo, da je bila vrhunska predstavitev v stilu virtualne resničnosti: vse se je zdelo kot izredna računalniška simulacija vojne ali celo video igra najvišje tehnologije. V resnici pa je šlo za uresničitev načela "medij je sporočilo", ki ga je v šestdesetih letih skoval kanadski sociolog Marshall McLuhan. Medij, v tem primeru televizija, je do skrajnosti dematerializiral resničnost - dogajanje v bombardiranem Bagdadu. Vsi, ki smo tedaj gledali televizijske posnetke, nismo le-teh istovetili s krutostjo vojne, kot je zapisana v našem kolektivnem spominu. Gledali smo vojno, a to za nas ni bila vojna, ker ni imela njenega videza. Sicer pa so bile vojne že od nekdaj veliki medijski dogodki - v drugi svetovni vojni je glavno medijsko vlogo igral radio, predvsem angleška BBC, o vojni v Vietnamu je sam McLuhan zapisal: "Televizija je iz nje naredila prvo pravo vojno, ki se je odvijala na ameriških tleh", edini zmagovalec Zalivske vojne pa je bil Peter Arnett, poročevalec ameriške televizijske postaje CNN, ki je s pomočjo satelitske tehnologije neposredno in nepretrgoma prenašala vojno dogajanje v domove milijonov gledalcev po vsem svetu. Posnetki iz Bagdada in iz kuvajtske puščave so v vseh nas izbrisali tisto nedolžnost, ki je znala razlikovati med informacijo in fikcijo. Režiserji CNN-a so nam dokazali, da zna biti resničnost slikovitejša in razburljivejša od vsake filmske fikcije.

Sodobna sredstva obveščanja ne znajo premotiti samo naših čutov s tehnologijami virtualnega, ampak tudi občutke bližine in oddaljenosti. Vse informacije, ki nam jih posreduje televizija in ki so nam na razpolago kjerkoli na Internetu, so nam "blizu", ne glede če so to posnetki tragedije, ki se je odvijala v Indiji, ali podatki shranjeni v računalniku na Hawajih. Hkrati pa so nam te iste informacije čustveno zelo "daleč", saj nas svoji krutosti, dramatičnosti ali komičnosti navkljub, zelo malo ali skoraj nič ne prizadenejo. Mediji spremenijo v "bližnje" vse, o čemer poročajo in v "oddaljeno" vse, kar zamolčijo. S tega vidika se lahko nadzor nad sredstvi množičnega obveščanja spremeni v prefinjeno politično igro, ki je že bila

usodna marsikateremu narodu. Primerov politične manipulacije in zlorabe medijev je nešteto. Nekateri so jasno razvidni, v kolikor so tako rekoč "uzakonjeni" - npr. ne-poročanje srbske državne televizije o protestnih shodih na beograjskih ulicah, večina pa ostaja vsem nam prikrita in je zato nevarnejša, saj počasi izpodjeda naša skupna prepričanja in s tem na nevinden način kroji javno mnenje.

Virtualne skupnosti Vpliv sredstev množičnega obveščanja na družbo se veča iz dneva v dan, tako da lahko danes, v dobi Interneta, že govorimo o "virtualnih skupnostih", skupnostih, ki obstajajo samo v informacijskem ne-prostoru. Njihov nastanek sicer ni nov pojav. Vse se je začelo že daljnega leta 1876, ko je ameriški znanstvenik Alexander Graham Bell predal svojemu namenu prvo telefonsko povezavo. Telefon je imel od svojega nastanka dalje izreden vpliv na medosebne odnose. Z razliko od telegrafa - ta je že od leta 1844 dalje povezoval mesta in naselja na celotnem ozemlju Združenih držav Amerike, ki je vseskozi ostal namenjen prenosu poslovnih, uradnih in drugih "resnih" informacij, je telefon kmalu postal prvi pravi osebni medij. Kot zanimivost naj povemo, da je imel v svoji "mladosti" telefon največ uspeha pri uporabnikih nežnega spola, in to do takšne mere, da so upravitelji velikih telegrafskih družb vse do konca 19. stoletja menili, da je "koristen le za vaške klepetulje". V tej izjavi, za katero se sicer skriva večni strah pred novim, ki izpodriva staro, pa je zaobjeto bistvo izrednega vpliva telefona na medosebne stike in odnose. Klepet kot trenutek družabnosti, v katerem zaživi celotna skupnost - na primer skupnica sosed, v točno določenem prostoru - na primer na vaškem trgu, se je s pojavom telefona spremenil v izrecno pogovorni stik dveh samih oseb in to v ne-prostoru, ki ga v tem primeru predstavlja telefonska žica.

Pojem informacijskega ne-prostora je težko opredeljiv. Izraz "ne-prostor" skuša opisati nekaj, kar sicer ima funkcijo prostora, kot realnega prizorišča določenega dogajanja in medosebnih stikov, v bistvu pa ne more biti prostor, ker nima njegovih značilnosti. Za informacijski ne-prostor sta namreč značilni fizična neomejenost in obenem fizična, točneje materialna, nedostopnost. Dostop je možen izključno preko medijev - danes so to v glavnem računalniki povezani v Internet. Z oblikovnega vidika zaobjema torej Internet vsa med seboj povezana računalniška omrežja, ki uporabljajo točno določen komunikacijski protokol, z vsebinskega vidika pa je Internet del informacijskega ne-prostora. Kot tak predstavlja življenjsko okolje za neštete virtualne skupnosti. Nastanek in razvoj le-teh sovpada z razvojem različnih oblik "pogovora" oziroma vzpostavljanja medosebnih odnosov na računalniškem zaslonu.

"Dopisovanje" in "pogovor" v Mreži Najstarejši in še danes najbolj razširjen način medsebojnega sporazumevanja v računalniških omrežjih je sistem elektronske pošte, v angleščini "electronic mail", okrajšano "e-mail" ali preprosto "mail". Izraz "mail" se je udomačil tudi v slovenskem računalniškem žargonu. Programi za prenos datotek med računalniki so sicer

obstajali že konec šestdesetih let, v sedemdesetih letih pa so takratni uporabniki bodočega Interneta spoznali, da lahko isti programi služijo tudi za prenos krajših ali daljših sporočil in tekstov. Na začetku so uporabljali elektronsko pošto samo v strokovne in tehnične namene, podobno kot se dogaja še danes med radio-amaterji. Z večanjem števila med seboj povezanih računalnikov in s širjenjem obsega računalniških mrež pa so začeli uporabljati elektronsko pošto tudi za vzdrževanje osebnih stikov med uporabniki, ki so se fizično nahajali na dveh različnih koncih sveta. Sporazumevanje preko elektronske pošte v začetni fazi ni bilo preprosto, ker so različna omrežja uporabljala različne sisteme. Od leta 1982 pa obstaja komunikacijski protokol, ki ureja sistem programov namenjenih odpošiljanju in sprejemanju elektronske pošte. Ta protokol je *de facto* postal standard, kar omogoča, da se katerikoli uporabnik Interneta poslužuje pošte. Vsak uporabnik ima namreč svoj elektronski naslov, ki vsebuje njegovo uporabniško ime - to je lahko njegovo pravo ime, kratica, psevdonim ali šifra - ter ime računalnika, preko katerega vstopa v Internet. Uporabniško ime in ime računalnika ločuje znak podoben mali obkroženi črki *a* - @.

Danes uporablja elektronsko pošto na desetine milijonov ljudi po vsem svetu. V številnih primerih je ta sistem nadomestil telefonske pogovore. Zanimivo je dejstvo, da so po stoletju prevlade pogovornih stikov preko telefonske slušalke uporabniki ponovno odkrili lepoto in čar pisane besede. "Elektronska pisma" so sicer pisma brez papirja, ki obstajajo le na zaslonskih in v računalniškem spominu, tipkovnici navkljub pa ostaja to še vedno pisanje. Na prvi pogled je to korak nazaj, v resnici pa predstavlja pravo majhno revolucijo. Šele s pojavom elektronske pošte so namreč zaživele prave virtualne skupnosti na Internetu. Pri tem pa ne smemo prezreti odločilne vloge, ki jo je pri tem igral svet t.i. amaterske informatike. Ne smemo namreč pozabiti, da so se na začetku osemdesetih let pojavili na tržišču prvi osebni računalniki, ki so imeli sicer omejeno zmogljivost, vendar so bili cenovno dosegljivi tudi za zasebnike. Prav tem zasebnim ljubiteljem je kmalu uspelo, da so povezali dva računalnika preko telefona. Tako so nastali prvi BBSi, kar je kratica za angleški naziv "Bulletin Board System", ki ga lahko slovenimo z "elektronska oglasna deska". Na teh osebnih računalnikih so bili namreč v glavnem oglasi za razpoložljivo strojno in programsko opremo, kmalu pa so se pojavila obvestila in sporočila o najrazličnejših argumentih. Posamezni BBSi so se začeli združevati v manjša omrežja, ki so rasla v senci uradnega Interneta. Med njimi je najbolj znana mreža FidoNet, ki ni prav majhna, saj je razširjena malodane po vsem svetu. Druga zelo znana mreža BBSov je UseNet. Na njenih računalnikih so se prvič pojavili t.i. "newsgroups", elektronska oblika "debatnega krožka" s točno določeno tematiko, kamor lahko vsak uporabnik pošlje svoje mnenje ali vpraša za nasvet s pomočjo elektronske pošte. V trenutku, ko se je Internet odprl tudi zasebnikom, se je sistem "newsgroups" razširil in spremenil v "Internet news". Trenutno obsega nekaj tisoč debatnih skupin, ki zaobjemajo najrazličnejše argumente. Vsaka pred-

stavlja virtualno skupnost v malem, saj se v njej "srečujejo" ljudje z vsega sveta, ki jih zanima določeno vprašanje.

Elektronska pošta ima vse prednosti novih medijev, kljub temu pa ohranja nekatere hibe stare, tradicionalne pošte. Med njimi predstavlja največjo omejitev dejstvo, da komunikacija, kljub hitrosti računalniških mrež, ne poteka sočasno. Sporočilo lahko potuje po Mreži nekaj sekund, v neugodnih pogojih pa tudi nekaj ur. Zaradi tega so se na Internetu razvili tudi taki načini sporazumevanja, ki spominjajo na telefonski pogovor. Med temi sta najbolj znana program "talk" in sistem IRC. "Talk" omogoča dva uporabnikoma, da se "pogovarjata", v prenesenem smislu seveda, s tem, da pišeta na tipkovnico in bereta na zaslonu. V tem primeru je zaslon razdeljen na dva dela. V enem uporabnik bere sporočilo, ki ga sam piše, v drugem pa odgovor, ki mu ga sočasno pošilja sogovornik. Na podobnem principu deluje tudi sistem IRC, kratica za angleški izraz "Internet Relay Chat", kar pomeni v slovenščini "klepet na zvezi v Internetu". Z razliko od "talk-a", ki je omejen na dva sogovornika, lahko pri "pogovoru" na IRC-ju sodeluje večje število ljudi, ki v ta namen uporabljajo svoj "kanal", neke vrste "sobo" v informacijskem ne-prostoru. IRC lahko s tega vidika primerjamo s pogovori radio-amaterjev, ki se srečujejo v etru na določeni valovni dolžini. Oba programa predstavljata za vsakogar, ki jih prvič uporablja, nekaj čarobnega. Črkam, ki se skoraj samodejno pojavljajo na zaslonu in prinašajo sporočilo osebe, ki sedi v sosednji stavbi ali na drugi strani zemeljske oble, uspe v resnici pričarati njeno bližino. O tem bi znali marsikaj povedati vsi tisti, ki so na IRC-ju preždeli dolge nočne ure, zatopljeni v klepet z znanci in znankami z vsega sveta.

Za vse doslej omenjene sisteme sporazumevanja v Internetu, a posebno za "talk" in IRC, predstavlja veliko omejitev uporaba tipkovnice oz. izključno znakov, ki jih lahko prikažemo na zaslonu. V primeru telefonskega pogovora lahko že iz glasu sogovornika razberemo njegovo razpoloženje in počutje. Računalniški zaslon nam žal ne more posredovati podobnih informacij, zato so si uporabniki izmislili celo vrsto kratic, ki opisujejo različna čustvena stanja. Poleg kratic pa so v uporabi tudi t.i. "smiles", "obrazki", sestavljeni iz ločil in drugih znakov, ki označujejo smeh, ironijo, žalost in podobno. V besedah zveni to precej čudno, vsakdo izmed vas pa se lahko o tem prepriča, če napiše na list papirja dvopičje, pomišljaj in zaklepaj v tem zaporedju, nato pa list obrne v smeri urinih kazalcev.

Beloglavček

Beloglavček, golob edine slovenske pasme, ima svoje začetke že v prejšnjem stoletju. Toda širša slovenska javnost je zanj izvedela šele v sedemdesetih letih, ko so ga nekateri gojitelji prikazali na krajevnih razstavah v Ljubljani, Kranju in bližnji okolici. Takrat zasledimo o njem prve članke v tisku.

Slovenski beloglavček

Slovenski golobarji so to pasmo poznali že prej. Beloglavčke, ki pripadajo okrasni pasmi golobov, so gojili v ljubljanski okolici in v mestu samem.

Kot kaže, se je pasma razvila v Notranjih goricah, na robu ljubljanskega Barja. V tem kraju je bila hiša Sojerjevih najpomembnejši gojitelj teh okrasnih golobov. Pri tej hiši so jih imeli vse od prejšnjega stoletja. Pasma je potemtakem stara že nad sto let.

Kot vedo v tem kraju povedati, so bili beloglavčki pred nekaj desetletji še nekoliko drugačni. Bili so manjši in nožice so jim bile še neoperjene.

Danes pa je beloglavček po splošnem videzu že dokaj velik golob, pa tudi močan in razmeroma dolg. Njegovo perje je dolgo in gosto. Glava je krepka, nožice belo operjene.

Osnovna značilnost te pasme sta bela glava in vrat, na glavi pa pernata kapuca iz druge, temeljne barve, ki jo ima poleg bele. Takšne barve je tudi perje na hrbtu, toda kakih deset perutnih peres je prav tako belih, kakor je belo tudi perje na repu in na stegnih.

Druga temeljna barva, poleg bele, se pojavlja različno. Pri nekaterih je rdečkasta, pri drugih črna, pri tretjih plavkasta, in potem še rumena. Prav zaradi teh, tako raznolikih barv se beloglavčki uvrščajo med najlepše okrasne golobe. Njihova prisotnost izredno poživlja parke in zelenice po mestih.

Povrh vsega je beloglavček tudi zelo živahen golob. Rad leta in kroži okoli domačije. Med letanjem tudi poka s krili in s tem opozarja nase. V njegovem golobnjaku vlada red. Ko pade mrak, je jata že lepo zbrana doma.

Beloglavčki so dobri letalci. Mnogi od njih, ki so jih prodali v nekaj kilometrov oddaljeno Ljubljano, so se še večkrat vrnili na njihov stari dom.

J.Š.

Slovenski kunec

Slovenski kunec

Na društveni razstavi v Brežicah leta 1985 je bila prvič prikazana nova pasma slovenskega kunca, in kmalu zatem tudi na razstavi v Ljubljani.

Prvič so samostojno kunčjo pasmo vzgojili že pred drugo svetovno vojno, leta 1938. Bil je to črni dunajski kunec, ki ga je vzgojil dr. Andrej Jenko iz Vevč pri Ljubljani. S križanjem plavega dunajskega in rjavega havana kunca je dobil nekaj črnih mladičev. Le-te je potem križal z alaska kunci, in skotili so se sami črni mladiči. Naj-

lepše med njimi je potem znova paril z alasko pasmo.

Po šestih letih skrbnega izbiranja je nastala nova pasma kunccev s črnim kožuhom, dokaj podobna plavemu dunajčanu. Toda zanjo ni bilo zadostnega zanimanja in vsled tega se ni obdržala.

Šele sredi osemdesetih let je dipl. vet. Janez Kobe, doma v Brežicah, z načrtnim križanjem prišel do nove, slovenske pasme. Njegov namen je bil prav ta, da bi slovenski gojitelji kunccev imeli svojo avtohtono domačo pasmo.

Tudi nova pasma je nastala s križanjem dunajskega in alaska kunca, vendar se od stare dokaj razlikuje. Kunci te pasme so bolj pravokotne oblike. Mišičje imajo močno, še posebej na stegnih tac, ki so dokaj krepke. Stopala so razmeroma velika. Prsi so krepke. Kunci rastejo hitro in imajo veliko mesa. Glava je močna in široka.

Kožuh novega kunca ima dolgo in mehko dlako. Podlanka je gosta. Barva kožuha je nekaj posebnega: rjavkasta, z rdečkastim nadihom in lesketajoča.

Namen gojitelja je bil vzgojiti pasmo, ki bi bila primerna tako za gospodarsko kot tudi za športno rejo.

Strokovni odbor pri slovenski zvezi rejcev malih živali je leta 1988 podelil priznanje novi pasmi in jo priporočil za gojitev. Na mednarodni ravni pa nova pasma slovenskega kunca še ni priznana. Za to priznanje postavlja Evropska zveza nekaj pogojev. Med temi tudi tega, da je pasma razširjena med rejci vsaj po treh državah, ki so njene članice. Na podlagi njihovih zapažanj lahko sproži slovenska zveza rejcev malih živali postopek za overovljenje nove pasme.

Na društvenih razstavah kunccev je nova pasma redke gost. Največkrat prikažejo le en primerek. Slovenski kunec je primeren tako za gojitev na prostem kot tudi za kletko. Njegovo število iz leta v leto narašča.

Nezajamčeno zastopstvo manjšine v luči zadnjih upravnih volitev na Tržaškem in Goriškem

Ena glavnih zahtev slovenske manjšine v Italiji je (poleg rabe materinega jezika v odnosih z oblastmi) pravica do njenega zajamčenega zastopstva v izvoljenih telesih od krajevnih uprav do parlamenta. Ta zahteva se postavlja predvsem iz dveh razlogov. Prvič, ker se razmerje med Slovenci in Italijani tudi v naših občinah očitno spreminja v škodo manjšine; drugič, ker nova volilna zakonodaja, ki temelji na večinskem sistemu, že vnaprej onemogoča, da bi manjšina zanesljivo izvolila svoje predstavnike s samostojnim nastopanjem, kot vsa desetletja po vojni. Zaradi tega vsake volitve postavljajo manjšini in njeni politični organizaciji (danes Slovenska skupnost) vprašanje, kako izvoliti vsaj minimalno število lastnih predstavnikov v občinske in pokrajinske svete, v deželni svet in v državni parlament.

V minulem letu 1997 oziroma 1996 so bile pri nas naslednje volilne preizkušnje, ki od blizu zanimajo zamejske Slovence:

17. novembra 1996 pokrajinske volitve na Tržaškem in občinske volitve v Miljah; 27. aprila 1997 občinske in rajonske volitve v Trstu ter pokrajinske volitve na Goriškem.

Po aprilskih parlamentarnih volitvah 1996, na katerih so se skoro vse organizirane skupine Slovencev prepoznale v široki vsedržavni koaliciji levsredinskih strank pod znakom Oljke, je bilo logično pričakovati, da se bo ta koalicija prenesla tudi na razne krajevne ravni. To predvsem zaradi tega, ker je bila koalicija Oljke uspešna in je prevzela vladne odgovornosti. Pri nas se je prva takšna priložnost ponudila za pokrajinske volitve na Tržaškem. Po začetnih razgovorih med zainteresiranimi strankami in gibanji je kazalo, da bo do takšne povezave tudi prišlo, a proti koncu razgovorov so se nekatere stranke začele umikati in usmerjati k samostojnemu nastopanju. Konkretno imamo v mislih Ljudsko stranko (PPI) in Demokratično stranko levice (DSL), ki sta se končno odločili, da nastopita z lastno listo in simbolom.

To je spravilo v nemajhne težave druge manjše stranke, med temi tudi Slovensko skupnost, ki so se tako znašle pred dilemo: ali iz zgolj načelnih razlogov nastopiti vsaka zase (brez konkretne možnosti za izvolitev lastnega predstavnika) ali v okrnjeni volilni povezavi brez PPI in DSL. Stvarne razmere so narekivale drugo rešitev, za katero se je odločila tudi Slovenska skupnost. Tako je prišlo do skupne volilne liste z nazivom "Trst 2000", h kateri so pristopili poleg SSK še Gibanje za Oljko, socialisti, krščanski socialci, republikanci, Mreža, Pakt Segni in Lista Dini. Kandidaturo za predsednika pokrajine je sprejela znana sindikalna voditeljica Adele Pino. V tem svojstvu so jo, kot dopušča volilni zakon, podprli še Zeleni in Ljudska stranka, ki sta sicer nastopali z lastno listo kandidatov in simbolom.

Stranka Slovenske skupnosti se je po bolečem, a treznem preudarku odločila, da nastopi v okviru liste Trst 2000, ker je presodila, da je zaradi večinskega volilnega sistema v danih razmerah to najbolj gotova pot, da izvoli vsaj enega svojega predstavnika v novi pokrajinski svet. Lahko bi nastopila z lastnim simbolom, a v tem primeru bi tvegala mnogo več, da ne izvoli svojega predstavnika, kot se je bilo zgodilo na prejšnjih pokrajinskih volitvah leta 1993, ko je sama prejela skoro sedem tisoč glasov, a prav zaradi do manjših strank krivičnega večinskega sistema ni uspela izvoliti pokrajinskega svetovalca.

Na omenjeni skupni listi Trst 2000 je bilo šest kandidatov iz vrst Slovenske skupnosti: Vremec Vladimir, Mahnič Sergij, Novak Danijel, Radovič Nevo, Štoka Marko in Žbogar Dimitrij.

Omeniti je treba še, da so te pokrajinske volitve prvič potekale na temelju nove porazdelitve volilnih okrožij v skladu z znano razsodbo Ustavnega sodišča. Dvanajst okrožij je bilo oblikovanih na ozemlju tržaške občine in dvanajst na ozemlju vseh ostalih občin v pokrajini.

Izidi pokrajinskih volitev na Tržaškem 17. nov. 1996

Vladimir Vremec

Značilnost teh volitev je bila zelo nizka volilna udeležba, ki je dosegla komaj dobrih 55 odstotkov in veliko število belih glasovnic. Glavni vzrok temu je treba pripisati značaju volitev, velikemu nezaupanju volivcev do strank po znanih podkupniških procesih. Volilni rezultati so nekako potrdili napovedi in torej prevlado Pola svoboščin, podobno kot na aprilskih parlamentarnih volitvah v tržaških okrožjih. V prvem krogu je kandidat Pola svoboščin (Lista za Trst, Naprej Italija, CCD-SDU) Renzo Codarin prejel 48,9% glasov, kandidatka štirih ločenih levosredinskih list (Zelenih, DLS, Ljudske stranke in Trst 2000) Adele Pino pa je prejela 27,6% glasov. Ker noben kandidat ni prejel absolutne večine, so bile potrebne izbirne volitve med dvema najbolj voljenima kandidatom.

V drugem krogu je dokončno prevladal kandidat desnice Renzo Codarin, ki je prejel 59% glasov, protikandidatka levosredinskih strank Adele Pina pa 41% glasov.

Na osnovi večinskega volilnega sistema je zmagala koalicija Pola svoboščin. Poleg predsednika je dobila še 14 pokrajinskih svetovalcev, ostalih 10 svetovalcev pa so prejele vse druge nastopajoče liste, v sorazmerju s številom prejetih glasov in pripadajočim količnikom. Lista Trst 2000 je prejela 5.239 glasov ali 4,5% in izvolila dva pokrajinska svetovalca. To sta Adele Pino (kot predsedniški kandidat) in Vladimir Vremec iz Slovenske skupnosti.

Na drugih listah so bili izvoljeni še naslednji slovenski kandidati: Igor Gabrovec in Mikac Willy (DSL) ter Bruna Zorzina Spetič (SKP).

Volilna udeležba v drugem krogu je bila še manjša kot v prvem krogu, saj je znašala komaj 43,7%.

Neenoten nastop levosredinskih strank je slabo vplival na volivce in samo še povečal prednost desničarskega pola, da je brez težav zmagal volitve.

Sestava novega tržaškega pokrajinskega sveta je naslednja: Pol svoboščin 14 svetovalcev, SKP 3 svetovalci, DSL 3 svetovalci, Trst 2000 2 svetovalca (Adele Pino in Vladimir Vremec), Ljudska stranka 1 svetovalec in Severna liga 1 svetovalec.

Pokrajinske volitve na Goriškem

27. aprila 1997 so bile tudi volitve za obnovitev goriškega pokrajinskega sveta. Zanje je vsekakor vladalo

precejšnje zanimanje, kako se bodo iztele glede na to, da je prejšnja uprava bila zelo pomanjkljiva in nedozorela javnim odgovornostim, kar velja zlasti za njeno predsednico Marcolinijevo. Zato so se stranke mrzlično pripravljale na nove volitve in šele v zadnjem trenutku dosegle potrebne sporazume. Mi se bomo tu omejili na koalicijo levosredinskih strank pod okriljem Oljke, h kateri je aktivno pristopila tudi stranka Slovenske skupnosti. Slednja se je namreč od vsega začetka zavzemala za oblikovanje takšne široke koalicije, ki bi med drugim zaobjela skoro vse politično organizirane slovenske ljudi. Toda pri nekaterih italijanskih strankah so bile močne težnje, da bi se same predstavile volivcem in znova izmerile svojo težo pri njih po znanih podkupovalnih aferah. To velja zlasti za Ljudsko stranko kot eno od naslednic bivše Krščanske demokracije. Stranka demokratične levice pa se je želela predstaviti volivcem kot večinski del nekdanje KPI. Šele ko so slovenske politične komponente zagrozile, da bodo osnovale neke vrste "Slovensko Oljko", so pogovori med prizadetimi strankami krenili v smer oblikovanja koalicije Oljke po vsedržavnem vzorcu.

Zelo trda pogajanja so bila za dodelitev volilnih okrajev. SSK je z vztrajnostjo in doslednostjo dosegla, da njen predstavnik David Grinovero kandidira v najbolj "slovenskem okrožju" Zagraj - Doberdob - Sovodnje. V istem okrožju je na listi SKP kandidiral slovenski kandidat Damjan Primožič.

Volilni izidi so potrdili pravilnost tako splošne politične usmeritve stranke Slovenske skupnosti kot njenega zavzemanja za koristi manjšinskih plasti celotne naše narodnostne skupnosti.

V prvem krogu je največ glasov prejel predsedniški kandidat Oljke Giorgio Brandolin (44,9%), za njim pa kandidat Pola svoboščin Antonio Devetag (39,6%). Bivša predsednica Marcolini je prejela 15,5% glasov.

V zvezi z volilnimi izidi goriških pokrajinskih volitev je treba omeniti močno nazadovanje Severne lige, ki je od 22,1% zdrknula na 15,5% glasov. Na

David Grinovero

njeni listi ni bil izvoljen noben slovenski kandidat, medtem ko je bil na prejšnjih volitvah izvoljen goriški trgovec Milan Koglot.

Kar zadeva posamezne liste, je največ glasov prejela Oljka (31,4%), sledijo Naprej Italia (16,5%), SKP (13,5%) in Nacionalno zavezništvo (13,2%).

Med slovenskimi kandidati sta bila izvoljena David Grinovero (SSk - Oljka) in Damjan Primožič (SKP).

Izid balotažnih volitev z dne 11. maja: predsedniški kandidat Giorgio Brandolin (Oljka) je prejel 56,3%, njegov tekmeč iz Pola svoboščin Antonio Devetag pa 43,7%.

Sestava novega goriškega pokrajinskega sveta je naslednja: Oljka ima 10 svetovalcev, Pol svoboščin 7 svetovalcev, SKP 4 svetovalce in Severna liga 3 svetovalce.

Občinske volitve v Trstu Tržaški podjetnik Riccardo Illy, ki je bil leta 1993 izvoljen za župana kot kandidat na novo osnovanega Zavezništva za Trst, se je v začetku leta 1997 znašel v križnem ognju raznolike opozicije: od desnice, Liste za Trst, Severne lige in drugih. V razpravi je bila takrat odobritev variante k splošnemu regulacijskemu načrtu, proti kateri je omenjena opozicija vodila ostro obstrukcijo. Župan je nepričakovano podal odstopno izjavo, ki jo je bil pripravljen preklicati le v primeru, da občinski svet pokaže voljo do konstruktivnega sodelovanja. Ker do izpolnitve tega pogoja ni prišlo, je njegov odstop postal dokončen. S tem se je sprožila kriza in pot novim predčasnim volitvam za obnovev občinskega sveta. Slednje so tako bile razpisane za 27. april 1997.

Vse stranke so bile tako postavljene pred izvršeno dejstvo. V kratkem času so se morale odločiti, kako in v povezavi s kom nastopiti na volitvah. Začela so se napeta in mučna pogajanja za oblikovanje potrebnih volilnih povezav ob skupnem županskem kandidatu. Večina strank je šla samostojno na volitve, med temi tudi Severna liga, ki je na parlamentarnih volitvah prejela precej glasov. V razgovore med strankami leve sredine se je vključila tudi Slovenska skupnost, ki je v minulem mandatu imela dva občinska svetovalca, izvojena na listi Zavezništva za Trst (dr. Peter Močnik in dr. Andrej Berdon). Po začetnem obotavljanju so se omenjene stranke končno sporazumele o sestavi in predložitvi skupne liste pod znakom Oljke. Nauk zadnjih lanskih jesenskih volitev, na katerih so iste stranke nastopile ločeno in dosegle slab uspeh, je očitno pomagal.

Župan Illy se tokrat ni naslonil na nobeno od levosredinskih strank, temveč se je predstavil z lastno istoimensko občinsko listo. Koalicija Oljke (Stranka demokratične levice, Ljudska stranka, Zeleni in Slovenska skupnost) je nastopila s skupno listo v povezavi z županskim kandidatom Illyjem. V to listo sta bila vključena dva kandidata Slovenske skupnosti, bivša občinska svetovalca. Ko je stranka v trdih pogajanjih to dosegla, je dokončno pristopila k Oljki. V nasprotnem primeru je bila pripravljena nastopiti sama z lastno listo in znakom.

Desni tabor je tokrat šel ločeno na volitve: na eni strani Nacionalno zavezništvo (bivši MSI) z lastnim županskim kandidatom Dressijem, na

Peter Močnik in
Andrej Berdon

drugi pa gibanje Forza Italia oz. Lista za Trst in CCD-CDU (krili bivše Krščanske demokracije) s kandidatoma Donaggiom. Volilni boj med posameznimi kandidati je bil trd in neizprosen. V prvem krogu je šlo za to, katera dva županska kandidata bosta šla v balotažo v drugem krogu. Na osnovi izidov volitev dne 21. aprila sta to bila bivši župan Riccardo Illy (44,4% glasov) in Adalberto Donaggio, politično pristaš CCD, drugače predsednik Trgovinske zbornice (21,4% glasov).

Ta dva kandidata sta se pomerila na volitvah v drugem krogu 11. maja. Za Illyja je glasovalo 65.256 volivcev ali 53,9%, za Donaggia pa 55.887 volivcev ali 46,1%.

SSk uspešna tudi na volitvah za krajevne sosvete V novi tržaški občinski svet so bili izvoljeni naslednji slovenski kandidati: dr. Peter Močnik in dr. Andrej Berdon za Slovensko skupnost na listi Oljke, Igor Dolenc (DSL-Oljka) in Igor Canciani (na listi SKP).

Istočasno z volitvami za obnovo tržaškega občinskega sveta so bile 27. aprila 1997 tudi volitve za sedem tako imenovanih krajevnih ali rajonskih sosvetov. Vse liste, ki so nastopale za občinski svet, so se predstavile tudi na teh rajonskih volitvah.

V okviru volilnega zaveznitva Oljke se je za zaupanje volivcev v teh sosvetih potegovala tudi stranka Slovenske skupnosti s svojimi kandidati, ki so se vsi solidno uveljavili glede na število prejetih glasov.

Kot predstavniki Slovenske skupnosti so bili tako izvoljeni: Peter Starc in Henrik Lisjak na Zahodnem Krasu, Zoran Sosič in Berta Vremec na Vzhodnem Krasu, Aleksander Furlan v sosvet Rojan-Breta-Barkovlje, Boris Slama v sosvet Sv. Jakob-Stara mitnica, Edvard Krapež (Crapesi) v sosvet Sv. Ivan-Kjadin-Rocol in Sergij Petaros (Pettiroso) v sosvet za Škedenj-Sv. Ana-Sv. Sergij.

**Občinske volitve
v Miljah**

Danilo Šavron

Istočasno s pokrajinskimi volitvami (17. novembra 1996) so bile tudi občinske volitve v Miljah, kjer je bil občinski svet predčasno razpuščen zaradi hudega spora med svetovalci DSL in SKP, izvojenih na listi Skupaj za Milje novembra 1993. Miljski Slovenci so na teh volitvah izvolili dva občinska svetovalca na listi Skupaj za Milje: Marka Šavrona in Cincijo Ostrouško.

Na zadnjih volitvah se je predstavila v glavnem kot naslednica liste Skupaj za Milje koalicija Oljke, katere kandidat za župana je bil bivši evropski poslanec Giorgio Rossetti, za podžupana pa znani krajevni zgodovinar Giuseppe Cuscito. To koalicijo so podprle politične skupine DSL, Ljudska stranka, republikanci in Slovenska skupnost. Kandidat SSK za občinski svet je bil Danilo Šavron, podjetnik in znani krajevni javni delavec. Na listi Oljke je kandidirala tudi Vladimira Vodopivec

kot neodvisna predstavnica Društva miljskih Slovencev. Slovenski kandidati so bili tudi na listi Naprej Milje (SKP).

Na osnovi volilnih rezultatov je kot edini Slovenec bil izvojen kandidat SSK Danilo Šavron. Dosegel je velik osebni uspeh, saj je na petem mestu po zbranih preferencah (113). Žal je bila koalicija Oljke, v okviru katere je nastopal, poražena. To je bila pač cena za prejšnje spore med krajevnima sekcijama DSL in SKP. Pa tudi drugače je v Miljah prišlo do zgodovinske prelomnice: prvič po vojni je občinsko upravo prevzela desničarska koalicija. Za novega župana je bil izvoljen podjetnik Roberto Dipiazza iz vrst Pola svoboščin, ki je zagotovil spoštovanje pridobljenih pravic Slovencev.

Slovenija se je znašla v težavah

Demokracija si utira pot prepočasi

Za čas med septembrom 1996 in septembrom 1997 je mogoče reči, da je delno tudi presenetljivo potisnil mlado državo Slovenijo v večje težave, kot je bilo pričakovati. Enoletno obdobje je zaznamovalo nekaj osrednjih dogodkov, med katerimi velja omeniti volitve v novembru '96, pripetljaje okrog sestave nove vlade z Liberalno demokracijo in Slovensko ljudsko stranko, izpad Slovenije iz prvega kroga širitve Nata, izvolitev novega nadškofa in metropolita dr. Franca Rodeta, razkritje "načrta Solana" in spremembo ustave na poti v Evropo ter priprave na predsedniške volitve, na katerih bodo volivci pokazali, ali so z osebo Milana Kučana še vedno za preobraženo nadaljevanje povojnega obdobja.

V kolikor pa bi poskušali navesti smisel navedenih in ostalih dogodkov, bi morali žal ugotoviti, da je pričela Republika Slovenija kazati znamenja zastoja, ki pa niso ekonomskega značaja. Posebej izpad iz prvega kroga širitve Nata je pokazal, da se je Slovenija znašla predvsem v notranje-političnih težavah. Očitno je v preveliki meri prevladala miselnost nosilcev prejšnjega režima, zaradi česar razvojne težave demokracije kot takšne in povečanje notranjih razdalj med Slovenci v prvi vrsti z oziroma na še vedno nerazrešena vprašanja konca II. svetovne vojne, ko je Narodno osvobodilna borba z revolucijo sicer prispevala k osvoboditvi Slovenije, vendar povzročila velik notranji razkorak, ki niti osem let po padcu Berlinskega zidu še ni odpravljen. V pojav omenjene delitve sodi tudi veliko nasprotovanje veri oziroma katoliški Cerkvi, kar notranje razdalje zgolj povečuje in zaostuje. Posebej se preskromna stopnja delovanja demokracije kaže v primeru približevanja k Evropi, kjer sta pred dobrim letom predsednik vlade Janez Drnovšek in zunanji minister Zoran Thaler podpisala sporazum o "načrtu Solana", o katerem javnost sploh ni bila natančneje seznanjena, parlament pa je besedilo sprejel po izjemno hitrem branju, na katero ni bilo mogoče vplivati. Sedaj se je pokazalo, da sta predsednik vlade in zunanji minister delovala proti ustavi, toda kljub temu je z javno podporo predsednika države parlament ključno besedilo dokončno sprejel, istočasno pa tudi ustrezno spremenil ustavo. V zvezi s celotno podobo Slovenije je zelo ugledna skupina kulturnikov oziroma znanstvenikov objavila odprto pismo z naslovom "Ura evropske resnice za Slovenijo", ki podrobneje osvetljuje vse šibkosti mlade države.

V kolikor pregledamo dogodke od pričetka, potem se je mogoče spomniti priprav na novembrske parlamentarne volitve '96. Tisti čas je mineval v uspešnem manevru levih političnih sil, ki so premaknile referendum o morebitni spremembi volilnega sistema v povolilni čas. Socialna demokratska stranka je namreč dala pobudo za spremembo v smer večinskega

volilnega sistema. Referendum je bil izveden šele v mesecu decembru in ni dosegel predpisane 50% udeležbe volivcev. Največ glasov je dobil predlog Socialne demokratske stranke. Še usodnejše je bilo, da se Slovenski krščanski demokrati kot vladna stranka prejšnje mandatne dobe niso želeli volilno povezati z ostalima pomladnima strankama. Kot je znano, je prišlo do presenetljivega volilnega izida, saj so pomladne stranke dobile celo nekaj več glasov kot leve politične sile, razmerje sil v parlamentu pa je bilo pomenljivo izenačeno: 45 poslancev na eni in 45 na drugi strani. Po prestopu poslanca Slovenskih krščanskih demokratov Cirila Pucka v vrste Liberalne demokracije je bil za mandatarja potrjen Janez Drnovšek in po dolgotrajnih manevriranjih je nastala koalicijska vlada z Liberalnimi demokrati in Slovensko ljudsko stranko. Liberalni demokrati so še utrdili svojo prvo mesto kot najmočnejša stranka, močno je napredovala Slovenska ljudska stranka, prav tako Socialno demokratska stranka, medtem ko so Združena lista ter Slovenski krščanski demokrati doživeli precej občuten poraz. Slednji so takoj po volitvah pustili propasti edini dnevnik pomladnih strank, "Slovenec", tako da tudi leto dni kasneje pomladne politične sile nimajo učinkovitega glasila.

Ob vsem tem se je mogoče spomniti, da je rezultat volitev zelo dobro vplival na vzdušje v Sloveniji, opaziti je bilo mogoče vsesplošno dinamiko, ki je po nastanku nove koalicijske vlade z Janezom Drnovškom in Marjanom Podobnikom povsem zamrla. Od tu dalje je postajal zastoj vse večji, čemur je postavil piko na i izpad Slovenije iz prvega kroga širitve Nata. Prav tedaj so v Sloveniji pričeli tisti, ki ne sodijo v območje levih političnih strank, resno razmišljati, da z usmeritvijo države, predvsem pa z njeno notranjo naravnostjo nekaj ni v redu. Izrazito se je pokazalo, da je skoraj povsem prevladala leva politična opcija, ki ji spreminjanje razmer ni po godu, po drugi strani se je kritična pozornost pričela obračati tudi zoper pomladne stranke, ki so očitno soodgovorne za nastalo situacijo. V primeru Slovenskih krščanskih demokratov kakor tudi Slovenske ljudske stranke je očitno, da se zelo ostro obnašata v odnosu na preostali sestrski stranki, namreč kadar sta v vladi. Leve politične sile so v vseh smislih boljše in razsodnejše organizirane. Tudi zaradi nedopustnih slabosti pomladnih strank je v Sloveniji predvsem zastalo tisto in takšno razčiščevanje preteklosti, ki bi moralo že kdaj zblížiti slovenske notranje razdalje. V mislih imamo razkol med II. svetovno vojno, ki bi ga bilo nujno opredeliti človeško ter odstraniti vsakršno ideologijo zmagovalcev in premagancev ali celo izdajalcev. Namesto tega so leve politične sile s predsednikom države na čelu obudile pravi pravcati kult tiste partizanščine, ki je bila revolucionarno in nasilno obarvana predvsem v odnosu na drugače misleče Slovence. Ob obujanju NOB je skoraj stopil v senco resnični rojstni dan nove slovenske demokratične države, ki je pognala svojo rast v ruševinah Berlinskega zidu pa tudi Jugoslavije.

Zato ni čudno, da je bila v minulem letu vse bolj na udaru katoliška Cerkev, kjer beležimo velik in pomemben dogodek. Na mesto dr. Alojzija

Šuštarja je bil izbran dr. Franc Rode, ki je torej novi nadškof in metropolit. Slednji je jasno in odločno predstavil svoja prepričanja in v Sloveniji so se dvignile gonje, ki spominjajo na 50-leta. Pri teh gonjah je pridno sodelovala leva politična stran kljub temu, da bi bila njena dolžnost ščititi takšne zakonske uredbe, kot je med drugim denacionalizacija. V zvezi z vračanjem gozdov Cerkvi je bil oklican moratorij, istočasno pa so se politiki sklicevali na svojo evropsko usmerjenost. Mogoče je reči, da se je zaradi vsega povedanega nenadoma pokazalo, kako je Slovenija s svojo povojno ideologijo dosti bolj navezana na preteklost, kot je kazalo nekaj let nazaj, in da je verjetno tudi ta značilnost soodločala pri izključitvi iz prvega kroga Nata. Slovenske zadrege so očitne tudi v odnosu s sosednjimi državami, kjer je bilo daleč največ napredka doseženega v odnosih z Italijo; bati se pa je, da za zelo drago ceno, ki jo bo treba za vstop v Evropo plačati zahodni sosed.

Seveda je mnogo stvari mogoče popraviti, prav gotovo pa se ne bodo izboljšale same. Prva priložnost so priprave na novembrske predsedniške volitve, kar velja za leve politične sile kakor tudi pomladne stranke. Po mnenju izvedencev bo treba v Sloveniji pričeti vse na novo. Bodo prvi veliki korak v tej smeri opravile leve politične sile, ki bi morale pokazati večjo velikodušnost v odnosu na preteklost in povezati različne politične izkušnje v številni ureditvi spomina na padle na tej in na oni strani? Ali pa bodo ta veliki korak, ki bi ukinil družbeni zastoj, opravile pomladne stranke in se resnično zavzele za svoje volivce ter vrnile čast in dobro ime vsem tistim, ki tega še niso dočakali? Bili bi zelo veliki pesimisti, ko bi napovedali, da tako zvanega velikega koraka ne bo napravila ne ena in ne druga stran, vsaka zaradi svojih slabosti. Verjamemo, da se bo bistven notranji premik zgodil in tako spet dal Sloveniji krila. V nasprotnem primeru bo zastoj še večji, kot je sedaj, prav gotovo s še bolj neugodnimi posledicami, kot smo jih doživeli do tega trenutka.

Andrej Bratuž

Slovenija in Evropa

Pot v Evropsko unijo

V letu 1997 je bilo gotovo veliko pomembnih mejnikov v mednarodni politiki. Med temi gre zabeležiti važne sklepe vojaškega in političnega značaja, ki so odjeknili tudi še posebej na področju srednje in vzhodne Evrope. Gre za sklepe o širitvi Atlantske zveze (NATO) in Evropske unije. S tem naj bi se tudi države nekdanjega komunističnega bloka začele vključevati vanje in tako pripomogle k večji stabilizaciji na tem delu naše celine.

Ti procesi pobliže zanimajo tudi Republiko Slovenijo, saj se že od vsega začetka z vključitvijo v evropske integracijske procese skuša otresti še zadnjih sledov prejšnjega režima in balkanske vplivnosti. Vse to ni lahko, pot v nove mednarodne organizme je težavna in zahtevna, saj terja od bodočih članic vsestranske prilagoditve svoje ureditve in zakonodaje skupnim zahtevam in pogojem. V Sloveniji je zato veliko razprav o teh vprašanih, ki so pravzaprav postala ključna za njeno zunanjo, pa tudi notranjo politiko.

Kar zadeva sprejem v zvezo NATO, Slovenija ni imela v prvem krogu velike sreče. Med kandidati je bilo več nekdanjih socialističnih držav, sprejete pa so bile samo tri in sicer Poljska, Češka in Madžarska. To predvsem po zahtevi ameriškega predsednika Clintona. Na listi sta bili še Slovenija in Romunija, ki pa bosta morali počakati na drugi krog, ki bo po predvidevanjih leta 1999. Gremo torej že v tretje tisočletje...

Članstvo v vojaški zvezi NATO bi bilo za slovensko državo zelo pomembno in koristno, saj bi tako imela krito varnost in stabilnost na tem delikatnem prostoru evropskega zemljevida. Za takojšnjo vključitev Ljubljane se je zlasti zavzemala Italija, saj bi tako krila svoj vzhodni mejni prostor, obenem pa bi se tako ustvaril most do Madžarske. Toliko o vprašanju vključitve v Atlantsko zvezo. V naslednjih vrsticah pa naj se malo več zaustavimo ob evropskem vprašanju in slovenskih perspektivah.

Priprave za članstvo v Evropski uniji Že od vsega začetka svoje neodvisnosti si je Slovenija postavila v svoj zunanjepolitični program vključitev v Evropsko unijo. V njej namreč vidi nova in mlada država pomemben dejavnik stabilizacije in sodelovanja v okviru evropske politike. Prav zato so si vse slovenske vlade močno prizadevale, da bi se ta proces kar najhitreje začel in seveda tudi zaključil. Po začetni evforiji je prišlo do večjih težav, zlasti v dobi Berlusconijske vlade v Italiji, ki je začela ta proces močno zavirati z izgovorom, da Ljubljana noče rešiti vprašanja nekdanjih posesti istrskih beguncev. To se je začelo bolj pozitivno reševati v dobi Dinijeve vlade, dokončno pa se je rešilo šele z novo vlado Oljke Romana Prodijske. Tako je lahko Slovenija podpisala asocia-

cijski ali pridružitveni sporazum z Evropsko unijo junija leta 1996 v Luksemburgu. S tem se je pa začela strma pot pripravljenosti in prilagajanja slovenske zakonodaje z evropskimi zahtevami.

Danes se slovenska vlada vse bolj aktivno in stvarno giblje v tej smeri. Slovenski parlament je že sklenil spremembo ustave in sicer člena 68, ki je prepovedoval tujcem nakup slovenske zemlje oz. imovine v tej republiki. To je bil eden od predpogojev (posebno ga je prej postavljala Italija), vsebuje pa ga tudi Solanov kompromis (po takratnem španskem zunanjem ministru in sedanjem generalnem tajniku zveze NATO). Za vse to pa so se v okviru slovenskih političnih strank vnele hude polemike. Del teh očita vladi, da je popustila zahtevam Evrope oz. Italije, da je dala naprodaj slovensko zemljo, itd. Seveda stvari niso lahko rešljive, zato pa je tudi prišlo do ideje o zaščitni zakonodaji, ki naj bi zaustavila oz. obvarovala slovensko ozemeljsko integriteto. Posledica vseh teh polemik je tudi odstop slovenskega zunanjega ministra Zorana Thalerja, ki je predvsem opoziciji očital krivične napade na njegov račun.

Slovenske manjšine in politična Evropa Slovenska država se torej srečuje z vrsto nelahkih in pravzaprav zelo zahtevnih vprašanj. Politika ljubljanske vlade mora pri tem biti na eni strani previdna in razumna, na drugi pa tudi odločna. Slovenija spada sicer med male članice bodoče Evropske unije, vendar je lahko s svojim človeškim, političnim in gospodarskim potencialom kar soliden partner. Pomislimo pri tem recimo na res majhen Luksemburg, ki kljub vsemu danes predseduje petnajsterici, pri tem pa ima še samega predsednika Evropske komisije (vlade), ki je Jacques Santerre. Zato je vsak kompleks o malem narodu ali mali državi odveč!

Kaj pa slovenske narodne manjšine v državah-članicah unije? Danes smo v njih prisotni Slovenci v Italiji in v Avstriji. Med Slovani pa še samo Lužiški Srbi, ki živijo v Zvezni republiki Nemčiji in gradiščanski Hrvati v Avstriji. Slovenci se danes lahko v okviru Evropske unije že vsaj simbolično oglašamo, kot se to že dogaja na raznih manjšinskih srečanjih ali kongresih. Slovenci lahko tako kot predstavniki manjšin zahtevajo svoje pravice tudi na evropski ravni, saj je poleg tega tudi politična Evropa (Evropski svet in parlament), že odobrila pomembne dokumente za manjšinsko zaščito. Italija je prav nedavno v parlamentu ratificirala zadevne sklepe Evropskega sveta v Strasburgu.

Dobro je zato, da se tudi zamejski Slovenci poslužujemo vseh možnih sredstev, ki jih danes Evropa že nudi na tem področju. To so predvsem kulturne pobude, šolstvo in druge, kjer so na razpolago določene podpore in finančne olajšave. Pa že samo dejstvo, da smo aktivno prisotni na raznih mednarodnih forumih je vsekakor pozitivno - tudi za Republiko Slovenijo.

V Evropi danes marsikje vre in to tudi v narodnostnem smislu. Mimo bučnih in večkrat krvavih nastopov na severnem Irskem ali med Baski v

Španiji se lahko spomnimo na druge, manj odmevne a večkrat zelo aktivne in nemirne manjšinske skupnosti. Že v sami Belgiji in njeni prestolnici Bruslju (tudi sedežu Evropske unije) mnogokrat odmevajo spori med Flamci in francosko govorečimi Valonci. V Španiji so zelo aktivni Katalonci v Barceloni. Pa tudi drugje se narodnosti oglašajo in prebujajo. Tako v Veliki Britaniji, kjer je poleg irskega vprašanja živ še zgodovinski avtonomizem Škotske in Walesa. In prav v zadnjem času je novi angleški laburistični premier Blair napovedal vrsto pobud v tem smislu. Tako poseben parlament za Škotsko in Wales s sedežem v Edinburgu oziroma v Cardiffu. S tem pa se odpira pot mnogim še neznanim možnostim razvoja Združenega kraljestva v federativno enoto. Britanski konservativci pa že napovedujejo s tem konec Velike Britanije...

To je le nekaj izsekov iz razmišljanj tako o vključitvi Slovenije v Evropsko unijo kot o problemu manjšin in posebnih avtonomij v bodoči Evropi. Kam bo vodila pot ali kako se bodo stvari zaključile pa bo najbolje pokazala stvarnost sama.

MORJÉ DOBROT

Vladimir Kos

*Nebo je danes modra hijacinta -
vsaj danes naj cvetí za vrt svetá.
Obraz je sonca v vodi stara flinta
z zaklepom iz resničnega zlata.*

*Obleka brega, praznično zelena,
še borom sivih las prilega se.
Poslikana je z mirom barke stena,
na zrak galeb se komaj kdaj opre.*

*Ko luč poljubi roso v trsu z žarkom,
da razodene skrit zaklad lepot,
sem v Binkoštih domá. In stopim v barko -
za v Svetega Duhá morjé dobrot.*

Egidij Vršaj

Socialna država

Boj za kruh in svobodo

FOTO MARI

Socialna država ali država blaginje je družbeni sistem, ki zagotavlja vsem državljanom človeka dostojno življenje, kar pomeni zlasti zaposlitev, pravično pokojninsko in zdravstveno zavarovanje ter javno pomoč revnim, tako družinam kot posameznikom.

Revščina, lakota, brezposelnost "Revščina je mati vseh vojn!" pravi bivši predsednik Kostarike in Nobelov nagrajenec za mir Arias Sanchez.

Po statistiki Združenih narodov je na svetu nad milijardo 300 milijonov revnih ljudi. Za revno imamo prebivalstvo v državah, kjer znaša BDP ali Pil - kosmati notranji proizvod na prebivalca manj kot 370 dolarjev na leto ali en dolar na dan.

Srednjevzhodna Evropa ima 320 milijonov prebivalcev in med njimi je okrog 50 milijonov revežev.

Pil ali BDP na prebivalca na primer znaša: 37.180 dolarjev v Švici, 25.860 dolarjev v Združenih državah, 19.270 dolarjev v Italiji, 9.000 dolarjev v Sloveniji, 710 dolarjev v Egiptu, 530 dolarjev v Kitajski, 200 dolarjev v Ugandi.

V državah v razvoju ali v tako imenovanem Tretjem svetu (Afrika, Azija, Latinska Amerika) trpi lakoto 841 milijonov ljudi ali 20% prebivalstva. Na stotisoče ljudi, všteti otroci, umira zaradi lakote in bolezni.

Po statistiki Združenih narodov je do leta 2000 potrebnih od 30 do 40 milijard dolarjev na leto za pomoč največjim siromakom na svetu.

Po drugi strani svet izda vsako leto 80 milijard dolarjev za vojaške namene. S tem denarjem bi lahko krili najnujnejše potrebe polovice svetovnega prebivalstva. Največja trgovca z orožjem sta Amerika in Rusija.

Po statistiki ILO - mednarodne organizacije za delo je bilo konec leta 1996 na svetu nad milijardo brezposelnih in podzaposlenih, to je 30% delovne sile.

Leta 2015 bo svetovno prebivalstvo štel 8 in pol milijarde ljudi, od tega v delovni starosti 3 milijarde 700 milijonov. V obdobju 1993-2003 je treba ustvariti vsaj eno milijardo novih delovnih mest. Države v razvoju potrebujejo letno vsaj 38 milijonov novih delovnih mest za zaposlitev samo mladincev, ki sproti prihajajo na tržišče dela.

Reforma socialne države V številnih deželah - vključno z Italijo in Slovenijo - socialni partnerji (vlada, sindikati, delodajalci) razpravljajo v nedogled, kako preurediti Socialno državo, ker je sedanji sistem premalo učinkovit in finančno nevzdržen, zlasti glede pokojnin.

Neučinkovit sistem odžira denar investicijam (naložbam) v proizvodnjo dobrin in storitev; investicije pa so pogoj za gospodarsko rast, ki ustvarja nova delovna mesta in odpravlja brezposelnost.

Iz poročila državnega statističnega zavoda ISTAT "Delovna sila 1996" je razvidno, da je bilo v Italiji konec lanskega leta 20 milijonov zaposlenih in 2 milijona 273 tisoč brezposelnih ali 12% delovne sile. V Sloveniji brezposelni znašajo 14% delovne sile.

Državno knjigovodstvo je sestavilo študijo o številčnem razmerju med zaposlenimi in upokojenci vse do leta 2045.

Iz te študije izhaja, da bodo leta 2030 upokojenci presegli število zaposlenih. Predvidevanja so naslednja:

- leta 1995: 20 milijonov zaposlenih, 14 milijonov upokojencev;
- leta 2005: 21,5 milijonov zaposlenih, 17,5 milijonov upokojencev;
- leta 2030: 19 milijonov zaposlenih, 20 milijonov upokojencev.

Izdatki za pokojnine so leta 1995 znašali 242 tisoč milijard lir ali 13,6% Pil in za leto 2005 je predvidenih 300 tisoč milijard lir ali 13,7% Pil.

Iz zadnjega vladnega poročila o gospodarskem stanju države vidimo, da je bila potrošnja za Socialno državo (socialno skrbstvo, javna pomoč, zdravstvo) v letih 1995 in 1996 tale (milijarde lir):

- **socialno skrbstvo** (pokojnine in rente, likvidacije ob koncu zaposlitve, doklade ob boleznih, nesrečah, materinstvu in brezposelnosti, plačne integracije, družinske naklade, druge naklade): za leto 1995 298.598, za leto 1996 319.693;

- **javna pomoč** (socialne pokojnine, vojne pokojnine, civilni invalidi, slepci, gluhonemi, druge podpore): za leto 1995 34.258, za leto 1996 34.905.

- **zdravstvo** (farmaceutika, ambulatoriji, bolnišnice): za leto 1995 85.813, za leto 1996 90.381;

- **celotni izdatki**: za leto 1995 416.667, za leto 1996 444.979.

Ob koncu leta 1996 je bilo anticipiranih (predčasnih) pokojnin, to je pred upokojitveno starostjo, v zasebnem sektorju 1.546.000 in v javnem sektorju 500.000. Upokojitvena starost zdaj znaša 63 let za moške in 58 let za ženske.

Pokojnino za službeno starost s prispevki samo 35 let je imelo v zasebnem sektorju 877.000 ljudi; ta vrsta pokojnine obstaja samo v Italiji.

V javnem sektorju je imelo 249.000 ljudi t.i. "baby pokojnino" s plačilom prispevkov samo 20 let, do "Dinijeve reforme" celo samo 15 let.

Vlada in sindikati se pripravljajo tudi o datumu zaključka pogajanj o reformi Socialne države. Vlada zahteva zaključek pred 30. septembrom, to je pred sprejetjem **Finančnega zakona 1998** z bilanco 25.000 milijard lir. To vrsto naj bi zbrali z novimi dohodki (10.000 milijard) ter z varčevanjem

(15.000 milijard) v zdravstvenem in pokojninskem sistemu, zlasti s postopno odpravo službeno starostnih pokojnin.

Bertinotti (SKP) zahteva ohranitev službeno starostnih pokojnin in sindikati hočejo nadaljevanje pogajanj do 31. decembra. Tako je zdaj - sredi septembra - celotna problematika reforme Socialne države v Italiji še odprta.

Varčevanje z manjšimi izdatki za 15.000 milijard lir naj bi bilo razdeljeno takole: pokojnine manj 6.000 milijard, zdravstvo 2.000 milijard, pošte 1.000 milijard, železnice 2.400 milijard, univerze 600 milijard, ministrstva in javni uslužbenci 1.000 milijard, obramba 800 milijard in preureditev izdatkov manj 1.200 milijard.

Novi dohodki za 10.000 milijard pa naj bi bili tile: preureditev davčnih stopenj IVA 3.000 milijard, odkrivanje davčnih utaj (evasioni) 3.000 milijard, hitrejša pobiranje davkov 1.500 milijard, odkrivanje davčnih prevar (elusioni) 1.500 milijard ter davčni koleki 1.000 milijard.

Ustvarjanje novih delovnih mest

Prodijeva vlada v svojem programu za reformo Socialne države polaga veliko važnost na zaposlitev ter s

tem tudi na poklicno izobrazbo. Poudarja, da je treba izvajati "Pakt o delu" treh socialnih partnerjev z dne 24. septembra 1996 ter letošnji "Paket Treu" o začasnem zaposlovanju, o delovni mobilnosti in o izrednem načrtu v korist 100 tisoč brezposelnih mladincev.

Pospešili naj bi javna dela in razvijali gradbeništvo za preskrbo stanovanj revnim slojem. Izvajati je treba Bersanijev zakon v korist PMI - malih in srednjih podjetij.

Uvedli naj bi Sklad za socialno politiko in Sklad za stare "nesamozadostne" osebe. Odobriti je treba minimalno plačo za vključevanje v zaposlitev brezposelnih: mladincev in tudi starejših ljudi.

Končno obstaja vladni načrt za takoimenovano "Socialno izkaznico" (CRES, MIRCO), s katero naj bi imeli državljani dostop do brezplačnih socialnih storitev na podlagi "avtocertifikacije" (samoprijave) o svojih dohodkih ("*riccometro*").

Ne obstajajo čudežna sredstva za ustvaritev polne zaposlitve ter blaginje Socialne države za vse. Mogoče pa se je sporazumeti o političnogospodarskih ukrepih za približanje temu cilju, na primer s "socialnim paktom" med socialnimi partnerji: vlado, sindikati in delodajalci.

Socioekonomska blaginja je povezana z gospodarsko rastjo in ta s tehnološkim razvojem. Če je gospodarski razvoj hiter, je brezposelnost majhna; brezposelnost pa narašča z gospodarsko recesijo (zastojem).

Schumpeter spominja, kako igrajo strateško vlogo pri razvoju javne in zasebne investicije. Investicije je mogoče spodbujati na razne načine: povečanje povpraševanja po proizvodih in storitvah, porast dobička, sprememba cen proizvodnih sredstev (delo, stroji, surovine), znižanje obrestnih mer za posojila, davčne olajšave.

Vendar zaposlitvena raven ni odvisna samo od stopnje gospodarske rasti, marveč tudi od **intenzivnosti dela v rasti**. Intenzivnost dela pa je odvisna ne samo od uporabe kapitala in delovne sile, ki določa obseg zaposlitve v ustreznem obsegu proizvodnje, marveč tudi od načina, kako je obseg zaposlitve razdeljen med številom delovnih mest in številom delovnih ur. Slednje imenujemo fleksibilnost (prožnost) plač, o kateri se zdaj veliko razpravlja v teoriji in praksi.

Za moderno podjetje je bistveno pomembna hitrost rasti s stalnimi **tehnološkimi novostmi**, če hoče biti konkurenčno v sedanji dobi internacionalizacije in globalizacije. Za koristno velja tudi **soupravljanje** delavcev v podjetju.

Tehnološke novosti so koristne zlasti, če so povezane z novimi proizvodnimi postopki in z novimi proizvodi, s poklicno prekvalifikacijo delavcev ter s fleksibilnostjo urnikov. Tehnološki napredek lahko začasno sproži brezposelnost ("tehnološki presežki") samo, če realno povpraševanje (po blagu in storitvah) narašča počasneje od produktivnosti (proizvajalnosti).

Plače so povezane tudi s proizvodjalnostjo dela. Med številnimi sredstvi za **ustvarjanje novih delovnih mest** naj omenimo zlasti:

- napredni servisi (storitve) za obstoječa podjetja ter za ustvarjanje novih podjetij;
- industrijske cone, opremljene za povečanje proizvodnje;
- javna dela;
- spodbude za avtonomno delo (npr. obrtništvo) ter za mala družinska podjetja;
- davčne in kreditne olajšave za zaposlitev;
- znižanje obrestnih mer in javnega primanjkljaja;
- reforma socialnih bremen za podjetja (*oneri sociali*);
- uvajanje družbeno koristnih del (v korist starih ljudi, otrok, okolja itd.);
- mobilnost delavcev in začasna zaposlitev;
- znižanje delovnega urnika;
- poklicno izobraževanje ter prekvalifikacija delavcev;
- zaposlitev in pokojnina parttime ali napol: 50% plača, 50% pokojnina;
- socialni pakti med socialnimi partnerji za preprečenje družbenih konfliktov, ki škodujejo celotnemu narodnemu gospodarstvu.

In s tem zaključimo tako, kot smo začeli:

"Kruh in svoboda!" je poudarjal sam Janez Pavel II. med letošnjim obiskom na Poljskem.

Kazimir Humar

Msgr. Jože Žorž

V nedeljo, 12. jan. 1997, se je versko občestvo v Štandrežu zadnjič poslovilo od svojega pokojnega župnika Jožeta Žorža. Že dan prej, v soboto, so ga pripeljali v domačo cerkev, kjer so verniki prečuli noč v molitvi za njegovo dušo. V nedeljo ob 14.30 je bil pogreb na domače pokopališče.

Za poslednje slovo so tako domačini kot tudi ljudje iz mesta in bližnjih vasi napolnili prostorno župnijsko cerkev. Sv. mašo je vodil nadškof Bommarco ob asistenci škofovega vikarja g. Oskarja Simčiča in dekana Antona Lazarja ob somaševanju kakih 40 sobratov s tostran in onstran meje ter kanonikov stolnega kapitlja, saj je bil pokojni tudi kanonik. Med mašo je spregovoril g. nadškof in za njim še vikar za Slovence msgr. Oskar Simčič. Na koru je pel domači cerkveni pevski zbor. Prošnje vernikov so izrekli domačini v slovenščini, dve sta bili tudi v italijanščini. Po maši sta pokojniku izrekla zadnje slovo domačin iz Dornberka, kjer se je pokojni rodil, in dr. Damjan Paulin v imenu vaščanov. Skvati so se mu poklonili s častno stražo in pozdravom Petra Černica, v imenu učencev osnovne šole Fran Erjavec pa se je od kateheta poslovila Isabel Paškulin.

Vsi so se ustavili ob osebnosti in zaslugah pokojnega g. Žorža. Povzeli bi jih takole: kot sin dornberškega kmeta se je rodil 19.10.1915. Osnovno šolo je opravil doma, nato pripravnico v Alojzijevišču, nakar je vstopil v malo semenišče v Gorici ter bil v zelo številnem razredu. Po maturi se je prijavil za teološki študij v goriškem bogoslovju. Iz svojih dijaških let se je rad spominjal, kako je hodil okrog goriških gostilničarjev ponujat domače vino, saj so živeli od tega. V mašnika ga je posvetil nadškof Karel Margotič 11.6.1938. Prvo službo je dobil kot kaplan v Komnu na Krasu. Leta 1941 je sprejel upravo župnije v Mirniku. Položaj je bil tam nacionalno težak, ker je prejšnji župnik g. Češornja moral zapustiti župnijo zaradi težav s tedanjo fašistično oblastjo. G. Žorž se tega ni ustrašil in sprejel službo. Poleg Mirnika je hodil maševat v Skrljevo. Toda izpraznilo se je mesto župnika v Mavhinjah in g. nadškof ga je poslal v Mavhinje, kjer je ostal devet let. Ko se je izpraznilo mesto župnika v Štandrežu, ga je tedanji škof Ambrosi naprosil, naj sprejme to predmestno župnijo. Tako je prišel v Štandrež leta 1960 in ostal na tem mestu do upokojitve. Goriški kapitelj ga je sprejel med svoje člane, toda stanoval je v svojem stanovanju v ulici Trento.

To je bil oris njegovega življenja. V tem okviru so vsi govorniki na pogrebni svečanosti poudarili nekaj njegovih lastnosti. Najprej to, da je bil duhovnik iz ljudstva in za ljudstvo. V tem oziru ni poznal kompromisov ne v Mirniku v času vojne in partizanstva ne po vojni, v časih zapletenih razmer v našem zamejstvu. V tedanjem malem semenišču in bogoslovju se je utrdila naša narodna zavest in ostali smo vedno slovensko zavedni, čeprav so nam nekateri očitali narodno odpadništvo. Očitali pa so tisti, ki so pod geslom narodne svobode skrivali svoje resnične revolucionarne težnje po oblasti. To je uvidel tudi pokojni, posebno ko so usmrtili sošolca Lada Piščanca in Ludvika Slugo. Kot duhovnik je povsod imel pred očmi duhovni blagor vernikov. To je potrdil tudi nadškof Bommarco. Ker je sedaj župnija narodno mešana, je vsako nedeljo daroval mašo tudi za italijanske vernike. Prav tako se je zavedal, da morajo v župniji pomagati laiki. Zato se je posvečal mladini in pospeševal skavtsko organizacijo. Zelo mu je bilo pri srcu tudi cerkveno petje. Sam dober pevec je vedno skrbel, da sta sodelovala pri bogoslužju dober cerkveni in mladinski pevski zbor. Zavedal se je tudi, da je za rast verskega življenja potrebno tudi udejstvovanje na kulturnem področju iz krščanskih izročil. Sodeloval je zato pri domačem prosvetnem društvu in prav za razvoj prosvetnega življenja se je zavzemal za gradnjo prosvetnega doma Anton Gregorčič tik ob cerkvi, ki je danes drugo središče tudi verskega življenja v Štandrežu. Nazadnje je poskrbel še za novo župnišče in kupil stavbo na trgu pred cerkvijo ter prodal staro župnišče, ki je bilo precej oddaljeno. Tako sta sedaj na trgu pred cerkvijo prosvetni dom z dvoriščem in pa prostorno župnišče.

Poleg skrbi za versko življenje mu je bila pri srcu tudi lepota božje hiše. Cerkev sv. Andreja je že sama po sebi mogočna zgradba, toda hotel je, da bi bila še lepša. V ta namen je poklical slikarja Toneta Kralja, da je cerkev znotraj olepšal s svojimi podobami. Tako je sedaj štandreška cerkev res umetniški biser.

Za njegovo delo so mu Štandrežci vsi brez izjeme izkazali svojo hvaležnost. Ob grobu so mu zapeli žalostinke v zadnje slovo moški zbor iz Dornberka, mešani zbor Oton Župančič in domači cerkveni mešani zbor. Sedaj čaka g. Žorž večno vstajenje skupaj s številnimi duhovniki, ki so pokopani na štandreškem pokopališču.

Kazimir Humar

Bogomir Špacapan

Na Veliko noč, 30. marca 1997, je zjutraj med vstajensko procesijo v Brestovici nenadoma umrl Mirko (Bogomir) Špacapan.

Pokojni Mirko je bil na Goriškem zelo poznana osebnost kot organist in pevovodja. Doma je bil iz Mirna, kjer se je rodil 16. januarja 1922. V družini so bili trije otroci, najstarejši Bernard je postal duhovnik, sestra Nežica je gospodinjala bratu Bernardu do njegove smrti, najmlajši, Mirko, si je ustvaril družino. Poročen z Angelco, sestro pok. Janeza Hladnika, je imel tri sinove: eden, Peter, je umrl v prometni nesreči tik pred maturo, ostala dva, Mirko (mlajši) in Bernard sta uveljavljena zdravnika.

Oče Albin je bil delavec in zadnji župan v Mirnu do Mussolinijeve reforme. Časi odraščanja niso bili mehki zaradi gospodarske krize v tridesetih letih. Kljub temu sta Bernard in za njim Mirko odšla v goriško malo sēmenišče. Bernard je postal duhovnik, Mirko pa je moral po 4. razredu gimnazije šolo zapustiti zaradi zdravja. Postal je uradnik v Tržiču. Kot vojak je služil v italijanski vojski, kot orožnik na Siciliji in v Južnem Tirolu. Po razpadu Italije 8. sept. 1943 se mu je po-

srečilo priti v Brestovico na Krasu k bratu Bernardu, ki je takrat tam bil župnik. Toda časi so bili trdi in vsak fant se je moral odločiti za partizane ali ne. Mirko je dobro poznal namene OF, zato je uporabil priložnost in odšel k domobrancem. Z njimi je delil usodo med drugo svetovno vojno. Po končani vojni se mu je posrečilo priti domov in se je znova ustavil pri bratu Bernardu; dobil je službo kot uradnik v ladjedelnici v Tržiču. Ko so 15.9.1947 priključili cono B Jugoslaviji, se je župnik Bernard preselil v Jamlje. Z njim je prišlo precej drugih vaščanov in tudi Mirko. Toda njegova zaročenka Angelca je odšla v Argentino, zato je Mirko odšel za njo leta 1948. V Buenos Airesu se je potem z njo poročil. Tam se je kot aktiven glasbenik in voditelj slovenske pesmi takoj vključil v vodstvo tamkajšnjih cerkvenih pevskih zborov. Toda srce ga je vleklo domov. Tako se je leta 1963 vrnil na Goriško in se ustavil pri bratu Bernardu, takrat župniku v Podgori.

Leta 1962 smo odprli Katoliški dom in potrebovali hišnika. Božja previdnost je nagnila Špacapanove, da so se priglasili in potem skrbeli za Katoliški dom celih 20 let. Bila je to Previdnost tudi za slovenske skavte, kajti vsi trije Mirkovi sinovi so skupaj z Nikom Klanjščkom in drugimi pomagali postaviti temelje slovenske skavtske organizacije v Gorici. Po

vrnitvi v Gorico se je pokojni Mirko zaposlil kot linotipist najprej v Vidmu in nato v tiskarni Budin do upokojitve.

Poleg poklicnega dela se je pok. Mirko vedno posvečal tudi pevskim zborom. Začel je v Brestovici, nadaljeval v Buenos Airesu in nato na Goriškem. Vodil je zbor v Podgori, bil med ustanovitelji moškega zbora Mirko Filej, vodil zbor v Štandrežu, rad je igral v cerkvi sv. Ivana in pri večerni maši pri kapucinih. Nazadnje pa se je znova oklenil Brestovice, kjer je vsako nedeljo vodil zbor in cerkveno petje. To se je zgodilo tudi na Veliko noč.

Na Brestovico so Mirka Špacapana vezali mladostni spomini, saj je tu deloval njegov brat-duhovnik, sam pa je vodil zbor. Kar ga je vezalo na kraško zemljo in na Slovenijo ni bilo le domotožje, saj bi si sicer težko predstavljali, da je kljub rahlemu zdravju vstajal pri 75 letih pred peto uro zjutraj, da je bil ob šestih že pri vstajenjski sveti maši. Ko smo že pri tem, naj povemo, da se je prav v Brestovici rodil zametek slovenskih zanesenjakov, ki so pred več kot tridesetimi leti ustanovili priljubljeni moški pevski zbor Fantje izpod Grmade, ki ga poznamo v zamjestvu, priljubljen pa je tudi v Sloveniji.

Mirko Špacapan je bil glasbenik in kulturni delavec, javni človek, ki se ni bal sprejemati pomembnih odgovornosti, ko je šlo za dobro slovenske manjšine v Italiji. V blagor naših ljudi se je posvetil tudi pošteni politiki v vrstah SSK in bil izvoljen za prvega deželnega predsednika leta 1975; bil je član pokrajinskega tajništva in večkrat kandidat na volitvah.

Bog je dal g. Mirku veliko darov, ki jih je skrbno gojil posebno kot zborovodja in organizator. Med nami žal ni doživel kakega posebnega priznanja in časti; vesel pa je bil, da je lahko še zadnje nedeljo pel in igral med mašo in procesijo. Lahko bi rekli, da je umrl pri dejavnosti, ki jo je najraje opravljal, pri petju in orgljanju. Samo dan pred smrtjo, v soboto zvečer, je orglal za vernike slovenske duhovnije v Gorici. Po obredu je prisotni kopici pevcev s svojo krepko roko voščil ob praznikih; predvsem mladim je srčno in nasmejjano priporočil, naj še hodijo pet k slovenski maši.

Msgr. Ivanu Kobalu v spomin

V 79. letu starosti se je poslovil s tega sveta dne 10. 1. 1997 g. Ivan Kobal, župnik na Voškem. Vpričo velike množice ljudi iz domače župnije in širše okolice ter nekaj nad 100 duhovnikov (tudi z onstran meje) ter domače godbe na pihala, ga je 14. 1. 1997 slovesno pokopal koprski škof msgr. Metod Pirič.

Rodil se je 22. decembra 1918, nekaj dni pred Božičem ob koncu prve svetovne vojne, železničarju Janezu in Marijani Kragelj iz Loga nad Mostom na Soči (takrat Sv. Lucija) v številni, desetčlanski družini (7 sinov in 3 hčere).

Mali Ivanček nikakor ni mogel shoditi do 4. leta starosti. Globokoverni oče ga je dal v koš in ga nesel na Sveto goro. Zaobljubil ga Bogu in ga izročil Svetogorski Kraljici.

In bil je uslišan. Ivan je zrastel v vitkega, pridnega in brihtnega dečka. Očeta je nagovoril domači župnik, znani kulturni delavec Jože Abram za študij v Gorici, kakor že prejšnje leto tri druge dečke. In Ivan je odšel študirat v malo semenišče v Gorico. Ko je l. 1936 dovršil z odliko gimnazijo, je vstopil v bogoslovje v Gorici. Dovršil je z uspehom bogoslovne študije in bil posvečen v duhovnika v Gorici sredi najhujšega divjanja druge svetovne vojne 3. 6. 1944. Novo mašo je pel na Mostu naslednjo nedeljo med precejšnjim motenjem italijanskih vojakov, ki so bili v službi Nemcev.

Kmalu po novi maši je dobil prvo službo kot kaplan v Tolminu, kjer je kot dober pomočnik obolelega dekana Josipa Vodopivca našel takoj ugodna tla, da je z vso novomašno vnemo razvijal svoje sposobnosti kot dober pridigar, kot vedno razpoložljiv spovednik in kot velik ljubitelj mladine. V Tolminu je doživel tudi konec vojne in veliko veselje ljudi zaradi zmage nad okupatorji, hkrati pa tudi veliko zaskrbljenost nad bodočim razvojem nove Jugoslavije. Tolmin je spadal kot vse druge vasi na levem bregu Soče v cono B in g. Ivan je smatral samoposebi umevno, da je v svobodni Jugoslaviji dovoljen tudi slovenski tisk iz cone A. Od časa do časa je šel v Gorico in od tam prinašal novi verski časopis Slovenski Primorec. Toda ne za dolgo časa. Pri pregledu na bloku pri Peršetovem mostu je milica dobila pri njem nekaj izvodov, mu jih zaplenila, njega pa vrgla nazaj v cono A in mu prepovedala vrnitev v Tolmin.

Msgr. Ivan Kobal (na sredini) s sobratoma Stankom Medveščkom in Mirkom Žakljem na romanju v Fatimi l. 1996

Zateči se je moral v Gorico in si tam poiskati službo. Dali so mu odgovorno službo podravnatelja v bogoslovju, kjer so še zmeraj študirali bogoslovci treh narodnosti: slovenske, furlanske (italijanske) in hrvaške (iz Istre). Gospod Ivan se je dobro znašel s svojo brihtnostjo in dobrosrčnostjo. Kmalu se je prikupil vsem in pomirjevalno vpival na vse bogoslovce.

Toda s februarjem 1947 so razmejitvene komisije zaključevale svoje delo. V Solkan je odšel dr. Franc Močnik. Iz Kobariške se je z dekanom Alojzijem Pavlinom na čelu zateklo v Gorico še šest drugih duhovnikov iz strahu pred preganjanjem komunistov v novi Jugoslaviji (znan je bil primer uboja cerkljanskih dveh kaplanov in drugih duhovnikov na Primorskem in na Kranjskem). Kobariška je bila skoraj docela izpraznjena. Ostal je samo J. Kragelj na Livku, bolehní Karel Klinkon na Libušnjah in A. Češornja v Drežnici! Kdo drug bi si upal v to nevarno situacijo kot prav g. Ivan Kobal v svoji gorečnosti in preprostosti! Enostavno je pozabil na doživetje izгона iz Tolmina prejšnje leto in sprejel službo župnijskega upravitelja in prodekaña v Kobaridu.

Nastopil je v nedeljo, 2. marca 1947, in takoj pri prvih oznanilih priporočil misijon na Livku, nauk v raznih šolah še isti teden in spoved, za katero bo vedno na razpolago, kajti "skrb za dušno zdravje, naj vam bo poglavitna skrb." Takoj je uvedel stanovske nedelje, mašne knjižnice, katekizme. Začel je upravljati Trnovo, Kred, Borjano, Sedlo in Breginj ter Logje. Spomladi 1948 so zaprli drežniškega župnika A. Češornja (obsojen na 11 let zapora). Obolelemu staremu župniku J. Kalinu je prišel v pomoč Ljubo Marc, ki je pustil študije v Rimu in raje prišel delit usodo naroda in sobratov. Bil je tudi v pomoč g. Ivanu v Kobaridu, kot tudi g. Jožko Kragelj na Livku. A tega so zaprli za Božič 1948 in Livek je prišel v oskrbo g. Ivana v Kobaridu. Nič čudnega ni, če je dobil 1950 "pleuritis exudativa" in se je komaj rešil smrti. Dobil je v pomoč novomašnika Silva Rutarja (iz Krna) in kasneje g. Andreja Tratnika (iz Idrije), a ni bilo prave rešitve, vse dokler ni prišel na Livek g. Ludvik Likar (prej župnik v Sp. Idriji, l. 1947 obsojen na 12 let zapora, pomiloščen 21. 1. 1951 in ponovno izgnan iz Sp. Idrije). A ves čas se mu je zdelo čudno, zakaj ga je tolikokrat kdo izpraševal, če se je pozdravil. V nedeljo 3. 6. 1951 je še oznanil svete maše za ves teden, a je v soboto, 9. 6. 1951 nenadoma dobil hišno preiskavo (6 ur trajajočo!) in bil nato aretiran ter odpeljan v zapor v Tolmin, kamor so prejšnji dan že odpeljali kobariškega organista Šturma, za njim pa v razmahu nekaj dni in mesecev po vrsti g. Ivana Hlada iz Loga pod Mangartom, bogoslovca Stanka Sivca iz Livka, Karla Klinkona iz Libušenj, Ljuba Marc, župnika iz Drežnice, in Roberta Zadnika, kaplana iz Solkana. Kakšne zločine so ti gospodje storili, potem ko je že šest let vladala nova svobodna Jugoslavija, so zasliševalci ugotovili za g. Ivana Kobala (po devetmesečnem mučnem izpraševanju v zaporu) v dneh 12.-18. marca 1952 na sodišču v Tolminu: "Življenje in delovanje Ivana Kobala predstavlja vse od spomladi l. 1944. pa do njegove aretacije 9. 6. 1951 eno samo neprestano verigo zločinskega delovanja proti lastnemu narodu, njegoví svobodi in neodvisnosti, vse to

pa skrbno zamaskirano pod krinko dušnopastirskega dela, kakor sta ga naučila že kot kaplana v Tolminu narodna izdajalca in vojna zločinca dr. Vogrič Alojz in dekan Vodopivec, potem pa po odhodu v Kobarid februarja 1947 fašist in škof Margotti in njegov kancler Klinec ... Vsi ti obtoženci so zlorabljali vero in duhovniški položaj za opravljanje najbolj ogabnih in podlih zločinov proti lastnemu narodu ... glede obtoženca Ivana Kobala pa je sodišče prve stopnje pravilno upoštevalo, da je ta obtoženec bil eden glavnih stebrov in center tega zločinskega delovanja proti ustavni ureditvi FLRJ ... na Bovškem pa je prav tako vlogo igral Ivan Hlad, kar priznavajo tudi zaslišane priče Jožef Kvas (takratni bovški kaplan, zdaj ljubljanski pomožni škof), Franc Zagoršek (župnik na Srpenici), Ljubo Marc (drežniški župnik in sotrpin) in Jožko Kragelj (prej župnik na Livku in na smrt obsojen)!" Tudi najvišja kazen, ki mu je bila dosojena (18 let strogega zavora in 4 leta odvzema državljskih pravic) ga najbrž ni tako moralno prizadela kot obtožba, ki je bila direktno nasprotna vsemu, kar je z vso gorečnostjo in zagnanostjo delal za Boga, Cerkev in narod. Mirno in vedro je potem prestajal kazen v Ljubljani in Mariboru. Po 9 letih je bil izpuščen iz zavora pogojno in po dogovoru med apostolskim administratorjem in OZNO dobil v upravo eno najbolj nelagodno področje: Dolenja Tribuša, Gorenja Tribuša in Roče, tri župnije v razmahu okrog 20 km z raztresenimi zaselki in hišami od Mrzle Rupe do Šentviške gore. Ni zaman rekel goriški nadškof dr. Francišek Borgia Sedej: "Tribuša, Tribuša, gorjè kdor te skuša." To je trajalo celih šest let, vendar nikdar ni prišla ena sama beseda pritožbe iz ust g. Ivana! Končno je dobil veliko zadoščenje s prevzemom velike in živahne župnije Črni vrh nad Idrijo kot naslednik soimenjaka Ivana Kobala, ki ga je koprski škof dr. Janez Jenko vzel k sebi za kanclerja. Tu je potem 13 let slovel po svoji domačnosti, preprostosti in skoraj preveliki dobroti. Ljudje so mu iz hvaležnosti pomagali do prvega avta Škode, on pa jim je oskrbel nove tri zvonove in se z njimi veselil ene nove maše. Imel je tudi prve pomočnike, nedeljske in prave kaplane. Vendar je župnija postajala malo prezahtevna zanj, posebno zaradi mraza in hudih zim.

Po tolikih letih dela in trpljenja bi bil zanj primeren kak toplejši kraj. A je dobil dekret za Zavratac, versko zelo topel kraj, podnebno pa eden najbolj bogat na dolgotrajnem snegu in mrazu. Vendar je tudi tu vztrajal celih 13 let.

Šele ko je na Vogrskem nenadno umrl njegov sotrpin Ivan Hlad, ki je predsedel v zaporu le nekaj dni manj od njega, se je sém preselil kmalu po osamosvojitvi pred 5 leti. Tudi tu je oskrbel župniji nov zvon in pridno obiskoval ljudi, učil otroke, se z vsemi preostalimi močmi trudil za versko prenovo. Največ je storil s svojim vdanim prenašanjem trpljenja, s svojo vedno enako srčno dobroto do vseh, s svojo pobožnostjo, s svojim svetlim zgledom nenarejenega, preprostega človeka in odličnega duhovnika.

Martin Jevnikar

Koroška pesnica Milka Hartman

Dne 9. junija 1997 je umrla v rojstnih Libučah v Podjuni na Koroškem, kjer se je rodila 11. febr. 1902, najstarejša koroška in slovenska pesnica Milka Hartman. Prehodila je težko pot slovenskega kulturnega delavca na Koroškem, kjer je bilo po prvi svetovni vojni in po izgubljenem plebiscitu uničeno vse slovensko kulturno življenje. Tudi Hartmanova se je znašla ob nemškem napadu na Jugoslavijo za dva meseca v zaporu v Celovcu, njeno družino pa so izselili v taborišče na Bavarskem, kjer je oče umrl, brat Tevžej pa padel v vojski.

V Ljubljani se je na učiteljsišču usposobila za gospodinjsko učiteljico in prirejala po koroških vaseh gospodinjske tečaje in kulturne prireditve do Hitlerjeve zasedbe Avstrije. Šele po zadnji vojni je lahko nadaljevala z gospodinjskimi tečaji, dokler ni leta 1956 težko zbolela. Invalidsko pokojnino ji je preskrbel ravnatelj Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu, znani politik dr. Jožko Tischler, ki je iz

lastnega žepa plačal zavarovalnici manjkajoče mesece.

Hartmanova je rojena pesnica, globoka, občutljiva, ljudska, navezana na rodno Koroško in vse Slovence. Prvo pesem je zapela okt. 1918 z besedami: "Zakaj bi jaz ne pela,/ saj mlado sem dekle,/ sem vedno prav vesela,/ junaško imam srce."

Če bi pesem prebrali do konca, bi ugotovili, da opeva "slovensko zemljo milo", da je torej narodno budne vsebine, da je zapeta v ljudskem duhu in tonu, zelo tekoča in pevna. Tem lastnostim je ostala zvesta do konca življenja, le motive je razširila na vero, ki se izraža tudi z narodopisnimi običaji in prazniki, na lepoto koroške zemlje v vseh letnih časih, na kmečko delo in navade, na ljubezensko hrepenenje in na trpko koroško slovensko stvarnost. Vse življenje je bila trdno zasidrana v bridki koroški stvarnosti, zato je užila malo veselja in zadoščanja.

Sodelovala je v vseh listih in revijah med obema vojnoma in po zadnji vojni, zlasti pri Celovski Mohorjevi družbi in njenih glasilih. Ustvarila je okrog 600 najrazličnejših pesmi, žela tudi pohvale, toda čakati je morala do petdesetletnice življenja, da ji je Celovška Mohorjeva družba izdala prvo samostojno pesniško zbirko *Moje grede* (1952). V knjigi je 80 pesmi, ki so pritekale iz radoživega deklinškega sveta, tesno povezane z rojaki. V knjigi živi koroški človek v cvetoči naravi, ki ga spremlja od pomladi do zasnežene zime, ko je odrezan od sveta in celo od sosedov.

Za sedemdesetletnico je izšla pri isti založbi njena druga zbirka *Lipov cvet* (1972). Pesmi je izbral in uredil dr. Franc Vrbinc, uvod ji je napisal Lovro Kaselj. Vseh pesmi je 112. V pesmi *Piščal* pojasnjuje, da ji je dal Go-

spod glinasto piščal in "zdaj poje ta piščal / pesmi teh domačih tal." Stvarnika prosí, naj ji vrne ogenj srca in ji vžge belo svečo, da "gorela bom za drage / in še drugim ognja dam." Že marca oživi čudovita koroška zemlja: "Nežno je pobožal naše polje južni veter, / kakor če bi fantič svoji dragi dahnil v lice. / Zarjo na zapadu je zapalil sveti Peter, / rožnato ugaša. Plaho spušča se meglica / v to pojemajočo ji zardelost kot tančica. / Kaj ni ta večer kot deklica, ko ji ročica / za slovo počiva v fantovi desnici / in v oko pa zadržana síli ji solzica?"

Rojake prosí: "Brat moj, rodne zemlje ne prodajaj, / ne teptaj mi njenega srca zaklada, / zemlje in prababic govorice ne izdajaj, / da ne boš - kot Judež - kriv ti njenega propada!" Kljub mračnim razmeram pa je optimistična in vzklika: "Na Koroškem mi smo mladi /... Mi že znamo vsekar trdno stati."

V teh pesmih živi koroški človek sredi svoje enkratne koroške narave, cvetoče pokrajine, žitnih polj, šumečih gozdov, koroških vodá in gorá. Sredi vse te lepote pa se odvija preprosto ljudsko življenje, povezano z duhovnostjo, ki živi predvsem v veri in duhovnem izročilu, v ljudskih šegah in običajih.

Hartmanova se je učila pri ljudski pesmi, pri Gregorčiču in Stritarju, včasih spominja na Župančiča in Murna. Ker poje za ljudstvo, je preprosta in razumljiva, ima pa tudi izrazito osebno noto. Za Lipov cvet je dobila tržaško literarno nagrado Vstajenje za leto 1972. Tretja knjiga je izšla leta 1977 z naslovom *Pesmi z libuškega puela*. V knjigi je 15 narečnih pesmi, ki so zanimive, ne presegajo pa prejšnjih.

Za 80-letnico je izdala Celovška Mohorjeva družba tri knjige z naslovom Milka Hartman. Delijo se v *Življenje, Poezije, Melodije*. V prvi knjigi je Feliks Bister orisal Koroške politične in kulturne razmere v tem stoletju in vanje vdela pesnično življenje in delo. Vse je poživil z dokumenti, pismi, razglednicami in fotografijami. V drugem delu je isti avtor izbral iz revij, časopisov in rokopisov 120 pesmi in jih časovno razporedil od 1931 do 1991. Pesmi so sveže in mladostne, očitno pa jih Hartmanova ni štela za primerne, da bi prišle v knjigo. V tretji knjigi je 80 pesmi, ki jih je harmoniziral Hanzi Gabriel. Na desni strani so note, na levi besedila pesmi.

Tako je prišla Hartmanova ob 80-letnici do treh novih knjig in do zdaj nezbranih pesmi, do izčrpnega življenjepisa in do harmonizacije 80 pesmi. Medtem ji je tudi avstrijska oblast podelila dve nezahtevni odlikovanji: nekdanji zvezni predsednik Rudolf Kirchschläger ji je podelil častni naslov "profesor", marca 1997 pa jo je mestni svet občine Pliberk razglasil za častno občanko.

V Trstu smo ji podelili literarno nagrado Vstajenje in redno poročali o vsaki njeni zbirki na tržaškem slovenskem radiu in v Mladiki, malo pa je pokazala zanimanja zanjo matična domovina.

Martin Jevnikar

Argentinski pisatelj Tone Brulc

Dne 16. okt. 1996 je umrl doma v Slovenski vasi pri Buenos Airesu v Argentini slovenski zdomski pisatelj Tone Brulc, znan tudi na Tržaškem in Goriškem, ker smo mu podelili leta 1994 tržaško literarno nagrado Vstajenje.

Brulc je bil doma v Hrušici, občina Šmihel-Stopiče pri Novem mestu, kjer se je rodil 28. jan. 1927. V Novem mestu je končal nižjo gimnazijo, malo pred italijansko vdajo se je pridružil vaškim stražam in potem domobrancem. Z njimi se je ob koncu vojske umaknil na Koroško, od tod je prišel v Italijo v taborišče v Serviglianu. Tu je na begunski gimnaziji maturiral. Po preselitvi v Argentino se je v Buenos Airesu zaposlil v steklarni in si po-

stavil dom v Slovenski vasi v predmestju Lanus pri Buenos Airesu, kjer je nad sto slovenskih domov in vrsta kulturnih in drugih ustanov - središče argentinskega slovenstva.

V novi domovini se je ob poklicnem delu vključil v slovensko kulturno življenje in začel pisati v tamkajšnje revije in časopise o prireditvah, novih knjigah, nekrologe in eseje o slovenskih vprašanih in težavah. Dolga leta je bil tajnik osrednje Slovenske kulturne akcije, ki so jo ustanovili leta 1954 in še zdaj izdaja knjige, revijo Meddobje in Glas Slovenske kulturne akcije.

Brulc je začel leposlovno ustvarjati šele po upokojitvi. Ker je delal z Indijanci, je začel raziskovati njihovo zgodovino, vero, način življenja in mišljenja in o tem pisati novele in črtice. Prvo novelo *Obup* je poslal v Trst na nagradni natečaj Mladike in dobil leta 1984 prvo nagrado. Že v tej noveli so vse značilnosti Brulčevega pisanja: delavci različnih narodnosti gradijo v argentinskih prostranstvih mostove, živijo v skupnih barakah in so odrezani od sveta in socialnega življenja. "Drug o drugem smo vedeli malo nič in tudi nihče ni kazal posebnega zanimanja za druge. Zbliževala nas je po večerji igra in še ta je bila molčeča." Ob nedeljah so stavili na škorpijone, ki jih je gojil predelavec Eusebio in po dva razporajal okrog škatle, v kateri je bila zaprta samica. Škorpijona sta se borila do smrti šibkejšega. Med delavci je bil tudi Poljak Marek, ki je imel ženo in otroka v oddaljenem mestu. Lepega dne so njena pisma prenehala prihajati in Marek je vedel, da jih zadržuje predelavec, ni pa si mogel pomagati. Zato je predlagal Eusebiu, da si dene škorpijona na dlan, če mu vrne pisma. Zmenila sta se in Marek si je skrivaj namazal roko z rudo, ki škorpijonom smrdi. Eusebio mu je položil na roko škorpijona, ta je začel hoditi proti rami, ko mu je prišel do komolca, ga je Marek naglo stresel na tla. V noveli je pol-

no življenja, delavci so plastični, ob njih pa živi in diha ogromna argentinska pampa.

Istega leta je posegel v indijansko miselnost v noveli o ptiču jokavcu, ki joka in kliče mater. V ptiča ali karaú se je spremenil indijanski fant, ki je šel po zdravnika za mater, prišel do veselice s plesom, zagledal indijansko dekle in plesal z njo, dokler ni mati umrla. Ko je zvedel za žalostno novico, je tako jokal, da ga je Bog spremenil v ptiča jokavca. Tudi v tej noveli je polno indijanskega načina življenja.

Te in še nekaj novel s slovensko tematiko je zbral Brulc v knjigi *Vardevanje angelčka*, ki je izšla 1993 pri Založbi Mihelač v Ljubljani. Januarja 1996 pa je v samozaložbi Andreja Rota v Ljubljani izšla druga Brulčeva knjiga *Judeževi groši*. V njej se je pisatelj na široko razpisal o razmerah med drugo svetovno vojno v Ljubljani in na Dolenjskem. V prvem delu je prikazal italijansko oblast na Dolenjskem, nastanek in razvoj partizanskega gibanja, njihov način bojevanja in ravnanje z resničnimi in namišljenimi nasprotniki, vrnitev ob koncu vojne domobrancev v Jugoslavijo, poboj v Teharjah in v Kočevskem Rogu, odhod preostalih v Argentino in po svetu. Vse dogodke podaja stvarno, sicer tragično, kadar je treba, vendar nepristransko in brez objokovanja.

Čeprav so partizani njegovega očeta štiri dni mučili in živega zakopali, ubili so tudi mlajšega brata, vendar ni ne očeta ne brata niti omenil, da bi ne bil krivičen do nasprotnikov.

Pred smrtjo je poslal Brulc drugi del Judeževih grošev Andreju Rotu v Ljubljano in ta išče založbo.

Tone Brulc je prinesel v slovensko kulturno zgodovino Argentino z njenimi različnimi ljudmi, od Indijancev do Slovencev, in z njeno svojevrstno pokrajino. Podal je tudi svoj pogled na slovensko revolucijo.

Martin Jevnikar

Verski in kulturni delavec p. Bazilij Valentin

Pater Bazilij Valentin (prvi z desne)

V soboto, 26. jul. 1997, je v bolnišnici sv. Vincencija v Melbournu v Avstraliji umrl za srčno kapjo frančiškan p. Bazilij Valentin, osrednja osebnost slovenskega verskega in kulturnega življenja v Kewu - Melbournu, kjer je deloval 41 let.

P. Valentin se je rodil 29. avg. 1924 v Ljubljani - Vič, dovršil tu nižjo gimnazijo in vstopil v frančiškanski red; študiral je zaradi vojne v Novem mestu, na Koroškem, Tirolskem in v ZDA, kjer je bil v Lemontu 1950 posvečen. Tu je ostal in urejal frančiškansko revijo *Ave Maria*, bil tajnik odbora za Baragovo beatifikacijo in v ta namen izdajal Baragov vestnik. Leta 1956 je odšel v Avstralijo, v Kew, Melbourne, kjer je vodil Ciril in Metodov slovenski misijon in Kew spremenil v slovensko versko in kulturno središče. Četrto stoletja je urejal edino tamkajšnjo slovensko versko in kulturno revijo *Misli*.

Bil je tudi pisatelj od gimnazijskih let dalje in je sodeloval v revijah in časopisih s pesmimi in črticami, toda največ se je posvečal pisanju za mladi-

no. Njegov *Svet marionet* je izšel 1947 v Celovcu skupaj z mladinsko povestjo Mirka Kunčiča *Cmokec Poskokec*. Dve leti pozneje je izšla pri Goriški MD njegova mladinska povest *Tonček iz Potoka*.

V povesti ni veliko dogodkov, toda napisana je tako, da podaja kos slovenskega življenja. Osebe so žive in polnokrvne, kmečko robate, vzete iz vsakdanjega življenja. Povest je napisana pristrčno in poudarja osnovno resnico, da je sreča preprosta stvar.

Dr. Ferdinand Kolednik je povest prevedel v tri jezike. V francoščini ima naslov *Le petit Tonček du Potok* in je izšel pri Apostolat de la Presse, Sherbrooke, Kanada, 1961, str. 264. Knjiga je debela, razkošna, z ilustriranim ovitkom, posvetilom, pisateljevo celostransko fotografijo, obširnimi prevajalčevim uvodom in številnimi fotografijami krajev, kjer se povest dogaja. Iz knjig diha moč velikega francoskega naroda, ki zna iz majhne stvari napraviti veliko in okusno, da zadovolji tudi najbolj razvajeno oko. Lep nemški prevod je izšel pri Josefu Habblu, Regensburg, 1963. Gradiščanski hrvaški prevod je izhajal v Hrvatskih novinah, Eisenstadt, od 24. avg. 1963 do 18. apr. 1964.

Tako je p. Bazilij Valentin s preprosto povestjo seznanil dva velika naroda s Slovenci.

V spomin na človeka, ki je ljubil prostost

Ob smrti Milana Lipovca

Na svojem domu na Rocolu v Trstu je v torek, 16. septembra 1997, umrl starosta slovenskih zamejskih pisateljev Milan Lipovec. Zadnjega aprila je dopolnil 85 let. Kdor je imel srečo, da je osebno poznal Milana Lipovca, ve, da je bil skromen človek, ki ni silil v ospredje. Ko pa se je znašel v kočljivih situacijah, se ni umikal pred odgovornostmi in delom. Goriška Mohorjeva družba si zato šteje v čast, da je ob avtorjevem jubileju izdala izbor njegovih del, ki mu je urednica Nada Pertot dala naslov *Cesta, reka in ljudje*.

O Milanu Lipovcu lahko še rečemo, da je bil človek, ki je ljubil prostost in to v vseh smislih. Ko so ga pripeljali starši po prvi vojni iz Brkinov, kjer je pri starih starših preživel detinstvo in najzgodnejša leta, v rodni Trst, da bi obiskoval šolo, se ni mogel priučiti utesnjenosti "kvartirja". Sam je zapisal, da je tedaj zasovražil "učenje in hrupna stopnišča in prenatrpane razrede". Njegovi junaki v romanu *Ljudje ob cesti* (Koper, 1961) pravijo o Trstu, kamor sicer redno zahajajo, ker v mestu delajo ali vanj dovažajo led, les in drugo blago, da v "tem kotlu ne bi radi živeli".

Da bi si ohranil prostost med fašizmom, se je leta 1929 umaknil v Jugoslavijo, kot je to storilo veliko Primorcev. Delal je na žagi na obronkih Barja in nato kot stavec v Narodni tiskarni v Ljubljani. Tedaj pa je tudi začel v Jutru in begunski Istri objavljati svoje literarne poskuse. Med vojno je bil interniran v Gonarsu in Reniciju. Kot je pripovedoval, si je tedaj čas krajšal s pisanjem romana, a so mu že zajeten rokopis med nekim pregledom zaplenili.

Vtisi ob opazovanju naravnih lepot Barja in globoka ljubezenska čustva so mu navdihnili drugi roman, se pravi *Leseno jadro* (Koper, 1976). Mnogi junaki v tem delu se vedno znova pogumno odločajo, kot jim veleva glas vesti in ne skušnjava lagodnosti najbolj preproste rešitve.

Po vojni je bil Lipovec zaposlen pri Primorskem dnevniku, eno leto je urejal Sočo, nato se je vrnil k linotypu in delal v tiskarni Graphis ter do upokojitve leta 1972 v tiskarni ZTT. Nadaljeval pa je tudi z literarnim,

Milan Lipovec (prvi z desne) s sodelavci Goriške Mohorjeve družbe v Bistri pri Ljubljani

esejističnim in dramskim pisanjem. Objavljal je v Primorskem dnevniku, Razgledih, v Jadranskem koledarju in veliko sodeloval tudi s programskim oddelkom Radia Trst A.

Od leta 1966 je bil Milan Lipovec odgovorni urednik in sodelavec ter lektor tržaške revije Zaliv. O tem svojem obdobju je v intervjuju, ki je bil objavljen 1. maja 1997 v Novem glasu, dejal: "*Zaliv je bil Pahorjev spočetek. Pahor, govoriiva seveda o Borisu Pahorju, je hotel postati pisatelj, slovenski pisatelj in se mu je to zgodilo. Hotel je imeti revijo, in glej, tudi to je dosegel. Slovensko revijo za slovensko mladino. Približno takšno je bilo domnjeno geslo. Meni, iskreno povedano, ni bilo ne do revije ne do mladine in sem komaj čakal, da se bo ta ljuba mladina polastila revije, da se bom lahko spet nevezan odpravil po svoji poti. Toda, ko so neki strici videli, kako Zaliv plivka, so poklicali mladino k sebi in mladina se je razpršila kakor jata kokoši. Kaj so si rekli, mi še danes ni znano, kakor ni mi znano, kako so pritiskali na podpornike revije. Morali pa smo pobrati njihova imena s platnic, jih torej zatajiti, da ne bi imeli pošteni rojaki kvarnih posledic. Toda Pahor si je verjetno mislil: smo preživeli Natzweiler, bomo tudi to hajko. Samega takrat ni bilo moč pustiti. Pa tudi zaresni sodelavci so vztrajali s prispevki. Toda Zaliv je bil zahteven kot vsaka podobna revija, od tipkanja do metiranja. Zatem je postal še zahtevnejši, kajti morali smo ga tihotapiti čez mejo. In pri tem smo se nenadno srečali s poskočnim paradoksom. Do zadnje vojne smo mi tihotapili knjige iz Slovenije, po zadnji vojni smo jih morali tihotapiti v Slovenijo; in vsakokrat Slovenci in vsakokrat slovenske knjige. To enkratnost bi morala slovenska vlada sporočiti Združeni Evropi, ker ima Stara gospa, menda, dokaj smisla za humor."*

Tudi Milan Lipovec je imel veliko smisla za humor, za bistro in mogoče tudi jedko pripombo, za sarkazem ali briljantno, hudomušno gloslo. Veliko tovrstnih strani je napisal in jih mnoge objavil še zlasti v Zalivu, a tudi po drugih časopisih in listih. Zbral pa jih je v knjigi *Slovenci pod jelšvo brezo* (Koper, 1984). Veliko takega je napisal, a kot se rado zgodi, besede modrega ne naletijo vedno na odprta ušesa, še zlasti ne, ko opozarjajo na napake ali ko so nekakšna vest, ki širšo javnost grajajo in včasih ošvrknejo.

Ljubil je slovenski jezik in bogastvo izraznih možnosti slovenščine. Izredna skrb do natančnega izražanja se odraža v njegovem izvirnem slogu.

Imel pa je še dve veliki ljubezni in prav je, da se ju tu spomnimo. Prva ljubezen je bilo zborovsko petje. Bil je z dušo in srcem pevec šentjakobskega zbora Ivan Cankar, a pel je tudi v kvartetu, kar mu je bilo v posebno veselje. Tako petje v majhni zasedbi je predvsem intimno izražanje sporočila pesmi. Zahteva znanje, predvsem pa občutljivost. Oboje mu je bilo dano.

Druga ljubezen, ki mu je bila že skoraj strast, pa je bila fotografija. Z veliko vnemo je iskal rešitev za tridimenzionalno predvajanje podob. V tem smislu je bil tudi izumitelj in je našel izvirne rešitve za to zanimivo vprašanje s področja optike.

Pogrešali bomo njegovo gosposko prijaznost, pokončnost, pozornost do sogovornika in bistrost sodb.

Stanku Skrinjarju v spomin

Ko stopamo po dolgi stezi, ki vodi do Skrinjarjeve hiše, zaman iščemo vzravnane človeka, rahlega nasmeha, umirjenega in obenem odločnega koraka. Tudi košatega mandljevga drevesa ob hiši, ki je dolga desetletja že v mesecu februarju oznanjalo pomlad, ni več.

Velika tesnoba in praznina.

S takimi občutki se spominjamo pokojnega Stanka Skrinjarja, učitelja, ravnatelja, kulturnega delavca, prijatelja mladine. Moža pač, z velikim čutom za vse, kar je bilo pravičnega in slovenskega. Kljuboval je premnogim življenjskim izkušnjam in krivicam, ki so njega in njegovo zavedno družino prizadele pod fašistično strahovlado. V Lombardiji je tako dopolnil študij v tujem jeziku in to ga je zelo bolelo.

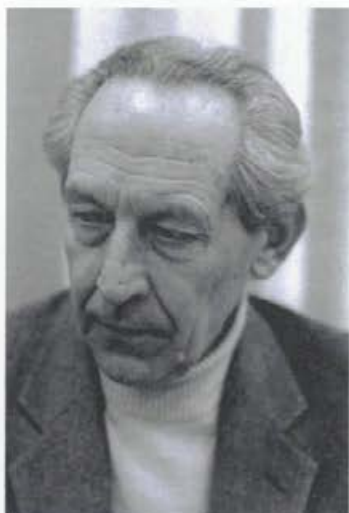
Vse svoje življenje se je napajal z delom za slovensko stvar. Z velikim navdušenjem je v povojnem času sodeloval pri obnavljanju šol, pozneje pa še pri pisanju učbenikov, poučevanju ter ustanavljanju slovenskega sindikata šolnikov. Mladina, katero je v vojnih letih bodril in zabaval s svojimi slovensko govorečimi lutkami, mu je bila vedno pri srcu. V petdesetih letih si je rade volje nadel skavtski klobuk in ustanovil številne vode, kamor je pristopilo veliko mladih od Brega do Katinare.

Pozorno je sledil slovenskim problemom na Tržaškem, da bi le dobili to, kar nam po italijanski ustavi pripada: uzakonjene pravice, in tako večkrat kandidiral na listi Slovenske skupnosti. Njegovo geslo je bilo, da bi v vsaki javni ustanovi imeli slovenskega predstavnika.

Stankova prisotnost na sejah župnijskega sveta v župniji Sv. Trojice na Katinari je bila dragocena in polna spodbudnih nasvetov. Pazljivo je sprejemal dogajanje v cerkvi in izven nje. Ko so se pred nekaj leti obnavljale freske Toneta Kralja, ga je zelo skrbelo, da bi le restavratorji česa ne pokvarili ali spremenili. Drag mu je bil ta Kraljev Križev pot, ki s svojo mogočnostjo že desetletja izpričuje vso tesnobo našega človeka v letih zatiranja.

Ta članek naj ne bo eno samo naštevanje, kaj vse je bil in kje je deloval Stanko Skrinjar, ampak neizmerna zahvala, za vse, kar nam je zapustil in načrtno, da lahko njegovo delo nadaljujemo in posredujemo našim otrokom. Ko smo gospo Adrijano Skrinjar zaprosili za sliko, ki bi jo rada priložila tem vrsticam, je z rosnimi očmi odgovorila: "Toliko je slik, nisem pa še izbrala primernega okvirja."

Morda je najlepši okvir, okvir njene ljubezni, zvestobe in spomina, h kateremu obzirno pristopamo.

I. Ž.

Prof. Gojmir Budal

Po daljši bolezni je 5. februarja 1997 umrl v Trstu znani geograf, profesor Gojmir Budal. Rodil se je v Idriji pred 75 leti.

Klasično gimnazijo je obiskoval v Vidmu, kjer je tudi maturiral. Leta 1951 je doštudiral zgodovino in zemljepis na filozofski fakulteti v Ljubljani, nato pa je diplomiral še na leposlovni fakulteti v Trstu. Že takoj po končanem študiju na ljubljanski univerzi je začel poučevati na slovenskih srednjih šolah na Tržaškem. Najdlje je bil redni profesor za splošni in gospodarski zemljepis na Trgovskem tehničnem zavodu Žiga Zois. Za omenjeni predmet je tudi sestavil ustrezen učbenik. Tudi sicer se je posvetil svoji stroki in bil v začetku sedemdesetih let znanstveni sodelavec Inštituta za geografijo na videmski univerzi pri prof. Valussiju, ki je pokojnega prof. Budala zelo cenil. Strokovno se je z ženo Ksenijo razdajal pri

obdelavi toponomastičnega gradiva na Tržaškem, Goriškem in v Beneški Sloveniji. V šestdesetih in sedemdesetih letih je objavil vrsto strokovnih člankov v raznih slovenskih in italijanskih publikacijah. Bil je član inštituta SLORI.

Pokojni profesor Budal je bil izredno dobrega srca, umirjenega značaja, zelo obziren do vsakogar. V ničemer ni silil v ospredje, nasprotno, kakor hitro je ugotovil, da se poraja kaka polemčnost, se je takoj umaknil, a bil vedno pripravljen na pogovor. Do dna duše je bil prežet s srčno kulturo in z ljubeznijo do slovenskega naroda, obenem pa kot prepričan in veren kristjan srpen do vseh. Odlikovala ga je izredna natančnost pri delu in v življenju sploh. Tudi do sebe je bil zelo kritičen. Bolelo ga je sicer, da so dijaki malomarno študirali in se v marsičem neprimerno ravnali, a vse je skušal razumeti in opravičiti s prešernostjo mladega človeka. Njegovi predčasni upokojitvi v sedemdesetih letih so botrovale tudi razmere v šoli. Še zadnja leta, ko je bil že hudo bolan, je rad prihajal po maši v "nedeljsko" družbo in bil prijeten sogovornik.

Dr. Jakobu Kandutu v spomin

8. decembra 1996, na praznik Brezmadežne, je v Trstu nepričakovano umrl pravnik in profesor dr. Jakob Kandut. Prebivalci Sv. Ivana, predela, v katerem je živel, in tržaški prijatelji so se od njega poslovili 11. decembra v svetoivanski cerkvi, žaro s pokojnikovimi posmrtnimi ostanki pa so pokopali 14. decembra v Ukvah, od koder je bil dr. Kandut doma.

Dr. Jakob Kandut se je rodil 8. julija 1913. Po osnovni šoli je dovršil gimnazijo v malem semenišču v Gorici, državno maturo pa je opravil kot privatist v Vidmu. Zatem je šel študirat na univerzo v Padovo, in sicer najprej kemijo in prirodopisne vede, nato pa pravo. To tudi iz prepričanja, da bo svojemu domačemu kraju največ koristil, če se bo posvetil reševanju njegovih pravnih in gospodarskih vprašanj in obrambi narodnih pravic. Iz prava je doktoriral leta 1940, vseskozi pa je bil tesno v stiku s svojimi domačimi ljudmi, katerim je pomagal z različnimi prošnjami in nasveti. Tako je leta 1939 npr. dosegel, da prebivalci Ukev niso optirali za Nemčijo. Med vojno je bil nekaj časa italijanski vojak, zatem so ga po kapitulaciji Italije Nemci mobilizirali in poslali v tovarno blizu Žabnic. Po vojni je odprl majhno pisarno, kjer je bil na razpolago ljudem za sestavo prošenj, za nasvete, za prevode uradnih aktov, za obrambo njihovih pravic tudi na gospodarskem področju. Začel je tudi poučevati nemščino v Tabliji, nato v Trbižu, leta 1971 pa se je z družino preselil v Trst, kjer je poučeval nemščino na nižji srednji šoli sv. Cirila in Metoda do upokojitve leta 1976.

Poleg tega je dr. Kandut živahno deloval tudi na kulturnem področju. Tako je pomagal pri prirejanju poletnih kolonij za tržaške in goriške slovenske otroke v Kanalski dolini in tako prispeval k povezovanju med tržaškimi in goriškimi ter kanalskimi Slovenci. Po preselitvi v Trst pa je še vedno ostal povezan z domačim krajem, saj je še naprej bil na voljo za pomoč domačim ljudem. Istočasno je za Radio Trst A napisal več prispevkov o Kanalski dolini, njeni zgodovini in običajih.

I.ž.

Prof. Jurij Slokar

Konec meseca maja '97 je slovensko tržaško javnost globoko presunila novica, da je v nedeljo, 25. maja zjutraj, v tržaški bolnišnici prerano umrl prof. Jurij Slokar, znanstvenik, univerzitetni profesor in bivši družbeno-politični delavec. Imel je 61 let, že dalj časa pa je bolehal za težko boleznijo na ledvicah. Pokopali so ga 29. maja v rodnem Lokavcu, potem ko so žalni obred opravili v Barkovljah.

Pokojni prof. Slokar se je rodil 7. aprila 1936 v Lokavcu pri Ajdovščini, že kot otrok pa se je z družino preselil v Trst. Tam se je tudi šolal in leta 1963 diplomiral na tržaški univerzi iz kemije pri prof. Pietru Buzziju z disertacijo o tehnologiji novih materialov. Po enoletnem poučevanju na slovenski nižji srednji šoli v Dolini je nastopil službo na univerzi, najprej kot asistent, nato kot redni

profesor za uporabno kemijo. Predaval je zlasti v Trstu, a tudi v Vidmu in Pordenonu, raziskoval in pisal bodisi v znane ameriške in angleške strokovne revije bodisi v domači slovenski tisk, kjer je objavljajal poljudnoznanstvene prispevke.

Pokojnik pa ni deloval le na znanstvenem in univerzitetnem področju, temveč je bil tudi aktiven član naše narodnostne skupnosti. Zlasti je bil dejaven v stranki Slovenske skupnosti, kjer je bil več let član njenega pokrajinskega vodstva in se je posebej ukvarjal s problematiko okolja. Za SSK je tudi večkrat kandidiral na volitvah. Svoje delovanje pa je pred leti moral predčasno opustiti zaradi težke bolezni, ki ga je doletela.

S prerano smrtjo prof. Jurija Slokarja smo tržaški Slovenci izgubili inteligentnega, delavnega in skromnega človeka, vrzel, ki jo je povzročila ta izguba, pa bo težko zapolniti.

Bernard Špacapan

Senator Darko Bratina

Konec septembra je nepričakovano v 55. letu starosti umrl senator Darko Bratina, sociolog, profesor na univerzi v Gorici, filmski kritik. Bil je prvi goriški slovenski parlamentarec v povojnem obdobju in je s svojim političnim delom pustil globoko sled in težko nadomestljivo dedeščino.

Rodil se je 30. marca 1942 v delavski družini v Gorici; že v študentskih letih je bil aktiven v jezuitskem mladinskem središču Stella Matutina v Gorici. Njegova aktivnost se je povečala, zlasti na filmskem področju, v Trentu, kjer je diplomiral iz sociologije v prelomnem letu 1968. V naslednjih letih je poučeval na univerzi v Turinu in bil udeležen pri raznih raziskovalnih projektih v tem mestu na področju industrijske sociologije. Leta 1976 se je vrnil v Gorico in se aktivno vključil v kulturno-politično dogajanje. Bil je pobudnik Kinoateljeja v Gorici, več let je bil ravnatelj SLORI-ja, sodeloval pa je še v drugih organizacijah in bil član uredništva raznih slovenskih in italijanskih revij. Kot neodvisen kandidat levece je nastopil na evropskih volitvah leta 1984. Leta 1992 je bil prvič izvoljen v senat na listi DSL; tudi na naslednjih volitvah je bil na tem mestu potrjen. V zadnji mandatni dobi je postal član pomembnih ustanov v Svetu Evrope, zato je vse bolj pogosto obiskoval Strasbourg, kjer je tudi nenadoma umrl.

Prerana smrt Darka Bratine je globoko pretresla vso našo skupnost v zamejstvu. Lahko rečemo, da je postal pokojni zaradi svoje intelektualne širine in odprtosti ter zaradi svoje trdne navezanosti na naše kraje nekako last vseh nas, ki živimo na tej strani meje. Dejstvo, da je prvič v povojni zgodovini Darko Bratina zastopal v rimskem parlamentu skoraj vse Slovence, ki živijo v Italiji, je postalo možno tudi zaradi njegove izredne pripravljenosti za dialog in za strpnost. Nenadna smrt Darka Bratine nas je naenkrat pustila brez trdne opore in brez možnosti za vsakdanji stik s človekom, ki je zaradi svojega znanja in zaradi svojih poznanj videl veliko bolj daleč kot mi vsi in je predstavljal, tudi ko se morda nismo skladali v mnenjih, resnično točko za orientacijo. Veliko sporočilo, ki nam ga pokojni zapušča, ni vezano samo na možnost skupnega političnega nastopa, ki se je prek njega uresničila, ampak izhaja tudi iz njegovega stalnega pou-

darjanja naše srednje-evropske dimenzije; ta izhaja iz zgodovinske obravnave našega prostora, pa tudi iz realnih možnosti, ki jih ima lahko naša manjšinska skupnost v evropskem okviru. Naj spomnim samo na njegovo intuicijo, da predstavljamo prav v okviru Evropske zveze skupaj s Slovenci na Koroškem eno samo manjšino. Tudi problem našega zaščitnega zakona je obravnaval v širših občečloveških merilih in na to opozarjal kolege v italijanskem in evropskem parlamentu.

Te njegove poglede na združeno Evropo smo lahko poslušali ob raznih srečanjih s pokojnim, saj je bil vsak razgovor z njim zanimiv zaradi velikega znanja, ki ga je skušal prenesti tudi v medsebojne in mednarodne odnose.

Darko Bratina je bil Goričan z vsem srcem in z vso raznolikostjo, ki jo to dejstvo prinaša, bil je levo usmerjen človek, a s trdno zasidranostjo v vrednote krščanstva, bil je prvovrsten intelektualec, ki je znal najti svoje mesto tudi v politiki, tu ob meji, kjer to ni lahko. Vse te vrline mu priznavajo tudi politični nasprotniki.

Obljuba, ki smo mu jo dolžni, je v tem, da bomo njegovo gledanje na bodoči razvoj teh naših krajev gojili in vsak po svojih močeh razvijali.

Šolskim sestram v spomin

Redovno skupnost šolskih sester sv. Frančiška v Gorici in Trstu je v minulem letu težko prizadela izguba šestih članic te kongregacije.

Sredi poletja sta v Zavodu sv. Družine v Gorici odšli, lahko rečemo kar skupaj, sestre Karmela in Rafaela. Sestra Karmela Milič se je rodila v Skopem pri Dutovljah 17. oktobra 1912. Leta 1937 je še kot mlada Zofija vstopila v red šolskih sester, ki so imele svojo hišo v bližnjem Tomaju in je leta 1941 opravila večne zaobljube ter si izbrala ime Karmela. Skrbela je v glavnem za kuhinjo, najprej v Trstu v ul. Risorta, na Opčinah v Finžgarjevem domu, od leta 1951 pa v Gorici, najprej v malem semenišču, nato v Alojzijevišču. Ko leta 1992 ni bilo več potrebno kuharice, ker ni bilo več dijakov, se je pridružila sestram v bližnjem Zavodu sv. Družine. Tam je živela do zadnje bolezni, ko je v bolnišnici sv. Janeza od Boga umrla 17. julija 1997.

Naslednjega dne, 18. julija, je odšla k večnemu počitku sestra **Rafaela Saksida**. Rojena je bila v Zaloščah pri Dornberku 14. okt. 1912 kot dvojčica v družini enajsterih otrok. Med prvo svetovno vojno so morali v begunstvo na Dolenjsko. Po vrnitvi je opravila štiri razrede osnovne šole doma v Zaloščah, nato so jo starši poslali v šolo v samostan sester v Tomaju. Tam je dozorel tudi njen poklic, da je vstopila v red šolskih sester. Te so jo poslale v Gorico k uršulinkam na učiteljsiše. Toda pojavila se je potreba v Kairu in predstojniki so jo poslali tja za pet let. Ob vrnitvi je kot privatistka opravila učiteljsko maturo. Kot učiteljica je potem učila na osnovni šoli v Tomaju, dokler ni nova oblast l. 1947 podržavila zavod in sestre so morale zapustiti Tomaj. S. Rafaela je tedaj prišla v Gorico v Zavod sv. Družine in tu ostala deset let, seveda v starem zavodu, ki ga je kupil in vodil do smrti msgr. Andrej Pavlica. Leta 1957 je bila izvoljena za provincialko tržaške redovne province ter odšla v Trst. Kot provincialka je povečala redovno hišo za nov trakt. Po šestih letih je odložila službo provincialke in se vrnila v Gorico. Tu jo je čakalo novo veliko delo, zgradba novega zavoda. O tem je sama tako pričala: "Poslopje sirotišča je bilo zelo staro, še iz preteklega stoletja, in je bilo potrebno prenove. Ugotovile pa smo, da bi prenova ogromno stala, zato smo se odločile, da staro poderemo

Šolske sestre med duhovnimi vajami pred Zavodom sv. Družine. Četrta z leve v prvi vrsti s. Rafaela, tretja z desne v zadnji vrsti s. Hema, zadaj ob njej s. Karmela.

in zgradimo novo. Morale smo to storiti tudi zaradi inšpekcij, saj so grozili, da zavod zaprejo". Glavni pobudnici sta bili s. Rafaela in s. Ahacija Kacin.

V tržaški redovni hiši pa so se sestre 28. avgusta poslovile od sestre **Silvane Trošt** (umrla 25.8.). Sestra Silvana, s krstnim imenom Pavla, se je rodila 25. novembra 1905 v Lozicah na Vipavskem. Že kot mlado dekle je obiskovala gospodinjsko šolo pri šolskih sestrah v Tomaju, kjer je tudi spoznala, da jo Bog kliče, da se mu kot redovnica posveti. Z 21 letom je stopila k šolskim sestram prav v Tomaju, kjer se je zaobljubila leta 1930. Bila je izrazito praktična ženska in zelo sposobna za ročna dela. Delovala je v skoraj vseh redovnih hišah na Tržaškem in v Kanalski dolini. V Marijinem domu v ul. Risorta v je 17 let sprejemala slovenska dekleta in žene, ki so prihajale v mesto iskat službo. Od leta 1981 je živela v provincialnem domu v Trstu, kjer je služila Bogu kot cerkovnik ter kot hišni in provincialni ekonom. Zelo rada je pomagala potrebnim. S svojim mirnim, vedrim in preudarnim značajem je zelo rada skrbela tudi za duhovnike in jim, če je le mogla, tudi pomagala.

Tretja smrt, ki je prizadela goriško sestrsko skupnost, je smrt sestre **Beatrike Škerlj** dne 8. septembra, na praznik rojstva Marije Device. Sestra Beatrika, s krstnim imenom Matilda, se je rodila na Filipčjem Brdu pri Tomaju 7. marca 1912. S 14 leti je šla v šolo k sestram v Tomaju. Te so jo poslale v Gorico k uršulinkam, kjer je končala učiteljšče. Leta 1934 je naredila večne zaobljube. V hiši v šolskih sester v Beli Peči je preživela celih 22 let. Igrala je v cerkvi ter učila otroke v vrtcu in osnovni šoli. Z njimi je tudi nastopala z igrkami in deklamacijami. Leta 1981 je prišla v Gorico in bila v Zavodu sv. Družine predvsem v službi vratarice in telefoniške. Njeno izredno uslužnost in prijaznost je spoznal vsak, ki je kdaj pozvonil na vrata zavoda.

V tržaški provincialni hiši sta si sledili še dve izgubi. 29. septembra je Gospod poklical k sebi sestro **Emo Starc**. Rojena je bila v Tomaju 20. maja 1914 in je pri tamkajšnjih sestrah dokončala strokovno šolo pa tudi gospodinjski tečaj. Vzljubila je redovni poklic in vstopila v noviciat leta 1942 in čez štiri leta v Beli Peči naredila večne zaobljube. Izpopolnjevala se je v kuhanju in se tako usposobila za voditeljico kuharskih tačajev. Mnogo slovenskih deklet in žena na Tržaškem, Goriškem in v Kanalski dolini je z veliko zavzetostjo učila kuhanja. S svojim vedrim značajem in izvirnimi dovtipi je razveseljevala tudi življenje v skupnosti.

8. oktobra pa se je od svojih sosester poslovila sestra **Ludovika Štokelj**. Doma je bila s Planine pri Ajdovščini, kjer se je rodila 12. oktobra 1907. Preoblečena je bila v Tomaju leta 1933, čez štiri leta je naredila večne zaobljube. Veliko let je bila predstojnica v Beli Peči, ko se je vrnila na Tržaško, je vodila dom sester v Ricmanjih, dokler ga niso zaprli, od tam je šla v Dolino, kjer je tudi kot prednica skrbela za hišo. Zadnja leta je zaradi onemoglosti prebela v provincialni hiši v Trstu.

Bog naj jim bo za vse plemenito in nesebično delo bogat plačnik.

Srebrni jubilej Dekliškega zbora Devin

*Dekliški zbor Devin
pred svojim sedežem
v Devinu ob 25-letnici
delovanja (Foto
Janko Kovačič)*

Zborovsko petje je v našem zamejskem prostoru dejavnost, ki ima po športu verjetno največ organiziranih in aktivnih članov. Zborovstvo ima ob glasbeno-kulturnem pomenu tudi veliko socialno in narodno vlogo. To gotovo velja tudi za Dekliški zbor Devin, ki je 14. junija lani s koncertom v novi štivanski cerkvi slovesno obhajal 25 let delovanja.

Zbor, ki ga od začetka vodi Herman Antonič, je namreč nastal leta 1972. Zaživel je na pobudo skupine devinskih deklet, ko so dorasle otroškemu zboru Kraški slavček, ki je tedaj povezoval otroke v devinsko-nabrežinski občini. Kmalu so k novonastalemu zboru pristopila tudi dekleta iz okoliških vasi, tako da je skupina dobila v prostoru, v katerem deluje, večjo specifično težo.

Dirigent Herman Antonič je ob jubilejnem koncertu v intervjuju za Novi glas glede poslanstva zbora poudaril, da imata "tako Dekliški zbor Devin kot moški zbor Fantje izpod Grmade edinstveno vlogo v tem našem kotičku. ... Naš zbor je nastal nekaj let po Fantih, a na istih temeljih, ki niso zgolj kulturno-zabavni. Takrat smo zlasti čutili potrebo, da ohranimo vsaj malo slovenstva, ki je bilo takrat tu prisotno. To pa velja še danes, ko nas ni veliko več. Za naš zbor sta torej pomembni tako kvantiteta kot kvaliteta, saj menim, da je poleg ohranitve slovenstva tudi važno, da dostojno nastopamo."

Ta skrb za lepo in občuteno petje je od vsega začetka stalnica dirigenta Antoniča in pevk, ki jih vodi. To so tudi potrdile na jubilejnem koncertu, na katerem so aktivno sodelovali tudi zbori, ki so z devinskimi dekleti sodelovali v zadnjem obdobju. Ob Fantih izpod Grmade, ki jih vodi Ivo Kralj, sta tako nastopila še italijanski MePZ Rilke iz Devina in Sosljana, ki

ga vodi Barbara Corbato, sicer tudi sama pevka pri zboru jubilanu, ter moški zbor Illersberg iz Trsta, ki ga vodi Tullio Riccobon. Priložnostni govor pa je imel znani zborovodja in radijski glasbeni urednik Janko Ban. V svojem posegu je spregovoril o sporočilni moči glasbe, ki lahko ustvarja nove harmonije, tako v glasbenem kot v medčloveškem smislu, saj s skupnimi pobudami skuša Dekliški zbor Devin utrjevati sožitje med obema narodnostnima skupnostima na tem področju.

Generacije se spreminjajo, v vrstah Dekliškega zbora Devin žal ni več ustanovnih članic, a kot so potrdile številne čestitke in izražena priznanja s strani devinsko-nabrežinske občine, ZCPZ in drugih ustanov in društev, je to pevski zbor, ki z veliko odgovornostjo in zavzetostjo deluje na svojem ozemlju in s tem prispeva h kulturni, glasbeni in narodni rasti članic in prijateljev zbora.

Skupni nastop nekdanjih in sedanjih pevk ob koncu jubilejnega koncerta, pa je izzvenel kot množična potrditev prej omenjenih ciljev in delovanja. Ni slučaj namreč, da je skoraj petdeset pevk pod vodstvom Hermana Antoniča za konec zapelo Maličevo uglasbitev Prešernove Zdravljice.

GORSKI POTOK

Vladimir Kos

*Ah, koliko stvari zares je treba
za en sam gorski potok, da hiti
z goré v dolino, preko strmih tal!*

*Prepeva, kot da je - kot mi - oseba.
Hiteč pozdravlja trda lica skal,
da to in ono žarek pripusti.*

*Vesel prenaša kapljice v dolino
in rad med potjo ptičkom jih deli
in toliko je žejnih korenin!
V dolini čaka ga z drevesi reka.*

*Ko žarek spomni ga na srebrnino
iz biserov, ki so njegova kri,
je ne taji in z njim se ne prereka -
saj žarek luč je. Luč kaplja z višin.*

*Me čuješ, potok, s palisad nižine?
O Luči pel ti bom, ki več ne mine,
odkar deli s človekom domovino.*

Saša Quinzi

Društvo in Galerija ARS v Katoliški knjigarni

Sezona 1996-97 je bila za delovanje galerije Katoliške knjigarne v Gorici "prelomnega" pomena, saj se je odbor, ki je redno skrbel za razstave in druge kulturne in literarne pobude, konstituiral v društvo ARS. Tudi letos so likovne večere popestrili z glasbenimi točkami gojenci Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel.

Novo sezono je 4. oktobra 1996 otvorila Zora Koren

Škerk, ki se je predstavila z novjšim ciklom litografij. Na običajnem petkovem otvoritvenem večeru je umetnico predstavil prof. Joško Vetrlih. Nekaj dni kasneje, točneje 8. oktobra, pa je galerija gostila prireditev, ki je sodila v sklop Koroških dnevov na Primorskem.

8. novembra se je v galeriji predstavil Arrigo Tonutti, na klavir je zaigrala mala Nina Kruh, otožni svet slikarja-samouka pa je orisal prof. Vetrlih. Teden za tem je 15. novembra prof. Tomaž Simčič predstavil delo dr. Draga Štoke *Andrej Zink, dekan in župnik na Opčinah*. Odlomke iz knjige je prebral Jan Leopoli, večer pa sta s posegi popestrila še openski župnik dr. Zvone Štrubelj, ki je dal na razpolago župnijski arhiv za raziskavo dr. Štoke, in Berta Vremec, ki je z Andrejem Zinkom plodno sodelovala. 29. novembra je prof. Vetrlih predstavil uveljavljenega slovenskega slikarja Klavdija Tutto. Glasbeno točko je tokrat oblikoval trio Peter Gus (violina), Damjana Čevdek (klavir) in Matija Faganel (oboa), vinogradniško podjetje Stegovec iz vipavskega Sv. Martina, za katero je Tutta oblikoval privlačno nalepko steklenic, pa je ponudilo pokušnje vrhunskih vin.

V letu 1996 je bila zadnja predstavitev 13. decembra, tokrat knjižne zbirke Goriške Mohorjeve družbe. V imenu založbe sta spregovorila njen predsednik msgr. Oskar Simčič in tajnik Marko Tavčar. Poleg *Koledarja* je bilo predstavljenih še četvero knjig. O izboru spisov Milana Lipovca z naslovom *Cesta, reka in ljudje* sta spregovorila tako urednica prof. Nada Pertot kot avtor sam; novinar Saša Rudolf je spregovoril o svoji knjigi *Xolotl*; dr. Irene Mislej je predstavila knjigo *David Doktorič, primorski duhovnik med starim in novim svetom*, soavtorja sta še prof. Zora Tavčar in dr. Zorko Harej. Knjiga sodi v zbirko Naše korenine, katere urednik je zgo-

Predstavitve romana *Kraljeva hči Iva Škamperla* (v sredini) v galeriji Katoliške knjigarne (Foto Bumbaca)

dovinar dr. Branko Marušič. Slednji je tudi predstavil knjigo *Družba sv. Mohorja*, ki je izšla v skupni založbi treh "mohorjevih" iz Celja, Celovca in Gorice in v kateri je prispeval zgodovinski prikaz Goriške Mohorjeve družbe.

Po novoletnem premoru je bila 17. januarja 1997 otvoritev razstave grafik in lepljenk Jasne Merku, umetnice, ki je vtisnila likovni pečat mohorjevemu koledarju za leto 1997. Večer sta z glasbeno točko uvedli Martha Populin (flavta) in Damjana Čevdek (klavir); umetnico je predstavil prof. Vetrlih. 24. januarja je Janez Povše predstavil roman Nade Matičič *Vodnjak pozabe*; odlomke iz dela je prebrala Sara Miklus. Saša Quinzi je 21. februarja predstavil dela kraškega krajinarja Marjana Miklavca; tokrat je uvodno zapel bariton Zdravko Perger ob klavirski spremljavi Nade Matošević.

21. marca je doživela krstno predstavitev najnovejša, že tretja zbirka poezij Jurija Paljka *Nedorečenemu*. Za Goriško Mohorjevo družbo, ki je zbirko izdala, je spregoril Marko Tavčar, o poezijah pa duhovnik in filolog Otmar Črnilogar, verze sta podali Luisa Gergolet in Sara Hoban. Naj povemo še, da je za likovno opremo prispeval arh. David Faganel.

4. aprila so v galeriji predstavili knjigo *Slovenski psihiatri*. Na zanimivem večeru so sodelovali urednik knjige dr. Janko Kostnapfel, dr. Bernard Špacapan in dr. Anton Prijatelj. 10. aprila sta pisatelj Dušan Jelinčič in založnik Andrej Furlan predstavila "nov roman v zamejski literaturi", namreč *Kraljevo hči* Iva Škamperla. Odlomke je brala Katja Sfiligoj. 17. aprila je bil na vrsti že drugi roman *Balerina, balerina* Marka Sosiča. O literarnem delu je spregovoril Saša Martelanc, odlomke je podala Matejka Peterlin.

9. maja je prvič razstavljala v Gorici Teresa Lendaro. V začetku sta v duetu zaigrali sestri Sandra (klavir) in Marta (flavta) Lombardi. Umetnico, ki prihaja iz Argentine, je v slovenščini predstavil Jurij Paljk, italijanski tekst prof. Vetrliha je nato prebrala Katja Sfiligoj. V teku enega tedna pa so bile v galeriji predstavljene knjige, ki imajo v obravnavanju polpretekle in (naj)novejše zgodovine svoj skupni imenovalc. 23. maja so predstavili nove knjige iz zbirke "belih priročnikov" Krožka za družbena vprašanja Virgil Šček: R. Sturman, *Slovenci v Trstu 1848-1890*; E. Pelikan, *Engelbert Besednjak v parlamentu* in R. Dolhar, *Leva sredina in tržaški Slovenci (II. del)*. O knjigah so spregovorili avtorji, ob njih pa še urednik zbirke Ivo Jevnikar. 30. maja pa je dobro poznan sodelavec Novega glasa Milan Gregorič predstavil svoj *Politični ciklon nad Istro ali izjalovljen poskus njene destabilizacije*.

13. junija pa je za poletni čas res številna in prijazna publika pozdravila "vrnitev" v Gorico Hermana Kosiča, ki živi in ustvarja v Španiji. Po klavirskem "preludiu" Martine Valentinčič, je slikarja predstavil Jurij Paljk, Katja Sfiligoj pa je prebrala italijanski tekst prof. Vetrliha.

Pevski zbori Vesela pomlad

Na prazniku zborov Vesela pomlad z Opčin so bili deležni največje pozornosti otroci, ki so ves dan peli, plesali in se igrali (Foto Malalan)

V novo leto 1997 so zbori Vesela pomlad vstopili z majhno formalnostjo - prvim rednim občnim zborom novoustanovljenega društva. Novoustanovljeno društvo - stare, ali bolje, ustaljene navade v sklopu delovanja, ki se nagiba v svoje drugo desetletje.

In čemu društvo? Predvsem, ker vodstvo zborov pričakuje, da bomo kot društvo lahko še bolj razširili naše delovanje in navezali tesnejše stike s podobnimi ustanovami. Tako naj bi tudi samozavestneje dosegli cilje, kakršni so gojenje in širjenje pevske in glasbene kulture ter nudenje mladini zdrave oblike rekreacije in razvedrila. Nenazadnje pa so nas v ta korak primorali strogi birokratski predpisi, ki se jim v tem kriznem obdobju ne more izogniti niti ljubiteljska kultura.

Prva večja obveznost v minulem letu je bila pristop k pobudi openskih društev, ki so ob visokem življenjskem jubileju priznanega in priljubljene ga tržaškega fotografa Maria Magajne pripravila tri razstave o njegovem izredno bogatem delu, s katerim je naš slavljeneec trajno zabeležil najpomembnejše trenutke življenjskega utripa zamejske stvarnosti.

Potem so si sledili krajši in daljši nastopi doma in v gosteh, tako nastop na Večeru slovenske pesmi v organizaciji openskega cerkvenega zbora Sv. Jernej, sodelovanje na revijah Pesem mladih v Trstu, Naša pomlad v Sežani in Koroška poje v Celovcu, obisk pri skupnosti Družina na Božjem polju, srečanje z bolnimi in ostarelimi v Bazovici, gostovanje na Prazniku češenj v Mačkoljah, sooblikovanje prvoobhajilnega in birmanskega praznika ter nastop na zaključnem šmarničnem koncertu v domači cerkvi, koncert s predstavitevijo novih noš, ki so bile izdelane za pevke mladinskega zbora, ter petje pri poročni maši letošnjega para kraške ohceti.

Več organizacijskega napa je terjala priprava Praznika družine in Praznika mladih pevcev. Pri prvi so poleg domačih zborov sodelovali tudi gostje s Koroške, to je mladinska folklorna skupina SKD Globasnica in vokalna skupina družine Blažej iz Galicije. Atrakcija večera je bila priznana klovnesa Eva Škofič Maurer, svoj pogled na družino je s priložnostnim nagovorom podal prof. Marijan Kravos. Druga prireditev se je pričela s povsem uspelim koncertom gostujočega zbora osnovne šole Danila Lokarja iz Ajdovščine nadaljevala pa s celodnevniim programom, ki je v številnih delavnicah zaposlil preko 80 otrok iz vse Tržaške. Slednji so pod vodstvom izkušenih animatorjev preživeli nekoliko drugačen, vesel in ustvarjalen dan in so sadove svojega dela predstavili na veliki popoldanski prireditvi, ki so jo popestrili tudi mladi pevci in glasbeniki. K uspehu te nenavadne prireditve so pripomogli predvsem sodelujoči animatorji Majda Artač, Sara Baldè, Rossana Križman, Petra Križmančič, Jasna Merku, Tatjana Mihalič, Marija Puntar, Mario Sosič, Elizabeta Starc, Magda Tavčar, čarodeja Vikj in Tanja ter članici Foto krožka Trst 80 Magda in Marina Šturman, ki so svoje bogate izkušnje z raznih področij posredovale mladim in to povsem prostovoljno.

Veliko naporov je bilo vloženi tudi v pripravo in izpeljavo poletnih študijskih dnevov, ki so se odvijali zadnji teden avgusta v prostorih Marijanišča. Žal si naše društvo tega izpopolnjevalnega seminarja že nekaj let ne more več privoščiti zunaj sedeža, kot se je dogajalo pred leti, ko smo ob pevskem izpopolnjevanju odkrivali tudi lepote slovenske pokrajine. Zadnje čase je denarnih prispevkov vse manj, vedno skromnejše so tudi podpore javnih ustanov. Pa so letošnji študijski dnevi na domačem sedežu vseeno lepo uspeli. Udeležba je bila polnoštevila, pristop mentorjev - pedagogov profesionalen tako s pedagoškega kot tudi z družabnega vidika. Naj zato zabeležimo tudi njihova imena: Rafael Martin del Campo, Rossana Paliaga, Martin Vremec, Mirjam Brajkovič, Michele Marolla in Franc Pohajač. Z novim letom smo uvedli tudi novost in sicer deški pevski sestav, ki je za društvo velik izziv, saj terja posebni pristop.

Do konca leta naj bi se zvrstilo še nekaj prireditev, med temi miklavževanje ter letni in božični koncert. In že nam bo odprlo vrata jubilejno, dvajseto leto delovanja. O tem pa, upajmo, obširneje v naslednjem koledarju.

Tatjana Gregorič

Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel Gorica 1996-1997

"Naše mlade glasbenike smo vključevali v različne oblike kulturnih dejavnosti, razne proslave, otvoritve likovnih razstav, pa tudi cerkvena praznovanja, kajti prepričani smo, da šola ni sama sebi namen, ampak, da se njeno delo mora nujno vključevati in bivati kot akter pri najrazličnejših prireditvah. Navezovali smo stike s sorodnimi ustanovami in gojili tiste, ki so že tradicionalni: sem spadajo vsakoletna srečanja z Glasbeno šolo na Koroškem, z obmejnimi šolami v Sloveniji in šolami v zamejstvu."

Misel, ki jo je na občnem zboru Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel 14. maja 1997 v Gorici, "razpletal" dolgoletni neumorni ravnatelj šole Silvan Kerševan, je tudi tema zgodbe, ki naj predstavi delovno vzdušje glasbene ustanove na Drevoredu 20. septembra 85 v Gorici v šolskem letu 1996-97. Številne kulturne prireditve v širšem goriškem ambientu (na obeh straneh meje) so marsikdaj lepše zazvenele tudi zaradi zvokov mladih instrumentalistov ali pevcev goriškega Centra in naznanjale, da te glasbene "drobtinice" predstavljajo mozaik, ki je v svoji celostni podobi še kako živ in plamteč. Dvestoosemnajstim učencem je v šolskem letu 1996-97 glasbeno znanje ponudilo sedem rednih in enaindvajset honorarnih profesorjev. V učne programe so bili vključeni skoraj vsi klasični instrumenti (klavir, violina, violončelo, kontrabas, flauta, oboa, klarinet, trobenta, pozavna kitara, harmonika) in solopetje, teoretični in komplementarni predmeti (teorija in solfeggio, harmonija, glasbena zgodovina, komorna igra), manj uspehov je šola imela le pri prizadevanjih, da bi zaživel tudi pouk orgel. Za najmlajše je tudi letos poskrbel tečaj DO-MI SOL, mlajši in doraščajoči učenci pa so lahko pevske sposobnosti razvijali v otroškem in mladinskem zboru. Posebne svetle zvoke predstavlja v minulem šolskem letu ustanovitev oziroma obnovitev Mešanega pevskega zbora Lojze Bratuž, ki je prav ob iztanjšanem posluhu Centra postavil nove temelje za pevsko kulturno in vzgojno delo v mestu. "Aktivisti" pevskega

Zbor Lojze Bratuž in gojenci SCGZ Emil Komel v Rebrci na Koroškem ob Primorskih dnevih na Koroškem oktobra 1997

gibanja Lojze Bratuž so uspeli pridobiti tržaškega dirigenta Stojana Kureta, uspešnega dirigenta APZ Tone Tomšič in pred leti tudi zelo prodornega vodje mladinskega zbora GM v Trstu. Pevski zbor, ki ga je v dobrih šestih mesecih z vso strokovno doslednostjo in glasbeno občutljivostjo oživel izkušeni tržaški dirigent, je prvič javno zapel 20. junija 1997 v cerkvi sv. Ivana v Gorici. Ta številčno obiskani in odmevni koncert je tudi sklenil sezono Glasbenih poklonov ob zaključku šolskega leta, niz glasbenih nastopov, ki so ga tradicionalno v različnih koncertnih ambientih stkali številni gojenci in pedagogi in v različnih zasedbah ob nekaterih programskih novostih ponudili sveža junijska glasbena druženja (Mojca Pokraculja in prijatelji, V galeriji instrumentov, Petje in glasba pod cerkvenim obokom), ki so poskušala kar najbolje odslikati ambiciozne želje, hotenja in širino pogledov in prijateljevanja goriškega Centra. Združevanje poustvarjalnih glasbenih moči primorskega prostora (predvsem zadnji Poklon je bil "obarvan" tudi z glasbeniki iz Nove Gorice in Trsta) je vsekakor korak, s katerim Center iz leta v leta kaže na svojo odprtost in upajmo, da se bo prav ob njegovih pobudah glede pevskega zbora nastal v bližnji prihodnosti imeniten pevski ansambel, ki bo lahko vrnil pevski ugled Gorici (in Goriški), saj si ambient ob koncu tisočletja vendar zasluži tudi nekaj taktov pesmi visoko kultiviranega petja iz domačih logov. S tem ciljem je tudi Center odrasle učence usmerjal v zbor Lojze Bratuž.

Sicer pa se je učno-vzgojni proces na šoli odvijal po klasičnih vzorcih individualnih in skupinskih lekcij in temu so služile tudi različne oblike preiskušnje znanja in sposobnosti. Že omenjenim trem Poklonom v mestu in še štirim zaključnim nastopom (v Sedejevem domu v Števerjanu, v dvorani A. Gregorčič v Štandrežu, v župnijski cerkvi v Doberdolu, v ŠKC Danica na Vrhu sv. Mihaela) se je pridružilo še 22 šolskih nastopov. Glasbenih tekmovanj (regijskega v Koprju, državnega v Ljubljani in mednarodnega v Parizu) se je udeležilo devet učencev, ki so bili nagrajeni ali pa so prejeli priznanja. O uspešnosti šole pripoveduje tudi podatek, da so vsi učenci opravili izpit teorije, 40 učencev je opravilo kontrolni izpit za instrumente, 31 za prestopni izpit, 4 učenci pa so opravili izpit čez 1. razred harmonije. Na konservatoriju je državni izpit opravilo 12 učencev: 5 teorije in solfeggia, 4 nižjo stopnjo klavirja, po eden pa nižjo stopnjo violine in kitare, eden izpit harmonije.

Center je tudi v šolskem letu 96-97 poskrbel za izpopolnjevanje učencev in profesorjev izven šole: študentka iz oddelka za solopetje je obiskovala tečaj v Devinu in Salzburgu, pianisti so si "nabirali" dodatno znanje na tečajih na Češkem in v Koprju. Od profesorjev so se tečajev udeležili prof. violine in violončela v Ljubljani in prof. flavte v Portorožu. Center Emil Komel je bil tudi glavni pobudnik Dvoletne šole za pedagoge klavirja, šole, ki se je zaključila 4. junija 1997. Šolanje je potekalo v prostorih Centra, enkrat tedensko jo je obiskovalo 12 pedagogov iz Gorice, Trsta, Nove Gorice in Idrije. Poleg prof. Sijavuša Gadžijeva, ki je bil prva violina tega projekta sta predavala še prof. dr. Damjana Bratuž in prof. Ivan Florjanc,

monografska predavanja pa so pripravili še drugi strokovnjaki iz raznih glasbenih ustanov. Z Dvoletno klavirsko šolo je slovenski Center v Gorici uspel opozoriti različne italijanske ustanove na svoje delo in z njimi tudi navezal zanimive in pozitivne stike.

Kot član Zveze primorskih glasbenih šol je Center tudi v tem šolskem letu aktivno sodeloval pri vseh skupnih prireditvah in pobudah - gojenci in učenci Centra so svoje znanje predstavljali na številnih srečanjih, revijah in tekmovanjih Zveze.

Da bi bila šola še bolj povezana s starši in prijatelji učencev, je ob vsakem nastopanju ali srečanju poskrbela tudi za družabnost, v poletnih mesecih pa je pripravila tudi "Šolo v naravi", kjer so učenci v sproščenem vzdušju ob glasbi lahko stkali prijateljske vezi in "okušali" čar glasbene družabnosti.

Na občnem zboru šole 14. maja 1997 so udeleženci zbora izvolili nove kandidate za upravni in nadzorni odbor. V naslednjih treh letih bodo za "upravno" podobo Centra

Glasbeni poklon gojencev SCGV E. Komel (Foto Bumbaca)

Emil Komel skrbeli: Martin Srebrnič - predsednik, Lucija Lavrenčič - podpredsednik, Damjan Hlede - tajnik, Ernest Quinzi - blagajnik, Franka Žgavec, Marko Cotič, Edi Keber, Aldo Gus in Vida Bitežnik. V nadzornem odboru šole pa bodo delovali: Emil Devetak, Ivan Černic, Iva Hrovatin. Neusahljivi vrec pedagoškega vodenja šole je bil tudi v naslednjem obdobju zaupan Silvanu Kerševanu, ki si ob dveh uradniških "klopeh" seveda želi čim več pomoči sodelavcev - učiteljev, članov odborov in staršev. Kajti samo tako se bo lahko Center tudi v prihodnjih letih približeval štirim vodilnim ciljem:

- vzgoja šolske populacije, ki naj ob skromni glasbeni vzgoji v okviru državne šole dobi dodatne informacije in ob glasbenih dejavnostih oblikuje svoj značaj in osebnost. Bogata društvena dejavnost v jedru svojih amaterskih skupin (pevske zbori, ansambli, gledališke skupine itd.) v zamejskem prostoru namreč vedno bolj potrebuje izobražene člane;

- vzgoja in oblikovanje tistega profila intelektualca - v zamejstvu še vedno redkega - ki ne bo znal samo brati časopis ali knjigo, ampak se bo lahko brez predsodkov udeležil tudi koncertnega dogodka ali si zavrtel ploščo. Ne samo Dante in Prešeren, ampak tudi Beethoven in Gallus;

- ker ustanova lahko spremlja študenta od začetkov do diplome, sodi v program šole tudi izobrazba kadrov, ki naj bi še naprej oživljali in vodili glasbeno tradicijo na Goriškem;

- ob glasbi graditi mostove zблиževanja med ljudmi, posebno med tistimi, ki se razlikujejo po narodni ali državni pripadnosti. Medsebojno spozna-

vanje je predpogoj, da se rušijo predsodki, ki so še vedno prisotni in se tako gradi boljša bodočnost za prihodnje rodove.

Poseben poudarek v razvoju celotne glasbene vzgoje predstavlja tudi organizacija koncertov. Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel je v šolskem letu 96-97, v svoji šesti abonmajski sezoni, ponudil svojim učencem in pedagogom in seveda tudi širšemu občinstvu sedem koncertov v veliki dvorani obnovljenega Kulturnega centra Lojze Bratuž in šest glasbenih srečanj v Komorni dvorani. Pri sestavi programa je bil prireditelj posebno pozoren do domače ustvarjalnosti, zamejske in slovenske, pa tudi italijanske. Na velikem odru Centra Lojze Bratuž, so, v smislu klasičnih koncertov, nastopili: Akademski pevski zbor Tone Tomšič, ki so pod vodstvom Stojana Kureta počastili zlati jubilej, pianist Miran Devetak, nekdanji učenec Centra, priznani ansambel Trio Lorenz, Slovenski komorni zbor za orkester pod vodstvom Mirka Cudermana, pianist Bruce Vogt, posebna novost v tej ponudbi je bilo gostovanje Opere in baleta SNG Ljubljana s priljubljenim Foersterjevim Gorenjskim slavčkom. Glasbena srečanja v Komorni dvorani so bila namenjena predvsem študirajoči mladini in pa vsem, ki jih svet glasbe privlačuje in bi se radi obogatili z novimi informacijami. Zanimive in poučne glasbene dogodke so poustvarjali in ustvarjali: oboistka Andreja Konjedic, kitarist Tomaž Lenardič, flautist Fabio Devetak, pianist Guido Michelin, klarinetist Robert Stanič in pianist Bojan Glavina na decemberskem Srečanju z naslovom *Vdih-izdih*, violinist Adrian Pinzaru in pianistka Nicoletta Cappa na januarskem druženju ob Nagradi Rovere d'oro 1996, pianist Luca Ferrini ob spretni besedi Katje Šivič na komornem večeru *Zaključilo se je obdobje... Zadnja Lisztova klavirska dela na CD-ju* v februarju, sopranistka Tanja Kuštrin, basist Martin Srebrnič, pianistka Helena Plesničar, kontrabasist Aleksander Ipavec, recitatorja Nevenka Pintar in Jan Leopoli, skladatelja Štefan Mauri in prof. Ivan Florjanc na večeru s samospevi Štefana Maurija na verze Ljubke Šorli 1. marca 1997, prof. Damjana Bratuž in njeno ilustrirano predavanje o svetu Bele Bertoka v aprilu 1997, mladi glasbeniki iz Zagreba, ki so v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž v mesecu pomladi zaigrali in zapeli prikupno Srečanje z naslovom *Dober večer, tu Srednja glasbena šola Pavel Markovec Zagreb*. Uvedba abonmajске oblike koncertnih prireditvev se je v tej sezoni izkazala kot zelo uspešna, saj je animirala kar 150 abonentov. Ljubiteljev in poznavalcev glasbe, ki so se - ob koncertih in Srečanjih - približevali zaželjeni sporočilnosti prireditelja: "Koncertna sezona je tudi kulturna ponudba za vse, ki jim je duhovna hrana življenjska nuja. V poplavi cenenih, plehkkih in kičastih televizijskih oddaj, na katere se je marsikdo že privadil, se nam zdi nujno, da s kulturnimi prireditvami opozarjamo naš prostor in posredujemo našim ljudem boljšo stran človekovega ustvarjanja."

Naj v znamenju tega apela izzveni tudi "slovo" od bogate, pestre in delavne "sezone" Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel Gorica v letu 1996-97.

Erika Jazbar

Družbeno dogajanje med Slovenci na Videmskem

Oceniti družbeno-kulturno sezono Slovencev, ki živijo na Videmskem, v stavku ali dveh je nemogoče, saj smo bili priča pomembnim novostim, pričakovanim in ne, ponovitvam žalostnih potez s strani tudi odgovornih osebnosti ter vsakdanjemu tradicionalnemu razvoju srečanj in pobud, ki se vijejo iz leta v leto; skratka življenjski utrip na tem delu ozemlja italijanske države, posejanim s slovenskim življenjem, je sledil poti, ki pozna ovire in ovinke, občasno pa ji zasije tudi sonce.

Lanskoletni pregled življenja Slovencev na Videmskem smo objeli z nepričakovanimi novicami o prerani smrti dveh velikih Slovencev, ki sta posebljala kljubovalnost slovenskega človeka v pogosto nelahkih razmerah videmske pokrajine: Salvatore Venosi v Kanalski dolini in Izidor Predan v Slovenski Benečiji sta pomenila dušo marsikaterega srečanja, soočanja in prireditve v teh slovenskih krajih. Njuna prerana smrt je zagotovo zadala hud udarec slovenskemu družbenemu

življenju, vendar je treba tudi priznati, da je vsakdanje delo, ki ga je njuno življenje začrtalo, obrodilo zaželjene sadove, saj je bila lanskoletna sezona na Videmskem bogata s številnimi tudi novimi pobudami in realnostmi.

V oktobru smo lahko sledili rojstvu novega družbenega subjekta, ki si na sicer pestrem nebu beneških ustanov prizadeva za življenje teh še slovenskih vasi in dolin. Giorgio Banchig, novinar beneškega petnajstdnevnikar Dom ter predsednik novonastalega krožka, je le-tega predstavil takole: "**Združenje Evgen Blankin** se zavzema za razvoj slovenske narodnostne skupnosti v videmski pokrajini v vseh ozirih družbenega, kulturnega, gospodarskega in znanstvenega življenja. V svojem delovanju se navdihuje pri krščanskih vrednotah in pri Cerkvenem socialnem nauku (...) združenje ni in noče biti zgolj kulturni krožek; namerava pospeševati in povezovati dejavnost drugih kulturno-družbenih dejavnosti, ki so že prisotne na teritoriju od Kanalske doline do Rezije ter Terskih oz. Nadiških dolin." Neke vrste katoliška krovna organizacija beneških Slovencev torej, ki je včlanjena

Ukve v Kanalski dolini

v SSO in namerava pomagati, spodbujati, podpirati ter krepiti konkretne iniciative beneških ljudi, obenem pa odgovarjati izzivom novih časov.

V deževnih oktobrskih dneh je policija Digos kar nekaj ur zasliševala slovenskega župnika Sovodenj in Trčmuna gospoda Boža Zuanello. Z agenti se je župnik pogovarjal o tistih predvsem zadnjih provokacijah, ki jih je bila slovenska narodna skupnost na Videmskem deležna v prejšnjih letih. Povod za raziskave je bil odmeven dogodek, ki se je leto prej pripetil na Matajurju, ko je lepo stevilo orožnikov, močnih z anonimno ovadbo, preiskalo in poškodovalo Gujonovo cerkvico. Po nekaj mesecih pričakovanja na razjasnitve ter odgovore sta namreč Božo Zuanella ter Pasquale Gujon januarja 1996 naslovlila na pravdništvu v Vidmu zahtevo po pojasnitvah, ali je bila akcija legitimna v spoštovanju vseh določil in zakonov, ki uravnava odnose med Vatikanom in Italijo oz. med navadnim državljanom in svojo državo. Zaradi vpletenosti videmskega sodišča v zadevo, pa se je dokumentacija preselila na 'najbližje' pravdništvu v Benetke. Po zaslišanjih vseh tistih, ki so bili informirani o dogodku oz. ki so bili prisotni novembra na Matajurju, je omenjeno pravdništvu odredilo, da je bila preiskava v redu in da orožniki niso kršili zakona obenem pa da je treba raziskati oza-dje, ki je privedlo do posega italijanskih oblasti. Raziskava se je preselila spet na videmsko pravdništvu, kajti beneškega sodnika je zanimalo le, če je bil kršen kakšen zakon

V podobnih žalostnih dneh je slovenska narodna skupnost v Italiji izgubila tudi svoj največji bančni zavod. Finančni polom TKB je prizadel celotno manjšinsko skupnost, posledice so bile takoj očitne tudi na Videmskem, saj je TKB odprla svojo filialo v Čedadu pred petimi leti; mnoga podjetja in navadni ljudje so se takrat obrnili na "domači" bančni zavod, zaupali so mu predvsem zato, ker je bil slovenski; ker gre za slovensko ustanovo, so doživljali tisti isti nekrivi ljudje pravo gonjo. Na beneških medijih ter v sporočilih ter srečanjih, ki jih je priredila Planinska družina Benečije, smo lahko čutili kako je "odmev takega stanja v beneških dolinah se hujši, ker med drugim daje novih argumentov protislovenskim ljudem, ki gotovo ne ločujejo krivcev od poštenih, ki delajo zato, da bi ohranili slovensko kulturo in jezikovno bogastvo Slovencev v naših dolinah." Nezanemarljiva posledica finančnega poloma pa je tudi v tem, da se je pri beneških Slovencih okrepila želja po avtonomnem nastopanju oz. po neuključevanju v zamejski deželni krovni organizaciji SKGZ in SSO: "v Benečiji razlikuješ le med tistimi, ki se čutijo Slovenci in med drugimi, ki vodijo nasprotno politiko". Beneški planinci so pri tem šli dalje in so na srečanju predstavili projekt združitve vseh družbenih realnosti v videmski pokrajini, katerim je pri srcu slovenska beseda, brez nepotrebnih sektaštev in političnih razprtij.

V božičnem času je kulturno verski list **Dom praznoval 30-letnico** svojega izhajanja. Po treh desetletjih se nam Dom predstavlja kot petnajstdnevnik, ki izhaja na osmih straneh, decembrska številka prinaša tudi novo grafično preobleko. Odgovorni urednik je Marino Qualizza, ki zelo pogosto piše

tudi uvodnik. Časopis izdaja založniška zadruga Dom, slednjo poznamo predvsem zato, ker bogati že skoraj petnajst let slovensko knjižno polico z vsakoletnimi publikacijami predvsem o zgodovini naših krajev. List Dom je nastal iz potrebe po pluralizmu informacij, vendar ne samo; pred tridesetimi leti so Benečani razpolagali le z enim časopisom in sicer Matajurjem (od leta 1974 Novi Matajur), marsikdo pa je čutil pomanjkanje glasila, ki bi bil izraz - sintetično povedano - katoliške strani oz. krščanskih laikov in duhovnikov. Od svojega začetka je imel Dom dvojno vlogo: s pomočjo krščanskih vrednot graditi in spodbujati etnično zavest slovenskih ljudi v Benečiji, kar pomeni naprej gojiti slovensko kulturo, jezik, tradicije, boriti se za pravice italijanskih državljanov s slovenskim materinim jezikom.

V zadnjih letih se je Benečija v marsičem spremenila, pri tem pa nosi svojo zaslugo tudi tak formativno-informativni list, ki ga lahko preberejo doma vsi, saj ob slovenskem jeziku ter beneškem narečju, piše veliko tudi v italijanščini.

Lep dokaz novih časov so Slovenci iz Nadiških dolin doživeli 20. decembra 1996 v cerkvi v Ažli, ko je špetrski dekan Dionisio Mateucig daroval **sveto mašo po slovensko**. Hvalevredna iniciativa se je rodila iz želje ljudi in iz prepričanja dekana, da je treba konkretno dokazati ljubezen in zvestobo do maternega jezika v cerkvi "kakor uči 2. vatikanski koncil in sedanji papež Janez Pavel II." Mašo po slovensko so nato darovali in darujejo vsako zadnjo soboto v mesecu v cerkvah špeterske župnije.

In že smo pri letu 1997; novo leto so beneški ljudje pozdravili na tradicionalnem **35. Dnevu emigranta**, ki je bil posvečen spominu Izidorja Predana. V januarskih dneh so beneški planinci priredili tudi občni zbor, ki je potrdil predsednika Igorja Tulla, s katerim PDB s svojimi več kot dvestotimi člani stopa v peto leto svojega bogatega in uspešnega delovanja.

Videmski nadškof je februarja podpisal dekret imenovanja novega župnika, ki je prevzel vodstvo župnije v Žabnicah in postal rektor svetišča na Sv. Višarjah; novi župnik je g. Emil Battistig, po rodu Benečan, ki je leta 1964 zapustil Topolove, da bi sledil kot misijonar številnim izseljencem v Švico; do lanskega leta je tako skrbel za pastoralno življenje emigrantov v raznoraznih krajih v Švici, medtem ko je junija prevzel novo nalogo pastoralnega vodje v Kanalski dolini.

Mesec februar pomeni za vsakega Slovenca mesec kulture. **Prešernova proslava** je neizbežna vsakoletna prireditev, pomembna priložnost srečanja tudi med Slovenci v videmski pokrajini. V **Benečiji** je potekala v znamenju Spacalove umetnosti oz. z otvoritvijo retrospektive grafik tržaškega umetnika v Beneški galeriji, pristnejši del srečanja pa je bil v večernih urah, ko so v občinski dvorani nagradili sodelujoče na natečaju *Naš domači izik* v domačem narečju. Kulturni in družbeni delavci ter Slovenci iz **Kanalske doline** pa so se zbrali v Naborjetu, kjer je KD Planika priredilo četrtič praznik slovenske kulture. Kulturno srečanje Slovencev Kanalske doline je pomenilo tudi priložnost, da so vsi, prijatelji, znanci, sodelavci in Sloven-

ci počastili spomin kulturno-družbenega delavca te zemlje Salvatoreja Venosija. Med govorniki je prevzel besedo Rudi Bartaloth, predsednik nove organizacije med slovensko govorečimi v Kanalski dolini, ki se je na večeru predstavila javnosti in sicer Slovensko kulturno središče Planika. Omenjeno kulturno središče bo združevalo tečaje slovenskega jezika, glasbeno šolo T. Holmar, mladinsko družabno središče s klasično in avdiovizuelno knjižnico, skratka združevalo bo vsa dosedanja prizadevanja pod eno streho in pod enim imenom. Najlepši dokaz uresničenih prizadevanj pa so na večeru dali najmlajši učenci tečajev slovenskega jezika (teh je letos v Ukvah in Žabnicah 32), ki so pripravili svojevrsten recital; zbrali so in se naučili otroške in mladinske pesmi priznanih slovenskih pesnikov in dali upati v svetlejšo prihodnost.

V Kulturnem centru na Trbižu so se marca srečali pevci iz širšega slovenskega kulturnega prostora in oblikovali najbolj sugestiven in vsebinsko bogat koncert zborovske revije Primorska poje. Družbeno-kulturni delavci, ki delujejo v okviru kulturnega središča Planika, v sodelovanju s Krščansko kulturno zvezo iz Celovca, so priredili večer, ki je pomenil snidenje med obema pomembnima zborovskima manifestacijama, in sicer med Primorsko in Koroško poje in naravno zaključil niz srečanj s slovensko zborovsko glasbo iz treh držav.

Predstavitve knjige Gli anni bui della Slavia v Katoliški knjigarni v Gorici (Foto Bumbaca)

Najodmevnejša dogodka lanskoletne dužbeno-kulturne sezone Slovencev na Videmskem predstavljata izid nove publikacije *Gli anni bui della Slavia*, ki je s svojo neposrednostjo povzročila veliko komentarjev in soočanj ter parifikacija dvojezičnega šolskega centra v Špetru s strani ministrstva za šolstvo. Dogodka sta časovno tesno povezana.

V prvih dneh maja so javno predstavili novo publikacijo založniške zadruge Dom, ki opisuje temnejše plati beneške povojne zgodovine. Omenje-

no obdobje je žal označevala predvsem protislovenska (oz. protijugoslovenska) gonja s strani italijanskih tajnih in manj tajnih organizacij. Srečanje je bilo povod za pomembno soočanje, pri katerem so sodelovale institucionalne osebnosti, vendar posebno zanimiv je bil poseg 87-letnega monsinjorja **Alda Morettija**, furlanskega duhovnika, ki je sam deloval in soustanovil protifašistično formacijo osvobodilnega gibanja, imenovano Osoppo. Povedal je, da je bilo formacij pod imenom Osoppo kar tri, od katerih nas zanimata predvsem druga, ki je nastala leta 1943 in katere aktivist je bil on sam (Osovani) in tretja-povojna, beneškim Slovencem bolj poznana (Osoppani). Skratka bil je edini, ki je zaigral na nekoliko drugačno struno. Vsakdo si je od večera pričakoval le obsodbo početega, medtem ko je bilo z Morettijem mogoče nekako pogledati tudi na drugo stran. Ko je govoril, se ni s svojimi besedami prilagajal publiki in njenim pričakovanjem, temveč je povedal to, kar mu je težilo srce.

Piero Fassino, sekretar v italijanskem zunanjem ministrstvu oktobra 1996 ter marca 1997 sam minister za šolstvo Luigi Berlinguer sta trdila, da za parifikacijo edine šolske strukture v videmski pokrajini, kjer je slovenščina enakopraven jezik, manjka le podpis, skratka da je birokratska pot, na kateri je bilo precej ovinkov in spotikanj, prišla do svoje prve postaje.

Res, dobili smo uradno sporočilo, da je ministrstvo za šolstvo poslalo 23. aprila na šolsko skrbništvo v Videm koncesijo za parifikacijo omenjenega šolskega centra; sledila je konvencija med Zavodom za slovensko izobraževanje in omenjenim skrbništvom in s šolskim letom 1997/98 je dvojezični center v Špetru priznana zasebna šola; to pomeni, da bo struktura prejela denar, ki ga predvidevajo normative o zasebnem šolstvu v Italiji, in sicer 108 milijonov lir letno. Senator Bratina je povedal, da vlada oz. Oljka ni s tem dejanjem naredila nič tako nemogočega, izrednega ali nenavadnega. Gledano iz Evrope seveda. Zatoхла klima, ki je vladala v teh krajih do včerajšnjega dne ni dopuščala niti takega zelo enostavnega in za nič revolucionarnega dejanja.

Nova klima...Junija je **Gladio** prijavil dva beneška duhovnika Marina Qualizzo in Boža Zuanello, ki sta ob priložnosti predstavitve nove publikacije povedala časnikarju dnevnika *Il Gazzettino*, da je tajna organizacija Stay behind naredila naši skupnosti več skode kot fašizem, zato ker je preganjala slovenščino in ljudi, ki so jo branili ter ni nič napravila, da bi se beneške doline tudi ekonomsko razvile. Gladio se je za take besede čutil užaljenega in od tod prijava. Msgr. Aldo Moretti je doživel zelo hude pritiske in kritike po posegu na omenjenem večeru, skratka nova publikacija je zadela v živo marsikaterega prebivalca beneških dolin.

Že smo pri poletju, ki je v Benečiji vedno zelo bogato. *Senjam beneške pjesmi*, *Postaja Topolove*, *Folkest* ter *Mittelfest* so oživel marsikatero soparno poletno nedeljo. V julijskih dneh so z dvodnevним slavljem oživel zgodovinski prikaz beneškega parlamenta oz. "sosiednje", iz časa, ko so beneški Slovenci poznali z republiko Serenissimo in prej ze z oglejskimi patriarhi realno upravno avtonomijo. Spomnili so se torej zadnjih sej ve-

like soslednje in izvolili župane landarske in mirenske kontrade ter dolgo pričakovanega velikega župana nadiških dolin. Volitve so potekale po stari navadi: velikega župana so volili dekani tako, da da je vsak vpičil svojo palico, simbol moči, h kandidatu, ki je bil zanj najbolj primeren. Najbolj prepričljiv je bil za volilce novoizvoljeni dreški župan Mario Zufferli, ki je odslej tudi "veliki župan nadiških dolin".

Na začetku tega stoletja, leta 1901, so na vrhu Matajurja sezidali cerkvičo in ob njej velik spomenik v čast Kristusa Odrešenika. Ob visoki koloni je tako stala se cerkviča v čast Devici Mariji in nad njenimi vrati je bil vklesan napis v slovenskem jeziku, ki se je glasil "Brezmadežni". Dve svetovni vojni, ki sta hudo razdejali naše kraje, sta zbrisali vsako sled. Na začetku šestdesetih let so cerkvičo ponovno zgradili, vendar o slovenskem napisu ni bilo več nobenega sledu. Kamen s slovensko besedo so zakopali v temelje in slovenska beseda je izginila. Slovenska beseda se je lani ponovno prikazala na najvišjem beneškem vrhu, ko je Planinska družina Benečije postavila na cerkvičo tablo, s katero je nameravala trajno obeležiti množično 25. Srečanje obmejnih planincev, ki je bilo na slovenskem vrhu junija 1996 v organizaciji beneških ljubiteljev gora. Vendar slovenski napisi v Beneški Sloveniji ne poznajo še pojma trajnosti. V sklopu akcij "očiščevanja tabel" so "neznanci" preteklo zimo tablo sneli in odnesli. PDB ni ostala križem rok, temveč je na provokacijo odgovorila na svoj način: pripravila je novo spominsko tablo z obeležjem srečanja, ki so ga priredili lani junija, obenem pa je poskrbela za novi kamen z napisom "Kristusu Odrešeniku in Brezmadežni". Slovenska beseda je torej ponovno vklesana na najvišjem beneškem vrhu.

Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1996-1997

Zveza slovenske katoliške prosvete

Postavitev operete *Pri belem konjičku* na odru obnovljenega Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici predstavlja enega izmed največjih umetniških in organizacijskih podvigov ljubiteljskih kulturnih organizacij v zamejstvu v zadnjih desetletjih. Premiera je bila 19. oktobra 1996. Sledilo je več ponovitev. Angažiranih je bilo preko 150 sodelavcev, večina članov društev Zveze. Režijo je prevzel Emil Aberšek, dirigiral pa je Hilarij Lavrenčič. Nastopili so pevci zborov iz Doberdoba, Števerjana, Štandreža, Rupe in Peči in Gorice. Sodeloval je tudi otroški zbor iz Doberdoba pod vodstvom Lucije Lavrenčič. Vloge so odigrali in odpeli člani dramske skupine Štandrež (Marko Brajnik, Marjan Breščak, Anita Lutman, Majda Paulin, Božidar Tabaj in Marko Tabaj) in Odra 90 (Kazimir Černic, Marko Černic, Jordan Figelj, Matej Klanjšček, Jan Leopoli, Valentin Devinar in Robert Valentinčič). Solistične pevske vloge so podali Nadja Fabris Špacapan, Dušan Kobal, Mirjam Pahor, Alenka Slokar in Martin Srebrnič. Sodelovala je tudi plesna skupina Urška iz Nove Gorice ter godba na pihala s Tržaškega. Petdeset članski orkester so sestavljali mladi glasbeniki iz naše dežele in Slovenije. K uspehu predstave so prispevali še asistentka režije Anka Černic, koreografinja Carolina Bagnati, kostumografinje Alenka Bartl, Majda Kolenik in Snežica Černic, korepetitorji Michela De Castro, Lucija Lavrenčič in Valentina Pavio, scenski mojstri Mario Leopoli, Maurizio Corsi, Gabrijel Figelj, Lojze Maraž, Lucijan Kerpan in Franc Bizaj ter tehniki David Devinar, Niko Klanjšček in Matjaž Pintar.

Mesec dni po opereti so se v novem Kulturnem centru Lojze Bratuž srečali slovenski zbori na tradicionalni reviji Cecilijanka. Nastopilo je 20 zborov, 11 iz Goriške. Sodelovali so zbori iz Tržaške, Benečije, Koroške in Slovenije.

V sodelovanju z Zvezo slovenskih kulturnih društev in Slovensko prosveto iz Trsta je Zveza slovenske katoliške prosvete organizirala Dan slovenske kulture, ki se je v Gorici odvijal v dveh delih. Najprej je bilo 8. februarja odprtje razstave del Lojzeta Spacala ob njegovi 90-letnici, nato pa še 28. februarja slovesna prireditve posvečena trem kraškim ustvarjalcem, Lojzetu Spacalu, Srečku Kosovelu in Pavletu Merkuju. Prireditvi sta bili v Kulturnem centru Lojze Bratuž in sta jih oblikovali mešani pevski zbor Hrast iz Doberdoba, solistka Mirjam Pahor, glasbena skupina in recitatorji. Vedno v februarju je bilo nagrajevanje natečaja Mladi Oder, ki ga razpisujeta ZSKP in Slovenska prosveta. Z Goriškega so se prijavile dramske skupine iz Gorice, Štandreža, Števerjana in Štmavra ter več drugih otroških skupin.

Zveza je sodelovala pri pripravah Primorske poje. Več naših zborov se je udeležilo koncertov v raznih krajih Primorske. V organizacije Zveze je potekal nastop zborov 8. marca v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici.

V proslavi ob 100-letnici rojstva akademskega kiparja Franceta Goršeta se je vključila tudi ZSKP. Umetniku, ki je veliko delal in ustvarjal tudi na Goriškem, je posvetila veliko spominsko razstavo v Kulturnem centru v Gorici. Razstavo so slovesno odprli 1. oktobra 1997. O umetnikovem opusu na Primorskem je spregovorila prof. Verena Korsič Zorn. Na otvoritvenem programu je sodeloval MePZ Frančišek B. Sedej iz Števerjana pod vodstvom Bogdana Kralja.

Na dan sv. Frančiška (4. oktobra), godovnega dne Franceta Goršeta, je bila proslava v Svečah na Koroškem. Tudi na tej je spregovorila prof. Koršičeva, nastopila je moška skupina Akord iz Podgore pod vodstvom Mirka Špacapana.

Primorski dnevi na Koroškem so se odvijali od 12. do 19. oktobra. Dneve prirejajo Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta. V okviru Primorskih dnevov sta prof. Lojzka Bratuž in časnikar Marko Tavčar predstavila v Celovcu knjigo Lojzke Bratuž *Gorica v slovenski književnosti*, ki jo je izdala Goriška Mohorjeva družba. V soboto, 14. oktobra, so v Globasnici nastopili člani mladinske skupine prosvetnega društva Štandrež z igro Norme Šerment *Vidi se, da je tvoja hči*. Mešani pevski zbor Lojze Bratuž in gojenci Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel pa so se predstavili v *Železni Kapli z Vivaldijevim Magnificatom*.

Ob 50-letnici Pariške mirovne pogodbe je Zveza priredila predavanje časnikarja Iva Jevnikarja, ki je bilo 16. oktobra 1997 v Kulturnem centru Lojze Bratuž.

Slovensko kulturno rekreacijsko društvo Jadro iz Ronk Društvo praznuje letos 10-letnico delovanja in je v tem okviru priredilo vrsto odmevnih pobud. Že društveni občni zbor, ki je potrdil za predsednika Karla Mučiča, je bil zasnovan kot uvod v prireditve ob 10-letnici. Najzahtevejšo pobudo predstavlja publikacija *Jadro*, ki jo je društvo izdalo in predstavilo 21. junija. Ob tej priložnosti so se ob kresovanju srečali tudi bivši in sedanji učenci osnovne šole v Romjanu ter njihovi starši in prijatelji. Za 10-letnico delovanja je društvo organiziralo razstavo slik člana Iva Petkovška. V maju pa je priredilo koncert latinsko-ameriške glasbe.

V društvenih prostorih so predstavili več slovenskih in italijanskih knjig: delo Vilija Prinčiča *Pregnani*, *Gorica v slovenski književnosti* Lojzke Bratuž in *Lov na tune v tržaškem zalivu* Bruna Lisjaka.

Društvo se je zelo prizadevalo za osnovnošolsko mladino in pripravilo, v sodelovanju s tamkajšnjo osnovno šolo, več pobud. Dobro se namreč zaveda, da je slovenska šola jamstvo za prihodnost slovenske skupnosti v Laškem. V sodelovanju s šolo so pripravili tudi miklavževanje.

Začetni in nadaljevalni tečaj slovenskega jezika je bil namenjen predvsem

odraslim in, ker je vladalo veliko zanimanja za kleknanje, so v društvu priredili tečaj s končno razstavo izdelkov v mesecu avgustu.

Društvo je poskrbelo za tradicionalni božični koncert, na katerem so nastopili združeni zbori iz Trsta, zbor Jacobus Gallus in ženski zbor Glasbene matice.

Slovensko kulturno društvo Hrast iz Doberdoba

Najvidnejši uspeh je dosegel MePZ Hrast na tekmovanju Naša pesem 19. in 20. aprila 1997 v Mariboru. Na tem najpomembnejšem srečanju slovenskih zborov je odnesel kar pet najvišjih nagrad in je tako stopil v sam vrh slovenskega

zborovskega petja. Zborovodji Hilariju Lavrenčiču in njegovim pevcem je uspel podvig, ki ni slučajen, ampak predstavlja potrditev večletnega resnega in strokovno zasnovanega dela.

Zbor Hrast je sodeloval na pomembnejših prireditvah na našem zamejskem prosotoru (Cecilijanka, Primorska poje, Dan slovenske kulture,

Revija cerkvenih pevskih zborov v Trstu, Sovodenjska poje).

V dvorcu Zemono je 30. novembra zbor imel celovečerni koncert, ki ga je organizirala Zveza pevskih zborov Primorske za najboljše zборе, ki so sodelovali na reviji Primorska poje.

Februarja 1997 je zbor pel v Kopru, kjer je prejel priznanje za nastop na Primorski poje. V poletnih mesecih je nastopil s celovečernim programom *Dober večer, bogdaj*.

Zbor Hrast rad sodeluje tudi na italijanskih zborovskih revijah. Oktobra je nastopil na mednarodni pevski reviji Alpe Jadran v Čedadu. Goji stike z raznimi zbori, slovenskimi in italijanskimi. Lanskega oktobra je povabil v Doberdob zbor S. Giovanni iz Lecca, 20. marca letos pa so imeli v gosteh Višarski kvintet iz Ukev. Zbor je letos v maju vrnil obisk in nastopil v Leccu.

Septembra 1997 je zbor Hrast sodeloval na veliki proslavi 50-letnice priključitve Primorske Sloveniji, ki je bila v Novi Gorici.

Društvo Hrast je priredilo običajni Praznik pomladi, ki je potekal 31. marca ter 5. in 6. aprila.

Pevci mešanega zbora Hrast iz Doberdoba so ob izrednem uspehu, ki so ga bili deležni na tekmovanju v Mariboru, nazdravili s predstavniki kulturnih in političnih organizacij v gostilni na Poljanah (Foto Bumbaca)

Otroci iz vrtca v Rupi nastopajo na Prazniku Irtalje

Prosvetno društvo Rupa-Peč

Rupa in Peč sta tudi letos potrdili veliko navezanost na slovensko kulturno tradicijo in poskrbeli za domači kraj in tudi za širšo okolico več kulturnih pobud. V okviru društva se sezona začenja meseca septembra in v novembru imajo že pripravljen program za razne prireditve. Zahvalna nedelja v začetku novembra privabi v Rupo vedno veliko ljudi. Mešani zbor Rupa-Peč pod vodstvom Zdravka Klanjščka je stalen sodelavec Cecilijanke in drugih pevskih revij kot so Primorska in Sovodnjska poje. Zbor je navezal kar nekaj plodnih stikov z zbori po Sloveniji. Najraje sodeluje s sosedi v Mirnu, s pobrateno občino Škofja Loka ter s pobratenima zboroma Dobova in Vrtojba. V maju je društvo priredilo srečanje z zborom iz Kroke, ki je potekalo v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Poleg zbora Rupa-Peč je nastopil tudi zbor Mirko Filej. Oba goriška zbora sta vrnila obisk v Kropi. V božičnem času je zbor imel več nastopov: v Jamljah, v štmaverski cerkvi in v cerkvi na Plešivem.

Tudi otroški zbor rad nastopa na domačih prireditvah kot tudi na Mali Cecilijanki v Gorici. Društveni dramski odsek je pripravil igro *Nedokončano pismo* posvečeno sv. Miklavžu.

Ob Dnevu kulture je društvo z besedo, pesmijo in sliko prikazalo zgodovino domačega kraja. Ob sv. Marku so člani društva poskrbeli za Praznik Irtalje z bogatim kulturnim in družabnim programom. Odvijal se je 25. in 27. aprila ter 1. maja. Nastopili so razni otroški in drugi zbori ter dramska skupina iz Štmavra.

Prosvetno društvo Štandrež

Za Prosvetno društvo Štandrež sta najbolj značilni dramska in pevska dejavnost. Zadnja leta posveča društvo veliko pozornosti tudi domači zgodovini in je v nekaj letih že izdalo lepo število publikacij. Prof. Lučana Budal je aprila predstavila

publikacijo *Štandrež, samostojna občina v letih 1866-1927*, ki jo je napisal Damjan Paulin. Dokumente, fotografije in predmete iz tega obdobja pa so prikazali na razstavi v obnovljenih spodnjih prostorih župnijskega doma Anton Gregorčič v Štandrežu 17. junija 1997. Dramska skupina si je letos izbrala komedijo Marcela Francka *Sreča na kredit*. V režiji Emila Aberška so delo prvič predstavili 15. marca v župnijski dvorani A. Gregorčič. Kommedijo so ponovili naslednjega dne v Štandrežu, v Desklah (22.3.), v Grgarju (5.4.), v Mačkovljah (13.4.) in pri Sv. Ivanu v Trstu (20.4.).

V letu 1997 se je izkazal tudi mladinski dramski odsek z igro Norme Šerment *Vidi se, da je tvoja hči*. Premierna predstava je bila 19. aprila v Štandrežu.

Člani dramskega odseka so za poletne prireditve pripravili veseleloigro *Čudna bolezen*, ki so jo prvič uprizorili 25. maja na prostem v Štandrežu. Društvo je povabilo v Štandrež gledališko skupino iz Kanala.

Mešani pevski zbor, ki ga vodi Tiziana Zavadlav, je sodeloval na tradicionalnih pevskeh revijah *Cecilijanka* (slovenski in italijanski), *Primorska poje* in ob raznih drugih priložnostih. Konec junija je nastopil na srečanju zamejskih zborov v Šentvidu in sodeloval v istem kraju na mogočnem vseslovenskem pevskem taboru. Tudi štandreški otroci radi pojejo in s tem popestrijo razne prireditve. Večkrat so nastopili skupno z zborom Oton Župančič.

Društvo je sodelovalo z drugimi vaškimi organizacijami in skupno priredilo Prešernovo proslavo in božično srečanje.

Konec maja in v začetku junija je pripravilo štiridnevni Praznik špargljev.

Mešani pevski zbor Lojze Bratuž

Zbor se je v prejšnji sezoni odločil za temeljite spremembe. V sodelovanju s Centrom za glasbeno vzgojo Emil Komel so sestavili odbor in začeli preverjati nove možnosti delovanja. K sodelovanju so povabili zlasti mlade pevke in pevce. Vabilu se je odzvalo precej pevcev, ki jih je novi dirigent Stojan Kuret poslušal na avdicijah. Z letošnjim letom so začeli z vajami v prenovljeni zasedbi in pripravili za zaključek sezone samostojen nastop v cerkvi sv. Ivana v Gorici, kjer so konec junija izvedli Vivaldijev *Magnificat*. Poleg zbora so sodelovali še orkester in solisti. Dirigiral je Stojan Kuret.

Prizor iz komedije Sreča na kredit dramske skupine PD Štandrež

Slovensko katoliško prosvetno društvo Mirko Filej Goriško društvo Mirko Filej je vložilo veliko truda pri postavitvi operete *Pri belem konjičku*. Njeni člani so sodelovali tudi kot napovedovalci pri raznih prireditvah. Decembra je dramska skupina v sodelovanju s Slovenskim centrom za glasbeno vzgojo Emil Komel in moškim zborom Mirko Filej postavila na oder Kulturnega centra Lojze Bratuž božično prireditev, ki jo je režiral Aleksij Pregarc.

Društvo je v tej sezoni začelo z gledališkim tečajem mimike in dikcije pod mentorstvom igralca in režiserja Janeza Starine.

Dramska skupina Oder 90 je nastopala z dramo Franceta Bevka *Krivda* v režiji Darka Komaca. Marca 1997 so delo odigrali v Sedejevem domu v Števerjanu, aprila pa v Cerknem. V Kulturni center Lojze Bratuž so povabili dramsko skupino F. B. Sedej, ki se je predstavila z dramo *Temni pajčolan*. Člani društva sodelujejo pri oddajah na slovenski radijski postaji Radio Glas.

Moški pevski zbor Mirko Filej Zbor je pod vodstvom Zdravka Klanjščka začel jesensko sezono z nastopom na slovesnosti otvoritve obnovljenega Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici. V novembru je pel na Cecilijanki in na italijanski zborovski reviji posvečeni sv. Ceciliji, ki je bila 29. novembra v cerkvi sv. Ignacija na Travniku v Gorici. Konec novembra je zbor nastopil v Ljubljanski filharmoniji ob 20-letnici delovanja zbora iz Medvod. Na ljubljanskih Žalah pa je s pesmijo povezoval recital sonetnega venca Ljubke Šorli *Venec spominčič možu na grob*, ki so ga podali člani gledališča Teharje. Recital so 31. maja 1997 ponovili v Križevcih na Hrvaškem. V božičnem času je zbor sooblikoval več božičnih koncertov. Konec februarja se je skupno z zborom Rupa-Peč odzval vabilu zbora iz Kroke. V marcu je pel na Primorski poje v Grgarju, 25. maja pa je sodeloval na srečanju pevskih zborov v Kulturnem centru Lojze Bratuž.

Prosvetno društvo Podgora Podgorsko društvo je bilo pobudnik prireditve ob 60-letnici smrti glasbenika Lojzeta Bratuža, ki je potekala v domači cerkvi 16. februarja 1997. Sv. maši je sledil recital *Lojze Bratuž, nedolžna žrtev*, ki ga je pripravila Lidija Jarc. Sodelovala sta oba podgorska zbora, mešani in skupina Akord. Proslavo so ponovili na Plešivem 2. marca.

Pri podgorskem društvu sta bila najbolj aktivna oba zbora, ki jih vodi Mirko Špacapan. Nastopala sta tako na tradicionalnih slovenskih pevskih revijah, kakor tudi na srečanjih italijanskih pevskih zborov. Novembra je mešani zbor pel v Trziču, decembra pa v Ločniku. V tem mesecu sta zbora imela koncert nabožnih pesmi v domači cerkvi, ki sta ga februarja 1997 ponovila v cerkvi v Nabrežini. Zbora sta sodelovala na proslavah ob 1. novembru v Podgori.

Tudi v poletnih mesecih sta bila zbora aktivna. MePZ je v začetku junija nastopal na Koroškem, 19.7. pa je skupina Akord pela v Rauscedu. Društvo je 26. julija priredilo pred domačo cerkvijo drugo revijo pevskih zborov

*MePZ Podgora
nastopa na
svečanosti v
spomin na
Andreja Uršiča
v Kobaribu
20. sept. 1997*

na Britofu. Septembra so se podgorski pevci poklonili spominu Andreja Uršiča v Kobaridu. Skupina Akord je 4.10. sodelovala na prireditvi v Svečah na Koroškem ob 100-letnici rojstva umetnika Franceta Goršeta. Društvo goji tudi dramsko dejavnost. Otroška in mladinska skupina sta nastopili na miklavževanju z igro *Miklavžev večer* in ob proslavi 60-letnice smrti Lojzeta Bratuža ter na proslavah pred domačim spomenikom padlim.

Kulturno društvo Sabotin iz Štmavra Štmavsko društvo je svojo pozornost namenilo različnim dejavnostim. V domačem kraju je organiziralo več kulturnih prireditev. Otroški in moški zbor, ki ju vodi Nadja Kovic, sta nastopala ob raznih prilikah. Dramska skupina se je predstavila z več krajšimi prizori. Posebno pozornost so v društvu posvetili raziskovanju krajevne preteklosti. Društvo Sabotin je organiziralo več kulturnih večerov s predavanji Alessia Stasija, Vladimirja Klemšeta, Matjaža Pintarja, Maria Muta in Petra Skoberneta. Predvajali so tudi nekaj dokumentarnih filmov in diapozitivov. V sodelovanju z goriškim centrom za arheološke in zgodovinske raziskave je društvo pripravilo pohod na Sabotin. Poskrbeli so tudi za razstavo kompozicij suhega cvetja Dore Maraž. Moški zbor je sodeloval na raznih prireditvah in zborovskih revijah. Pel je na Cecilijanki, na Primorski poje, na božičnici v domači vasi ter na prireditvi 23. decembra, ko je društvo v sodelovanju z rajonskim svetom pripravilo kulturno-družabni večer. Ob Dnevu slovenske kulture je društvo predstavilo ljudsko umetnost v poeziji in prozi. Nastopila sta oba domača zbora.

Običajni Praznik sv. Valentina je privabil v Štmaver lepo število ljudi, ki so si lahko ogledali zanimivo razstavo in se okrepčali ob domači jedi in pijači. Otvoritev razstave o krajevni preteklosti je bila 14. februarja.

Prof. Gabrijel Devetak, dolgoletni zborovodja v Štmavru, je prejel odlikovanje "Pro ecclesia et pontifice" s častnim križem svetega očeta za življenjsko delo v službi Cerkve. (Foto Bumbaca)

Nastopil je zbor Mirko Filej. Na temo Naša preteklost je predaval Matjaž Pintar.

V društvenih prostorih so pričakali sv. Miklavža in ga pozdravili z igrico *Družina pri kosilu* v izvedbi mladinske dramske skupine. Na miklavževanju je sodeloval otroški zbor, ki je popestril tudi druge prireditve v vasi. Nastopil je na Mali Cecilijanki in na Prazniku frtalje v Rupi. Zbor je sodeloval na reviji otroških in mladinskih zborov 16. marca 1997 v Kulturnem domu v Trstu.

Društvo je sodelovalo pri

Materinskem dnevu in pri organizaciji Družinskega dneva meseca marca. V aprilu se je dramska skupina v režiji Kazimirja Černica predstavila s prizori *Joj, uboga glava*, *Ne laži*, *Kmet kupuje koso* in *Na polikliniki*.

Društvo je 25. julija sodelovalo na praznovanju sv. Ane v Pevmi, kjer so nastopile mlade skupine rock glasbe.

SKPD Francišek B. Sedej iz Števerjana Števerjansko društvo se upravičeno ponaša s Festivalom narodno zabavne glasbe, ki ga prireja že 27 let. Bil je v začetku julija in je privabil Med borovce veliko ljubiteljev te glasbeno zabavne zvrsti. Prijavilo se je nad 20 skupin. Strokovna komisija je za najboljšega izbrala ansambel Laufarji iz Cerknega, ki je prejel trofejo društva F.B. Sedej. Dobro se je odrezal tudi domači ansambel Briški odmevi. V prostorih župnijskega doma je bila ob priložnosti festivala tudi razstava umetniških rastlinskih kompozicij Vilme Cotič iz Štandreža.

V društvu pridno deluje mlajša dramska skupina, ki vsako leto pripravi kaj primerneza za prihod sv. Miklavža, za božičnico in za Materinski dan. Otroke pripravljata Kristina Corsi in Franka Padovan. Za letošnji Materinski dan, ki je bil 20. maja v Sedejevem domu, sta otroški zbor in dramska skupina pripravila glasbeno pravljico *Medvedek Medomedo* in igrico *Torta za mamo*.

Otroški zbor, ki ga vodi Valentina Humar, je nastopil na Mali Cecilijanki in ob raznih priložnostih v domačem kraju.

Več uspešnih nastopov beleži tudi mešani pevski zbor, ki ga vodi Bogdan Kralj. Je stalen gost pomembnejših slovenskih prireditev, pel je pred spomenikom padlih na trgu v Števerjanu, sodeloval pri božičnicah in na Prešernovi proslavi. MePZ F. B. Sedej je 1. oktobra 1997 sodeloval na otvo-

ritveni slovesnosti spominske razstave ob 100-letnici rojstva umetnika Franceta Goršeta v Kulturnem centru Lojze Bratuž.

Društvo izdaja tudi svoje glasilo Števerjanski vestnik.

Leto 1997 je društvo začelo 6. januarja z božičnico, na kateri so nagradili najlepše jaslice. V začetku februarja je bila v Sedejevem domu Prešernova proslava. Nastopil je mešani zbor in domači recitatorji so podali dela, ki govorijo o Števerjanu. Izbor besedil in režijo je vodila Anka Černic. Ob tej priložnosti so predstavili knjigo, ki sta jo pripravila Marjan Breclj in župnik Anton Lazar z naslovom *Števerjan, župnija in cerkev sv. Florijana*. Večer je sklenila slovesna podelitev Gallusove listine Zveze kulturnih organizacij Slovenije organistu in zborovodji Hermanu Srebrniču.

Društvo je poskrbelo tudi za nekaj gostovanj. V marcu so v Števerjanu nastopili skupina citrarjev iz Münchna in člani Odra 90 z igro *Krivda*.

Organist in pevovodja Herman Srebrnič je za svoje glasbeno dejavnost prejel priznanje Gallusove listine, ki ga podeljuje Zveza kulturnih organizacij Slovenije.

Danilo Čotar

Kulturni center Lojze Bratuž

Velika dvorana
Kulturnega centra
Lojze Bratuž postaja
vse bolj središče
kulturnega dogajanja
v Gorici (Foto
Bumbaca)

Pred dobrim letom, v jeseni 1996, smo slovesno odprli docela prenovljeno in sodobno opremljeno dvorano Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici. Razkošna dvorana in lično urejena okolica sta dokončno obogatili že dobro znano kulturno in športno središče goriških Slovencev na Drevoredu 20. septembra. Zdaj, ko je popravljena tudi velika stavba, v kateri so dobila primerne sedeže naša društva, lahko rečemo, da razpolagamo z modernim večnamenskim centrom. Uresničitev načrta je zahtevala veliko stroškov in dosti prostovoljnega časa. Že od vsega začetka smo se v skrbih spraševali ali bo to središče dobilo primernege zagona. Marsikdo je izrazil dvome in pomisleke ter se upravičeno ustrašil visokih stroškov za vzdrževanje.

Pri obnovljenem društvu, ki usklaja in organizira dejavnosti centra, se je z odličnim zagonom posvetil delu njegov predsednik Franko Žerjal, kateremu gre največje priznanje in hvaležnost. Takoj po otvoritvi so se pokazali znaki, da je zanimanje za uporabo nove dvorane precejšnje, in res so se v njej začele vrstiti prireditve. Zdaj je za nami prva sezona in ob preverjanju delovanja lahko z zadoščenjem rečemo, da je bilo prvo leto uspešno in bogato.

Med prireditvami, ki so se zvrstile, zasedajo prvo mesto koncerti. Od otvoritve operete *Pri belem konjičku* in njenih petih ponovitev, so se glasbena srečanja na vseh ravneh, od prestižnih solistov do velikih orkestrov, zaporedoma odvijala skozi vse leto. V brošuri, ki je pred kratkim izšla in ki beleži prvo leto delovanja, lahko naštejemo čez 60 koncertov.

Gledaliških predstav tudi ni manjkalo in sicer za odrasle in za otroke. Če prištejemo sem še lutkovne in baletne predstave ter šolske veselice in božičnice, je bilo takih prireditev okoli 40.

V tretjo skupino lahko postavimo predavanja in seminarje, kongrese, občne zборе in druga srečanja. Velika dvorana je zdaj primerna za zborovanja na visoki ravni in tudi številčno zahtevna. Zvrstilo se jih je kakih 20.

V zadnji skupini lahko omenimo še razstave, ki jih je bilo šest. Pri tem je treba upoštevati, da za razstave manjšega obsega že stalno deluje galerija Ars v Katoliški knjigarni, medtem ko je Kulturni center Lojze Bratuž prišel v poštev za razstave večjih obsežnosti. Omembe vredne so predvsem otvoritvena razstava 46 slovenskih zamejskih umetnikov, razstava Lojzeta Spacala ob njegovi 90-letnici, razstava ob 100-letnici rojstva Vena Pilona ter nazadnje spominska razstava ob 100-letnici rojstva Franceta Goršeta.

Prireditev in srečanj je bilo torej nad 120 in za prvo leto delovanja je to nedvomno uspeh. Samo nekateri pa vedo, koliko skritega dela in skrbi je bilo za vsemi temi prireditvami.

Izredno pomembno je vprašanje, ali smo si v tem letu delovanja pridobili zaupanje gostov in - povedano v gospodarskem izražanju - ali smo med enoletnim delovanjem vložili delež, da se bo obrestval v prihodnosti. Mar je ponudba ustrezala tudi najbolj zahtevnemu pričakovanju? Med gostovanji raznih skupin in organizacij smo tu in tam dobili potrditev, da je organizacijska in tehnična ponudba kakovostna in na visoki ravni, kar pomeni, da so gostje odhajali zadovoljni in so to tudi jasno izrazili s pohvalami.

Kulturni center Lojze Bratuž je že to prvo leto bil tisto, kar so si upravitelji postavili za vodilo in cilj, namreč da v Gorici povezuje v plodno sožitje narode, ki se tu srečujejo, da je zgled strpnosti do drugače mislečih, da sodeluje v raznih pobudah z matično domovino in posebno z Novo Gorico.

Važno je namreč, da tudi iz našega središča, ki je v evropski dimenziji sicer majhno, jasno gledamo v tisto prihodnost, ko v Evropi ne bo več mejnih zaprek in ne bo nobenih ovir za kakršnekoli izmenjave. Takrat bo še kako pomembno, če bomo imeli trdna kulturna središča, ki nam bodo kljub široki odprtosti v oporo pri ohranitvi naše identitete.

Proslava 35-letnice športnega društva Olympia (Foto Bumbaca)

M.M. - N.R.

Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1996-1997

Ta pregled povzema v zgoščeni obliki delovanje društev in organizacij, ki delujejo v okviru Slovenske prosvete v Trstu. Pregled je za nekatera področja pomanjkljiv, precej natančno pa obravnava predvsem prireditve, ki se odvijajo na osrednjem sedežu Slovenske prosvete v središču mesta v dvorani, ki nosi ime po Jožetu Peterlinu.

Društvo slovenskih izobražencev Društvo slovenskih izobražencev v Trstu se redno zbira na ponedeljkovih večernih srečanjih, ki potekajo od jeseni do konca junija. Program teh kulturnih in družbenih sestankov je izredno bogat: obsega predavanja na sociološko, zgodovinsko ali politološko tematiko, predstavitev knjig, ogled dokumentarcev in debate na včasih še posebno pereče tematike - v minuli sezoni je bil nadvse zanimiv večer namenjen odgovorom na vprašanja o stanju slovenske manjšine, ki

so jih postavili mladi. Ob Božiču in Veliki noči pa sta redna sestanka namenjena poglobitvi v ta dva praznika; gost predvelikonočnega večera je bil novi tržaški škof Evgen Ravignani.

O pestrosti delovanja Društva slovenskih izobražencev pa zelo nazorno priča sledeči koledar prireditev v sezoni 1996/97:

Film *BACKUP - Slovenska beseda na Koroškem* (7. 10. 96); Predstavitev knjige

Brune Marije Pertot in Jasne Merkù *Pesmi iz pipe*, knjigo je predstavila prof. Lučka Susič (21. 10.); Jože Škerk in Aljoša Vesel - Javna razprava o perspektivah tržaškega gospodarstva v luči krize TKB (28. 10.); Dr. Luigi Tavano - Goriška Cerkev in družba ter njun odnos do vojne in osvobodilnih gibanj (4. 11.); Dokumentarec - *Fašizem pod Slovenci*, prvi pogled v arhiv Zbora svečenikov sv. Pavla, ki ga je predstavil mag. Egon Pelikan (18.11.); Dr. Valentin Inzko, dr. Marjan Smolik, dr. Branko Marušič - Celovška, Celjska in Goriška Mohorjeva družba v slovenskem kulturnem prostoru 1851-1995 (25. 11.); Boris Kobal - *Afrika ali Na svoji zemlji* - pri pogovoru o gledališki uspešnici sta sodelovala poleg avtorja še Maja Lapornik in Martin Breclj (2. 12.); Srečanje s Slovenko leta 1995 - dr. Met-

Umetnostni zgodovinar Marko Vuk in slikar Edi Žerjal na otvoritvi razstave v Peterlinovi dvorani (Foto Mladika)

ko Klevišar (9. 12.); Astrofizik dr. Janez Zorec - O manjkajoči materiji v vesolju (16. 12.); Božično srečanje s škofom Metodom Pirihom (23. 12.); Primož Krečič - Radio, Revija Ognjišče in Mladina (13. 1. 97); Janez Gril, Tamara Pečar-Griesser, France Dolinar - Rožmanov proces (20. 1.); Branko Bratuž - Pot gradov po Istri (diapozitivi) (27. 1.); Prof. Rožana Špeh - Podoba slovenske Istre v pesmi in besedi (3. 2.); Predstavitev dveh knjig domačih avtorjev: prof. Nada Pertot je predstavila igre Ivana Artača - *Trubadur z rožo*, dr. Zvone Štrubelj pa je predstavil zgodovinsko publikacijo Draga Štoke o župniku Andreju Zinku, odlomke je bral Livij Valenčič (17. 2.); Prof. Suzana Pertot in prof. Riccardo Luccio - Govorica slovenskega dijaka v dvojezičnem okolju (24. 2.); Dr. Andrej Studen - Zgodovina za vse (3. 3.); Otvoritev razstave Edija Žerjala; Sonja Gregori in Franko Slavec o Namibiji (diapozitivi) (10. 3.); Saša Martelanc in Ivanka Hergold o knjigah *Balerina*, *Balerina* Marka Sosiča ter *Ta mala zemlja večnost* Ivana Tavčarja (17. 3.); Predvelikonočno srečanje s tržaškim škofom Evgenom Ravignanijem in otvoritev razstave Maria Magajne o škofu Bellomiju (24. 3.); DSI: Poslanec Luciano Caveri - Ustanovne reforme in narodnostne manjšine v Italiji (14. 4.); Dr. Drago Ocvirk: Človek Prihodnosti: Superman, Frankenstein ali kaj tretjega ter otvoritev razstave Iva Petkovška (21. 4.); Milan Lipovec - Ob 85. rojstnem dnevu, o njem je spregovorila prof. Marija Cenda (28. 4.); Odgovori na vprašanja mladih: Fabrizio Polojaz in Poljanka Dolhar (6. 5.); Predstavitev knjig Celovške Mohorjeve družbe: Mihaela Merlak Detela - *Svet svitanja* in Lev Detela - *Kocbekovo berilo* (12. 5.); Dr. Drago Čepar - O veselju do življenja: strah in pogum Slovencev (19. 5.); Predstavitev nove knjige: Milan Gregorič - *Politični ciklon nad Istro ali izjalovljen poskus njene destabilizacije* (26. 5.); Okrogla miza ob knjigi R. Dolharja, II. del (2. 6.); Dr. Paolo Petronio - Bohinjska železnica; predstavitev prof. Tomaž Pavšič in prof. Mladen Bogič, ravnatelj železničarskega muzeja v Ljubljani (9. 5.); Predstavitev knjige dr. Angela Kosmača - *Ricmanje včeraj in danes*, knjigo in avtorja je predstavil Tomaž Simčič (16. 6.); Predstavitev knjige RO: *Naš glas pri vas doma* in CD zgoščenke *Glasovi za spomin* (23. 6.).

Slovenski kulturni klub V Slovenskem kulturnem klubu v Trstu se enkrat tedensko srečujejo mladi, ki obiskujejo višje srednje šole in univerzitetni študentje. Na sestankih, ki potekajo skozi šolsko leto v sobotah pozno popoldne, mladi sledijo predavanjem z aktualno, zgodovinsko ali literarno vsebino, predvajanjem filmov in diapozitivov, predstavitvam knjig, občasno pa organizirajo tudi lahkotnejše večere, kot na primer veselo mklavževanje. Ob obletnici mednarodnega priznanja Slovenije pa priredijo Slovenija party, kulturni in družabni večer, ki privabi veliko število mlajših in starejših gostov iz zamejstva in iz matice. Nekateri člani SKK-a sodelujejo tudi pri gledališkem krožku, zato se je na primer letošnja sezona uradno zaključila s predpremiero igre *Tajno društvo PGC*, ki so jo postavili prav člani kluba.

Peti Slovenija party ob obletnici mednarodnega priznanja slovenske države je obiskal slovenski minister za kulturo dr. Janez Dular (Foto Mladika)

Marij Čuk - Atlanta 1996 (28. 9. 96); Film - *4 matrimoni e un funerale* (5. 10.); Klasični koncert - Toni Kernjak (klavir) in Kristijan Filipič (flavta). Predstavila Marja Tavčar (12. 10.); Fabrizio Polojaz - diapozitivi o potovanju po Kanadi (19. 10.); Mladinska skupina iz Selce pod Škofjo Loko z igro Alojza Rebule *Savlov demon* (26. 10.); Martinovanje na Proseku v skavtskem sedežu (9. 11.); Občni zbor z volitvami in poročanjem o delovanju in načrtovanju tekoče sezone (16. 11.); Izlet v Postojno in srečanje s člani krožka OZN (18. 11.); Izlet v Ljubljano in udeležba na študentskem shodu v Šentviških škofijskih zavodih (23. 11.); Prof. Ivan Verč - predavanje o ruski literaturi (30. 11.); Veselo miklavževanje (7. 12.); Film - *Življenje in neobičajne dogodivščine vojaka Ivana Čonkina* (14. 12.); Dobrodelni večer - loterija in prvo dejanje igre *Male dame* v priredbi gledališke skupine SKK (21. 12.); Življenje na daljnem severu: Ivana Šolc, maturantka na klasičnem liceju, je pripovedovala o svojih izkušnjah med enoletnim bivanjem na Norveškem (11. 1. 97); Slovenija party - recital SKK, zbor Resonet, govornik Marij Maver, gost - minister Janez Dular (18. 1.); Nastop mladih koncertantov - Večer sta oblikovala gojenca glasbene šole M. Kogoj: violinist Matej Santi in pianistka Lara Komar ter Tamara Ražem (25. 1.); Nove tehnike animiranega filma - Fabrizio Polojaz je ob prikazu animiranega filma *Wallace & Gromit* predstavil novo smer tridimenzionalnih risank (1. 2.); Film - *I soliti sospetti* (8. 2.); Prešernova proslava - literarni, likovni in fotografski natečaj (15. 2.); Francesca Simoni in Matej Susič - večer o Kubi (22. 2.); Martina Šolc - enoletno bivanje na Švedskem (1. 3.); Dr. Pavel Kogoj - Fantje so drugačni, dekleta tudi (8. 3.); Martina Kofol - O Rusiji (15. 3); Dr. Drago Štoka - Po Baragovih sledih med kanadskimi Indijanci (vtisi o potovanju po Kanadi) (22. 3.); Čudovita ne-

pozabna Kitajska - predvajanje dokumentarnega filma o potovanju po Kitajski, ki ga je posnel inž. Pino Rudež (5. 4.); Jože Pirjevec - Ruska politična miselnost od Petra Velikega do Borisa Jelcina (12. 4.); Predstavitev knjige Marka Sosiča *Balerina, Balerina*. Knjigo je predstavila Neva Zaghet, recital je oblikoval gledališki krožek SKK (19. 4.); Prof. Ivan Verč - Glavni motivi v ruskih romanih (3. 5.); Film - *Mission impossible* (10.5.); Afriški večer - Joseph Rokotorahalaly z Madagaskarja (17. 5.); Marko Civardi - Otočje; Maldive in njen pomorski svet (31. 5.); Predpremiera igre *Tajno društvo* PGC v Rojanu (7. 6.).

Draga mladih Poleg rednih tedenskih sestankov nosi mladinsko društvo SKK tudi skrb za mladinsko prilogo *Rast* v Mladiki. Njihovo dejavnost v krožkih, posebno še v gledališkem, smo omenili na začetku. Starejši člani SKK, združeni v MOSP-u (Mladinski odbor slovenske prosvete), pa so lani že sedmič priredili skupaj z drugimi mladinskimi skupinami iz Slovenije takoimenovano Drago mladih z bogatim sporedom predavanj in okroglih miz na temo *Naslednja postaja: Evropa*. Tridnevno srečanje so obogatili še s kulturnimi, verskimi in družabnimi točkami. Na sedmi Dragi mladih 1997 so nastopili mag. Vinko Ošlak, italijanski diplomat Luigi Vittorio Ferraris, avstrijski funkcionar Walter Ertl, dr. Ivana Suhadolc, mag. Andrej Alpeng, dr. Franc Križanič in dr. France Zagožen .

Prešernova proslava 27. februarja je bila v Kulturnem domu v Trstu skupna Prešernova proslava, ki so jo priredile Slovenska prosveta, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Zveza slovenskih kulturnih društev v Italiji. V okviru tega praznika so vse tri zveze pripravile tudi slikarsko razstavo v počastitev 90-letnice Lojzeta Spacala. Otvoritev razstave v Kulturnem domu v Trstu je bila 6. februarja. Govornica na proslavi pa je bila prof. Nada Pertot.

10. februarja je bila v Peterlinovi dvorani Prešernova proslava. Združena je bila s podelitvijo priznanj Mladi oder in literarnih nagrad Mladike. Nastopil je še pianist Marko Sancin, govornik pa je bil slovenski konzul v Trstu prof. Tomaž Pavšič.

Razstave V Peterlinovi dvorani je bilo v lanski sezoni tudi nekaj zanimivih slikarskih razstav. V tem kratkem pregledu naj zabeležimo vsaj razstave domačih ustvarjalcev. Razstavljali so Jasna Merku, Edi Žerjal, Ivo Petkovšek ter fotograf Mario Magajna, ki je prikazal serijo portretov rajnega škofa Bellomija med Slovenci.

Slovenska glasbena šola Slovenska glasbena šola je v lanski sezoni pripravila v Marijinem domu v Rojanu nekaj glasbenih popoldnevov, ki so oživili obnovljeno dvorano v najožji periferiji tržaškega mesta.

Plesni tečaji Mladinski odbor Slovenske prosvete, pobudnik vsakoletnih tradicionalnih dnevoov Draga mladih, je lani za svoje člane pripravil v Marijinem domu pri Sv. Ivanu plesni tečaj, ki ga je vodil Andrej Zaghet.

Časnikar Družine Jože Zadravec (levo) ob podelitvi nagrade Vstajenje pisatelju in pesniku Stanku Janežiču (Foto Mladika)

Nagrada Vstajenje Komisija literarne nagrade Vstajenje je lani podelila že 34. nagrado, ki jo vsako leto podelujejo zamejskemu ali zdomskemu ustvarjalcu. Lani je nagrado prejel pesnik in duhovnik Stanko Janežič iz Maribora, ki je dolgo dobo svojega življenja preživel na Tržaškem. Nagrado je prejel za pesniško zbirko *Večerno žarenje*.

Knjižnica Dušana Černeta Knjižnica Dušana Černeta obvešča svoje prijatelje in obiskovalce o dejavnosti, ki jo razvija, v priložnostnih biltenih, ki izhajajo kot priloga v Mladiki. Tudi lani je knjižnica obogatila svoj knjižni fond, vzpostavila stike z drugimi knjižnicami, pripravila nekaj tematskih knjižnih razstav in nadaljevala z zbiranjem gradiva za snujoče se bibliografije zdomskega tiska.

Mladika Revija Mladika je lani izhajala že 41. leto. Potem ko sta utihnili Most in Zaliv, ostaja ta mesečnik skoraj edino glasilo na revialnem področju. Revija je med bralci iskana zaradi nekaterih aktualnih prispevkov in literarnih tekstov, predvsem pa še zaradi rubrik, kot so: *Iz arhivov in predalov* (Ivo Jevnikar), *Zamejska in zdomska literatura* (M. Jevnikar), *Intervjuji* Zore Tavčar, članki Brune Pertot idr. Revija je lani razpisala 25. literarni natečaj za prozo in poezijo. Nagrade so prejeli Irma Marinčič Ozbalt za novelo *Pomladni sprehodi*, Tarcisia Galbiati za novelo *Srečanje* in Katarina Mahnič za novelo *Križišče*. Za poezijo pa so prejeli nagrade Pina Pištan, Iztok Kodrič in Miša Shaker. Več del je komisija priporočila za objavo. Skupaj je na natečaj prispelo 112 prispevkov.

Mladika ne izdaja samo mesečnika, ampak tudi knjige, s katerimi se zadnje čase uveljavlja kot pomembna zamejska založba. V lanskem letu so izšla sledeča dela: zbornik Radijskega odra *Naš glas pri vas doma* (s CD ploščo *Glasovi za spomin*), zbornik Drage 96 *Izzivi*, kratki roman Marka Sosiča *Balerina, Balerina*, pesniška zbirka Ivana Tavčarja *Ta mala zemska večnost*, publikacija o rodbini Krevatin od Banov, zgodovina Ricmanj žup-

Na sedežu kluba Sirena je PD iz Brkovelj predstavilo knjigo domače avtorice Brune Pertot *Pesmi iz pipe*. Ob avtorici (na sredini) sta prof. Lučka Susič (levo) in ilustratorka prof. Jasna Merku (desno).
(Foto Mladika)

nika Angela Kosmača in *Kamnita dediščina Krasa* Ivana Pertota. Tik pred izidom, ko to pišemo pa sta še Marije Pirjevec eseji *Tržaški zapisi* in Pavleta Merkuja *Slovenska imena krajev v Italiji*.

Draga Odmevni vsakoletni študijski dnevi DRAGA so se v minuli sezoni odvijali že 32. leto. Potekali so v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah od petka, 5. septembra, do nedelje, 7. septembra. Predavali so Giorgio Banchig na temo 50 let po podpisu mirovnega sporazuma, dr. Andrej Bajuk o Sloveniji v evropskih integracijskih tokovih, dr. Klaus Einspieler o izvoljenem ljudstvu in narodih v Svetem pismu ter dr. Andrej Capuder o enoumju v letu 2000. Mašo je v nedeljo zjutraj za vse udeležence daroval tržaški škof Evgen Ravignani.

Mladi oder Na Prešernovi proslavi, ki je bila v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 10. februarja, so podelili priznanja Mladi oder za leto 1996. V prvi kategoriji, rezervirani za gledališke igralske skupine, so prejeli priznanja: Dramski odsek prosvetnega društva Štandrež za odrsko postavitev komedije Branislava Nušiča *Žalujoci ostali*; Dramska družina prosvetnega društva Sedej iz Števerjana za igro W.S. Maughama *Temni pajčolan*, dramska skupina Oder 90 za dramo Franceta Bevka *Krivda*, Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici za odrsko postavitev operete Müllerja in Charella *Pri belem konjičku*.

V drugi skupini, v kateri so družine, ki igrajo v sklopu prosvetnih društev, so prejeli priznanja: Mladinska gledališka skupina kulturnega društva Sabotin za odrsko postavitev štirih šaloiger; Igralska skupina Tamara Petaros z Opčin za večkratni nastop na raznih prireditvah in recitalih; Gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba iz Trsta, prav tako za večkratno sodelovanje na raznih prireditvah z recitali in igralskimi nastopi; športno-kulturno društvo Cerovlje Mavhinje za gledališko predstavo *Zvon sem slišal pod nebom nočoj*.

V tretji kategoriji, rezervirani za najmlajše igralce, pa so prejeli priznanja Mladi oder: Nižja srednja šola Ivan Trinko iz Gorice za lutkovno igrico *Salon Expon*; otroška skupina prosvetnega društva F.B. Sedej iz Števerjana; otroci prosvetnega društva Rupa-Peč; srednja šola Fran Erjavec iz Rojana in srednja šola sv. Cirila in Metoda od Sv. Ivana v Trstu za predstavo *Bojni zapisi mestnega mulca*.

Tekmovanja Mladi oder - lansko je bilo že dvaindvajseto - so hvalevredna spodbuda predvsem za najmlajše, da se z veseljem in pogumom posvečajo odrskemu nastopanju in igranju. Za pobudo sta vredni vse pohvale obe prosvetni organizaciji, ki redno razpisujeta ta natečaj, in to sta Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta v Trstu.

*Nagrajevanje
amaterskih odrov, ki so
sodelovali na natečaju
Mladi oder (Foto
Mladika)*

Koroški kulturni dnevi na Primorskem

Kot je že dolgoletna tradicija, so se tudi letos odvijali - tokrat na Primorskem - kulturni dnevi, ki jih organizirajo Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovenska prosveta iz Trsta. Teden je potekal od sobote, 5. oktobra 1996. Na Tržaškem so v ponedeljek, 7. oktobra, na liceju France Prešeren in v Peterlinovi dvorani vrteli film *BACKUP - Slovenska beseda na Koroškem*; v soboto, 12. oktobra, sta bila na sporedu dva koncerta: v Peterlinovi dvorani so v okviru klubskega srečanja priredili klasični koncert, ki sta ga izvajala pianist Toni Kernjak in flavtist Kristijan Filipič; v Finžgarjevem domu pa so isti večer nastopili tamburaši Slovenskega prosvetnega društva Št. Janž in družina Blažej iz Galicije; zadnja prireditev na Tržaškem je bila še predstavitev organiziranega šolstva na Koroškem in razstava dvojezičnih učbenikov na kulturnem večeru DSI v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 14. oktobra.

Po poldrugem desetletju ostaja zamisel o kulturni izmenjavi med Korošci in Primorci še vedno živa in zanimiva. Tako se utrujejo vezi in sklepajo nova prijateljstva med Slovenci, ki živimo na robovih domovine.

Virgil Šček Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček, ki ima sedež v ulici G. Gallina, se je zadnja leta proslavil predvsem kot izdajatelj znamenitih belih priročnikov, ki obravnavajo slovenska manjšinska vprašanja in našo zgodovino. Urednik te zbirke je časnikar Ivo Jevnikar. Krožek prireja tudi občasna kulturna srečanja in večere na svojem sedežu v Vilfanovi dvorani ali pa skupaj z DSI v Peterlinovi dvorani v ulici Donizetti. Nekaj takih večerov je priredil tudi v lanski sezoni.

Igralci Radijskega odra v Kulturnem domu v Trstu na proslavi ob 50-letnici delovanja
(Foto P. Cvelbar)

Radijski oder Radijski oder - že njegovo ime samo pove - sodeluje z radijsko postajo Trst A že od svoje ustanovitve. Zadnje čase pa nastopa tudi v javnosti in pomaga drugim skupinam pri postavitvi iger na raznih odrih. Lani je ta skupina, ki jo je ustanovil rajni prof. Jože Peterlin, obhajala 50-letnico delovanja s svečano prireditvijo v tržaškem Kulturnem domu. Prireditve se je udeležilo lepo število prijateljev in članov te skupine, pa tudi mnogo radijskih poslušalcev, ki so hoteli radijske glasove spoznati od blizu. Ob tej priložnosti je Radijski oder v sodelovanju z Mladiko pripravil knjigo *Naš glas pri vas doma* in CD ploščo *Glasovi za spomin*.

Zveza cerkvenih pevskih zborov Zveza cerkvenih pevskih zborov združuje na Tržaškem preko 40 vokalnih skupin in zborov, ki delujejo včasih tudi v narodnostno najbolj ogroženih okoljih. Zveza vsako leto pripravlja tudi nekaj skupnih odmevnih prireditev. Tako je 1. decembra 1996 priredila tradicionalno revijo zborov v Kulturnem domu, 12. januarja je priredila v stolnici sv. Justa božični koncert, ki ga je ponovila v cerkvi v Ronkah, 16. marca pa je pripravila tradicionalno revijo Pesem mladih za otroške in mladinske zборе. Tudi ta prireditev je bila v Kulturnem domu v Trstu.

V poletnem času, in sicer od 11. do 16. avgusta, pa je ZCPZ priredila vsakoletni pevski tečaj in tečaj za organiste v Šmarjeških Toplicah.

Niko Tul

Mačkoljanski utrip

*Pevski zbor
iz Mačkolj na
jubilejnem 35.
Prazniku češenj
(Foto Mladika)*

Merilo življenja naše skupnosti so tudi kulturne prireditve in družabne pobude, v katerih se odraža dejavnost večjih in manjših vaških društev. To gotovo velja za Mačkolje in za tamkajšnje prosvetno društvo. Živahno društveno delovanje se je v lanski sezoni uveljavilo na različnih področjih: od pevskih nastopov društvenega zbora do dramske dejavnosti, od etnografskega dela do predavanj.

V nedeljo, 17. novembra 1996, je bila v dvorani Srenjske hiše predstavitev knjige *Mačkoljanska ljudska noša*, ki jo je uredila Romilda Smotlak - Tul. O knjigi sta spregovorila duhovnik in kulturni delavec Dušan Jakomin ter avtorica sama. Večer sta popestrila nastop društvenega mešanega pevskega zbora s krajšim programom starih vaških ljudskih pesmi ter krajši prizor v domačem narečju, v katerem sta se prvič predstavili Milena Smotlak in Valentina Tul v vlogah starih vaščank Pjepe in Mince, ki v svojem klepetu oživljata stare ljudske reke, vraže in načine zdravljenja. V prostorih Torkle v pritličju Srenjske hiše je sočasno potekala razstava na novo izdelanih noš. Številni obiskovalci so si lahko ogledali štiri ženske in eno moško nošo. Prisotni so se pohvalno izrazili o tej dvojni pobudi, ki so jo društveni sodelavci uokvirili v večletni niz *Ohranjajmo staro in lepo za sedanjost in bodočnost*.

Mesec kasneje, v nedeljo, 22. decembra, je dvorana Srenjske hiše ponovno zaživela ob že tradicionalnem predbožičnem glasbenem srečanju z naslovom V pričakovanju. V prejšnjih letih je društveni pevski zbor gostil godbo na pihala Breg iz Boljunca, mladinski zbor iz Škednja in tamburaše društva France Prešeren iz Boljunca, letos pa so se vabilu odzvale pevke Tržaškega deklškega zbora pod vodstvom Tamare Stanese. Prireditve, ki

je na zadnjo adventno nedeljo, ima že od vsega začetka dobrodelni značaj. Tokratni prispevek je šel Skupnosti Družina, ki ima svoj sedež na Božjem polju pri Proseku. Večera se je udeležilo tudi nekaj gostov te skupnosti, v imenu vseh pa je spregovoril njen pobudnik Karlo Kalc. O pomenu Adventa in Božiča je podal nekaj misli župnijski upravitelj p. Rafael Slejko.

Dan slovenske kulture je v Mačkoljah potekal v znamenju kulturnega izročila Slovenske Istre. Prireditve z naslovom *O Istrski slovenski dom* sta v nedeljo, 23. februarja, skupaj pripravili obe vaški društvi. V prvem delu so nastopili mladi člani Prosvetnega društva Mačkolje z izborom poezij istrskega pesnika Alojza Kocjančiča. Sledil je prizor v narečju, v katerem sta se ponovno predstavili Milena Smotlak in Valentina Tul v vlogah Pjepe in Mince. O vsestranskem prebujanju Slovenske Istre je spregovorila kulturna delavka Leda Dobrinja. Večer je s svojim nastopom zaključil mešani pevski zbor Primorsko.

Ob resnejših kulturnih pobudah skrbi mačkoljansko prosvetno društvo tudi za razvedrilne trenutke. Mednje spada tudi gostovanje igralcev dramskega odseka Prosvetnega društva Štandrež, ki je postalo že prava letna tradicija. Štandreški gledališki navdušenci so tokrat uprizorili komedijo v štirih dejanjih *Sreča na kredit* francoskega avtorja Marcela Francka. S svojo radoživostjo so navdušili vse gledalce, ki so v nedeljo, 13. aprila, zapolnili dvorano Srenjske hiše.

Višek društvenega delovanja pa je nedvomno zaobjel v pripravi Praznika češenj, enega izmed najbolj priljubljenih vaških praznikov na Tržaškem, ki je letos slavil svoj 35. jubilej. Člani Prosvetnega društva so to pomembno obletnico proslavili s posebno kulturno prireditvijo, ki se je odvijala v nedeljo, 18. maja, na prireditvenem prostoru na Metežici. Med kulturnim programom, ki so ga sooblikovali pevci društvenega zbora, moškega zbora Fantje izpod Grmade in otroškega zbora Vesela pomlad, društveni dramski odsek, mali gojenci župnijske glasbene šole ter harmonikar Egon Tavčar, je predsednik Slovenske prosvete Marij Maver podelil društvu priznanje za dolgoletno kulturno delovanje. Številno občinstvo je nagovoril časnikar Saša Martelanc. Po tem kulturnem uvodu je Praznik češenj polno zaživel teden dni pozneje, ko se je v sončnih dneh od petka, 23. maja, do ponedeljka, 26. maja, pod hrasti prireditvenega prostora kar trlo obiskovalcev. Prijetno okolje, živahno vzdušje, glasba, okusne jedi in pijača ter seveda nepogrešljive češnje so zadovoljili vsakogar, ki je v tistih dneh prišel v Mačkolje. Prireditelji so 35. Praznik češenj zabeležili tudi z izdajo barvne zgibanke in s predstavitvijo prireditve na Internetu.

Društvena dramska skupina je zaključila sezono z nastopom na drugem zamejskem festivalu amaterskih dramskih skupin v Mavhinjah, kjer se je predstavila s prizorom *Mačkoljanske štorje*.

Poleg teh pomembnejših trenutkov ne gre tu prezreti prirejanja predavanj in neprekinjenega delovanja društvenega pevskega zbora. V pretekli sezoni je Prosvetno društvo Mačkolje priredilo tri predavanja. V soboto, 14. decembra, je magister Egon Pelikan predstavil svoje raziskovalno delo

in video film na temo *Fašizem pod Slovenci*, v katerem se je osredotočil predvsem na vlogo krščansko socialnega gibanja med obema vojnama na Primorskem. V soboto, 15. februarja, je sovaščanka Magda Šturman prikazala diapozitive in podala vtise s svojega potovanja po andskih deželah Južne Amerike. Zadnje predavanje je bilo v soboto, 5. aprila, ko je Branko Bratož predstavil planinske, naravne in kulturne zanimivosti Slovenske Istre.

Mešani pevski zbor Mačkolje sestavlja 30 pevk in pevcev. Od teh je večina mladih. Zbor vadi dvakrat tedensko pod vodstvom glasbenega pedagoga Iva Lešnika iz Kopra. Sodeloval je na številnih društvenih prireditvah ter, na pevskih revijah ZCPZ v Trstu in Primorska poje v Biljah pri Šempetru, v božičnem času pa je pel tudi v dolinski cerkvi in v domači cerkvi pred polnočnico. Omembe vredno je dejstvo, da isti zbor redno sooblikuje nedeljsko in praznično bogoslužje v domači cerkvi.

Delovanje društva pa se ne omejuje le na kulturne pobude. Ob njih so pomembne tudi družabne dejavnosti, ki jih društvo namenja svojim članom in prijateljem. Pripravilo je silvestrovanje v obnovljeni Stari šoli, na velikonočni ponedeljek pa so se prosvetni delavci podali na avtomobilski izlet k Cerkniaškemu jezeru in na Grad Snežnik. Delovna sezona se vsako leto zaključuje z izletom, ki je namenjen vsem sodelavcem Praznika češenj. Letos so si ogledali otoka Burano in Murano v beneški laguni.

SZSO-SGS v sezoni 1996-1997

Na dolgoletno tradicijo skavtizma na Goriškem nas letos spominja knjiga *I segni di una presenza. Ricordi di cinquant'anni di scoutismo a Gorizia (1946-1996)*, ki jo je ob petdesetletnici ponovne ustanovitve skavtskega gibanja na Goriškem izdal v samozaložbi odbor, ki je to praznovanje tudi pripravil. Če prelistamo knjigo, ki s prispevki in slikami opisuje razne skavtske realnosti znotraj mesta Gorice, najdemo tudi prispevek slovenskih goriških skavtov. Sledi mu dokaj dolg seznam imen (skoraj 800) vseh tistih goriških zamejcev, ki so kadarkoli prehodili skavtsko pot.

Prispevek, slike in seznam so pomembni, predvsem ker italijanskemu bralcu predstavljajo delovanje naše skavtske realnosti v mestu vse do daljnega leta 1964, hkrati pa jasno pokažejo, da smo slovenski goriški skavti na mladinskem področju že dolga leta živ in pomemben dejavnik v nadškofiji posebno pa v dekanijski mladinski pastoralni.

To vlogo v vzgoji mladine slovenski goriški skavti tudi najprej potrjujejo. Trenutno je na Goriškem aktivnih približno sto skavtov in skavtinj, porazdeljenih v tri starostne veje, ki so tudi v minuli sezoni izvedli dokaj bogat in pester program. Sezona se je uradno začela 13. oktobra s skupnim izletom v Predjamski grad in v jamo Vilenico. Slovesni začetek skavtskega leta, v katerem se odvijajo obredi prestopov (volčiči in voljkuljice so zapustili krdelo in stopili med izvidnike in vodnice, slednji pa so zapustili svoje vode, da bi vstopili v noviciat roverjev in popotnic), je eden od trenutkov, ko se zbere celotna organizacija. Delovanje med letom poteka v glavnem znotraj posameznih enot, ker se je samo tako mogoče učinkovito odzvati vzgojnim potrebam posameznih starostnih vej.

Delovanje volčičev in voljkuljic Veja volčičev in voljkuljic je v letošnjem

letu številčno narasla. V Doberdolu je nastalo novo krdelo z imenom Seonee, ki skupaj z obstoječim krdelom Ankus v Sovodnjah in Sambur v Gorici zbira kar 46 najmlajših. Nedvomno je to številčno izredno pozitiven rezultat, ki ga spremlja predvsem izjemno kvalitetno delo voditeljev. Voditelji

Podelitev plenov na taboru volčičev in voljkuljic
Branik 97

si zamišljajo sestanke na podlagi Kiplingove *Knjige o džungli*, kot sam Baden Powell priporoča z željo, da bi mlade člane vzgajali preko igre. V tej luči pripravljajo tudi izlete v naravo, ki se odvijajo v obliki lova in na katerih pridejo do izraza pomembnejši trenutki skupnega življenja v krdelu. Vsekakor je pa delovanje na rednih sestankih zelo živo. Tako so goriški volčiči za Božič postavljali jaslice, sovodenjski pa pripravljali izdelke, ki so jih nato prodajali. Izkupiček dobrodnele akcije so darovali za izgradnjo hiše v Avianu, ki naj bi gostila svojce hudo bolnih za rakom. Bavili so se tudi z ekologijo, slikali smetišča po Soči, organizirali izlet na sneg v Žabnice in izlet po Krasu, izdelali sveče, ki so jih na svečnico porazdelili v cerkvi, imeli spomladanski lov pred Veliko nočjo, kateremu je sledila priprava na osrednji krščanski praznik, ki jo je vodil g. Marjan Markežič. Tako bogat program so kronale obljube, saj so posamezna krdela sprejela v svojo skupnost kar 16 novih članov. Sledila je priprava na tabor, ki je bil od 27. julija do 3. avgusta nad Branikom in ki so si ga voditelji zamislili v pravljicnem svetu Petra Pana, to je na otoku, ki ga ni.

Delovanje izvidnikov in vodnic Veja izvidnikov in vodnic, ki je bila od vsega začetka najštevilnejša veja v organizaciji, je v zadnjih letih številčno upadla, kar je predvsem posledica demografskega padca v našem zamejskem prostoru. Fantovske in dekliške skupine, ki delujejo v Gorici in v okoliških vaseh, so sicer razdeljene v dve večji enoti imenovani četi. Prva četa, ki zaobjema Goriško, zbira štiri vode, druga četa, ki se razsteza po Sovodenjskem in Doberdobskem, šteje prav tako štiri vode. To pomeni skupno približno štirideset članov. Vzgojno delo so si voditelji zamislili znotraj čete, ki so izvajale samostojne programe s ciljem, da bi se posamezne enote lahko čimbolj vključile v delovanje na lastnih območjih. Tako je druga četa, kljub mrazu, imela vrsto sestankov v naravi in dve prenočevanji, medtem ko so v prvi četi pripravljali novo pesmarico in se osredotočili na zimovanje, ki je bilo v začetku januarja. Še prej pa sta se obe četi udeležili duhovne obnove, ki jo je vodil g. Karlo Bolčina in na kateri so posamezne skupine prejele betlehemske lučke, ki so jo skavti na božično vigilijo poneli v posamezne župnije.

Obdobje od januarja do aprila lahko beremo v luči dveh velikih dogodkov: pustovanje in pa priprava na Veliko noč. Tako je prva četa pripravila pustovanje za najmlajše in v prostem času začela zbirati denar za obnovo cerkve pri sv. Ivanu, druga četa pa pogloblja skavtske spretnosti, obenem pa začela načrtovati v dogovoru z župnikom nekaj lesenih zgradb v župnišču, ki bi obogatile igrišče na župnijskem vrtu. Dan spomina smo praznovali v Trstu skupaj s tržaškimi brati, kjer smo se tudi udeležili mestne orientacijske igre.

Obljube prvega maja v Štmavru so nekako zaključile drugo obdobje, ko smo po skupnem prenočevanju v izvidniške vrste sprejeli 7 novincev. Sledila je priprava na tabor, ki je bil v Jarčji dolini pri Žireh od 14. do 26. julija 1997. Omenimo še, da je druga četa sodelovala pri pripravi kresovanja na Vrhu sv. Mihaela.

Delovanje NoRP in RP Tudi v noviciatu roverjev in popotnic ter v klanu ni manjkalo spodbud. Veja, ki jo sestavljajo že starejši člani (od 16 do 21 leta), želi pomagati skavtu, da zavestno sprejme družbeno-politično, versko in skavtsko odločitev. Voditelji, preko skupnih dejavnosti, skušajo pomagati članom, da postanejo osebe sposobne svojih lastnih odločitev, osebe, ki ne sledijo modi, ampak korajžno in samostojno stopajo po življenjski poti. Delovanje, ki je vezano na tedenske sestanke in posebno v klanu tudi na izpopolnjevanje službe v pomoč bližnjemu, razgibavajo redna prenočevanja in izleti v naravo. Tako so se v začetku novembra odpravili na Svete Višarje in Lovce, kjer je prišlo do sprejema v noviciat in prestopa v klan, decembra pa so okusili lepoto zimske pokrajine, a tudi ostrino mraza in burje, ko so se na zimskem potovalnem taboru peš premikali po vipavsko-idrijskem območju. Tudi marca so se potepali po tržaškem Krasu, aprila pa so na podobnem izletu v naravo pokazali svoje skavtske spretnosti. Izlet je bil obenem tudi priložnost, da so štirje člani prejeli odhod in zapustili skupnost klanu. V aprilu je prišlo tudi do srečanja goriškega in tržaškega noviciata, kar ponovno potrjuje tudi v dejanjih tesno povezano med goriškimi in tržaškimi skavti. Nedvomno je tudi za noviciat in klan poletni tabor predstavljal vrhunec letnega delovanja. Obiskali so Kočevski rog, se zaustavili ob podkrenskem breznu, nato pa so nadaljevali pot proti Kolpi, kjer so se s splavi spustili po reki.

Z letošnjega potovalnega tabora roverjev in popotnic Kolpa 97

Delovanje organizacije Omembe vredno je tudi dejstvo, da je letos Slovenska zamejska skavtska organizacija, ki združuje slovenske goriške in tržaške skavte, praznovala dvajsetletnico obstoja. Tega dogodka so se voditelji obeh skavtskih realnosti v zamejstvu spomnili z zahvalno sv. mašo in krajšo slovesnostjo v Marijinem domu pri Sv. Ivanu v Trstu, kateri je sledila družabnost, kjer so se še bolj utrdili odnosi, ki so prav gotovo predpogoj tesnejšega sodelovanja. In prav v takšno sodelovanje so usmerjene energije obeh pokrajinskih vodstev, ki sta se v zadnjem letu, čeprav še vedno zelo počasi, administrativno zelo zblížali.

Učeni Lev

Delovanje SZSO na Tržaškem v sezoni 1996-1997

Preteklo delovno leto je bilo za Slovensko zamejsko skavtsko organizacijo zelo intenzivno. Aktivnosti je bilo precej, bile so raznolike in tudi naporne, bile pa so vir zadovoljstva in novih izkušenj tako za voditelje kot tudi za druge člane.

Naše delovno leto Delovno leto se je uradno začelo z izleti stegov. Vsak steg se odpravi na celodnevni izlet ali kako drugače preživi dan skupaj. Na ta dan prestopijo člani iz veje volčičev in veveric k izvidnikom oz. vodnicam in se sprejemajo novi člani v skupine. To je tudi priložnost, da se člani bolje spoznajo.

10. novembra 1996 smo se skavti zbrali pri maši hvaležnici v tržaški stolnici sv. Justa. Pred mašo smo se skupaj s svojimi voditelji zbrali pri pobožnosti v kapeli v Marijinem domu v ulici Risorta in se spomnili na pokojne brate skavte.

Dan spomina, 23. november, so slovenski skavti na Tržaškem doživljali na različne načine. Izvidniki in vodnice 3., 4. in 5. stega so se npr. podili po mestu na veliki orientacijski igri. Mestna, 4. in 5. steg, sta skupaj delovala skozi vse leto. Voditelji so se medtem srečevali in so se nato odločili za združitev obeh. Na predvečer dneva spomina so mnogi slovenski skavti, roverji in popotnice ter novinci klana sodelovali pri bakladi, ki jo vsato leto prirejajo italijanski skavti.

Pred Božičem smo se skavti in skavtinje zbirali na božičnih srečanjih, kjer smo se duhovno poglobljali in razmišljali o tem prazniku. Izvidniki in vodnice ter roverji in popotnice so tudi sooblikovali mašo v cerkvi Novega sv. Antona, ko je prišla v Trst betlehemska luč, ki so jo nato odnesli v svoje župnije in na domove.

V decembru smo skavti tudi praznovali pomembno obletnico. Prav 14. decembra pred dvajsetimi leti je bila ustanovljena naša Slovenska zamejska skavtska organizacija. Te obletnice smo se spomnili prav na ta dan s proslavo v Marijinem domu pri Sv. Ivanu.

Z januarjem smo tržaški skavti, spet polni zagona, ki smo si ga nabrali med božičnimi počitnicami, zopet poprijeli za delo. Po skupinah smo se redno srečevali na sestankih organiziranih po starostnih vejah. Najmlajši, volčiči in veverice, so se na sestankih predvsem igrali in ob igri spoznavali skavtske zakone, se učili skavtske obljube in drugih veščin, ki jih morajo taki skavtičji obvladati.

Izvidniki in vodnice si s pomočjo svojih voditeljev sami zastavljajo cilje podvigov in pripravljajo sestanke. Na sestankih se seveda tudi pripravljajo na najpomembnejšo skavtsko dejavnost leta, to je na tabore. Poleg tega seveda ne zanemarjajo duhovnih in vzgojnih pogovorov, sodelujejo pri

življenju župnije, v katerih delujejo. Novinci veje roverjev in popotnic, kot tudi roverji sami, pa se na svojih sestankih predvsem pogovarjajo o skavtizmu, o skavtskih načelih in o življenjskih tematikah. Ti skavti se namreč odločajo, ali bodo sprejeli skavtizem za svoj način življenja.

V predpustnem času, in sicer 2. februarja, smo skavti pripravili dva pusta plesa za svoje člane. Najmlajši so se poveselili v Nabrežini, za starejše pa so posrbbeli roverji in popotnice klana RazKlana. Pripravili so ples v Marijinem domu pri Sv. Ivanu, kjer smo z ansamblom Kraški ovčarji plesali pozno v noč.

Ob Veliki noči smo se skavti ponovno zbrali, da bi razmislili in bolje doživljali velikonočne skrivnosti. Velikonočna srečanja so bila po posameznih četah, vsi pa so bili vabljeni na skavtski križev pot. Zvečer na Veliki petek smo z baklami hodili za križem na Repentabor, kjer je bila nato priložnost za spoved. Kljub slabemu vremenu se nas je zbralo zelo veliko število. Misli ob posameznih postajah so letos pripravili roverji in popotnice obeh klanov.

Ob jurjevanju nam je vreme nekoliko nagajalo. Namesto da bi se zbrali na bazovski gmajni, smo morali zaradi dežja premakniti srečanje v Slomškov dom v Bazovico. Naj poudarim, da je jurjevanje za skavtsko organizacijo najpomembnejši praznik, saj novi člani obljublajo zvestobo skavtskim zakonom in prejemajo znak svoje pripadnosti naši organizaciji: ruto. Tako je 27. aprila obljubilo 27 volčičev in veveric ter 38 izvidnikov in vodnic.

Po jurjevanju so se začele bolj intenzivne priprave na poletne taborne. Predvsem so se pripravljali izvidniki in vodnice 2. in 4. čete, ki so bili na mednarodnem skavtskem taboru v Rakitni. Ostalo delovanje po skupinah pa seveda ni zamrlo.

Volčiči in veverice so se junija podali na celodnevni izlet v Žabnice in na Sv. Višarje. Izvidniki in vodnice so intenzivno sodelovali pri praznovanjih farnih zavetnikov. Tako pri Sv. Ivanu, v Nabrežini, v Mačkoljah in tudi na Opčinah, kjer so skavti vseskozi sodelovali pri pobudah ob 375-letnici openske župnije. Izvidniki in vodnice 3. čete pa so oblikovali mašo za praznik sv. Ivana v Štramarju.

Tabori Skavtsko leto doseže svoj višek s poletnimi tabori. Večdnevno skupno bivanje v šotorih v naravi pripomore k ustvarjanju resnične povezanosti med udeleženci tabora. S tem se dosega cilji skavtske organizacije, ki so vzgoja dobrih državljanov, kristjanov in zavednih Slovencev.

Veja volčičev in veveric je letos prejela vabilo, naj se udeleži nove maše g. Rudija Tisla, ki je bil v prejšnjih letih duhovni vodja na taborih najmlajših članov organizacije. Tako smo se letos odpravili od 27. julija do 4. avgusta na Planino pri Sevnici. Taborili smo na čudovitem kraju, na vrhu griča pri podružni cerkvi Sv. Križa. Kraj pa je bil še enkrat čudovit, ker je bila tema tabora potovanje okoli sveta s čudežnim vlakom. Deset dni smo se zbužali vsakič v drugi deželi sveta. (Obiskali smo Arabsko puščavo, Kenijo, Havaje, Grčijo...). Pod vodstvom načelnice Mare Petaros (Zasanjane Koale)

je tako 47 volčičev in veveric preživelo deset nepozabnih dni in doživelo tudi nepozaben praznik nove maše.

Izvidniki in vodnice 2. in 4. čete so letos sprejeli povabilo skavtov iz Slovenije in so se udeležili MEBAST-e, se pravi Mednarodnega barjanskega skavtskega tabora, ki ga je organiziral ZSKSS. Tega tabora se je udeležila tudi četa portugalskih skavtov in skavtinj ter seveda več čet domačih skavtov. Podtabore SZSO sta vodila Navihana Antilopa in Očarljivi Leopard, pod njunim vodstvom je bilo na tem taboru 49 izvidnikov in vodnic ter 11 voditeljev. Kljub slabemu vremenu, ki je organizatorjem pošteno zagozdilo, saj so tabor postavili na močvirnata tla, so se vztrajni izvidniki še kar dobro počutili.

Tabor smo letos imeli tudi v Reziji. Tja sta se odpravili 1. in 3. četa. V Bili so taborili od 27. julija do 7. avgusta. Tridesetim izvidnikom je načelovala Vedra Lisica. S tabora so se vrnili žarečih lic in polni novih izkušenj, posebej je bilo dragoceno, da so spoznali še nekaj krajev, kjer živijo Slovenci v Italiji.

Roverji in popotnice ter njihovi novinci so letos pripravili tri potovalne tabore. Gengis klan (to je klan 1. in 2. stega) je potoval od 18. do 23. avgusta po Pohorju in Pomurju. Zanimivo je tudi to, da so potovali po Muri od slovensko-avstrijske meje do slovensko-hrvaške meje. Klan Razklan je letos hodil od 1. do 9. avgusta po Dolenjski in sicer od Ivančne Gorice do Trdinovega vrha. Od tega tabora dalje pa se klan ne imenuje več Razklan, kot je bilo njegovo zgodovinsko ime, temveč Carpediem. Novinci so letos pešočili po Julijcih od 18. do 24. avgusta. Sprehodili so se mimo Triglavskih jezer in se seveda povzpeli tudi na Triglav.

Poleg taborov smo imeli skavti med počitnicami še druge pobude. Nekateri so se udeležili svetovnih dnevov mladih v Parizu. Poleg tega pa smo skavti sodelovali pri Ciril-Methodovem slavju na Vejni in tudi pri komemoraciji padlim junakom v Bazovici. Seveda smo skavti tudi množično prisostvovali Marijanskemu shodu na Opčinah 14. septembra.

Tudi letos je izšlo več števil našega glasila Jambor, ki ga je urejala posebna skupina članov. Glasilo se je soočalo s precejšnjimi organizacijskimi težavami, tako da so se odločili, da bodo z novim delovnim letom preosnovali delo, saj nameravajo bolje izkoristiti možnosti, ki jih daje tisk. Jambor lahko še vedno opravlja pomembno vlogo informiranja in formiranja članov. Z novim delovnim letom bo odgovorno uredništvo prevzel Andrej Maver, ki bo nasledil Marku Tavčarju.

Na občnem zboru v začetku oktobra so voditelji razmislili o delovanju skavtske organizacije v letu 1996/97. Obračun delovanja je pozitiven, člani so večinoma zadovoljni, dejavnosti je bilo precej, poleg tega pa je priliv novih voditeljev iz klanov dal organizaciji novih moči in zagona za nadaljnje delovanje. Na občnem zboru smo tudi izvolili novega načelnika in načelnico: Vztrajnega Bobra (Mitja Ozbič) in Navihano Antilopo (Matejko Bukavec).

Giorgio Giannini

Simfonija iz Zajzere

"Nebesa razglašajo božje veličastvo in nebesni svod oznanja, da je delo njegovih rok." (Psalm 18 [19])

Tudi naravni pojavi in skromna bitja v njej ti lahko govorijo o božji veličini... Tako sem razmišljal, ko sem hodil ob sedmih zjutraj, v sredi poletja, bilo je 18. julija, po poti, ki vodi od ceroveljske cerkvice do mavhinskega pokopališča. Zelo lepa in posrečena je bila pobuda, da se zgradi cerkev na tem kraju.

Hodil sem, zdravnik mi je predpisal vsaj eno uro hoje na dan, da bi se izognil nevarnosti infarkta, in občudoval ograde in gozd v vsej zeleni lepoti, ki jo je omogočilo deževje tega poletja.

Tedaj prileti na zidek vran. Ustavim se, da bi ga ne prestrašil. Pogleduje me, najprej tako, da obrača glavo na levo, proti meni, potem se prestopi in me začne gledati naravnost v oči. Istočasno odpira kljun, kot da bi želel govoriti. Za trenutek se ustavi, zakraka, obmolkne in spet zakraka... "Pozdravljen," mu rečem, naredim nekaj korakov nazaj in se oddaljim. On pa me gleda. Odhajam in mislim na drugega ptiča, na sokola, ki sem ga srečal pred nekaj leti. Nujno je, da spregovorim, kaj se mi je tedaj zgodilo, da bo moja pripoved razumljiva.

Bil sem profesor splošne fiziologije na fakulteti za matematične, fizikalne in prirodoslovne vede na tržaški univerzi. Kot me še danes, me je tudi tedaj narava silno privlačevala. Gozdovi, reke, samotni bregovi ob nekaterih morjih so kraljestvo poezije in brezmejne lepote. Prevzamejo te, te spreminjajo. Realnost se razblini, posebno če se odpoveš za trenutek razmišljanju in se prepustiš fantaziji in domišljiji.

Tedaj sem se ukvarjal s problemi telesnega gibanja. Pogosto sem hodil s študenti v hribe. Po natančnem programu so morali delati posebne gibe, jaz pa sem si beležil spremembe v njihovih fizioloških parametrih, da bi ugotovil nekatere aspekte prilagajanja človeškega organizma naporom po hitri hoji navkreber v višinskem svetu. Eden izmed mojih najljubših vzponov je bil vrh Marmolade, ki je dostopen z žičnico. Po opravljenih obveznostih sem pogosto sedel na kako skalo, ki je štrlela iz snega. Medtem ko je moj pogled objemal širo obzorje, je moja zavest segala še dlje v duhovne razsežnosti. Pogosto sem spremljal s pogledom let sokolov in se spraševal: "Prav gotovo imajo kak način sporazumevanja. Zdi se mi, da se vendar med seboj dogovarjajo. Ne morem niti izključiti možnosti, da hočejo priti v stik z mano. Posebno dva, ki mi letata nad glavo že celo uro..."

O tem sem se pogovoril s kolegom, ki se ukvarja z govorico in raznimi funkcijami izražanja. Vprašal sem ga, kakšni so možgani bitij, ki ne govorijo, a se vendar znajo na nekak način izražati. Obstaja le v človeških možganih sposobnost, ki nam omogoča razumeti, kaj nam sporočajo druga bitja? Je le človek s svojimi možgani sposoben, da razume, kaj nam sporočajo

druga bitja. So le človeški možgani sposobni razumeti, kaj nam sporočajo druga bitja?

Odločil sem se, da bom opazoval nekoliko natančneje obnašanje sokolov. Pogosto sem začel hoditi v Zajzero, k vznožju pogorja, ki povezuje Montaž z Višem. To področje je še povsem nedotaknjeno in sokoli so tukaj, v tem divjem okolju, dosti bolj umirjeni kot na Marmoladi.

Ko sem se nekega dne vzpenjal od zavetišča Mazzeni proti škrbini Prednje špranje, sem se zavedel, da mi sledi sokol. Ko sem utrujen sedel na kako skalo, da bi si malo odpočil, se je začel spuščati strmo navzdol, pa se je spet dvigal, krožil nad menoj, kot da bi mi hotel nekaj sporočiti. Kolegu sem povedal, kaj se mi dogaja, in odločila sva se, da se bova temu sokolu posvetila kot znanstvenika. V približno desetih vzponih sva snemala sokolovo letanje. Začetka je sokola najino početje nekoliko vznemirjalo, potem pa se je odločil, da se ne bo pustil motiti, in je nadaljeval s svojim kroženjem.

Posnetki so bili deležni posebne poglobitve... in prvi rezultati so pokazali, ...da ima različno kroženje različno pomensko vrednost. Med njimi sta hitrost in smer letenja, strmo navzdol in navzgor predstavljali in pomenili neko smiselno povezavo.

Neverjetno! Bil sem presrečen. Odločil sem se, da se bom vrnil sam in doživel sem enega najlepših dni v življenju. Sokol se je vrnil. Ko sem s pogledom spremljal njegov let, se mi je zdelo, kot da ga začenjam razumevati. Po hudem miselnem naporu sem se predal samo... gledanju. Vedno bolj sem ga razumeval in se mi je zdelo, da mi sporočilo, ki mi ga pošilja sokol, sega do srca. Tako sem začel razumevati govorico sokolov, ali bolje, govorico tistega sokola.

Od tedaj sem se nešteto krat vrnil k vznožju Montaža in se vzel po stezi, ki vodi do škrbine Prednje špranje in Mojzesove škrbine. Med sokolom in menoj se je krepilo resnično prijateljstvo. Pred nekaj meseci mi je dal razumeti: *Ne misli, da smo mi neobčutljivi... nasprotno... mogoče tudi zato ne, ker je naš duhovni oče neki Frančišek, svetnik. On nas je učil, naj gledamo navzgor in tako hvalimo Gospoda, ki je ustvaril vsa bitja in jih ima za enakouredna. Nam, sokolom, priporoča, naj ne bomo nasilni in naj imamo potrpljenje s človeškimi bitji. Če povem po pravici, bi se dostikrat spustil najraje strmo navzdol na vrat tistih, ki puščajo pločevinke Coca-Cole na ledeniku, potem pa se spomnim nanj in tega ne storim. S teboj se rad sporazumevam, ker vem, da si občutljiv. Zato ti bom tudi razkril, kar sem slišal od kolega, ki je priletel sem iz palestinskih hribov.*

Ta zgodba prehaja iz roda v rod že nekaj stoletij in sem jo že poznal v glavnih obrisih, a ne do podrobnosti.

Dan je bil prekrasen. Sedel sem na skalo in sokol je začel pripovedovati zgodbo, ki jo je zvedel od drugega sokola.

Vegasta vrata, ki jih drži za silo skupaj nekaj navpičnih tramov in vodoravnih desk in jih povezuje še močno srobotje, škripljejo. Na vratih se pojavijo človek, ki ga oplazi ledena sapa in nekaj snežink. Na osrednjih vzpeti-

nah Judeje zna biti pozimi tudi mraz. V notranjosti sedi na ovčjih kožah, ki pokrivajo svežo steljo, mlada ženska. Jama, ki je spremenjena v hlev, diši po sveži slami. Ženska dvigne glavo. Svetloba skromne oljenke je komaj zaznavna. Njen obraz in njene oči pa izžarevajo posebno svetlobo. "Jožef," reče z nasmehom, in Jožefu se zdi, da so nebesa v njenih očeh in njenem nasmehu. Jaz, tako je pripovedoval osel, sem tam zraven. V človeški govorici razločujem komaj kako ime, dosti bolj razumem občutke in nasmeške. Mirno žvečim malo slame. Ni kaj posebnega, a je tako lepo biti s tema dvema in z otrokom, ki leži povit v revne cunje in v ovčjo kožo v jaslih. Še na misel mi ne pride, da bi se od tod kam premaknil. Kje so tisti, ki so me zasmehovali, češ da sem osel? Čudili bi se, ko bi me videli tukaj s temi tremi človeškimi bitji, ki se tako razlikujejo od drugih. Gledajo me in zdi se mi, kot da me razumejo. Prav gotovo me razume otročiček, čeprav je tako majhen. Tudi moj tovariš vol se zaveda, da se dogaja nekaj posebnega in se smehlja in kaže nekoliko oškrbljene zobe. Pravzaprav me vsakič, ko se nagne nad otroka, da bi ga s svojo sapo ogrel, nekoliko zaskrbi. Ne bi smel tako opletati z glavo... .

Sokol zaplahuta in že je na drugi skali. Nekoliko poskakuje, se spet dvigne v zrak in spet pristane na prejšnji skali. Daje mi razumeti: ...Tu se zgodba prekine in se nadaljuje po obdobju triintridesetih let.

Skupaj prisluhnimo osličkovi pripovedi: ...Koliko ljudi je danes tukaj. Nikoli jih še nisem videl toliko skupaj. Bog ve, kaj se pripravlja. Z oljk tržejo veje in za drevesa je to kar primerno, saj je čas, ko jih je treba obrezati in očistiti. Drugi imajo v rokah dolge palmove veje. Prav gotovo se dogaja kaj posebnega. Ob zori je prišel sem moj gospodar rabi Yehuda in me začel strgljati in gladiti, kot da bi bil konj. Če bi me videli drugi osli iz Samarije, bi mi gotovo rekli, naj si zaradi tega česa ne domišljam. Sicer pa sem zadovoljen in ni mi mar, kaj si o meni mislijo. Kakšni osli! Toliko mlajši so od mene in se iz mene radi norčujejo: "Vedno eno pripoveduješ, starina, ko si bil še osliček in si bil v hlevu poleg nekega otročička." Res je, saj je razumljivo, da mi osli, kot usakdo izmed nas, najraje pripovedujemo, kaj se nam je najlepšega zgodilo v življenju. Meni je bilo samo v dobro, da sem spoznal tistega otročička. Tolikšne sreče sem bil deležen, da nisem šzbolel, čeprav sem zelo v letih. To je gotovo čudež.

...Poglej tja dol, koliko je ljudi, vsi prihajajo iz Betanije. Bliža se mi skupina ljudi. Ustavijo se in govorijo z mojim gospodarjem. Prav proti meni gredo. Ne, ni mogoče! Kdo je tisti, ki hodi ob rabinu? Zdi se mi, da sem ga že videl.... te oči... MOJ BOG... je to mogoče? ON je. Oči se ne spremenijo. Mogoče jih ne bi spoznali vi, a jaz, osel, sem jih spoznal... ON je in njegov obraz je še bolj svetel in dobrohoten. Si prav TI. Tako majhen si bil in sedaj govoriš kot možak, kot učitelj. Rabi Yehuda te pozorno, predano in občudujoče posluša in kima z glavo, češ da te razume. Praviš, da potrebuješ osla, prišel si zaradi mene... nisi me pozabil. Učenik me je pogledal: "Kako bi te mogel pozabiti? Izbral sem te takoj prvi dan. V Jeruzalem hočem priti na tvojem hrbtu, ker morajo vsi razumeti, da je božje kraljestvo

kraljestvo ponižnih. Samo ponižnost odpira pot čistosti srca in samo čisti v srcu bodo gledali Boga. Vedno se zavedaj, da stojijo ponižni trdno na svojih nogah in se poslužujejo vseh stvari, ki jih imajo okoli sebe, da pridejo do Boga. Jaz se poslužujem tebe, da pridem v Jeruzalem, kot bi se lahko poslužil tudi drugih sredstev. Želim si, da se bodo vsi, ki bodo verjeli v mene, znali posluževati vseh možnosti, da bodo hodili proti Bogu, da se mu bodo približali."

Nisem se zavedel, da sonce zahaja. Na skali sem sedel nekaj ur, pod severno steno Montaža, nad mejo ruševja.

Sokol mi je povedal po svoje z pomočjo glasov, ki so bili kdaj rahli, kdaj pa ostri in zagrljeni, in z divjimi poleti navzgor in navzdol čudovito zgodbo o oslu, na katerem je prijahal Jezus v Jeruzalem. Medtem ko so zadnji sončni žarki osvetljevali Sv. Višarje in Lovce, je še nekajkrat zakrožil v zraku, kot da bi rekel: *Se čudiš? Živali smo v glavnem vedele za to dogajanje in odlomke iz Evangelija, ki govorijo o nas, si posredujemo iz stoletja v stoletje že dvajset stoletij. Vendar o njih molčimo, ker bi bili vi sposobni vse pokvariti s svojo natančnostjo, namesto da bi dejstva jemali taka, kot so, na čimbolj enostaven način. Prav gotovo smo srečnejši mi, da nimamo tistega levega dela možganov tako usposobljenega kot vi. Vendar se Gospod poslužuje tudi nas kot vsega drugega, da vam približa svoje kraljestvo.*

Tedaj sem si rekel: "Tudi jaz se moram naučiti približati Jezusa vsem srcem in pri tem uporabiti vsa možna sredstva, tudi če gre le za skromnega osliča ali kaj drugega, kar imamo še za manj upoštevanja vrednega. Če je osel pripeljal Odrešenika v sveto mesto, tedaj lahko tudi dosežki človeka, ki bi moral biti pametnejši od oslov, pomagajo Jezusu, da pride v tisto mesto, ki ni še sveto, a je naše človeško srce."

Filip Sedmak

Janko s Planine

Življenjska pot Ivana Kobala

Vas Planina nad Ajdovščino, razdrobljena v manjše zaselke s svojim neu-rejenim zaporedjem hiš, ki si pozimi druga drugi delajo zavetje pred besni-mi udari burje, je bila že od nekdanje nekje na repu gospodarskih in drugih družbenih dogajanj. Mogoče je temu vzrok že sama lega vasi na srednjevi-sokem hribu, ki je otežkočala dostop trgovcem. Prav tako je morda od-vračala učitelje in učiteljice od želje, da bi si vas izbrali za trajnejše bivanje in službovanje. V prejšnjem stoletju se je vendar iz te vasi izšolalo pet du-hovnikov, en učitelj in en nediplomiran jurist.

Želje za šolanje nekaterih premožnejših sinov v začetku tega stoletja je poleg osebnih odločitev zavrta prva svetovna vojna in poveljna vključitev celotnega področja v italijansko državo. Kljub temu so trije vaščani v treh usodnih obdobjih tega stoletja peli nove maše: prvi, nekaj let pred prvo svetovno vojno, drugi, med obema vojnama v času najhuše gospodarske krize, tretji pa v prvih letih po drugi svetovni vojni. Mogoče bi po vojni dokončal bogoslovne študije še četrti domačin, če mu ne bi vojna vihra in morilčeva roka v dvajsetem letu življenja to preprečila.

Nekaj let pred drugo svetovno vojno so se gospodarske razmere neko-liko izboljšale zaradi ugodnega odkupa vina. Mogoče je tudi to vplivalo na domačega župnika, da se je začel vpraševati, če bi bil v župniji kak primer-en fant za šolanje na srednjih šolah, zlasti še, če je kazal nagnjenje do du-hovniškega poklica.

Prva izbira je padla na Lojzeta iz Dolenje vasi. Dopolnil je trinajst let in pol in končal petrazredno vaško šolo, ko je oktobra 1937 leta odšel v ma-lo semenišče v Albino, ki je kakih 15 km severovzhodno od Bergama v Se-vernii Italiji. Izbor zavoda ni temeljil le na resnosti šole, pač pa je bila od-ločujoča čim nižja oskrbovalnina, ki jo je vodstvo zavoda pri revnejših go-jencih znižalo tudi na 25 ali celo 20 lir mesečno kot pri Lojzetu.

Tri leta kasneje je župnik spet navezal stike z istim zavodom pri Bergamu in predlagal za sprejem na šolanje še Ivana ali 'Jankota', kot ga je ljubkoval-no imenoval župnik, tudi sam Janko.

Bil je nadarjen fant iz številne družine, v kateri so bili poleg očeta in ma-tere še tri sestre in štirje bratje. Mogoče je na to odločitev župnika vpliva-lo, da je bil materin brat duhovnik, ki je deloval v takratni Jugoslaviji, ka-tera je bila za marsikoga bolj oddaljena kot je danes Amerika.

Podrektor zavoda p. Sammariello je 23. septembra 1940 sporočil župni-ku, da zavod sprejema novega kandidata, vzdrževalnina naj bi znašala me-sečno 25 lir. Na ponovno župnikovo prošnjo so le to znižali na dvajset lir mesečno. Dan prihoda je bil določen na 24. oktober.

Najbolj se je razveselil tega obvestila Lojze, ki je takrat že končal tretji

razred gimnazije. Domačemu župniku izraža v pismu veselje nad predvidenim srečanjem z Jankom, z domačinom. To je povsem razumljivo, saj Lojze od svojega odhoda še ni bil doma, pa tudi nobenega obiska ni bil deležen. Vzrok je bil verjetno v ceni vozovnice, ki je za obe smeri veljala 200 lir, kar je predstavljalo prodajo dveh in pol hektolitrov vina ali pa desetmesečni prispevek za zavodsko vzdrževalnino.

V naslednjem pismu izraža Lojze župniku željo, da bi šel novemu sošolcu naproti, vendar mu rektor tega ne dovoli.

Medtem so se dogodki, ki so odločali o nadaljnji Jankovi usodi, odvijali še po drugem tiru. V začetku septembra 1940 leta se je župnik v dornberškem župnišču srečal z jezuitskim p. Amilcarom Guaito. Ta je bil rektor zavoda ali malega semenišča s približno 70 gojenci, ki je bil podoben onemu v bližini Bergama, le da je ta bil blizu Piacenze. V razgovoru je župnik pojasnil, da želi, da bi Tonček 'iz kasarne' in Janko začela srednješolsko šolanje v zavodu. Temu razgovoru je sledilo pismo, ki ga je župnik pisal rektorju zavoda Scuola apostolica Roncovero di Bettola pri Piacenzi. Rektorjev odgovor je bil takojšen, pritrdilen za Janka, za 13-letnega Tončka pa je izrazil pomisleke, ker ta ni še končal petrazredne osnovne šole. Določil je dan odhoda oz. prihoda za 11. september 1940 in vzdrževalnino v znesku 500 lir letno. Časovno je bilo nemogoče izvesti vse potrebno, pa tudi vprašanje vzdrževalnine ni bilo za župnika še rešeno. Iz pisnega dogovarjanja izvemo, da se je župniku posrečilo znižati vzdrževalnino na 250 lir letno, Tonček pa ostane na seznamu nadaljnjih kandidatov.

Za Janka je v vasi potekala nabirka. Nabirala sta Janko sam in njegovi ne-sojeni sošolec Tonček. Glavni prispevek je bil župnikov in sicer kar 50 lir, šest darovalcev pa 10 lir, drugi manj, vsega se je nabralo 165 lir; vozovnica je veljala 102 liri, ostalo je bilo za začetne stroške.

Po vsej verjetnosti je bil prav četrtek, 24. oktobra 1940, ko je Janko prišel v zavod pri Piacenzi.

Lojze je doživel veliko razočaranje, ko je zvedel, da pojde Janko študirat drugam. Zgubil je upanje, da bi po treh letih spet lahko spregovoril v svojem jeziku. Šolanje zanj ni bilo prijetno, saj je po tretjerazredni vaški šoli, brez predhodne priprave in brez znanja italijanščine, "padel" v zahtevno srednjo šolo, kjer so bili njegovi sošolci mlajši in tujci. S težavo se je prebil do 4. razreda, ki ga ni dovršil in so ga zato junija 1941 odpustili iz zavoda.

Na zavodu v Piacenzi ga niso hoteli sprejeti, prav tako ne v goriško semenišče. Svetovali so mu dopisno šolo, da bi lahko opravil izpite. Naslednje leto je res z vso zagnanostjo nadaljeval šolanje potom dopisne šole v Rimu.

Nastopilo je leto 1943, ki je pomenilo popoln preobrat v svetovnih dogajanjih. Devetnajstletni Lojze se je vključil v osvobodilno gibanje, čeprav ni imelo več za simbol slovenske trobojnice. Septembra 1943 je bil mobiliziran v partizane; v najhujši zimi februarja 1944 so se enote iz zbirališča na Čavnu prebijale preko Lokev, Čepovana, Trebuše, Šentviške gore v Benečijo. Z njimi je bil tudi Lojze. Bil je pri kuhinjski enoti zadolžen za prenos in

prevoz. Okrog 20. februarja 1944 je prišlo v gornjih Brdih do spopada s sovražnikovimi enotami. Padlo je sedemnajst partizanov, med njimi tudi Lojze. Naslednji dan so Nemci na tem mestu pobili še pet civilistov.

Vrnimo se nazaj k Janku. Z veseljem je vstopil v zavod pri Piacenzi in o tem v začetku novembra 1940 poročal župniku. S pridnostjo in marljivo-stjo je premostil začetne težave, zlasti težave zaradi neznanja jezika. Napredoval je tako, da je lahko ob koncu šolskega leta uspešno položil sprememni izpit za vstop v srednjo šolo in izpit za prvi razred gimnazije. V juliju 1941 je lahko odšel domov na enomesečne zaslužene počitnice.

Podjetni župnik je nameraval poslati v isti zavod tudi dvanajstletnega Florjana (Cvetkota), ki je sicer došel do zavoda, a se v njem ni znašel; mučilo ga je močno domotožje. Zaradi vojnih razmer in težav z zagotavljanjem sredstev in hrane je moral zavod odpustiti domov več gojencev, tako v začetku decembra 1941 tudi Cvetkota.

Maja 1942 leta je rektor zavoda sporočil župniku, da namerava med počitnicami zadržati v zavodu gojence s področij ogroženih zaradi vojne. Med temi gojenci je bil tudi Janko. Rektor pa ga je hotel zadržati tudi, ker je menil, da bi lahko v njem dozorel poklic jezuita-misijonarja.

Novo šolsko leto se je začelo kot običajno z duhovnimi vajami. Decembra 1942 leta je pisal Janko župniku, da je moral prekiniti študij zaradi nenehnega glavobola. Doslej je pisal domov in župniku v slovenščini, odslej pa bo moral po ukazu zavodskega vodstva pisati le v italijanščini ali latinščini.

Ob koncu šolskega leta so želeli starši in družina, naj se Janko vrne vsaj za mesec dni domov. Rektor ni zaupal župniku, zato je prosil sobrate v Gorici, naj poizvejo čemu želijo starši, da se Janko vrne domov.

Odgovor iz Gorice je prišel, in sicer, da mama želi, naj se sin Janko vrne vsaj za mesec dni. Njena skrb v tistih nevarnih mesecih je bila velika, a Janko se kljub temu ni vrnil. Ostal je v zavodu. Verjetno bi se njegova življenjska pot odvijala drugače, če bi res prišel domov. Tisto poletje se je začela mobilizacija tudi mlajših letnikov v italijansko vojsko; drugi so pa odšli v partizane. Jankov starejši brat je bil mobiliziran v italijansko vojsko, petdesetletnega očeta pa je skupaj z drugimi 21 domačini marca 1943 aretirala italijanska policija po izdajstvu "Črnega Martina." Septembra 1943 se je začel kruti "začetek konca", ki je v poldrugem letu zahteval krvni davok 40 domačinov.

Janko se je občasno oglasal s pozdravi župniku in ga seznanjal, da se bojijo bombnih napadov in da so večkrat lačni. Poleti 1944, po končanem četrtem razredu gimnazije, ni bilo niti misliti na kakršenkoli odhod domov.

Zadnje vojno šolsko leto 1944-45 je potekalo v negotovosti in lakoti; zavodska uprava ni več branila odhodov domov, zato se je število gojencev vedno bolj krčilo.

Domov je Janko lahko odšel šele, ko je bilo konec vojne v začetku maja 1945. Gojenci, sestradani in oslabei, ne da bi zaključili zadnjih izpitov, so zapuščali zavod. Janko se je odpravil domov z dvema lažjima kovčkoma.

Do Vicenze je sicer došel tako, da je več ur, dan in noč, čakal na vlak. Na postaji, ko je čakal na zvezo za Benetke, je zaradi preutrujenosti zaspal. Ko se je po nekaj urah zbudil, ni bilo ne vlaka ne kovčkov. Zgubil je vse svoje skrbno zbirane 'dragocenosti' in tudi vse dokumente.

Doma ga je čakalo težko stanje ob pomanjkanju vsega, vendar pa veselje, da so vsi v družini še živi. Čeprav se je oče, sicer komaj živ, vrnil iz nemškega taborišča, prav tako brat od partizanov.

Janko ni imel doma kaj početi, zato je sklenil, da zaključi šolski letnik. V začetku septembra je bil v Bresci, kjer je želel zaključiti peti razred s privatnim izpitom na uradno priznani šoli.

MARIJI V ČAST

Ivan Kobal

*Zapel bi pesmi trikrat sto
na čast Mariji, zmagi moji.
Brez Nje nikakor ne bi šlo,
prehudi bijejo se boji.*

*Ob svitu novih časov dneva,
ko zarja res za nas žari,
ko temna noč za nas mineva,
miru Kraljica nas svari:*

*"Poslušajte me, narod moj,
ne bo vam žal; z menoj molite!
Ni vreden vas noben opoj:
življenje svoje prenovite!"*

*Državniki, voditelji,
visoke, veleslavne glave,
vaš stolček majavo stoji
ko delate brez volje prave.*

*Slovenec ni ne slep ne gluha,
marveč čez vse marljiv in priden.
Naj vsakdo si zasluži kruha,
naj trud bo splošen, umen, viden!"*

*"Poslušamo Te, Rajska mati.
Le kdo bi Tebi ne bil vdan?
S Teboj se nimamo kaj bati,
ko svetel se zaznava dan.*

*Danica naša, to si Ti.
Poslušaj naše želje vroče!
Marijin narod, to smo mi,
to narod naš v večini hoče."*

V začetku oktobra je pisal župniku, da je končal vse izpite, da se bo vrnil v Piacenzo po svoje stvari in da bo čakal na odločitev predstojnikov glede možnosti sprejema v noviciat. Štirje patri, izpraševalci o poklicu, so mu namignili, da bi bil lahko sprejet šele naslednje leto.

Janko ni bil sprejet v noviciat, zato se je vrnil domov, kjer pa razmere niso bile preveč prijazne. Čeprav se je oče vrnil iz taborišča in brat od partizanov, mu ni nihče ponudil možnosti za nadaljnje šolanje ali primerne službe. Dotedanje šolanje v verskem zavodu pa mu je prineslo celo črno piko, ki je tedanje oblasti niso mogle spregledati.

V najhujši zimi, januarja 1947, ko si je Janko nekoliko opomogel, se je odločil, da si poišče drugo življenjsko pot. Preko "demarkacijske črte" je prišel v takratno zavezniško cono A in se začasno ustavil v Gorici. Ko so ga opozorili, da bi bila neposredna bližina meje nevarna, se je pomaknil v Milan. V nekem samostanu so mu dali zasilno zatočišče. Študije, mogoče ne ravno v semenišču, bi v Italiji lahko nadaljeval, vendar bi moral sprejeti "status" pregnanca in oditi v zbirno taborišče pri Neaplju.

Končno se je lahko na pomlad 1950 vkrca na ladjo, ki ga je odpeljala na dolgo pot in je prispel v Sydney 15. aprila 1950. Avstralija mu je postala nova domovina, domači kraji pa so mu za vedno ostali drag spomin. Tako je Janko s Planine ponesel del svojega domačega slovenskega sveta v daljno deželo.

Moji spomini na Lanišče (1947-1997)

Preteklega avgusta so se v Lanišču v Čičeriji v Istri spomnili tragičnih dogodkov izpred 50 let, ki gredo pod imenom "Krvava birma v Lanišču". Ubit je bil mladi hrvaški duhovnik Miro Bulešič, zelo blizu mučeniške smrti pa sta bila tudi dva slovenska duhovnika dr. Jakob Ukmar iz Trsta in g. Štefan Ček, takratni župnik v Lanišču. Oba sta že davno pokojna; prvi je pokopan v Škednju pri Trstu, drugi pa v Dekanijah pri Kopru.

Miro Bulešič je danes pokopan v svoji rojstni župniji Svetvinčenat v južni Istri in se je zanj začel postopek za proglasitev med blažene. Tudi ostala dva bi zaslužila isti postopek. Sicer sta gotovo že v večni blaženosti pri Bogu. Vse tri duhovnike-mučence sem dobro poznal ter jih videl še nekaj dni pred tistimi tragičnimi dogodki.

Vendar bi rad še prej opozoril na druge pomembne dogodke, ki so se odigrali v tistih dneh in o katerih ni bilo še nič napisanega. Zaslužili bi, da bi jih imenovali "Slovensko Lanišče", ker bi lahko bili veliko bolj tragični. Samo določene okoliščine so pripomogle, da do tega ni prišlo. Hvala Bogu, da se je vse dobro izteklo.

Slovenska birma v Kubedu Bilo je nekaj dni pred dogodki v Lanišču, točneje v petek, 22. avgusta 1947, samo nekaj tednov pred zaključkom znane pariške mirovne konference. Napovedana je bila sv. birma za slovenske otroke v Kubedu, vendar tako, da bi se je udeležili birmanski kandidati iz bližnje okolice, kjer ni bilo birme že sedem let, to se pravi ves čas vojne in po njej. Birmancev je bilo kar 888. Naravno, da v cerkvi ni bilo prostora za tako veliko število otrok in botrov! Zato smo jih razporedili po obširnem prostoru pred župnijsko cerkvijo vse do velikega zidu ali stebra, ki je nekak ostanek starega gradu ali trdnjave, kjer se je pred dobrih sto leti (1870) vršil znani tabor istrskih Slovencev, na katerega še danes spominja posebna plošča.

Med temi otroci je bilo 65 takih, katere sem sam pripravil v svojih treh duhovnijah ter jih pripeljal v Kubed. Veliko je bilo pričakovanje tega praznovanja, ker še nismo nič vedeli, kako so komunisti že pred nekaj dnevi siloma preprečili birmovanje v Tinjanu pri Pazinu v Hrvaški Istri.

Pozno zvečer pred birmo sem doživel obisk: prišel je k meni župljan, ki je sicer prihajal iz verne družine, v cerkev pa ni več redno hodil. Domači so ga opravičevali na ta način, češ da se je začel mešati v politiko in v cerkev ne sme več prihajati. Sam sem zvedel, da se je vpisal v partijo in postal zaupnik OZNE. Do Cerkve in duhovnikov pa je bil še vedno prijazen. Zato sem bil tega nočnega obiska tudi vesel.

In kaj mi je mož povedal? Bil je bolj kratek; zato se njegovih besed še danes spominjam. "Jutri imate birmo v Kubedu. Bodite duhovniki previdni. Lahko se marsikaj zgodi. Ne pozabite, da stoji cerkev v Kubedu na

skali in ta skala bi znala biti tudi rdeča, krvava. Bodite previdni!" Je ponovil in se poslovil. Rad bi ga še kaj vprašal: kaj naj bi se zgodilo v Kubedu naslednji dan. Vendar se mi ni zdelo tako važno. V resnici nisem verjel, da bi se moglo kaj zgoditi, že zaradi otrok ne. Preveč je bilo veselega pričakovanja in truda, zlasti zadnje dni. Poleg otrok je bilo vsaj nekaj sto župljanov pri spovedi, botrov in staršev. Tudi če bi se hotel s kom posvetovati, s sobrati-duhovniki ali starši, ni bilo več časa. Seveda tudi zaspati nisem mogel tisto noč, ki je bila že itak tako kratka.

Že navsezgodaj so se namreč oglašali ljudje na vasi. Skoraj vsaka družina birmancev je pripravljala svoj voz. Nanj so položili poleg sedežev še kaj hrane in pijače za ves dan. Vse je bilo okrašeno s cvetjem in zelenjem, tudi konji in voli, da je bilo nekaj edinstvenega, kar se morda še ni zgodilo. Matere so otroke oblačile za praznik. Morda so bili še največji problem čevljički, ki jih niso vsi imeli. Zato smo se dogovorili, naj bi bili vsi otroci v copatkah, saj je bilo poletje, da ne bi bilo prevelike razlike med njimi.

Že zgodaj se je začela pomikati dolga procesija okrašenih vozov po makadamski cesti proti Kubedu, saj je vožnja trajala kar nekaj ur. Po poti je bilo razpoloženje na višku: veliko petja in molitve, čeprav so bili otroci še dokaj zaspani.

Pred vasjo so se vozovi ustavili in našli prostor na travniku ali v kakem dvorišču ali enostavno na cesti, če je bila dovolj široka. Vsi smo se počasi vzpenjali navzgor proti cerkvi, kjer so se zbirale že druge množice otrok in odraslih. Začelo se je urejanje otrok in botrov v cerkvi in pred cerkvijo, ko je sonce že pripekalo in oznanjalo jasen in topel dan.

Stopil sem v župnišče in našel duhovnike že v sprevodu, pripravljene, da se napotijo proti cerkvi. Med njimi g. Jakob Ukmar, ki naj bi delil sv. birmo, in njegov pomočnik iz Pazina prof. Miro Bulešič. Vseh skupaj sem naštel 17 duhovnikov, ki so skoraj vsi pripeljali svoje birmance. Kmalu so se oglasili tudi zvonovi in oznanjali skorajšnji začetek praznika.

In takrat nekdo močno potrka na vrata. Domači župnik gre odpirat, se kmalu vrne in naznani glasno dva gosta: "Monsinjur, tukaj je OZNA, ki želi govoriti z vami." In kakšno je bilo vprašanje, ki smo ga vsi prisotni slišali? "Kje je škof Santin? Radi bi ga videli in govorili z njim." G. Ukmar je moral pojasniti, da škofa ne bo na birmo in da ga on nadomestuje. In še eno vprašanje: "Po kakšni poti je prišel g. Ukmar s svojim spremljevalcem v Kubed?" Spet je bilo treba pojasnjevati, da sta prišla naravnost iz Pazina preko Buzeta.

Zaenkrat je bilo tega zasliševanja dovolj in novodošla gosta sta se v nekaki zadregi poslovila. Vsi ostali smo se napotili v cerkev. Birma se je tako srečno začela in prav tako končala po skoraj dvehurnem obredu v cerkvi in pred cerkvijo. Sonce je pripekalo, vendar je vse potekalo v najlepšem redu. Otroci s starši in botri so se vrnili k svojim vozovom in tam zaužili svoje kosilo, ki so ga mamice skrbno pripravile že prejšnji večer ali zgodaj zjutraj. Nekateri so našli prostor tudi po gostilnah in privatnih domovih. Duhovniki smo se vrnili v župnišče in se vsedli k mizi za skupno kosilo, ki ga je pripra-

vil domači župnik ob sodelovanju župljanov. Ni trajalo dolgo, ko je spet potrkalo na vrata župnišča in pojavila sta se spet prejšnja gosta. Spet sta povpraševala po škofu in zakaj ni sam prišel, ko so nekateri birmanci prišli celo iz Trsta. Hotela sta tudi pogledati po hiši, če ne bi bil kdo kje skrit. Končno sta se poslovila. Kosilo smo sicer pospravili, vendar ne brez zaskrbljenosti in slutenj, kaj je imela OZNA v načrtu za birmo v Kubedu.

Domači župnik nam je pri kosilu povedal med drugim, da je bil v vasi pred nekaj dnevi javni sestanek, na katerem so obravnavali skoraj samo vprašanje birme v Kubedu. Rečeno je bilo, da škof Santin absolutno ne sme priti v vas, ker "je zločinec, ubijalec in še kaj". Pa tudi drugi ne, "ki bi bili z njim kompromitirani..." G. Ukmar pa je dostavil, da je pooblastilo za birmovanje dobil naravnost od sv. očeta v Rimu. Privatno nam je g. Ukmar še to povedal, da "je Sv. stolica naravnost zabičala škofu, naj ostane strogo tajno do zadnjega trenutka, kdo je pooblaščen za birmovanje". Med obedom je prišla do izraza še enkrat vsebina pogovora, ki ga je imel g. Ukmar v cerkvi: smisel praznika Brezmadežnega Srca Marijinega. V Srcu Marijinem namreč Cerkev časti njeno notranjo lepoto in veličino. In praznik se je vpeljal v času, ko se notranja vrednota človeka zanika in se povečuje le zunanja. Seveda je padla beseda tudi na skorajšnji zaključek mirovne konference v Parizu. Ko bi prišlo do priključitve Istre k Jugoslaviji, bi bil takoj imenovan Apostolski administrator, ki bi lahko takoj tudi birmoval. Če pa ostane vse pri *status quo*, bo še naprej vse odločal škof Santin...

O samem dnevu birme v Kubedu je župnik Ivan Budin še isti dan zjutraj napisal v Kroniko, v kakšni stiski se je nahajal, ker vse do zadnjega trenutka ni vedel, kdo bo birmovalec, dokler se ni nepričakovano pojavil g. Ukmar s svojim spremljevalcem iz Pazina. Smemo skleniti, da so bili v podobni stiski komunistični aktivisti, ki bi morali birmo preprečiti...

"22.VIII. Dan sv. birme: Grozno trpljenje! Ni nikakega glasu, kdo pride birmat. Ljudstvo se že nabira. In morda nihče ne pride, ne škof, ne njegov pooblaščenec. Strahotna sramota pade na nas duhovnike... Kaj bo partija naredila z nami?"

Po končani birmi pa beleži ista Kronika sledeče:

"Dne 23.VIII. - Dan po sv. birmi! Quam bonus est Deus (Kako dober je Bog). Brezmadežno Srce Marijino je naklonilo nedopovedljivo tolažbo. Prišel je Angelus Domini (Angel Gospodov) v osebi msgr. J. Ukmarja. Vsa stvar je sijajno izpadla v veliko veselje dobrim katoličanom in v osramočenje partijcem..."

K temu poročilu bi lahko dodali še seznam župnij, ki so s svojimi birmanci sodelovale pri birmi, in število birmancev, kakor je razvidno iz iste župnijske kronike. Skupno število birmancev je bilo 888 in so prihajali iz 22 župnij: iz Predloke 171, iz Sočerge-Movraža 134, iz Trušč 119, iz Koštabone-Pomjana 94, iz Gradina-Pregare 65, iz Lazareta (Bertoki) 63, iz Kort nad Izolo 72, iz Šmarij pri Kopru 38, iz Marezig 17, iz Kopra 10, iz Sv. Antona pri Kopru 9, iz Ospa 7, iz Trsta 1, iz Dekanov-Tinjana 7, iz Milj 1, iz Kontovela pri Trstu 1, iz Krkavč 3, iz Kubeda 65.

Po birmi v Kubedu Po obedu v župnišču sem se poslovil od sobratov-duhovnikov; še posebno od g. Ukmarja, kateremu sem želel, da bi srečno nadaljeval s podelitvijo birme tudi v Hrvaški Istri. Vzel sem slovo tudi od mladega prof. Mira Bulešiča, kateremu sem obljubil, da ga bom kmalu obiskal v Pazinu, kjer je bil podravnatelj semenišča.

Tako sem se lahko vrnil med svoje ljudi, ki so se hladili v senci svojih vozov. Ugotovil sem, da je bilo razpoloženje na višku. Le s težavo sem nekatere pripravil, da bi se vrnili domov v svoje kraje. Marsikateri je že pregloboko pogledal v kozarec, da so bili vsi dokaj zgovorni in veseli. Kdo jim ne bi privoščil nekaj veselja, ko so bili časi tako burni in težki. Po poti domov se ni nič hudega zgodilo. Saj takrat tudi prometa ni bilo, da ne govorimo o avtomobilih, ki jih nismo nikjer srečali, razen nekaj redkih v Kubedu s tržaškimi tablicami, s katerimi so se pripeljali sicer redki birmanci s Tržaškega.

Mislim, da sem že naslednji dan poiskal prijatelja-župljana, zaupnika OZNE, ki mi je bil napovedal težke dogodke v Kubedu. Vprašal sem ga, kako da se ni nič zgodilo, česar smo se bali. Odgovor je bil sledeči: "Naši ljudje so dolgo čakali na mostu čez Režano, da bo prišel škof. Nasprotno so prihajali iz Trsta avtomobili birmancev in botrov, česar nismo predvidevali. To nas je nekoliko zmedlo in prav zato sta prišla dva tovariša poizvedovat v župnišče. Nastopila je splošna negotovost, kaj in kako naprej. Naši možje so potrebovali časa za posvetovanje in čakali nova navodila od zgoraj. Zlasti so se zbal, da bodo v Trstu prehitro zvedeli, kar bi se zgodilo v Kubedu. Bodite zadovoljni, da je bilo tako. Jaz sem se bal za vas in za druge duhovnike. Zato sem rekel, da bodite previdni in mislite na skalo, na kateri stoji cerkev..."

Poznejši dogodki v Buzetu in Lanišču so dali možu prav. Dostavil je še, da si je tudi sam prizadeval, da bi ne prišlo do hudega. In jaz sem mu verjel in sem mu še danes hvaležen za njegovo skoraj junaško pričevanje. Ko sem kdaj na poti v tiste njegove kraje, ne pozabim pohiteti na njegov grob, da se mu še z molitvijo zahvalim za njegovo prijateljstvo. Mislim, da je bilo takih mož v tistih časih veliko in so veliko trpeli v svoji notranji stiski, postavljeni pri svojih odločitvah med križem ter srpom in kladivom.

Naj še to povem, da na poti skozi Kubed rad še danes pogledam proti tisti veliki skali, ki bi lahko postala daritveni oltar za mučeništvo slovenskih duhovnikov. Večkrat se tudi vprašujem, kako da sem od vseh takrat prisotnih duhovnikov danes še edini pri življenju. Odgovor je morda najti v Božji volji, da vsaj nekdo pričuje danes o tistih težkih časih ter o načrtih nasprotnikov Cerkve, da bi čimprej izbrisali vero iz src naših ljudi. Mislim, da nam je rešitev iz hude stiske izprosilo Brezmadežno Srce Marijino, ki smo ga tistega dne, 22. avgusta 1947, na osmi dan po Velikem šmarnu, častili in praznovali.

**Onemogočena
birma v Buzetu**

Birmovanje bi se moralo nadaljevati v Hrvaški Istri, začenši v Buzetu, in to že naslednjega dne, v soboto, 23. avgusta. V cerkvi je bilo zbranih nad 250 birmancev s svojimi botri in starši. Med sv. mašo je udrla v cerkev številna skupina organiziranih nasilnežev, ki so z velikim hruščem in kričanjem podili ljudi iz cerkve. Nekateri od botrov so se upirali, češ da se niso borili pri partizanih za to, da bi sedaj morali iz cerkve. Aktivisti so take kar pretepli ter jih izročili milici, ki jih je zvezala in peljala v zapor. Duhovniki so nadaljevali s sv. mašo pri oltarju, a so kmalu začeli padati nanje paradižniki in jajca. Nasilneži so začeli v cerkvi plesati kolo in kaditi, da so morali duhovniki mašo prekiniti in se umakniti v zakristijo. Tudi cerkvene pevce so spodili s kora ob kričanju: "Ven s fašisti!"

Zanimivo je tudi, kaj se je pripetilo mlademu duhovniku Miru Bulešiču, ki je spremljal g. Ukmarja pri birmovanju. Ko je stal pred oltarjem, se mu je približala neka ženska, ga povlekla za roket in mu z ironijo glasno rekla: "Pojdi z nami, tovariš! Ti si lep in mlad." In odgovor hrvaškega duhovnika, potem ko se je otreseł roke: "Da, grem z vami, z mojim narodom, ampak tako!" - In pri tem je pokazal z roko na talar.

Nekateri od birmancev s svojimi botri so poskusili tudi pozneje priti v cerkev in prositi za sv. birmo, vendar se jim to ni posrečilo, ker so jih rdeči aktivisti še enkrat nagnali iz cerkve. Zgodilo se je tudi to, da se je pritožil čez to početje v cerkvi bližnji župnik iz Sovinjaka, g. Srečko Štifanič, ki je takrat zastopal buzetski okraj v parlamentu v Zagrebu in je sam pripeljal v Buzet otroke za birmo. Tudi njemu se ni posrečilo ugovarjati ne pri predsedniku mestne uprave ne pri policiji. Saj ga je policijski načelnik podporočnik Tomaž cinično zavrnil z besedami, "da v cerkev ne sega njegova oblast..."

Ko so se duhovniki iz cerkve vračali v župnišče, med njimi je bil tudi poznejši župnik na Opčinah Natal Silvani, so lahko slišali nekaj zlobnih glasov: "Lepo je bilo danes v Buzetu. A boste videli, da bo še lepše jutri v Lanišču." Kar bi lahko pomenilo, da so bili izgređi v Buzetu le bližnja priprava in generalka za dogodke naslednjega dne v Lanišču. V obeh krajih je bilo vse natančno pripravljeno. Človek se samo vprašuje, kako ni za partijo prav nič pomenila mirovna konferenca v Parizu, kjer so se borili za priključitev Istre k Jugoslaviji tudi istrski, hrvaški in slovenski duhovniki. Morda bi bil izid Konference v Parizu za Jugoslavijo veliko bolj ugoden, če se ne bi prav v tistih dneh dogajala v Istri tako nerazumljiva dejanja, da je ves svet postal pozoren in neprijetno prizadet.

To poročilo o dogodkih v Buzetu moramo vsekakor dopolniti z bolj razveseljivo novico, da se je na isto soboto le nekje vršila sv. birma. Nekaterim otrokom in botrom je bilo namreč bolj zaupno sporočeno, da bo v popoldanskih urah sv. birma v Černici, to je v kraju, ki je nekaj kilometrov oddaljen od Buzeta. Mnogi so se res tja napotili, seveda peš, medtem ko sta se g. Ukmar in Miro Bulešič peljala tja z avtomobilom in srečno prispela do cilja. Vse se je prav izteklo in birma se je mirno zaključila.

Morda tudi zato, ker partija ni predvidevala take možnosti in se zanjo ni pripravila.

G. Ukmar se je zato s svojim spremljevalcem po opravljeni birmi v Črnici lahko mirno odpeljal v Lanišče. Tam sta lahko prespala in se odpočila v pričakovanju novih dogodkov, ki so ju čakali naslednjega dne, v nedeljo, 24. avgusta, na god sv. Jerneja apostola.

Še majhen spomin iz Črnice. Ko so se ljudje peš vračali od birme, je g. Marija Merlič (mami sedanjega župnika v Lanišču) vprašala Mira Bulešiča:

"Gospod, ali se kaj bojite po vsem tem, kar se je zgodilo v Buzetu?" Odgovor mladega duhovnika je bil: "Enkrat je treba umreti." Morda se je že zavedal take možnosti in se nanjo pripravil.

Duhovnik Miro Bulešič

Krvava birma v Lanišču Po dogodkih v Tinjanu pri Pazinu in v bližnjem Buzetu, kjer je bila birma povsem onemogočena, je bilo župniku Štefanu Ceku in mnogim župljanom v Lanišču, zlasti onim, ki so imeli otroke med birmanskimi kandidati, dovolj jasno, da se lahko podobni izgrede ponovijo tudi pri njih. Znamenj je bilo kar dovolj tudi med ljudmi, zlasti na podružnicah, kjer se je o taki možnosti skoraj že javno govorilo.

Po posvetovanju z g. Ukmarjem je bilo že na predvečer praznika dogovorjeno, da bi sv. mašo z birmo premaknili za eno uro bolj zgodaj. Nekateri starši in župljani so se prav tako dogovorili, da bodo glavna cerkvena vrata ostala zaprta in bodo otroci prihajali v cerkev skozi zakristijo. Vsaj nekateri bolj pogumni župljani naj bi ostali zunaj pred cerkvijo, da preprečijo morebitne izgrede in zavrnejo morebitne napadalce. To se jim je zdelo še posebno potrebno, ker se je pred nekaj dnevi domača milica umaknila nenapovedano v Buzet in ni bilo računati na njeno pomoč.

Komunistični aktivisti so res kmalu prišli in hoteli po glavnih vratih v cerkev. Ker so bila ta zaprta, so začeli napadati branitelje. Tako se je vnela prava bitka tudi s kamenjem in drugimi sredstvi. Medtem se je v cerkvi birmovanje zaključilo. Nekaj otrok in botrov pa je nekoliko zakasnilo, ker niso pravočasno zvedeli za spremembo urnika. Ti so počakali pred župniščem, da bodo tam sprejeli sv. birmo. Ko je bilo birmovanje v cerkvi konec, so se res vsi trije duhovniki umaknili v župnišče. To se je posrečilo brez velikih težav tudi zato, ker se je takrat pojavila milica, ki je prej ni bilo v vasi. To je bilo za branitelje pred cerkvijo znamenje, da niso več potrebni za vzdrževanje reda okrog cerkve in so se postopoma umaknili. Prav to pa je postalo usodno.

Tukaj se ravno začenja zadnje poglavje dogodkov, ki so se odvijali pred župniščem in v župnišču ob prisotnosti varnostnih organov. V župnišče

so namreč udrli nekateri prejšnjih napadalcev izpred cerkve in začeli svoje smrtonosno delo. Mladega duhovnika Mira Bulešiča so našli takoj v prtiličju v župnijskem uradu in mu hladnokrvno potisnili nož v grlo, v glavno žilo. Kri je naglo brizgnila v steno in na tla, da je v kratkem času izkrvavel. Bilo je okrog 11. ure predpoldne. Kmalu potem so nekatere žene iz Lanišča videle moža, ki si je javno pri "fontani" pral krvave roke in nož ter jezno ponavljal besede: "Jaz se ti darujem. Jezus, sprejmi mojo dušo." To so bile zadnje besede Mira Bulešiča, ki jih je ubijalec malo prej slišal in ponavljal sebi in drugim. Verjetno jih ni več pozabil.

Drugi napadalci so iskali g. Ukmarja, ki se je mudil v svoji sobi v prvem nadstropju in se želel nekoliko odpočiti. Našli so ga še oblečenega v talarju. Nekdo je zgrabil stolico in z njo udarjal po njegovi glavi, dokler se ni stolica razbila in je duhovnik padel na tla nezavesten v mlako krvi. Prepričani so bili, da je mrtev, zato so ga pustili na tleh. Nekdo od napadalcev je odprl okno in zakričal svojim pajdašom na trgu: "Končano je!" Odgovor je bil: "Takó je!"

Treba je bilo poiskati še tretjega duhovnika, to se pravi župnika Ceka, s katerim so imeli napadalci še posebne račune. Da ga niso našli, je samo zasluga njegove dobre matere, ki je iz kuhinje gledala nasilneže, ko so se bližali župnišču. Takoj je tekla k sinu in ga naravnost prisilila, da se je skril za žaklje moke pod stopnicami, ki so jih prejšnje dni pripeljali iz mlina. Nekdo je sicer poskusil odpirati prostor, a so se vrata upirala in se je uma knil. Tako je iznajdljiva mati rešila gotove smrti svojega sina - duhovnika. Njemu so bile namreč namenjene kar vislice, ki so jih nekaj dni pozneje našli na podstrešju. To bi odgovarjalo kriku nekaterih nasilnežev: "Kje je ta tretji? Dajte, obesimo ga!"

V tej svoji nemoči in jezi, da niso našli župnika Ceka, so šli na dvorišče in se znesli nad starim črnim taksi - avtomobilom, s katerimi sta se gg. Ukmar in Bulešič pripeljala iz Pazina. S tem je bila tragedija zaključena. Sedaj je lahko prišla na vrsto policija ali milica, ki je ljudi spravila iz župnišča: najprej župnikovo mater, ki ni smela niti poiskati svojega sina. Pred vrata župnišča so postavili stražo. Ljudje domačini so v žalosti gledali s trga ta "zapečateni grob", kakor so rekli. Verne župljane iz Lanišča se je namreč lotila velika žalost, da so prav njihovi ljudje zakrivali tako hude zločine. Mislili so, da so vsi trije duhovniki mrtvi. Nastala je velika tišina, kakor na Veliki petek. Nekatere ženske so druga drugo povabile k molitvi v cerkev za pokojne duhovnike. Nabralo se je kar precej ljudi, tudi mož in otrok.

Ko je v župnišču nastala grobna tišina, je iz svojega skrivališča prišel župnik Štefan Cek in začel previdno iskati svoja dva sobrata. Našel je mrtvega Mira Bulešiča, kateremu ni mogel več pomagati. Zgoraj v spalni sobi je poleg polomljene stolice in postelje našel težko ranjenega v mlaki krvi g. Ukmarja. Nudil mu je prvo pomoč; ustavil mu je krvavitev in ga zavil v plahto.

Kaj se je še zgodilo popoldne in zvečer Pozno popoldne, nekako ob 5. uri, je prišla iz Buze-ta neke vrste komisija. Glavna osebnost je bil zdrav-nik iz Roča, dr. Argentieri. Ta je mogel samo ugotoviti smrt mladega prof. Bulešiča in obvezal, kakor je mogel, rane g. Ukmarja, ki se je polagoma o-svestil.

Ko je komisija odpotovala, je načelnik milice povabil neke domačine, da so oprali krvave madeže in položili mrtvo truplo g. Bulešiča na mizo, ga oprali in oblekli. Sedaj so lahko videli tudi svojega župnika, o katerem so mislili, da je mrtev.

Vendar to srečanje ni trajalo dolgo, ker je privozil pred župnišče manjši kamion, kjer so v kabino namestili g. Ukmarja, zadaj med dva stražnika pa župnika Ceka. Marsikomu je bilo jasno, da svojega župnika ne bodo več videli. Kamion je oba duhovnika pripeljal v pazinsko semenišče, kjer je g. Štefan Cek ostal čez noč, g. Ukmarja pa so še ponoči odpeljali na Reko, ko so ugotovili, da nujno potrebuje zdravniško oskrbo. Ostal je pod stražo skoraj mesec dni. Njegovo zdravje se je postopoma vračalo zlasti po priza-devanju neke bolniške sestre, s. Klementine, ki se je veliko trudila, da bi ga spravila na noge. To je bilo po godu tudi oblastem, ki so ga hotele kmalu postaviti pred sodišče.

Kaj se je medtem godilo v Lanišču? Že ponoči so se začele aretacije doma-činov, ki so sodelovali pri pretepanju pred cerkvijo, medtem ko je v cerkvi potekala birma. Predvsem so prišli na vrsto moške in žene, ki so branili dostop do cerkve rdečim aktivistom. Aresti so se nadaljevali tudi nasled-njega dne. Nekaj med njimi je bilo tudi nasilnežev, ki so vdrli v župnišče in prinašali smrt.

V torek, 26. avgusta, je bil pogreb prof. Mira Bulešiča. Iz rojstne vasi je prišla pokojnikova mati Lucija, brat Josip in sestri Zora in Lucija. Vsi bi radi, da bi pokojnikovo truplo prenesli na domače pokopališče v Svet-vinčenat. Tega komunistične oblasti niso dovolile, da se ne bi zbrale pre-velike množice vernikov. Pogreb je torej moral biti v Lanišču. Vodil ga je pokojnikov dobrotnik, dr. Ivan Pavič, ki je edini dobil dovoljenje priti v Lanišče, ob spremstvu dveh sosednjih župnikov. Dr. Pavič je bil namreč odkril v Mirotu duhovniški poklic, ga zato poslal za eno leto v Alojzijevišče v Gorico, nato pa v koprsko semenišče, pozneje pa še na višje teološke šo-le v Rim. Prisotnih je bilo veliko domačih ljudi iz Lanišča, katerim oblasti niso mogle zabraniti udeležbe. Poročila pravijo, da je bil pogreb nekaj po-sebnega. Niso prepevali običajnih pogrebnih pesmi, ampak povsem dru-ge, ki so oznanjale bolj velikonočno razpoloženje z globoko versko vsebi-no, npr. Povsod Boga, Kristus kraljui, O Jezus, naj ti pojem, in posebno glasna in doživeta je bila znana slovenska pesem, prevedena v hrvaščino Pozdravljena, Mati dobrega sveta, ki ima tudi kitico z naslednjo vsebino: "Mati, svetuj nam v temini nevere, temni oblaki nad nami se pno; vere ka-toliške drage svetinje varuj, ohrani z mogočno roko." Tako je pogreb iz-zvenel v resnično pričevanje vere.

*Župnišče v
Lanišču, kjer
je prišlo do
tragičnih
dogodkov*

Moja pot v Lanišče To skromno poročilo o krvavih dogodkih v Lanišču ne bi bilo popolno, če ne bi dodal še nekaj svojega osebnega pričevanja v zvezi z omenjenimi dogodki. Že v nedeljo zvečer (24. avgusta) mi je nekdo sporočil, da se je v Lanišču nekaj zgodilo. Celo tržaški radio naj bi to omenil v večerni oddaji. Vendar nihče mi ni vedel kaj bolj natančnega povedati. Telefona v vasi ni bilo. Ljudje so se tudi bali govoriti, še posebno z duhovnikom. Upal sem, da bom kaj več zvedel naslednji dan, v ponedeljek. Pa spet ni bilo nič. Končno sem se v torek zjutraj sam podal na pot in to kar peš s palico v roki, čeprav je pot trajala več ur. V Buzetu nisem hotel nobenega od sobratov nadlegovati, da bi jih ne spravil v zadrego. Mahnil sem jo v Roč, kamor sem prispel v poznih popoldanskih urah. Župnik in njegova sestra sta se ravno vrnila iz Lanišča, da sem lahko imel poročila takorekoč iz prve roke. Bila sta namreč prisotna na pokopu prof. Mira Bulešiča.

Želel sem vsekakor tudi sam na pot v Lanišče, da počastim mučenčev grob. Ker tistega dne to ni bilo več mogoče, sem prespal v Roču in bil že zgodaj zjutraj na nogah. Župnik ni bil več voljan, da me spremlja na pot. Privolila pa je njegova sestra, kateri je tudi župnik dal svoj pristanek. Priporočal nama je bližnjico "čez Kras", ki naj bi bila tudi bolj varna, zlasti pred policijo, ki gotovo ne bi nama dovolila pot v Lanišče.

Ne spominjam se, koliko časa sva hodila. Pot je bila vsekakor dolga, vendar dovolj položna in mirna v jutranjem hladu. Ljudi nisva srečala nikjer. Kar nepričakovano zagledam pred seboj večjo vas; moja spremljevalka me je opozorila, da je to Lanišče. Bilo je potrebno še nekaj poti, da sva prišla bliže naselju. Končno me je spremljevalka opozorila, da sva blizu pokopa-

lišča, kjer je pokopan Miro Bulešič. Z velikim ganotjem sem pokleknil na sveži grob, pokrit s svežim cvetjem. Prvič sem imel občutek, da klečim na grobu pravega mučenca, ki bo morda kdaj tudi proglašen za svetnika.

S takimi čustvi sva se s spremljevalko napotila proti vasi. Nikjer nobene-ga človeka, kakor da bi bila vas izumrla. Imel sem pa občutek, da me ljudje gledajo iz svojih hiš, ne da bi se upali ven.

Cerkev in župnišče sva našla zaprta. Le s pomočjo svoje spremljevalke sem lahko prišel do ključa. Tako sem si ogledal cerkev, ki je bila vsa mirna po hudih nemirnih dneh. Bolj me je zanimalo župnišče. Takoj ob vhodu na levi strani je bila kuhinja, ki mi ni nič povedala, razen da se je pred dnevi zaman pripravljalo praznično kosilo, katerega se ni nobeden poslužil. Bolj zanimiv se mi je zdel župnijski urad na desni, kjer so bila na tleh vidna znamenja krvi. Še več je bilo teh znamenj na steni. Našel sem celo dovolj sveže krvi, da sem jo lahko obrisal z ovato in to pozneje spravil v škatlico, ki sem jo dolgo hranil kot dragocen zaklad. Ostala je dolgo sveža. Veliko pozneje sem pri neki preselitvi to škatlico z ovato nekam založil in izgubil. Zelo mi je bilo žal, ker je bila to relikvija mučenca. Tudi domačini iz Lanišča so hranili to kri kot svetinjo. Po kamenitih stopnicah sem prispel v sobo v prvem nadstropju, kjer je bila spet mlaka že strjene in umazane krvi. Takoj sem razumel, da bi lahko bila tu še druga smrt uglednega birmovalca g. Ukmarja. Na tleh je bila še krvava razbita stolica, s katero so ga bili po glavi, na njej so bili še vidni lasje pomešani s krvjo. Tudi krvavi talar je bil na tleh. Le da je bil po sredi nekoliko razklan. Razumel sem to tako, da so g. Ukmarja našli napadalci v talarju in takega tudi pustili na tleh, misleč, da je mrtev. Pozneje mu je zdravnik, ki naj ga bi pregledal in ugotovil, da je še živ, v naglici slekel talar, da bi lepše pogledal morebitne rane in poškodbe tudi po telesu. In takega so ga tudi odpeljali na Reko v bolnico. Žal mi je bilo, da nisem s seboj odnesel vsaj razbite stolice, ki bi lahko pričala o njegovem mučeništvu. Še nekaj sem našel v sobi: srednje velik kovček, kjer je bilo spravljenega nekaj osebnega perila, katerega bi potreboval na potovanju skozi Istro ob birmovanju. V kovčku pa je bilo tudi več zavojčkov čaja, ki ga je s seboj prinesel iz Trsta in bi ga lahko potreboval na poti. Takrat mi je prišlo na misel, da bi morda g. Ukmar tudi v bolnici potreboval čistega perila in čajev. Zato sem takoj sklenil, da mu vse to nesem na Reko.

Vendar sem hotel videti še kraj, kjer si je župnik Štefan Cek skoraj čudežno rešil življenje, ko ga je mati proti njegovi volji potisnila zadnji hip za žaklje v prostor pod stopnicami. Nihče me ni opozoril na vrv, ki je visela na podstrešju za morebitne vislice za župnika. To so našli pozneje.

Že sem mislil, kako bi se odpravil do Reke, ko pride v župnišče župnik iz sosednje župnije Slum. Še pred nekaj leti sva skupaj sedela v šoli. Zato sem bil tega obiska izredno vesel. Povedal mi je, da je sam bil v nevarnosti, ko je v nedeljo prihajal v Lanišče in se srečal z ljudmi, ki so prav tako prihajali v vas z napadalnimi nameni. Zadnji trenutek se jim je nekam skrtil. Povedal mi je tudi, da je bil naslednji dan prisoten pri obdukciji trupla

Mira Bulešiča, ker ga je sam zdravnik povabil kot pričo. Spominjal se je, kako je na obdukciji zdravnik priznal, da še ni videl tako zdravega človeka. Ugotovil je na telesu le dve rani na vratu, ki pa sta bili smrtonosni. Ubijalec, ki je to povzročil, je moral biti res "dober mesar". Tako se je izrazil zdravnik. Poročal mi je tudi o pogrebu prejšnjega dne, na katerem so bili prisotni tudi nekateri ožji sorodniki pok. Mira Bulešiča. Drugim, ki so prihajali tudi od drugod, ni bilo dovoljeno niti priti v vas in so jih organi službe zavrnilo že v Lupoglavu.

Moja pot na Reko Medtem so me opozorili, da prihaja avtobus za Reko. Takoj sem se s kovčkom g. Ukmarja napotil proti postajališču. Ugotovil sem, da to ni bil avtobus, ampak preprost kamion U.N.R.A., ki je spominjal na vojaška ameriška vozila. Bilo je nekaj sedežev ob strani in morda po sredi. Vendar potnikov ni bilo veliko. Zdeli so se mi bolj zamišljeni; vsi so bili tihi; tudi šofer ni veliko govoril, razen ko nam je delil vozne listke. Cesta je bila makadamska in je zato pot bila manj prijetna. Le bliže Reke smo naleteli na asfalt in se vozili nekoliko bolj udobno. V mestu sem poiskal bolnico, v kateri naj bi se zdravil g. Ukmar. In res so pri vratarju ugotovili njegovo prisotnost in me napotili na njegov oddelek. Vendar sem kmalu naletel na stražnika, ki mi ni dovolil naprej niti za kratek obisk in pozdrav. Prosil sem ga, da bi sprejel vsaj kovček z osebnim perilom in mu ga izročil. Pozneje, ko je bil g. Ukmar že v Trstu, sem ga vprašal, če je kaj od tega dobil. Odgovor je bil negativen: nihče mu ni izročil kakega kovčka ali povedal, da ga je kdo želel obiskati in pozdraviti.

Ni mi ostalo drugega, kot da sem se vrnil v mesto, poiskal kamion in se z njim vrnil na pot. Tokrat se nisem več ustavil v Lanišču, ampak nadaljeval pot v Buzet in domov v svoje kraje, kamor sem prišel utrujen, vendar zadovoljen, da sem nekaj dobrega storil in doživel.

Ko sem se letos po 50-ih letih vračal v Lanišče, sem obujal spomine na vse, kar sem takrat doživel in se Bogu zahvalil, da mi je dal priliko iti za to jubilejno pot v kraje mučeništva naših duhovnikov in vernikov.

Sodne posledice laniških dogodkov Kaj se je po krvavih dogodkih še zgodilo, je naši javnosti že znano. Na tem mestu hočem le na kratko spomniti, da se je začela kmalu prava sodnijska farsa, ki je še bolj poudarila zadrego tedanjih komunističnih oblasti, ki so iskali nekega izhoda iz slepe ulice tudi zato, ker se je bližal zaključek pariške mirovne konference.

G. Ukmar je ostal v bolnici približno en mesec. V tem času so mu skušali zdraviti rano na glavi. To se je zdravnikom tudi posrečilo, ker je bil bolnik zelo močne narave in dobrega zdravja. Nekateri so pozneje ugotavljali, da so ga hoteli primerno prevzgojiti tudi s pranjem možganov, kar bi na procesu odgovarjalo njihovim načrtom. To se jim je morda le delno posrečilo. Proces se je namreč vršil v Pazinu dober mesec po krvavih dogodkih. G. Ukmar je bil obsojen na mesec dni zapora in takoj odpuščen, ker je čas svoje kazni že preživel v bolnici. Obtožen pa je bil, ker naj bi bil sokriv izgredev v Lanišču ob priložnosti sv. birme in ker ni župnika Ceka

odvrnil od tega, da bi nekateri župljani ne zaprli cerkve ob času birme in napadli tiste, ki so hoteli do cerkve.

Seveda je bil glavni krivec za vse dogodke sam župnik Štefan Cek, ki naj bi po mnenju sodišča in še prej partije, ustvaril nerazpoloženje v župniji in zato nosil glavno odgovornost za izgrede, ki so povzročili tudi smrt enega od duhovnikov. Zato je bil obsojen na šest let strogega zapora, ki ga je predsedel najprej nekaj dni v Buzetu, nato v Pazinu in končno v Lupoglavu in Stari Gradiški na Hrvaškem. Sedaj že pokojni župnik Cek je iz svojega zapora v Buzetu, ko je mislil, da se mu obeta najhujše, torej tudi smrt, zapustil svojo čudovito oporoko, ki je že sama dokaz njegove duhovne zrelosti in svetniškega življenja. Prav tako nam je iz svojih težkih let zapora zapustil svoj dnevnik kot izredno pričevanje zvestobe slovenskega duhovnika visokim idealom krščanskega življenja v službi narodu in Cerkvi.

Poleg teh dveh duhovnikov je bilo na procesu v Pazinu obsojenih na zaporne kazni do 10 mesecev vrsta župljanov iz Lanišča, ki naj bi po mnenju sodišča bili sokrivi izgredov pred cerkvijo, medtem ko so v resnici le branili svoje otroke in domačo cerkev. Končno je bila na procesu prisotna še peščica tistih, ki so v resnici povzročili smrt duhovnika Mira Bulešiča in hudo ranili g. Ukmarja. Prejeli so le nekaj smešno nizkih kazni, ki nudi jo jasno sliko, kaj so pomenila v komunistični Jugoslaviji ljudska sodišča, ki so ščitila le interese vodilne stranke in gazila vse človeške pravice. V Lanišču vedo danes povedati, da so skoraj vsi glavni krivci umrli pozneje bolj nagle smrti, nekateri pa se izselili drugam. Tako jim je Bog že sam sodil ter jim dal morda priliko, da so spoznali in obžalovali svoj greh.

Spominsko slavlje 24. avgusta 1997 v Lanišču Obhajanje 50-letnice krvavih dogodkov v Lanišču je bilo nadvse odlično in globoko doživeto. Predvsem so bili prisotni domači ljudje v velikem številu. Pri tem je treba pripomniti, da je štela župnija pred 50-imi leti okrog 2.300 ljudi. Sedaj je to število veliko skromnejše, okrog 300 ljudi. Vsi drugi so se kmalu po tistih dogodkih razpršili po svetu in so prisotni že po vseh celinah. Vendar so se za to slovesnost mnogi vrnili in napolnili svojo domačo cerkev do zadnjega kotička, mnogi pa so morali kar zunaj ostati, ker je bilo mnogo gostov od blizu in daleč.

Spominska svečanost je trajala za domačine kar dva dni, ker so bili povabljeni prav vsi takratni birmanci, katerih je bilo 247. In birmanska slovesnost se je ponovila v nedeljo, 24. avgusta 1997, torej na isti dan kot pred 50-imi leti. Vendar se je spominska proslava odvijala že v soboto popoldne in je trajala dobre štiri ure. Začelo se je s simpozijem, ki je trajal dve uri, s številnimi govorniki, ki so v svojih prispevkih poudarjali razne vidike nekdanjih dogodkov v luči zgodovinskih raziskav, ki so osvetlile takratne politične in cerkvene razmere; pa tudi lik glavnega junaka dneva, g. Mira Bulešiča, in ostalih dveh duhovnikov. Omenjen je bil tudi slovenski duhovnik g. Kristan Alojz, takratni župnik v Vodichah, Munah in Golcu, ki je bil točno dva tedna pred dogodki v Lanišču ugrabljen in umorjen, prav tako

v Čičeriji, ne ravno daleč od Lanišča (14. avg. 1947). Tudi on je pripravljajl otroke na sv. birmo, ki bi jo morali prejeti v Lanišču.

Po kratkem premoru je bila na vrsti slovesna sv. maša ob sodelovanju dveh hrvaških škofov in številnih duhovnikov tudi iz Slovenije in Trsta. Posebnost te sv. maše je bilo čudovito ljudsko petje, kakor je bilo svoj čas v Lanišču. Sodelovala je vsa cerkev prisotnih domačinov, ki so dali duška svojemu razpoloženju, kakor bi hoteli nadomestiti petje, ki je izostalo pri birmi izpred 50-ih let.

Sledila je v cerkvi akademija, ki jo je pripravila domača mladina v spomin na pokojnega Mira Bulešiča s petjem in prizori, ki so predstavljali lik novega svetniškega kandidata od njegovih otroških in študijskih let vse do prezgodnje mučeniške smrti. Zdi se mi, da so ga res dostojno počastili. Marsikatero oko prisotnih se je orosilo ob gledanju in poslušanju čudovitih prizorov, ki bodo ljudem ostali v trajnem spominu.

Po sv. maši še ni bilo vsega konec, ker sta bili odkriti in blagoslovljeni dve kamniti spominski plošči: ena na župnijski cerkvi, druga na župnišču. Tudi tukaj so prišla na vrsto razna pričevanja in priložnostni govori. Končno so vsi številni udeleženci prejeli primerno pogostitev kar v bližini cerkve, da se je prijateljsko srečanje nadaljevalo v večerni mrak.

Naj bo pri tem omenjeno, da je bila podobna svečanost naslednjega dne v Svetvinčenatu v južni Istri, v rojstni župniji pok. Mira Bulešiča, kjer je bil pokopan 13. maja 1958, le nekaj dni pred smrtjo matere, ki si ga je vedno želela imeti v svoji bližini. Pomembno je tudi to, da sta izšli kar dve priložnostni knjigi v hrvaškem jeziku: ena opisuje predvsem življenje in delo pok. Bulešiča, druga pa nekdanje krvave dogodke v Lanišču in razna pričevanja.

Mislím, da sta se hrvaška Cerkev in domovina primerno oddolžili spominu pok. Mira Bulešiča in ostalih mučencev v Lanišču. Dostojno so bili zastopani tudi Slovenci iz domovine in Trsta. Morda ne bi bilo odveč, če bi se tudi naši ljudje primerno spomnili teh dogodkov, ki so od blizu prizadeli tudi slovensko Cerkev in narod.

VSEBINA

IZ VERSKEGA DOGAJANJA

- str. 29 Slovensko zahvalno romanje v Rim **S. Čuk**
34 Novi ljubljanski nadškof dr. Franc Rode **Jurij Paljk**
38 Msgr. Evgen Ravignani je novi tržaški škof **Ivan Žerjal**
41 Goriška sinoda ali naša priprava na tretje tisočletje **Olga Tavčar**
43 Japonski januar **Vladimir Kos**
44 Hrenov simpozij v Rimu **J.M.**
45 Devetdeset let msgr. Franca Močnika **Danijel Devetak**
47 Nikoli ni zahvale dovolj **Janez Povše**
48 Nova cerkev na Palkišču v Dolu **J.M.**
49 Na meji med zimo in pomladjo **Vladimir Kos**

OBLETNICE IN JUBILEJI

- 50 Ob dvestoletnici rojstva škofa I. F. Barage **Drago Štoka**
53 Sv. Hieronim - Primorski rojak? **Rafko Valenčič**
59 350 let rodiške cerkve **Edi Race**
61 375 let openske župnije **Drago Štoka**
63 Praznovanje 750-letnice ob prvi omembi župnije Komen
Ivanka Uršič
66 Ob 250-letnici rojstva Žige Zoisa **Marija Kacin**
70 Pred sto leti se je rodil France Gorše **i.f.ž.**
73 Andrej Vavken ob stoletnici smrti **Zorko Harej**
75 Alojzij Mav ob stoletnici rojstva **Zorko Harej**
77 Umetnik Lojze Spacal devetdesetletnik **Magda Jevnikar**
79 Maks Komac - devetdesetletnik **Slavko Bratina**

PRIČEVANJA

- 81 Biljana in biljanska župnija v Goriških Brdih skozi stoletja
Peter Stres
86 Na Kornu sem stau, sem lampu parsgau **Lojzka Bratuž**
90 Goriška nemška pisateljica P. M. Lacroma **Branko Marušič**
94 Kratka zgodovina nekega zvonika v Istri **Angel Kosmač**
96 Kojsko v Brdih **Ada Gabrovec**
99 Prenovljena cerkev sv. Ivana v Gorici **M.N.**
101 Obnovljena župnijska cerkev sv. Martina na Proseku
Rudi Bogatec
103 Matilda Koroška **J. Šavli**
107 Družina Thurn und Taxis zapušča Devin **M.T.**
109 Paleolitska odkritja v jami Divje Babe I **Tomaž Fabec**

POROČILO MOHORJEVIH DRUŽB

- 111 Delovanje Goriške Mohorjeve družbe v letu 1997 **Odbor GMD**
114 Kronika Mohorjeve družbe Celje **Janko Jeromen**
117 Poročilo o delovanju Celovške Mohorjeve v l. 1997 **Anton Koren**

POLJUDNOZNANSTVENI ZAPISI

- 121 Drobnica in domače sirarstvo **Danilo Čotar**
125 Internet - nova meja sporočanja **Niko Tul**

- str. 131 Beloglavček **J.Š.**
132 Slovenski kunec **J.Š.**

FURLANIJA-JULIJSKA KRAJINA, SLOVENIJA, EVROPA

- 133 Nezajamčeno zastopstvo manjšine v luči zadnjih upravnih
volitev na Tržaškem in Goriškem **Alojz Tul**
139 Slovenija se je znašla v težavah **Janez Povše**
142 Slovenija in Evropa **Andrej Bratuž**
144 Morjé dobrot **Vladimir Kos**
145 Socialna država - Boj za kruh in svobodo **Egidij Vršaj**

SPOMINSKI ZAPISI

- 149 Msgr. Jože Žorž **Kazimir Humar**
151 Bogomir Špacapan **Kazimir Humar**
153 Msgr. Ivanu Kobalu v spomin **Franc Rupnik**
156 Koroška pesnica Milka Hartman **Martin Jevnikar**
158 Argentinski pisatelj Tone Brulc **Martin Jevnikar**
160 Verski in kulturni delavec p. Bazilij Valentin **Martin Jevnikar**
161 V spomin na človeka, ki je ljubil prostost **M.T.**
163 Stanku Skrinjarju v spomin **O. Pečar**
164 Prof. Gojmir Budal **I.Ž.**
165 Dr. Jakobu Kandutu v spomin **I.Ž.**
166 Prof. Jurij Slokar **I.Ž.**
167 Senator Darko Bratina **Bernard Špacapan**
169 Šolskim sestram v spomin **K.H. - J.M.**

KULTURNA DEJAVNOST

- 171 Srebrni jubilej Dekliškega zbora Devin **E.D.**
172 Gorski potok **Vladimir Kos**
173 Društvo in galerija ARS v Katoliški knjigarni **Saša Quinzi**
175 Pevski zbori Vesela pomlad **Majda Danev**
177 SCGV Emil Komel - Gorica, 1996-1997 **Tatjana Gregorič**
181 Družbeno dogajanje med Slovenci na Videmskem **Erika Jazbar**
187 Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1996-1997
Damjan Paulin
196 Kulturni center Lojze Bratuž **Danilo Čotar**
198 Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1996-1997
M.M. - N.R.
206 Mačkoljanski utrip **Niko Tul**

SKAVTIZEM

- 209 SZSO-SGS v sezoni 1996-1997 **Modri Sokol**
212 Delovanje SZSO na Tržaškem v sezoni 1996-1997 **Učeni Lev**

ZGODBE ŽIVLJENJA

- 215 Simfonija iz Zajzere **Giorgio Giannini**
219 Janko s Planine **Filip Sedmak**
222 Mariji v čast **Ivan Kobal**
223 Moji spomini na Lanišče (1947-1997) **Angel Kosmač**

KNJIŽNA ZBIRKA

1998

ZA LETO

Koledar 1998

Janko Jež

Življenje moje

*Z Akcijskim odborom v boj
za zedinjeno Slovenijo*

Nada Pertot

Pomagajmo si sami

Jezikovni priročnik

Vigj Scuete

Mežnarjeve pridige

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

RIVA PIAZZUTTA 18 - 34170 GORICA / GORIZIA
ITALIA / ITALY (EUROPE)

TEL. (0481) 533177 - FAX (0481) 536978

89er

1989

